IMT Nuremberg Archives

H – 1517

International Court of Justice

СССР-520
Ј/135
Н-1517 d

ДЕМОКРАТСКА ФЕДЕРАТИВНА ЈУГОСЛАВИЈА
ДРЖАВНА КОМИСИЈА ЗА УТВРЂИВАЊЕ ЗЛОЧИНА
ОКУПАТОРА И ЊИХОВИХ ПОМАГАЧА

САОПШТЕЊА

БР. 7—33

О ЗЛОЧИНИМА ОКУПАТОРА И ЊИХОВИХ ПОМАГАЧА

А 08465

ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА
БЕОГРАД, 1945 ГОДИНЕ

САОПШТЕЊА ДРЖАВНЕ КОМИСИЈЕ, БР. 7—33

H1517 – 0002

H1517 – 0003

INTERNATIONAL MILITARY TRIBUNAL
NURNBERG, GERMANY
USSR Exhibit 520
Filed August 8th 1946

A 084651

СССР-520
Ђ/135

ДЕМОКРАТСКА ФЕДЕРАТИВНА ЈУГОСЛАВИЈА
ДРЖАВНА КОМИСИЈА ЗА УТВРЂИВАЊЕ ЗЛОЧИНА
ОКУПАТОРА И ЊИХОВИХ ПОМАГАЧА

САОПШТЕЊА

БР. 7—33

Стр. 349-354

БЕОГРАД, 1945 ГОДИНЕ

H1517 – 0004
A08465

Овиме се потврђује, да је овоз
Књига службено издање Југословенске
Државне Комисије за утврђивање злочина
окупатора и њихових помагача у
Београду и да садржи тачна Саопштења
бр. 7-33.—

Такође се потврђује, да ова књига садржи
и „Саопштење бр. 29", које се подноси
Међународном Војном Суду у Нирнбергу-
као Југословенски документ бр. Ј/135
(стр. 349-354 књиге)

Нирнберг
10. јуна 1946.

Делегат Владе
Федеративне Народне Републике
Југославије — при Међународном
Војном Суду у Нирнбергу
Др Алберт Вајс

A 084653

H1517 – 0005

H1517 – 0006

САОПШТЕЊЕ БР. 7

Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача

Безбројни су злочини које су италијански фашистички окупатори заједно са усташама и четницима извршили у Далмацији и Хрватској. Спаљена су читава насеља, опустошени читави крајеви, побијено је на хиљаде људи, жена, стараца и деце. Спаљено је на стотине мирних грађана у њиховим сопственим домовима. Хиљадама их је мучено на најзверскији начин.

Налоге за уништавање становништва најчешће је потписивао сам командант више команде италијанске војске за Словенију и Далмацију, генерал МАРИО РОАТА.

Непосредни наредбодавци и извршиоци злочина, о којима је у овоме саопштењу реч, поред генерала РОАТЕ; јесу командант италијанске дивизије „Ре" генерал ПЕЛИГРА; ШТАБ IV болоњског батаљона — сквадриста; шеф италијанске цивилне управе среза Чабра, commissario civile НАНТА, денунцијант и руководилац покоља и пљачке нашег народа; ВИНКО СТЕФАНЧИЋ, из Старог Лаза, денунцијант; МИЈО САВОР, оружник НДХ, денунцијант; ВИНКО СКЕНДЕР, денунцијант, на чије су доставе људи мучени и убијани.

Резултат италијанске окупације среза чабарског

1) „Анексија" среза чабарског у Горском Котару од стране фашистичке Италије (»Territorio annesso, aggregato alla provincia di Fiume«) како су окупатори говорили, трајала је 29 месеци. Историски кратко време, али довољно за варваре двадесетог века да огњем и мачем покушају истребити староседелачко хрватско становништво.

До рата имао је Чабарски срез око 10.000 становника. Према до сада приспелим непотпуним подацима, Италијани су овде побили 132 човека, међу којима 20 стараца, 3 жене

H1517 – 0007

и троје деце. Али број побијених свакако је много већи. Само приликом једне офанзивне операције у јулу 1942 војници дивизије „РЕ" („црвене кравате") побили су у селу Хрибу, општине Герово, око 40—60 људи, а лешеве су бацили у ватру. Све преживело становништво отерали су у концентрационе логоре, одакле се ни до данас још нико није вратио.

У концентрационе логоре у Италији италијанске окупаторске власти отерале су са подручја овог среза око 4.500 људи, дакле скоро половину целокупног становништва. Италијански логори су распуштени, али се из њих још није вратило 1319 људи.

Фашистичка милиција и италијанска краљевска војска спалили су и до темеља порушили у овом срезу 869 кућа за становање и 1470 других зграда, док су 37 кућа и 112 господарских зграда тешко оштетили. Опљачкали су и отерали у Италију 1024 говеда, 50 коња и 570 свиња. Покретнине, као рубље, чаршаве, новац, драгоцености, стрпали су италијански војници у своје ранце, док је покућство изгорело.

Италијанска краљевска војска у лову на људе

У јулу 1942 у току „офанзиве" краљевске италијанске дивизије „РЕ", под командом генерала Пелигра, против голоруког неборачког чабарског становништва варварски су уништене општине Чабар, Герово, Тршће, Плешће и Презид.

У општини Герово, пошто су претходно опљачкана, спаљена су села Воде, Смречје, Мали Луг и засеоци под заједничким именом Хриб. Целокупно становништво тих села, мушко и женско, старо и младо, па чак и нејака деца, отерано је у концентрационе логоре.

У општини Презид опљачкана су и спаљена села Козји Врх, Крањци, Лантари, Базли, Миланов Врх и Рунци. Народ ових села био је још раније силом пресељен у Презид, а тада је отеран у концентрационе логоре.

Најзверскије поступала је италијанска солдатеска тада у селима Чабарске општине. Престрашено становништво бегством се склањало у околне шуме. Војници италијанске војске приредили су прави лов на људе. Ухваћене жртве, ненаоружане, које нису давале никаква отпора, доводили су пред њихове запаљене домове и ту их стрељали. Једном приликом су масу похватаних жена, људи и деце довели у седиште општине Чабар и ту издвојили 26 људи. Четрнаесто-

H1517 – 0008

рицу су стрељали 26 јула на гробљу у Чабру, а наредног дана стрељали су на истом месту још дванаесторицу. Све остало становништво — око 1100 људи — отерали су у концентрационе логоре.

21 јула италијански војници упали су изненада у село Црни Лази, општина Тршће, похватали све становништво и отерали у логоре, све опљачкали, стоку одагнали, а куће до последње попалили. Исту судбину доживело је село Равнице с том разликом, што су ту стрељали три човека. У селима Ферберчери, Соколи, Пршлети, Панци, Краљев Врх, Врховци, Лази, Средња Драга, Марков Хриб и Пркутова Драга попалили су преко 200 станбених зграда, 247 господарских зграда, покретнине и стоку опљачкали, а више од 600 људи отерали у логоре.

У општини Плешће опљачкана су и попаљена до темеља села Жагари, Окривје, Пожарница, Каменски Хриб, Подстена и делом село Мандли. У логоре је отерано око 600 људи. Приликом паљевине и пљачке села Каменски Хриб убијен је један старац, две жене и једно мало дете у мајчином наручју.

Овим уништавањем Чабарског среза руководио је шеф италијанске управе у срезу, commissario civile, НАНТА.

Италијани претварају Гробничко поље у гробље

1) У рану зору 12 јула 1942 опколила је италијанска војска (IV болоњски батаљон—сквадриста) село Подхум на Гробничком Пољу. Сав народ тога села, мушкарце, жене, децу и старце, истерали су из кућа онакве какви су били у постељама. На месту „Бања" крај села Соболи побили су 127 људи, све мушкарце од 15—55 година села Подхума. А оне које нису стрељали, жене, децу и старце, потрпали су у камионе и одвели у интернацију.

Само село Подхум потпуно су опљачкали. Одвели су све што су могли, отерали 850 крава, 4.000 оваца и другу стоку. Опљачкавши село запалили су га, те ниједна зграда није остала.

2) 20 јула 1942 италијанска војска опколила је село Церник, такође на Гробничком Пољу. Из куће су истерали породице Стилиновић Марјана, Марковчић Филипа, Мицулинић Томе, Суботинчић Алојза, Мавринац Матије и Жежелић Антуна и све их стрпали у два камиона. Код места Потполи на цести Свилно-Ораховица стрељали су пред очима њихових породица: Стилиновић Марјана, Марковчић Филипа,

H1517 – 0009

Мицулинић Тому, Суботинчић Алојза и Мавринац Марјана, сина Матијиног.

Док су једни стрељали ове људе, други су пљачкали њихове куће, и затим их попалили, а стоку отерали.

Италијани уништавају једно за другим

1) У децембру 1941 провалила је италијанска војска у општину Дрежницу, срез Огулин. Чим су запосели тај крај, позвали су народ у седиште општине тобож да му дају дозволе за слободно кретање. Кад се скупило довољно народа, опколили су скуп и издвојили 500 младих људи. Затворили су их у православну цркву у Дрежници, где су остали преко ноћи, страховито патећи од зиме. Сутрадан су их гладне и озебле, везане конопцима, одвели у Јасенак и ту их затворили у православној цркви, у којој је била вода до колена. Крај цркве су стрељали четрнаесторицу, међу којима су били: Косановић Милан, учитељ из Дрежнице, Трбовић Марко из Трбовића, Таталовић Јово из Дрежнице, Таталовић-Папеж Јово из Папежа, Томић Никола из Томића.

Остале су још три дана држали у цркви, а затим их по дубоком снегу одвели у Огулин у казниону звану „Кула". Ту су их испитивали и тукли воловским жилама до несвести. Након оваквог испитивања, а без икаква суђења, стрељали су крај огулинског гробља „Св. Јакова" 16 младића, међу њима: Маравића Лалина Николу из Врњца, Маравића Иња Николу из Врњца, Радуловић Васиља из Радловића и друге. У интернацију су отерали 96 лица од којих су стрељали шесторицу, а међу њима Радуловића Поповића Симу из Радловића и друге.

2) 21 септембра 1942 подузела је италијанска војска офанзиву на Дрежнички крај са 35.000 људи. Пролазећи кроз села та варварска хорда пљачкала је и уништавала све до чега је дошла. Ниједну кућу нису поштедели. Том приликом ухватили су око 600 људи и одвели их у концентрационе логоре Краљевице и Бакра. А ту су многе од њих докрајчила нова мучења, глад и болести.

Италијански официри лично стрељају

1) Између 20 и 25 маја 1942 упала је у место Мркопаљ у Горском Котару италијанска војска са једним одредом усташа. Иако у месту није било ниједног партизана, италијански официри почели су хапсити цивилно становништво.

Народни изроди Винко Стефанчић из Старог Лаза, Савор Мијо, оружник НДХ и Скендер Винко денунцирали су, и на њихову пријаву се одмах стрељало. Тако су Скендер Антон и Пашкван Валентин (оба из Мркопља) на доставу издајице Скендера осумњичени као комунисти, стрељани из револвера од стране једног италијанског официра који још није идентификован, на лицу места без икаква испитивања. На просту тврдњу Савора да су комунисти, стрељани су: Људевит Сречец и Вукелић Славко, оба из Мркопља, Албер Матија, и син му Драгутин из Мркопаљског Тука. Да би задовољили и жељу усташа за убијањем, Италијани су предали усташама Голик Маријана из Мркопоља, Сикер Антуна, Михелчић Антуна и Јуричић Антуна, све из Беговог Раздобља, те Антуна званог Жуган из Старог Лаза. Њих су усташе стрељале у Бегову Раздобљу истог дана.

У Мркопљу Италијани су потпуно опљачкали 48 кућа.

2) Половином јула 1942 батаљон „Триестино" италијанске фашистичке милиције опљачкао је и попалио цело место Брестова Драга (општина Мркопаљ) у Горском Котару. При том су убили 50 годишњег Каузларић Павла и Томић Валентина из истог места.

3) Почетком јула 1942 јединице италијанске војске заједно с усташама опљачкале су и до темеља спалиле село Мркопаљски Тук (општина Мркопаљ). Том приликом су зверски убили 80-годишњу старицу Мрвош Марицу и 70-годишњег старца Мрвош Николу.

„Убити сваког грађанина..."

Бездушност италијанских окупатора огледа се у сваком њиховом делу, у сваком наређењу, но нарочито је карактеристичан један документат из архиве италијанског обавештајног официра више команде II армије (Comando superiore FF. AA. — »Slovenia-Dalmazia«) под ознаком II и напоменом *тајно* (secreto), редни број 800, од 16 јануара 1943. То је наређење за зимске операције (operazioni invernali) у коме се италијанским командама V корпуса, генералу команданту XVIII корпуса и генералној интендантури *Суперслода* између осталог на страни 5, издаје наређење у алинеји VIII, да припадници италијанске регуларне војске *убију сваког нашег грађанина кога на подручју операција нађу, без обзира на то да ли има оружја или нема.* У тој наредби заповеда се даље, *да се сви мушкарци који се нађу изван подручја опе-*

H1517 – 0010

H1517 – 0011

рација, и то од петнаесте године навише, без обзира на расу и веру, занимање или дужност, упуте у концентрационе логоре, а све куће које им изгледају ради везе с партизанима сумњиве, да се поруше. Сва похватана лица имају се упућивати у концентрационе логоре према наредби италијанске генералне интендантуре врховне команде за Словенију и Далмацију.

Овај налог за уништавање нашег мирног становништва потписао је командант врховне команде италијанске војске за Словенију и Далмацију (Суперслода), генерал МАРИО РОАТА, а на том акту налази се и ознака да се може дати на читање само најпоузданијим лицима.

Услед овог налога генерала италијанске регуларне војске МАРИА РОАТЕ уништена су многа насеља и поклано на хиљаде невиног становништва Далмације, Лике, Кордуна и Горског Котара, а одговорност за то сноси у првом реду командант италијанске регуларне војске, која је у тим крајевима наше земље, уз војне операције, вршила и проста разбојничка насиља.

На основу горе утврђених окупаторских злочина почињених над народом Хрватске, утврђују се као злочинци сви одговорни министри италијанских фашистичких влада под чијом су владавином ови злочини извршени, као и сви одговорни чиниоци италијанске Врховне команде и њених штабова на територији Хрватске, а посебно се утврђују као злочинци посредни и непосредни извршиоци изнесених злочина: командант Врховне команде италијанске војске за Словенију и Далмацију МАРИО РОАТА; командант генерал ПЕЛИГРА као и сви чланови штаба дивизије „Ре“ и штаба IV-тог болоњског батаљона сквадриста; шеф италијанске цивилне управе среза Чабар commissario civile NANTA; као и изроди и издајице нашег народа ВИНКО СТЕФАНЧИЋ, из Старог Лаза, САВОР МИЈО, оружник Н. Д. Х., СКЕНДЕР ВИНКО из Мркопља.

Државна комисија сматра да сви ови злочинци морају бити строго кажњени за злочине почињене над нашим народом.

Претседник Државне комисије,

Д-р Душан Недељковић, с. р.

Секретар Државне комисије,

Д-р Иван Гргић, с. р.

H1517 –0012

САОПШТЕЊЕ БР. 8

Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача

Из докумената које поседује *Државна комисија* све се више одвија клупче страховитих злочина окупатора над нашим народом и све више избија на светлост мрачни злочиначки лик четника-кољаша који није бирао средства у служби окупаторима и ометању ослобођења наших народа. За тај издајнички злочиначки посао четници су добијали наређење и награду директно од окупатора или преко окупаторских експозитура — усташких власти или Недићевих жандармериских станица и среских начелстава, као и Дражиних штабова.

Захваљујући уредном књижењу злочина и исплате награда за њих, Државна комисија је у могућности да утврди:

1) да су четници Недића, Пећанца и Драже Михаиловића хватали и предавали окупаторским властима или сами убијали сваког оног ко није био за издају свога народа, ко је био макар и сумњив да жели успех НО борби;

2) да су четници за главу убијеног примали награде у новцу од окупатора или њихових помагача; и

3) да су четници оглашавали за комунисте — без икаквих доказа — кога год су хтели и убијали их, само да би добили награду.

„Војвода Топлички" продаје главе невиних људи

Пред нама су оригинални документи који савесно бележе како су три невина човека ухваћена, проглашена за комунисте (да би се могла примити награда за њихове главе) а затим убијена. Документи бележе да је и награда четничком злочинцу уредно исплаћена.

Четнички злочинац „војвода топлички" Нико Куштримовић лажно оптужује тројицу похватаних људи и тражи

H1517 – 0013

да му се за њихове главе исплати одговарајућа сума према злочиначком Недићевом распису опште уцене свих бораца противу окупатора.

„Моли да му се исплати
награда.

Командиру Прокупачке жандармериске чете

На дан 19 септембра 1941 године приликом вођене борбе у селу Драгуши са комунистима а пошто су били разбијени то сам сутрадан са својим одредом у селу Горњој Бресници ухватио живе комунисте који су били учествовали у тој борби и то Миланко Л. Стевана по занимању хемичара из села Обровца среза банковачког и Милосављевића Десимира из села Пасјака, среза Расинског по занимању хемичара а на дан 27 о. м. у борби код Микуловачких колиба ухватио сам живог Ивановића Радојка из села Микуловца, среза добричког и све предао Војводи Кулинском, те се данас налазе у притвору код начелника среза прокупачког.

У смислу Уредбе Господина Министра унутрашњих послова молим да ми се припадајућа награда исплати.

28 септембра 1941 г. *Војвода топлички,*
у Прокупљу Нико Куштримовић с. р."

Уз своју молбу да му се исплати уцена, овај злочинац прилаже оверене преписе саслушања његових жртава. А шта у тим саслушањима пише? У њима не пише колико грозним мукама су ове унапред осуђене жртве биле подвгрнуте од жандармериског водника-поручника Бран. Д. Пањића који их је саслушавао и акт потписао, али пише да су ови људи ишли у села да јефтиније купе шљиве и да се чуде зашто су ухапшени. Ево како, на пример, гласи саслушање Десимира Милосављевића, једне од жртава ове удружене четничко-жандармериске банде Недића и Пећанца:

„Рађено 22 септембра 1941 год.
у канцеларији начелства среза Прокупачког у Прокупљу.

Записник:

О саслушању Милосављевића Десимира, технолога, родом из села Пасјака среза расинског.

Ја сам Милосављевић Десимир, технолог, рођен 1917 године, у селу Пасјаку, среза расинског, писмен, неосуђиван, неожењен, Србин, вере источно православне.

После пропасти Југославије, повукао сам се својој кући у село Пасјак, где имам родитеље и почео сам да обрађујем своје имање. 20 овог месеца био сам у Крушевцу да се упишем у четнички одред и том приликом нашао сам се са школским другом Стеваном Миланком, који такође живи у Крушевцу и који је исто тако уписан у четнике и у разговору рекао сам му да идем за Топлицу ради куповине шљива. Стеван ме је умолио да и он пође самном да би и он купио шљива пошто смо обадвојица хтели да купимо шљива за кување пекмеза. Како смо требали да путујемо пешке преко Јастребца, а плашећи се да нас ко не нападне, отишли смо заменику Војводе од Сталаћа Раденковићу Станимиру, кога смо замолили да нам да по један револвер да нас у путу не би ко напао. У петак пре подне пошли смо из Крушевца, преко планине Јастребца и истог дана, око 4 сата после подне стигли смо у Горњу Бресницу, среза Прокупачког да ту набавимо шљива пошто смо чули да их у Бресници има доста и да су јевтиније него у Крушевцу. Истог дана, нашли су нас у селу четници, разоружали и дотерали у Прокупље. Циљ нашег пута, као што сам и раније изјавио једини је набавка шљива за кување пекмеза и ништа друго. Незнам зашто смо притворени када смо са собом и уредне исправе имали.

Ништа више немам по овоме да изјавим.

Испит ми је прочитан, верно записан и исти у свему за свој признајем.

Деловођа-чиновник:
потпис нечитак.

Писмен:
Десимир Милосављевић с. р.

Оверавају:

Срески начелник:
Радовановић с. р.

Да је препис веран оригиналу ТВРДИ:

Водник поручник:
Бран. Д. Пањић с. р.

2 ПРОКУПАЧКИ
ЖАНДАРМЕРИСКИ ВОД
Бр. 714
29 септембра 1941 год.
ПРОКУПЉЕ"

H1517 – 0014

H1517 – 0015

Овај записник је доказни материјал довољан да Десимир Милосављевић изгуби главу, а четнички „војвода" Нико Куштримовић да за њу из Недићеве „државне касе" наплати 3.000.— динара.

И четничко ово тражење пролази кроз многе жандарске, банске и министарске руке, и све те руке утврђују да је горње саслушање Десимира Милосављевића довољно да се докаже да му треба главу одрубити, а четнику недићевску уцену исплатити. И тако је злочинац Куштримовић продао окупатору преко зликовачког недићевског „државног апарата" жандарма, банова и министара три невине српске главе.

Ево како на основу лажи покваренога Пећанчевог „војводе", издајничка Недићева машина меље и исплаћује српске главе:

„29/IX
ПРОКУПАЧКА
ЖАНДАРМЕРИСКА ЧЕТА

Бр. 2969
30 септембра 1941 год.
ПРОКУПЉЕ

КРАЉЕВСКОЈ БАНСКОЈ УПРАВИ МОРАВСКЕ БАНОВИНЕ (Ј. Б.).—

Предњи рапорт четничког војводе Топличког Нике Куштримовића у коме моли да му се исплати награда за ухваћена комунистичка лица достављам у духу Уредбе М. С. Бр. 1113 од 16 септембра 1939 године о правима и одговорностима органа у служби јавне безбедности и наређења Команданта жандармерије IV.Ј.Б.Бр. 3434 од 21 септембра 1941 године, с молбом да та банска управа исплати предње награде наведеном војводи за хватање комуниста.

Под горњим бројем од данас достављен је овај предмет у овереном препису Команданту жандармерије и команданту Моравског жандармериског одреда.

С молбом на надлежност.

Прилог три саслушања и три комунистичка летка.

Командир, капетан I класе
Бож. Ђ. Марковић, с. р."

„БАНСКА УПРАВА МОРАВСКЕ БАНОВИНЕ
НИШ

број 10190
Примљено 3-X-1941 год.

Предмет: Куштримовић Ника Војвода Топлички моли исплату награде за ухваћене комунисте.

МИНИСТАРСТВУ УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА
Одељењу јавне безбедности

Београд

Банској управи част је доставити Министарству овај предмет с молбом на надлежност у смислу Уредбе С.К.Бр. 1113, о правима и одговорностима органа у службу јавне безбедности.

3 X 1941 год.
НИШ
Д. П.

По наредби Бана
зам. начелника упр. одељења
бански саветник
(потпис нечитак)"

И све се завршава у рачуноводству. Три мирна грађанина су убијена, а министарство унутрашњих послова исплаћује 9.000.— динара.

„МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА
I Бр. 8428
7 октобра 1941 год.
БЕОГРАД

Под П.Бр. 2 од 10 овог месеца послато наређење среском начелнику — Прокупље да исплати Динара 9.000.— војводи топличком Ники Куштримовићу на име награде за три ухваћена комуниста.

Преко новчане књиге послато Дин. 9.000.

10 X 1941 г. Београд

Шеф отсека рачуноводства
С. Николајевић, с. р."

Тако су Пећанчеви четници наплаћивали невине српске главе на Недићевој каси, — све за рачун окупатора, све ради тога да се српски народ под владом „народнога спаса" уништи.

H1517 – 0016

H1517 – 0017

Дражин командант наплаћује уцену из касе Италијанске дивизије „Ферара"

Нису само Пећанчеве банде, удружене са Недићем, убијале најбоље синове српског народа, а често и сасвим невине људе, да би наплатиле њихове главе, него су исто то чинили и Дражини зликовци. И они су убијали партизане и чак непосредно од окупатора наплаћивали њихове главе. И нису то чинили макар који Дражини четници, већ и главом „команданти" и „лични опуномоћеници" тога господина министра избегличких влада. Ово непобитно доказује документат, који *Државна комисија* овде објављује, у којем се види да је четнички „командант" Црне Горе и лични Дражин „опуномоћеник", пуковник Бајо Станишић лично наплаћивао из касе окупаторске италијанске дивизије „Ферара" уцену и, по званично достављеном четничком батаљонском списку, делио је убицама најбољих синова црногорског народа. Текст овог документа гласи:

„321
13 маја 1943
Дан. Град

КОМАНДАНТУ IV ЧЕТНИЧКОГ БАТАЉОНА
— капетану г. Шпиру Стојановићу —
ДАНИЛОВГРАД

За убијеног одметника —комунисту— ЈАГОША КОНТИЋА, примљена је на каси дивизије „ФЕРАРА" уцјена у износу од 30.000.— (тридесет хиљада лира).

Како је убиство именованог на дан 14 јануара 1943 године извршило људство 4 четничког батаљона са придодатим жандармима и неким сељацима, то ми хитно доставите списак лица која су учествовала у његовом хватању и убиству, узимајући у обзир и жандарме и милиционаре учеснике, како би им се примљена награда додијелила.

Командант пуковник,
Бајо Станишић"

Из горњих докумената *Државна комисија* закључује да су четничке банде Драже Михаиловића, Пећанца и Недића издајнички и злочиначки убијали народне борце за слободу, а поред њих и мирне грађане, и наплаћивале главе најбољих синова наших народа непосредно или посредно из касе окупатора.

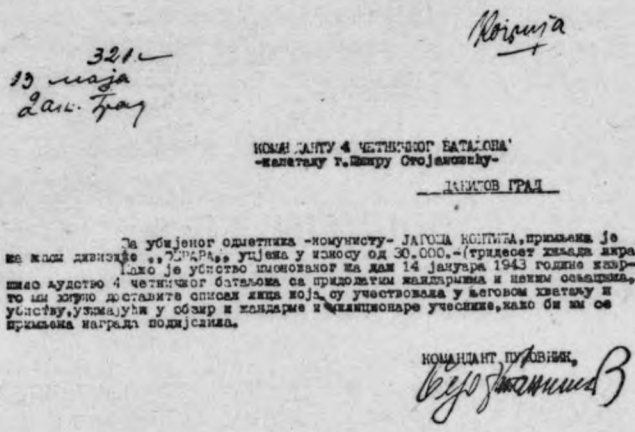

Коірија

321
13 маја
2 ак. Град

КОМАНДАНТУ 4 ЧЕТНИЧКОГ БАТАЉОНА
-капетану г. Шпиру Стојановићу-

ДАНИЛОВ ГРАД

За убијеног одметника -комунисту- ЈАГОША КОНТИЋА, примљена је на касу дивизије „ЈУРАРА„ уцјена у износу од 30.000.-(тридесет хиљада лира)
Како је убиство именованог на дан 14 јануара 1943 године извршило људство 4 четничког батаљона са придодатим жандармима и неким сељацима, то ми хитно доставите списак лица која су учествовала у његовом хватању и убиству, узимајући у обзир и жандарме и милиционаре учеснике, како би им се примљена награда подијелила.

КОМАНДАНТ ПУКОВНИК,
Бајо Станишић

Сл. 1. — Факсимил писма Баје Станишић

На основу горњих докумената *Државна комисија* утврђује за најодвратније злочинце, издајнике и убице свога народа генерала МИЛАНА НЕДИЋА; његовог министра унутрашњих дела МИЛАНА АЋИМОВИЋА и њима потчињене жандармериске официре, капетана БОЖ. Ђ. МАРКОВИЋА и поручника БРАНКА Д. ПАНИЋА; КОСТУ ПЕЋАНЦА и његовог четничког „војводу" НИКА КУШТРИМОВИЋА; генерала ДРАЖУ МИХАИЛОВИЋА, његовог заступника и команданта Црне Горе БАЈУ СТАНИШИЋА и команданта IV црногорског четничког батаљона ШПИРУ СТОЈАНОВИЋА.

Државна комисија сматра да сви ови издајници и злочинци морају бити строго кажњени за злочине извршене над нашим народом.

Претседник Државне комисије,

Д-р **Душан Недељковић,** с. р.

Секретар Државне комисије,

Д-р **Иван Гргић,** с. р.

H1517 -0018

H1517 – 0019

САОПШТЕЊЕ БР. 9

Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача

Поробити, опљачкати и најзад уништити наше народе — јесте троструки задатак са којим су немачки и италијански освајачи закорачили у нашу земљу, — и ускоро већ су мислили да су први посао поробљавања свршили, и други посао пљачке приводили ономе крају са којим се пљачка поклапа са трећим послом, послом уништавања народа, јер је окупаторска пљачка већ достигла ону меру кад опљачкани, оголели и глађу исцрпљени народи почињу да од разних болести гину као што гину од куршума окупатора и ножева њихових помагача.

Убиствена пљачка

Нарочито планску и систематску *убиствену пљачку* су развили немачки окупатора у нашој земљи.

Нису они само узаптили сва рудна блага наших народа, преузели све банке и фабрике, најважније фабрике демонтирали и однели у Немачку, шуме немилосрдно таманили, жетву са наших поља односили, и тако отели народу главне изворе животних снага, већ су сва стоваришта испразнили, све главне радње опљачкали, текстилну робу, грађевински материјал, па и сам намештај из наших кућа у Немачку односили.

Али се хитлеровски окупатори нису ни на овоме зауставили. Кад је у нашој окупираној земљи настала несташица свега, кад је настала општа босотиња, голотиња и глад, тајно су међу њима најкрупнији бандити организовали црну берзу, противу које су се ти окорели разбојници званично тобож борили, која је свему подигла цене тако ви-

H1517 – 0020

соко да су оне остајале недостижне широким масама народним које су још црње гладовале и у крајњој беди почеле изумирати.

Пљачка и последњег залогаја из устију

Тад су несрећни људи продавали све из куће да би добавили на селу нешто хране и кришом кући донели. Али и ту су се хитлеровски окупаторски злочинци досетили како ће пљачком дотући и убити. Они су, под изговором да се боре противу црне берзе, наредили својим недићевским агентима да свуда на улазима у градове, по железницама и друмовима одузимају од народа свеколику храну која се код појединаца нађе. Тако се и последњи залогај из устију гладнога народа отимао у корист „великога Рајха".

О овој општепознатој чињеници сведоче и материјални докази који су нађени у Недићевом Министарству унутрашњих дела. Полициски агенти на железницама, бродовима и друмовима пресретали су гладне наше људе, отимали од њих килограм брашна или кукуруза, последњи залогај из устију изгладнелих породица наших, скупљали сву

Сл. 2. — Немци пљачкају

H1517 – 0021

ту пљачку и преко разних комесаријата и министарстава, уз подробне поименичне спискове опљачканих лица, слали своме господару, окупатору, фелдкомандантури, немачком жандарму.

Овде ћемо навести, примера ради, шта је и кога је један од тих агената злочинаца, *Душан Дујшин*, по наређењу немачког команданта Србије, београдске фелдкомандантуре, недићевског министра унутрашњих дела и његових полициских комесара, опљачкао у извесним возовима који су стизали у боградску железничку станицу од 20 маја до 7 јуна 1942 г. и уз подробне спискове опљачканих и опљачканог, заједно са пљачком, послао на надлежност. А у извештајима овога агента злочинца, који сви почињу са:

„Комесару железничке полиције Управе града Београда у вези постојећег наређења Фелд-командантуре на овдашњој железничкој станици одузете су од ниже наведених лица следеће животне намирнице:"

читамо следећа имена лица, којима је, одузимајући и последњу беду од животних намирница, овај бандит нападао и на сам живот:

20 маја 1942:

Петровић Илинки, домаћици из Краљева, око 2 кгр. хлебног брашна, Николић Стани домаћици из Краљева, око 2 кгр. сухе сланине, Јовановић Марку, из Београда, око 2 кгр. сухе сланине, Стефановић Миладину, железничком чиновнику из Ниша, око 20 кгр. хлеб. брашна, Др. Арзуманов Рафаелу, лекару из Београда, Кр. Александра ул. бр. 83 око 40 кгр. хлебног брашна, Живадиновић Стани, домаћици, стан Шуматовачка ул. 126 око 3 кгр. пројиног брашна, Влајинић Милану, бифецији, стан Јованова ул. 27 око 1 кгр. телећег меса, Бланда Јозефу, претседнику општине у Ражњу, око 8 кгр. хлебног брашна, Спасовић Драгославу, земљораднику из Деспотовца, око 2 кгр. хлеб. брашна, Степановић Јевросими, домаћици, стан Ген. Хорватовића 46, око 8 кгр. хлебног брашна;

21, 22, 23 и 24 маја 1942:

Ђурковић Александру, инж. из Београда, стан Гаршанинова 25, око 8 кгр. хлебног брашна, Крстић Љубомиру, железничару из Ресника, око 19 кгр. хлебног брашна, Нељо

Недељку, раднику, стан Краљице Марије 103, око 2 кгр. свињ. меса, Балетић Војиславу, лимару, стан Сазонова 8, око 2 кгр. свињског меса, Јукић Сави, стан Препоћка ул. 9, око 2 кгр. свињског меса, Инж. Марковић Душану, из Београда, Јована Рйстића 7, око 8 кгр. хлеб. брашна, Уклопина Душану, чиновнику, стан Захумска 28, око 5 кгр. хлеб. брашна;

25 маја 1942:

Марковић Зорки, домаћици из Врчина, око 3 кгр. кукуруза, Јовичић Живки, домаћици, стан Донска 2, око 700 гр. масти, Предрагу Лукићу, ученику, стан Призренска 7, око 1 кгр. масти, Глишић Драгутину, раднику, стан Сава—Београд, око 3 кгр. хлебног брашна;

Сл. 3. — Из „акције" Немци носе плен

26 маја 1942:

Прокић Верослави, чиновници, стан Новопазарска 52, око 2 кгр. пројиног брашна, Матић Радмили, домаћици, стан Доситијева 41, око 2 кгр. хлебног брашна, Младеновић Полки, домаћици, стан Кумодрашка 25, 1 кгр. кукурузног брашна, Видаковић Савки, службенику, стан Требињска 15,

H1517 – 0022

H1517 – 0023

око 2 кгр. пројиног и око 3 кгр. хлебног брашна, Оташевић Лепосави, чин., стан Молерова 72, око 4 кгр. хлебног брашна, Радовановић Јездимиру, раднику, стан Кр. Александра 296, око 3 кгр. свињског меса, Радивојевић Гојку, пол. наредннку, око 40 кгр. хлебног брашна;

27 маја 1942:

Стајкић Милану, жел. чин., стан Југ-Богданова 8, једна телећа глава, Чолаковић Илинки, домаћици, стан Зринског 2, око 40—50 кгр. хлеб. брашна, Поповић Радомиру, жел. чин., стан Војводе Анђелка 5, око 4 кгр. пројиног брашна и око 1.500 гр. свињског меса, Илић Маринку, столару из села Пударци, око 3 кгр. хлебног брашна, Бјелобаба Милану, стаклобрусачу из Кнежевца, око 2 кгр. масти, Диковић Момиру, пекару, стан Бана Лагиње 13, око 750 гр. сухог меса;

28 маја 1942:

Јовичић Живки, домаћици, стан Донска ул. бр. 2, око 3 кгр. свеже сланине; Павловић Димитрију, техничару, стан Хаџи Мелентијева 42, око 50 кгр. хлебног брашна;

29, 30, 31 маја и 1 јуна 1942:

Др. Ђурић Ђорђу, адвокату, стан Франкопанова 35, око 10 кгр. хлебног брашна, Величковић Петру, железничару, стан Ломина 51, око 8 кгр. хлеб. брашна, Попадић Вукосави, домаћици, стан Новосадска 11, око 8 кгр. хлебног брашна, Живковић Љубици, домаћици, ул. Високог Стевана 6, око 1 килограм сухог меса, Жикић Босиљки, домаћици, око 7 кгр. хлебног брашна, Николић Драгиши, наредннку, Сарајевска 29, око 4 кгр. хлебног брашна, Балушевић Нестору, стаклоресцу, стан Бањска 13, око 10 кгр. хлеб. брашна, Мађаревић Види, домаћици, Сарајевска 11, око 5 кгр. хлебног брашна, Михајловић Љубици, домаћици, Делиградска 25, око 8 кгр. кукуруза и око 4 кгр. хлебног брашна, Тирић Савки, домаћици, Краљ. Наталије 19, око 10 кгр. хлебног брашна, Богдановић Добрили, инж., Стевана Сремца ул. 6, око 20 кгр. хлебног брашна, Милошевић Даринки, домаћици из Јагодине, око 3 кгр. масти, Синчић Ангелини, управ. интерната, стан Бранкова 17, око 1.500 гр. јагњећег меса, Маринковић Дијанки, домаћици из села

Ловца, око 1 кгр. свињског меса, Јовановић Лепосави из Паланке, око 500 гр. масти, Милојевић Обраду, земљорадн. из села Шипка, око 1 кгр. масти, Пантић Радимиру, трг., Карловачка 2, око 12 кгр. хлебног брашна, Новаковић Драгутину, земљ. из Чачка, око 13 кгр. пројиног брашна, Димитријевић Вилки, домаћици, Гундулићев Венац 3, око 5 кгр. хлебног брашна и 500 гр. свеже сланине, Петровић Лепосави, домаћици, Вранци срез Умка, око 2 кгр. хлебног и 2 кгр. кукурузног брашна, Радосављевић Николи, земљ. из Чачка, око 500 гр. телећег меса, Нешић Миладину, крзнару, Церска 108, око 2.500 гр. свињског меса, Никитовић Миливоју, пиљару, Душанова бр. 39, око 1 кгр. масти, Шилер Павлини, домаћици, стан Железник, око 2 кгр. хлебног брашна, Стаменковић Миловану, обућару из Пожаревца, око 8 кгр. хлебног брашна и 3 кгр. кукурузног брашна, Драгутиновић Ангелини, радници, Доксимова 14, око 700 гр. масти, Викторовић Владимиру, обућару, Цара Николе 77, око 3 кгр. хлебног брашна Симић Милки, домаћици, Радничка 46, око 20 кгр. кукурузног брашна, Јовановић Мијату, пенз., Великоморавска 23, око 10 кгр. кукурузног брашна;

Сл. 4. — Пљачка народне имовине

H1517 – 0024

H1517 – 0025

2 и 3 јуна 1942:

Радуловић Даринки, домаћици из Пожаревца, око 5 кгр. хлебног брашна и око 2.500 гр. масти, Мамула Сави, жел. кондуктеру, око 2 кгр. свежег меса, 2 сухе шунке, Стојановић Михајлу, лимару, Чубурска 2, око 4 кгр. пројиног брашна, око 9 кгр. масти и 400 гр. сухе сланине, Зец Божидару, касиру, Кр. Марије 115, суху шунку тешку око 4 кгр., Богдановић Милутину, трговцу, Димитрија Туцовића 40, око 14 кгр. хлеб. брашна, Чавић Николи, адв. припр., Александрова 24, око 2 кгр. сухог меса, Милосављевић Радивоју, раднику, Дечанска 12, пола јагњета, Теодоровић Животију, механичару, Прокупачка 30, око 6 кгр. прој. брашна, Марић Јованки, домаћици, Иванковачка 21, око 1 кгр. масти, Инж. Маринковић Томи, Приштинска 39, око 2.500 гр. масти, Станисављевић Браниславу, зван. из Петровца, око 2 кгр. сувог меса, Катић Зорки, домаћици из Обреновца, око 1 кгр. говеђег меса, Бабић Драги, домаћици, Проф. колонија Нова ул. бр. 4, око 2 кгр. сухе сланине, Станковић Параскеви, домаћици у Пожаревцу, око 6 кгр. хлеб. брашна, Стевић Љуби, домаћици из Пожарвца, око 8 кгр. хлебног брашна, Панић Драгићу, трг. из Ошњака, око 5 кгр. хлебног брашна;

Сл. 5. — Отимали су све . . .

4, 5, 6, 7 јуна 1942:

Грујић Светолику, служитељу, Кумодрашки пут 37, око 7 литара масти, Петронијевић Предрагу, земљ. из Лајковца, око 13 кгр. масти, Познановић Марији, домаћици из Вел. Плане, око 2 кгр. масти, Мајсторовић Милану, опанчару из Лапова, око 1 кгр. овчијег меса, Милићевић Александру, штампару, Кр. Петра 54, око 1 кгр. сувих кобасица, Милошевић Јелени, домаћици из Вел. Плане, око 2 кгр. свежег меса, Вујичић Лепосави, домаћици из Пожаревца, око 5 кгр. хлебног брашна, Бркић Милану, ппоручнику из Арильа, око 2 кгр. масти, Савић Ђорђу, ппоручнику из Рађева, око 10 кгр. хлебног брашна, Радонић Велисаву, железничару, Ђурђевска 28, око 2 кгр. свеже сланине, Бјелачић Ђури, земљораднику из Вел. Плане, око 1 кгр. суве сланине, Саветић Стани, радници, Карађорђева 9, око 2 кгр. сувог меса, Марковић Стевану, из Азање, око 1 кгр. свињског меса, Буковић Стефанији, радници из Београда, око 4 кгр. масти, Јањић Катарини, домаћици из Паланке, око 2 кгр. свињског меса.

Овако пљачкајући и последње залогаје из устију наших изгладнелих породица, окупатори и њихови помагачи су постизали двоструки циљ: 1) да изгладнеле мале, сиромашне наше људе, најљуће своје непријатеље, глађу терају у смрт, и 2) да спроводећи овакву масовну пљачку над најширим слојевима нашег народа, терају вагонима хране у Рајх. На тај мучки начин су ови злочинци тешко погодили најсиромашније и најшире слојеве нашег народа и створили за себе један од најбогатијих, али и најодвратнијих и најзверскијих извора пљачке.

За ово злочиначко дело у Србији, и посебно у Београду, као наредбодавци и извршиоци криви су окупаторски команданти Србије генерал ДАНКЕЛМАН и генерал ФЕЛБЕР, политички претставник за Србију и Југоисток НОЉБАХЕР, командант Фелдкомандантуре и командант Београда генералмајор ЛОНЧАР, претседник владе „народног спаса" генерал МИЛАН НЕДИЋ, министар унутрашњих дела МИЛАН АЋИМОВИЋ и ТАСА ДИНИЋ, шеф јавне безбедности ДРАГИ ЈОВАНОВИЋ, шеф железничког и паробродарског

H1517 – 0026

H1517 – 0027

комесаријата ЖАРКО СТРАГАРАЦ као и агенти ДУШАН ДУЈШИН и МИЛОВАНОВИЋ звани „ГЕРМАН".

Државна комисија сматра да су сви они тешки ратни злочинци и да морају бити строго кажњени за злочине које су починили над нашим народима.

Претседник Државне комисије,
Д-р **Душан Недељковић,** с. р.

Секретар Државне комисије,
Д-р **Иван Гргић,** с. р.

H1517 - 0028

SAOPŠTENJE BR. 10

Državne komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača

Na osnovu prikupljenih dokumenata Državna komisija je utvrdila teške zločine koje su nad našom omladinom izvršili izdajnici našeg naroda NEDIĆ, LJOTIĆ, DRAŽA MIHAILOVIĆ, PAVELIĆ i RUPNIK.

Takav jedan zločin je »Zavod za prinudno vaspitanje omladine« u Smederevskoj Palanci kojim su izdajnik Nedić, njegovi ministri i njihovi zločinački pomagači podvrgli našu omladinu sistematskoj duhovnoj i fizičkoj torturi kako bi ubili njeno slobodoumlje i njen patriotizam, a zadojili je duhom služinstva i sramne izdaje. Sredstva kojim su se pri tome služili bila su batinanje, izgladnjivanje, zatvori, provokatorska predavanja, strahovit robijaški rad do iznemoglosti itd.

»Zavod za prinudno vaspitanje omladine«

Da bi se ubio slobodarski duh omladine, da bi se mlade ponosne glave pognule u jaram službe okupatoru, angažovao se sav Nedićev izdajnički aparat od samih vrhova.

Uredbom o prinudnom vaspitanju omladine od 15 jula 1942 godine (Služb. Nov. VIII. 1942), sa Uredbom o izmenama i dopunama od 21 januara 1943 godine (Služb. Nov. 19. II. 1943), ovlašćen je ministar prosvete da, sporazumno sa ministrom unutrašnjih dela, obrazuje Zavod za prinudno vaspitanje omladine. Uredba određuje da se u Zavod imaju slati učenici i učenice srednjih i stručnih škola, koje su školske vlasti izgnale ili koje budu izgnale iz škole, slušaoci Univerziteta i drugih visokih škola kao i vanškolska omladina oba pola u uzrastu od 14—25 godina starosti. Pored toga će se oduzimati od roditelja ili staratelja i prinudno upućivati u Zavod kako školska tako i vanškolska omladina od 14—25 godina starosti, nad kojom, kako Uredba veli, »su roditelji, odn. staratelji, izgubili vlast i

H1517 - 0029

vaspitni uticaj, a koja nije pokazala svojim držanjem i ponašanjem dovoljno smisla za red i disciplinu, ili koja nije pravilno shvatila svoje nacionalne dužnosti u današnjici«. Prinudno vaspitanje u Zavodu ima da traje od 6 meseci do 2 godine (docnije je predviđeno do 3 godine). Zavod je uređen internatski, »sa obaveznim duhovnim i telesnim radom«. Zavod se deli na muški i ženski internat. Nastavno i vaspitno osoblje postavlja ministar prosvete; osoblje za održavanje reda i bezbednosti postavlja ministarstvo policije.

»Zavodu« je postavljen cilj: »Ispravljaće se levičarske idejne zablude i pružiće se ispravna politička orientacija u duhu programa Nove Srbije«. I pitomci su podeljeni na kategorije. Podela se ne izvodi prema starosti i stepenu obrazovanja interniraca, nego prema »poznavanju političko-socijalnih pitanja«. U prvu kategoirju spadaju oni koji »poznaju komunizam u teoriji i praksi, ili pokazuju izuzetno interesovanje za političko-socijalne i filozofske ideje«. U drugu kategoriju dolaze oni »koji slabo poznaju komunizam i ne pokazuju veće zanimanje za političko-socijalne i filozofske ideje« U treću kategoriju spadaju oni »koji ne poznaju komunizam, nego su nesvesno obuhvaćeni veštom komunističkom taktikom i propagandom«. U Zavodu se drže specijalni kursevi o komunizmu, jevrejstvu, masonstvu, i Nedićevoj »Novoj Srbiji«.

Školsku i vanškolsku omladinu od 14—25 godina starosti upućuje u Zavod Ministarstvo prosvete i Ministarstvo unutrašnjih poslova paralelno. Konačnu odluku o roku boravka u Zavodu donosi ministar prosvete na predlog starešine internata. U zavodu postoji upravnik, njegov zamenik, starešina muškog i starešina ženskog internata, administrativno, vaspitno, nastavno, i pomoćno osoblje. Postoji takođe i straža Zavoda. Svi internirci imaju jednoobrazno odelo. Obavezno se moraju baviti telesnim radom i pohađati kurseve. Osim toga, moraju raditi poslove oko izdržavanja, održavanja, i uređivanja Zavoda. Pri Zavodu postoje radionice i poljoprivredno dobro radi održavanja Zavoda i obučavanja vaspitnika. U Zavodu postoji knjiga zapovesti i knjiga naredaba, knjiga kazni i knjiga pohvala, i kartoteka pitomaca. Poštu interniraca pregleda vaspitač.

Prema »Pravilniku« o ocenjivanju, u dnevnoj zapovesti čitaju se svakog dana imena onih interniraca koji se ističu radom ili koji su zaslužili kaznu. Sve kazne ulaze u knjigu kazni, a sve pohvale u knjigu pohvala. Vaspitači mogu slati internirce na raport starešini internata. Oni internirci koji zadovolje svoje

vaspitače, mogu biti predloženi da im se smanji rok boravka u Zavodu. Oni internirci koji »ni posle svih napora uloženih u njihovo spasavanje i ozdravljenje ne pokažu dobru volju da postanu dostojni članovi Nove Srbije, ili pokušaju da svojim držanjem i vladanjem obmanu svoje starešine i vaspitače, ili čak produže sa razornim komunističkim delovanjem, biće kažnjeni produženjem boravka u Zavodu ili da se stave u koncentracioni logor«. Ove kazne izriče, na predlog starešine internata, ministar prosvete.

Zavod je krajem svakog meseca slao izveštaje o radu Zavoda za proteklih mesec dana. Ovi su izveštaji slati *Ministarstvu prosvete i Specijalnoj policiji Uprave grada Beograda,* koja je karakteristične i značajne delove ovih izveštaja slala *nemačkoj policiji.*

Čitava ta organizacija »vaspitnog zavoda«, u stvari robijašnice, imala je za cilj: predavanje Nemcima poslušnog roblja koje će se boriti protivu svoga naroda.

Zavod za prinudno vaspitanje omladine smešten je bio u Smederevskoj Palanci. Zgrade u kojima je smešten Zavod načinjene su bile još pre napada Nemaca na Jugoslaviju, negde u godini 1940. Te zgrade su dignute da u njima bude smešten koncentracioni logor u staroj Jugoslaviji, i one su to bile do 27 marta 1941. godine. Kad je u Srbiji buknuo ustanak, u isti su logor trpani mnogi koji su mu simpatisali. Osnivanjem Zavoda za prinudno vaspitanje omladine, odlučeno je da se ovaj koncentracioni logor pretvori u »vaspitni zavod«. Ali taj »vaspitni zavod« i dalje je ostao koncentracioni logor.

Primera radi, navodimo zašto je, i od koga je ko upućivan u Zavod za prinudno vaspitanje omladine.

U Zavod su našu omladinu slali: Specijalna policija Uprave grada Beograda, razne mesne policiske vlasti, Ministarstvo prosvete, nemačka tajna policija itd.

Specijalna policija poslala je, izmedu ostalih, ove omladince:

Mihajlović Ljubodraga, đaka VI razreda gimnazije, koji je optužen da je komunista. Njega su uhapsili Arnauti, pa je odveden u zemunski logor, odatle u Upravu grada Beograda, i najzad u Palanku.

Perković Kristinu, radnicu u fabrici hartije. Poslata od Uprave grada, kao sumnjiva da je skojevka, jer je davala priloge za narodno-oslobodilački front i čitala komunistički propagandni materijal.

H1517 – 0030

H1517 – 0031

Adamović Emiliju, učenicu VIII razreda 7 ženske gimnazije u Beogradu. U Zavod je upućena od strane Specijalne policije zato što je »aktivno širila komunističku propagandu i komunističku akciju potpomagala u vidu davanja novčanih priloga i prikupljanja sanitetskog materijala«.

Ivanov Aleksija, učenika VIII razreda gimnazije u Beogradu. Upućen je od Specijalne policije zato što je bio član trojke koja je vršila sabotažu u Beogradu.

Iz raznih mesnih policiskih vlasti poslati su u Zavod, na primer:

Vranac Veljko, činovnik Sartida. Upućen je od strane smederevske policije zato što su kod njega nadjene neke levičarske knjige.

Petrović Mariola, učenica IV razreda učiteljske škole u Negotinu. U Zavod je poslata od strane niške policije zato što je čitala komunističke letke i davala novčane priloge.

Jovanović Svetislav, stolar iz Bora. Poslat je u Zavod od strane policiskog komesarijata u Boru iz ovih razloga: »Najpre što je čitao letke komunističke sadržine i njima se oduševljavao. Imao je veze sa Jovanovićem Branislavom, koji je bio aktivan partizan. Rođeni brat mu je u šumi kao partizan, te je i ovaj sam naklonjen komunizmu«.

Kosar Katica, činovnica. Poslata od strane policiskog komesarijata iz Bora zato što je »kao činovnica sreskog načelstva u Boru u društvu sa još jednom koleginicom iz istog načelstva čitala komunističke letke i sa istima se oduševljavala, tako da je jednom prilikom napisala dve i to čisto komunističke pesme, prvu pod naslovom »Komunizam«, a drugu pod naslovom »Sveta pesma«.

Milivojević Sima, električar iz Bora. Upućen od strane borske policije zato »što je u dva maha čitao letke komunističke sadržine, ovima se oduševio i hteo da ode u šumu među partizane«.

Ministarstvo prosvete uputilo je sledeće internirce u Zavod za prinudno vaspitanje omladine:

Acovića Dragoslava, đaka V razreda gimnazije. Upućen je zato što je u partizanskim redovima proveo šest dana.

Bošnjaković Milicu, učenicu VIII razreda gimnazije koja je učestvovala na priredbama kad su partizani bili u Užicu te je Ministarstvo poslalo u Zavod.

Nemačka tajna policija u Nišu uputila je u Zavod, na pr., sledeće tri omladinke: Stanku Milovanović, učenicu III razreda

trgovačke akademije iz Skoplja, Miroslavu Savić, učenicu IV razreda trgovačke akademije iz Niške Banje, i Veru Tomić, učenicu IV razreda trgovačke akademije iz Niša.

Biljana Marinković, učenica VII razreda gimnazije iz Niša, primljena je u Zavod na molbu njene majke. Njen slučaj je ovaj: njen otac, inače razveden od njene majke, bio je odveden od strane Nemaca u koncentracioni logor u Mathausenu. Tu je on umro. Odmah po njegovoj smrti, Nemci su uhapsili njegovu stariju kćerku Ljiljanu Marinković i odveli je u nemački logor na Crvenom Krstu. Majka Biljanina, kad je uhapšena Ljiljana, iz straha da u logor ne bude oterana i njena kći Biljana, molila je Ministarstvo prosvete da ovu drugu primi u Zavod i tako je sakrije od Nemaca. Tako su i neki roditelji, nesvesni, gurali svoju decu u strahote te robijašnice, misleći da ih tako spasu.

Robijaška disciplina i robijaški rad

A »vaspitni zavod« je dočekivao ovu omladinu, koju su slali ministri i razne policije, da je robijaškom disciplinom i robijaškim radom i zatupljujućim fašističkim kursevima slomi. I ovo lomljenje nije bilo besplatno. Za svoje izdržavanje, internirci plaćaju mesečni ulog prema tablici koju određuje ministar prosvete. Za mučenje koje su podnosili, internirci su, dakle, još i plaćali.

U vaspitne metode spadale su teme i predavanja, cinična i provokatorska, izabrana tako da je svako od njih kod interniraca moglo da izazove otpor, protest ili ma kakvu reakciju koju bi trebalo prigušivati divljim batinanjem, zatvorom, slanjem u koncentracioni logor ili predavanjem Nemcima.

Predavači su bili poznati mračnjaci i nemačke sluge.

Povodom predavanja koje je u Zavodu održao Velibor Jonić, internircima je data tema »Moji utisci o predavanju ministra prosvete«.

Za vreme sovjetske ofanzive na istočnom frontu u zimu 1942-43 g. data je tema »Šta mislim o razvoju događaja u svetu i o položaju Srbije?«. I uvek prigodno provokatarski rađale su se teme: »Moj slučaj«; »Moje političko ubeđenje«; »Zašto sam išla u crkvu«; »Šta mislim o makiavelizmu i o odnosu između politike i morala«; »Šta sam mislio o Zavodu pre nego što sam ovde došao«; »Šta mislim o Zavodu posle šest meseci boravka u njemu«; »Moj pogled na svet«; »Tačnosti i netačnosti istoriskog i dijalektičkog materijalizma«; »Šta mislim o svome pre-

H1517 – 0032

H1517 – 0033

vaspitavanju«; »Šta mislim o Titovoj akciji«; »Moj stav prema komunizmu«; »U čemu se slažem, a u čemu se ne slažem sa marksizmom«; »Zašto nisam i zašto ne mogu da budem komunista«; »Zašto smatram da bih na Božić trebao da budem pušten kući«; »Zašto nisam komunista«; »Zašto sam komunista«; »Šta mislim o begstvu«; »Šta mislim o budućem uređenju«; »O klasnoj borbi«; »O istoriskom i dijalektičkom materijalizmu«; »Šta mislim kakvu bi politiku Srbija trebala da vodi posle rata«; »Za Sv. Savu ili za Marksa«; »Čišćenje u SSSR«; »Šta mislim o bombardovanju Beograda«; »Moja politička literatura«; »Moj politički stav juče i danas«; »Šta mislim o svom prevaspitavanju«; »Zašto ćutim u Zavodu«; »U čemu je marksizam tačan«; »Ko će pobediti u ovom ratu«; »U čemu me treba razuveravati«; »Šta me je u Zavodu razočaralo«; »Vaspitni zavod i ja«; »General Nedić, Draža i Tito«; »Zašto nisam nacionalista«; »Zašto već godinu dana ćutim u Zavodu«.

Tu našu borbenu omladinu mučili su teško provokatorskim predavanjima:

Jonić Velibor: Materijalističko i idealističko shvatanje sveta i života;

Dr. Milica Bogdanović: O reči kao stvaralačkoj i razaralačkoj snazi, O istinskoj i lažnoj kulturi, O temeljima etike, O marksističkoj etici;

Dr. Stevan Ivanić: O socijalnom radu pod raznim političkim režimima;

Milosav Vasiljević: O površnosti kod Srba; O političkoj situaciji, O slobodi čoveka i naroda, O našem opredeljenju u svetu;

Ing. Simeon Kerečki: O partizanskoj akciji i marksizmu, O masoneriji;

Dr. Dimitrije Najdanović: o modernoj slici čoveka i sveta, O jevrejskom pitanju, O religiji marksizma;

Dr. Žarko Stupar: Svetska kriza 1929;

Dr. Vječeslav Žardecki: O strukturi materije;

Hrvoje Magažinović: Kako treba pristupiti rešavanju radničkog pitanja;

Dr. Vladimir Vujić: O trima Srbijama;

Dr. Vladimir Vujić: O političkoj situaciji;

Dimitrije Ljotić: O političkoj situaciji;

Đoka Slijepčević: O političkoj situaciji;

Ing. Milosav Vasiljević: O biološkom stanju pojedinih naroda, O hrišćanstvu i demokratiji, O hrišćanstvu i komunizmu;

H1517 – 0034

Simeon Kerečki: O ženskom pitanju;

Dr. Miodrag Grbić: O srpskoj umetnosti;

Ratko Parežanin: O vidljivim i nevidljivim silama u sadašnjem svetskom sukobu i položaj Srbije;

Dimitrije Ljotić: O opštoj situaciji;

Dr. Milica Bogdanović: O istoriji Rusije;

Simeon Kerečki: O Draži Mihailoviću;

Milosav Vasiljević: O naučnom radu, O osnovama za političke ideologije;

Ing. Tihomir Dožudić: O analizi pojma jednakosti;

Milosav Vasiljević: O osnovnim pretpostavkama vladajućih ideologija u svetu;

Milosav Vasiljević: O današnjim ideologijama, O političkoj situaciji;

Dimitrije Ljotić: držao predavanje o opštim predmetima;

Dr. Stevan Ivanić: O narodnoj umetnosti;

Mirko Vlahović: O Crnoj Gori;

Milosav Vasiljević: tri predavanja;

protosindel Jovan Rapajić iz manastira Vraćevšnice: O srpskom pogledu na svet i život, O duhovnim bogatstvima srpskog naroda, Od čega nas je Hristos spasao i spasava, O marksizmu kao religiji;

otac Miron Janićijević iz Čačka: O mojoj generaciji;

Žarko Stupar: O političkoj situaciji;

Dr. Milica Bogdanović: Zašto se ljudi ne razumeju, O higijeni duše, Odnos između starih i mladih, Žensko pitanje, O filozofiji nejednakosti Berđajeva;

Ing. Ratibor Đurđević: O braći Karamazovima, O vaskrsenju Hristovom, O staroj i novoj omladini; O metapsihičkim pojavama, O romanu »učenik« od Pola Buržea, Zašto ste vi ovde u Zavodu, O shvatanju sveta kod jednog modernog naučnika, Zašto ljudi ne veruju u Boga;

Dr. Stevan Ivanić: O potrebi našeg izgrađivanja na osnovu našeg originalnog srpskog lika;

Vojislav Cvetković: O naporima srpskog elementa u Crnoj Gori i Boci za opstanak u njegovoj borbi protiv partizana.

Osim ovih predavali su i sledeći:

Dr. Đura Filipović, Dr. Ivan Tucakov, Dr. Milan Jocković, Dr. Dušan Popović i dr.

Osim ovih protivpartizanskih, izdajničkih predavanja, u Zavodu, koji je trebao da postane jedna opšta antipartizanska

H1517 –0035

škola, držan je antipartizanski kurs za srednjoškolce u godini 1944.

Kakav je bio odziv omladine?

20 februara 1944 došla je u zavod jedna grupa od šest učenika beogradskih gimnazija na ovaj antipartizanski kurs. A kako su i njih šest došli vidi se iz toga što od ove šestorice već sutradan po dolasku pobegao je jedan, a drugi je, kako kaže Uprava, otstranjen. Ostala su samo četvorica i polagala ispite po predmetima ovoga kursa 15 marta 1944.

Eto takvim se učešćem odazivala srpska omladina. Nije se ona dala prevariti izdajničkim glasovima koji su govorili o »spasu srpstva«, a radili su upravo suprotno od onog što su govorili, ubijali u omladini slobodarstvo koje je odavno postalo sinonim srpstva.

Glad

Ishrana u Zavodu za prinudno vaspitanje omladine nije nikad bila drukčija nego rđava, često očajna, a najčešće je nije uopšte bilo, tako da su internirci formalno gladovali, i glađu bili iznuravani. O tome svi zvanični izveštaji Uprave govore. O tome govore mnogobrojni njeni telegrami. Tako Uprava Zavoda je uputila 30 aprila 1943 godine Ministarstvu prosvete sledeći telegram: »Ništa od hrane nemamo, niti možemo dobiti. Šta da radimo?« Ministarstvo prosvete je na to odgovorilo aktom od 5 maja: »... Izvolite sprovesti potrebno smanjenje porcija ishrane u Zavodu«. U isto vreme, aprila 1943, Zavod je pisao Ministarstvu sledeće: »Zavod je ostao bez hrane. Hleb se pitomcima ne izdaje već 15 dana, malo krompira što smo obezbedili upotrebili smo za setvu, a pasulja imamo svega još za nekoliko dana«.

U redovnom izveštaju za mesec april 1943 godine, uprava zavoda piše: »... Za sada Zavod ne raspolaže ni zrnom kukuruza, pitomcima hleb uopšte se ne izdaje. Ostali artikli ljudske hrane takođe se na slobodnom tržištu teško mogu obezbediti usled preterano visokih vladajućih crnoberzijanskih cena i usled nestašice artikala«. U istom izveštaju stoji još i ovo: »Teškoće pri radu u ovome mesecu (aprilu) nastajale su usled nemanja hrane i nemogućnosti da se gde bilo nabavi«. Pošto je pročitao ove žalopojke uprave zavoda (zbog teškoća pri radu, a ne zbog gladovanja pitomaca) i shvatio da internirci nemaju šta da jedu i da bukvalno gladuju, ministar Jonić beleži svojom rukom

H1517 – 0036

onako krvničko naređenje na aprilski izveštaj: »Da se čita »Oče naš« pre obeda«. Teško je bilo izmisliti ciničniji odgovor od ovog zločinačkog cerenja i izrugivanja nad uništavanjem naše omladine.

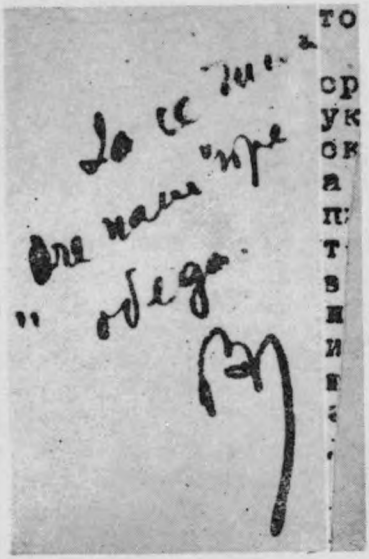

Sl. 6. — Faksimil Jonićeve beleške

Kako je bilo u aprilu, tako je bilo, na primer, i u sledećem mesecu maju 1943 godine. »U ovom mesecu je bilo najteže sa ishranom«, veli se u izveštaju, »glad stalno besni u zavodu«. U izveštaju za avgust mesec 1943 g. čitamo: »... Prvih šest dana nije bilo hleba«.

Ne samo u pogledu ishrane, već i u pogledu smeštaja interniraca stanje je bilo očajno. Iz izveštaja uprave zavoda za juni mesec 1943 g. čita se i ovo: »... budžetom predviđeno je da Zavod primi svega 400 pitomaca-ica... Morali smo primiti veći broj nego što ima mesta i budžetskih sredstava, zbivši pitomce jednog do drugog, strpavši pitomice po 2—3 na jedno ležište. U ženski internat trebalo je primiti svega 100 devojaka, a danas ima već 156 pitomica«. Iz ovog izveštaja za juni mesec 1943 vidimo da je u baraku br. 6 (senaru) morao biti useljen »jedan vod pitomica, jer ih je u dotadašnjoj baraci — zbog prevelikog broja — spavalo po dve i tri na jednom krevetu«.

H1517 – 0037

Lekarska služba isto je tako bila zločinački slabo organizovana. U početku je Zavod imao svoga lekara, ali je tokom meseca decembra 1943 Zavod ostao bez lekara, pa su zdravstvenu službu vršili internirci-medecinari, kako su znali i koliko su se umeli snaći.

Bolesti

U zavod je bio poslat vrlo veliki broj tuberkuloznih omladinaca i omladinki, sa otvorenim plućnim procesima, tako da su morali hitno i svesrdno biti lečeni. Ali pored stalnog gladovanja i nemogućih stanbenih prilika, i to je bio način da se ova omladina uništi.

U aktu zavoda Pov. br. 122 od 1 marta 1944, čitamo: »Ove zime ogreva ili uopšte nismo imali, ili smo ga imali jedva toliko da možemo kuvati jelo. U ledenim prostorijama naši su pitomci proveli ovu zimu. Za vreme najvećih mrazeva oni su morali da idu po dva-tri i više kilometara od Zavoda da pronađu po neki panj i da se bar neke kancelarije malo zagreju. Od velike hladnoće pitomci i pitomice su se u ogromnom broju porazboljevali«. Isto čitamo i u pismu Aleksandra Ljubičića, penzionera iz Prokuplja, čija je kći bila u Zavodu: »Jedno bih mogao samo da molim: da se obrati malo više pažnje zdravstvenom stanju dece, jer ima povelik broj razboljevanja od plućnih bolesti. Razlog je nepodesna, nezdrava i slabo zagrevana prostorija za spavanje«. Otuda redovni izveštaj zavodske uprave za mesec mart 1943 veli da su za »ceo protekli mesec (mart) bile sve postelje u muškim i ženskim bolesničkim sobama popunjene«.

Prljavština

Užasne higijenske prilike u Zavodu učinile su svoje i u pogledu vašaka. Ceo je zavod bio zagađen vaškama. Tako, iz zavodskog akta Pov. br. 122 od 1 marta 1944 čitamo ovo: »Mesecima izloženi hladnoći bez mogućnosti da se iko okupa (ni struje, ni drva), bez mogućnosti da se opere veš i dezinfikuju prostorije, — mi nismo mogli sprečiti pojavu vašaka«.

Omladina izumire

Slaba ishrana, glad, rđave stanbene prilike, velike hladnoće, prljavština, vaške, težak fizički rad i mučenja svakovrsne prirode, zlostavljanja i psihička i telesna, — sve je to doprinelo da internirci budu preko mere iscrpeni, te su strahovito osla-

H1517 – 0038

beli. Evo kako se kretala njihova telesna težina prema službenim izveštajima Uprave zavoda:

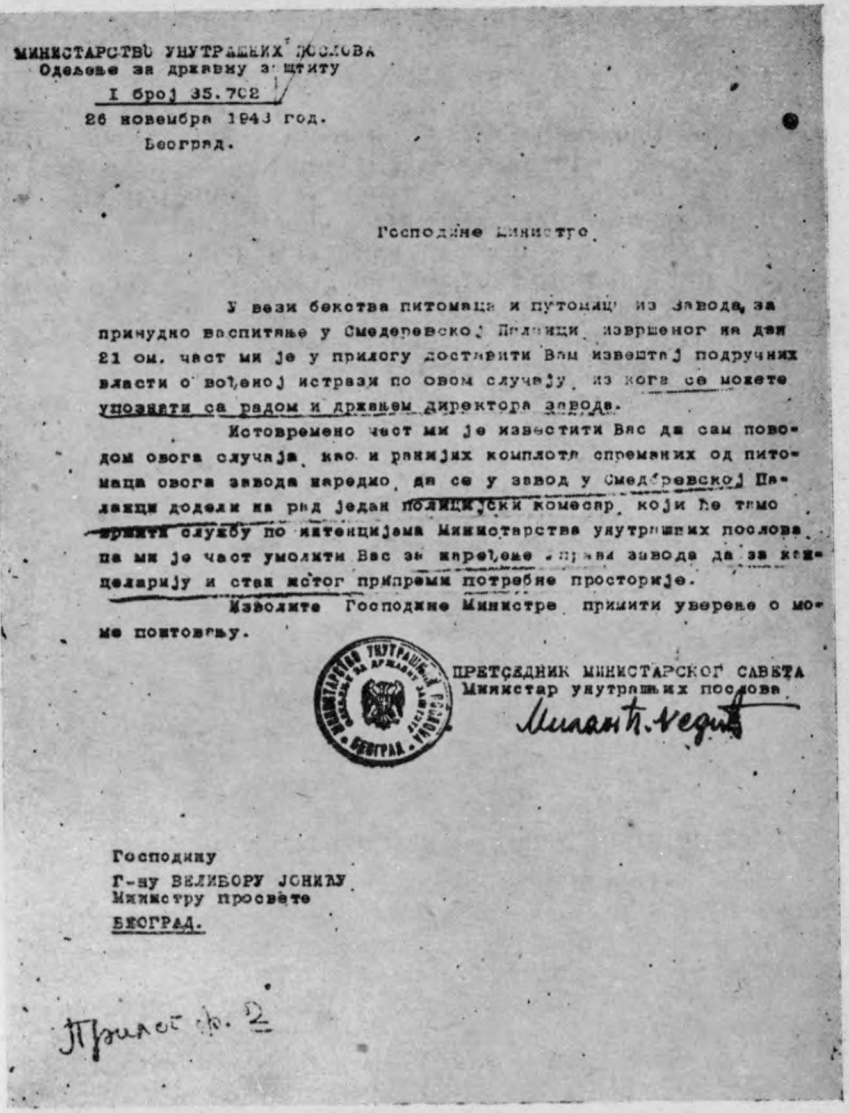

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА
Одељење за државну заштиту
I број 35.702
26 новембра 1943 год.
Београд.

Господине Министре,

У вези бекства питомаца и питомица из завода за принудно васпитање у Смедеревској Паланци извршеног на дан 21 ов. част ми је у прилогу доставити Вам извештај подручних власти о вођеној истрази по овом случају, из кога се можете упознати са радом и државом директора завода.

Истовремено част ми је известити Вас да сам поводом овога случаја, као и ранијих комплота спреманих од питомаца овога завода наредио, да се у завод у Смедеревској Паланци додели на рад један полицијски комесар, који ће тамо вршити службу по интенцијама Министарства унутрашњих послова, па ми је част умолити Вас за наређење управи завода да за канцеларију и стан истог припреми потребне просторије.

Изволите Господине Министре примити уверење о моме поштовању.

ПРЕТСЕДНИК МИНИСТАРСКОГ САВЕТА
Министар унутрашњих послова
Милан Ђ. Недић

Господину
Г-ну ВЕЛИБОРУ ЈОНИЛУ
Министру просвете
БЕОГРАД.

Прилог бр. 2

Sl. 7. — Faksimil pisma Milana Đ. Nedića

H1517 – 0039

U aprilu mesecu 1943 godine, od ukupnog broja pitomaca oslabilo je 88%, sa prosečno 2,9 kgr, a od ukupnog broja pitomica oslabilo je 83,1%, sa prosečno 2,4 kgr; u mesecu maju 1943 pitomci 67,6%, sa prosečno 1,8 kgr, a pitomice 93,6%, sa prosečno 1,6 kgr; u mesecu junu 1943 godine, pitomci 83%, sa prosečno 2,3 kgr, a pitomice 80,6%, sa prosečno 1,6 kgr. Najviše je omršavio pitomac koji je izgubio *7 kgr.* U mesecu januaru 1944 goidne omršavilo je 58% pitomaca, a od pitomica 51%. Pitomci su oslabili prosečno sa 2,1 kgr. Najviše je oslabio pitomac koji je izgubio *9 kgr,* a najviše je oslabila pitomica koja je izgubila *6 kgr.* U februaru 1944 godine oslabilo je pitomaca 57%, sa prosečno 1,6 kgr, a pitomica 71%. Od muškaraca najviše je izgubio internirac koji je oslabio za 5 kgr, a od devojaka najviše je izgubila internirka koja je oslabila 9 kgr. U martu 1944 godine od pitomaca oslabilo je 77% sa prosečno 1,3 kgr, a od pitomica 59%, sa prosečno 1,5 kgr. Najviše je oslabio pitomac koji je izgubio *8 kgr.* U aprilu 1944 od pitomaca oslabilo je 86% sa prosečno 3,7 kgr. Najviše je oslabio pitomac koji je izgubio 7 kgr, anajviše je oslabila pitomica koja je izgubila *9 kgr.* U maju mesecu 1944 godine od pitomaca oslabilo je 83% sa prosečno 3,3 kgr, a od pitomica 90,3% sa prosečno 2,4 kgr. Najviše je omršavio pitomac koji je izgubio *11 kgr,* a najviše je omršavila pitomica koja je izgubila 7 kgr. U junu 1944 godine od pitomaca omršavilo je 56% sa prosečno 1,90 kgr, a od pitomica 25% sa prosečno 1,45 kgr.

Ove porazne cifre govore o sistematskom zločinačkom uništavanju naše omladine koja je kopnila, trunula i ginula po fašističkim „vaspitnim zavodima", a govore i o pruski tačnom beleženju ovog umiranja omladine, kojim su Nemci sigurno bili veoma zadovoljni.

Specijalna policija i Nemci — »vaspitači«

Odnos policiskih vlasti prema zavodu za prinudno vaspitanje omladine bio je odnos koji postoji izmedju policije i koncentracionog logora. Upravnim vlastima logor je bio instrumenat njihove službe.

Nad zavodom je stalno lebdela senka specijalne policije. Policija otvoreno naziva zavod „logor za prinudno vaspitanje omladine", a pitomce naziva „konfiniranim omladincima".

Rad u Zavodu budnim okom su pratili kako organi Uprave grada Beograda, tako i organi mesne nemačke vlasti. I uprava Zavoda, uostalom, stalno se obraćala za pomoć specijalnoj poli-

ciji i nemačkim vlastima. U izveštaju za mesec novembar 1943 godine, uprava Zavoda veli: „Povodom begstva pitomaca i pitomica iz Zavoda, obratili smo se za pomoć sreskom načelstvu koje je poslalo svoga organa g. Djurića, policiskog pisara, da u ime načelstva vodi istragu. Iste večeri izvestili smo Ortskomandu o ovoj stvari, koja je takodje preko činovnika SS-policije Banića uzela deo istrage u svoje ruke. Idućeg dana obavestili smo spe-

Sl. 8. — Nemci u inspekciji „Zavoda"

cijalnu policiju i zatražili pomoć jednog islednika. Komandant II dobrovoljačkog bataljona Marisav Petrović svatajući težak položaj upravnog osoblja zavoda, izišao je molbi upravnika zavoda u susret i poslao nam 10 komada pušaka i 500 komada metaka."

Policija se sasvim otvoreno mešala u unutrašnje dogadjaje Zavoda. U izveštaju za januar 1944 čitamo ovo: „Na dan 31 decembra u zavod je stigao činovnik Uprave grada g. Momčilo Novković, u svojstvu policiskog komesara u Zavodu sa izvanrednim ovlašćenjima da može slati pitomce natrag u policiju, upućivati u koncentracioni logor i okategorisavati ih." Uprava

H1517 – 0040

H1517 – 0041

je, medjutim, uvidela da ovakvo suviše otvoreno istupanje nije ni malo poželjno, pa je onda rečeno, kako stoji u izveštaju uprave zavoda za mesec januar 1944 godine, „da se policiski komesar povuče iz zavoda, ali da se postavi u srezu jaseničkom s tim da dodje u zavod i da interveniše u koliko to budu prilike zahtevale". Sve ovo taktiziranje, sračunato na varanje javnosti, na kraju je ipak napušteno, jer je sam general Nedić naredio: „da se u zavod u Smederevskoj Palanci dodeli na rad jedan policiski komesar, koji će tamo vršiti službu po intencijama Ministarstva unutrašnjih poslova" (akt I br. 36.702 od 26 novembra 1943).

Zločinac upravnik Popović bio je ponosan svojim zavodom, držao je da je isti „jedinstvena ustanova u Evropi" i da „ona služi na čast nemačkim i srpskim vlastima" (Pov. br. 171 od 9 maja 1943). Na drugom mestu upravnik Popović piše: „Nemačke vlasti pokazuju stalno interesovanje za rad zavoda. Bilo pri slučajnom prolazu ili po dužnosti, u zavod vrlo često svraćaju nemačka zvanična lica. Od važnijih poseta ističemo stalne posete ortskomandanta, dolazak komandanta Požarevca, nekog visokog funkcionera... Blagonakloni stav mesnih nemačkih vlasti vidi se po tome što su nam obezbedili dobijanje zemljišta za obradjivanje, dozvolili dve javne priredbe u gradu, upotrebu vojničke trube i drugo".

A kakav je bio stav mučeničke i junačke omladine prema policiji i Nemcima koji su ih na njihov nov način „vaspitavali", govori izveštaj uprave Zavoda za mesec juni 1943: „Krajem meseca maja jedna grupa partizana uputila se ka Palanci da napadne zavod. U borbi sa njima poginulo je nekoliko organa Srp. drž. straže i nekoliko nemačkih vojnika. Tim povodom neko je izvestio Standortskommandantur-u u Palanci *da su se pitomci veselili toj pogibiji nemačkih vojnika i da su demonstrativno spremali slavlje u zavodu.* Upravnik je zvat na odgovornost u ovdašnju vojnu kasarnu, a novi komandant mesta je lično dolazio u zavod i raspitivao se za stav pitomaca u pitanju partizanskog napada". U dodatku uz ovaj mesečni izveštaj čitamo i ovo: „Povodom polaska jednog partizanskog odreda na Zavod i bitke koja se tom prilikom razvila poginula su dva Nemca i nekoliko srpskih stražara. Neko je izvestio Nemce *da su se pitomci veselili toj nemačkoj pogibiji i da su u njenu čast pripremali proslavu.* Tumač ovdašnje ortskomande, Volksdeutscher zvao je upravnika tri puta na telefon i psovao mater svima u zavodu... objavljujući rat i preteći da će se pribeći streljanju svih lica u zavodu".

Mučenja

Režim u Zavodu bio je surov. Sve metode specijalne policije bile su primenjivane. Omladinci i omladinke su batinani,

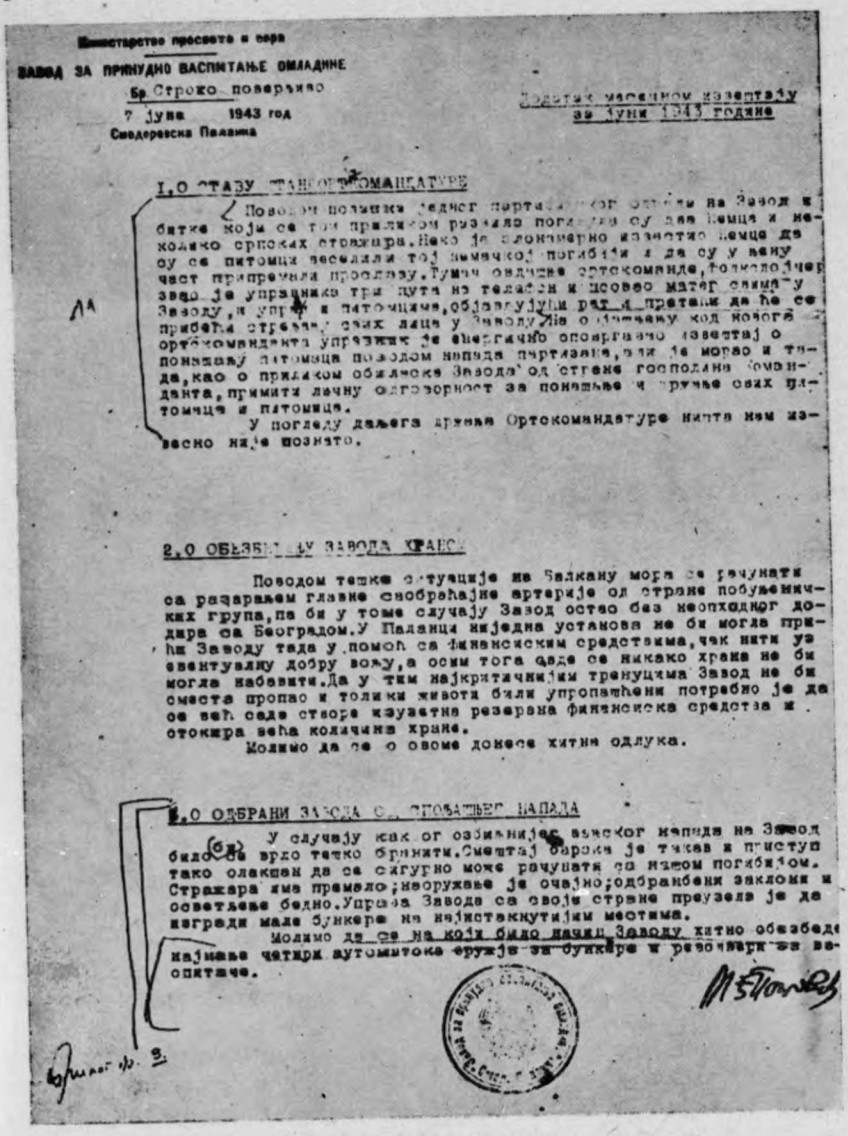

Министарство просвете и сера

ЗАВОД ЗА ПРИНУДНО ВАСПИТАЊЕ ОМЛАДИНЕ

Бр. Строго поверљиво

7 јуна 1943 год

Смедеревска Паланка

Додатак месечном извештају за јуни 1943 године

1.О СТАВУ ШТАНГОРТКОМАНДАТУРЕ

Поводом позивки једног партизанског одреда на Завод и битке која се том приликом развила погинула су два Немца и неколико српских стражара. Неко је злонамерно известио Немце да су се питомци веселили тој немачкој погибији и да су у њену част припремали прославу. Тумач овдашње ортокоманде, фолксдојчер звао је управника три пута на телефон и псовао матер свима у Заводу, и управ и питомцима, објављујући рат и претећи да ће се прибећи стрељању свих лица у Заводу. На објашњењу код новога ортокоманданта управник је енергично оповргавао извештај о понашању питомца поводом напада партизана, али је морао и тада, као о приликом обиласка Завода од стране господина Команданта, примити лично одговорност за понашање и држање свих питомца и питомица.

У погледу даљега држања Ортокомандатуре ништа нам извесно није познато.

2.О ОБЕЗБЕЂЕЊУ ЗАВОДА ХРАНОМ

Поводом тешке ситуације на Балкану мора се рачунати са разарањем главне саобраћајне артерије од стране побуњеничких група, па би у томе случају Завод остао без неопходног додира са Београдом. У Паланци ниједна установа не би могла прићи Заводу тада у помоћ са финансиским средствима, чак нити уз евентуалну добру вољу, а осим тога саде се никако храна не би могла набавити. Да у тим најкритичнијим тренуцима Завод не би сместа пропао и толики животи били упропашћени потребно је да се већ сада створе изузетна резервна финансиска средства и отокира већа количина хране.

Молимо да се о овоме донесе хитна одлука.

3.О ОДБРАНИ ЗАВОДА ОД СПОЉАШЊЕГ НАПАДА

У случају каквог озбиљнијег ванског напада на Завод било се врло тешко бранити. Смештај барака је такав и приступ тако олакшан да се сигурно може рачунати са нашом погибијом. Стражара има премало; наоружање је очајно; одбранбени заклони и осветљење бедно. Управа Завода са своје стране преузела је да изгради мале бункере на најистакнутијим местима.

Молимо да се на који било начин Заводу хитно обезбеде најмање четири аутоматока оружја за бункере и револвери за васпитаче.

Sl. 9. — Faksimil izveštaja Uprave „Zavoda"

H1517 – 0042

H1517 – 0043

mučeni, fizički iscrpljivani itd. Stav Uprave zavoda prema internircima najbolje se može videti iz reči upravnika Popovića: „Blag režim, *iako uvek pod znakom mača,* imao je zadatak da omogući iskren stav pitomaca i da im pokaže kako sa njima postupaju njihovi idejni protivnici i kako će se ubuduće postupati ako se poprave. Da takvo postupanje ne bi pretstavljalo slabost, za vaspitače su odabrani oprobani, dugogodišnji beskompromisni borci protiv komunizma, *koji su se pod okupacijom i oružjem u ruci borili protiv nekih od svojih današnjih pitomaca.*" (Pov. br. 171 od 9 maja 1943). A kakav je bio taj „blag režim, iako uvek pod znakom mača", najbolje kazuje činjenica da su pitomci nazivali Ivu Milačića, jednog od glavnih i najpovreljivijih Popovićevih vaspitača, *„kaznenom ekspedicijom"*. O tome kakva je atmosfera vladala u zavodu govori akt uprave kojim od nadležnih traži mitraljeze i „revolvere za vaspitače."

Jedna od redovnih mera uprave zavoda u kažnjavanju interniraca bila je ona nehumana i nekulturna mera hapšenja tatalaca, roditelja ili rodjaka interniraca koji bi pobegli iz zavoda.

Kakve su bile ostale kazne, vidi se iz ovo nekoliko primera. U izveštaju za maj mesec 1943 godine, upravnik zavoda veli: „Od većih disciplinskih prekršaja treba napomenuti da su se tri pitomice *nezgodno držale u pitanjima pobune,* pa su bile kažnjene desetodnevnim zatvorom, *batinanjem,* produženjem roka boravka i zabranom primanja poseta za izvesno vreme". U izveštaju za juni 1943 godine, uprava Zavoda izveštava resornog ministra o zabrani pušenja: „Oni koji su pored ranijih kazni i dalje pušili kažnjeni su *desetodnevnim napornim fizičkim radom u svakom slobodnom vremenu, tako da su potpuno iscrpeni . . .*" U izveštaju za novembar 1943 godine čita se ovo za ženski internat: „ U ženskom internatu pronadjena je propagandno-levičarska knjiga „Kako je čovek postao divom". Vodeći istragu utvrdili smo da je pitomica Nada Nikoletić bila glavni krivac u ovoj stvari i da je ona davala knjigu na čitanje, pa je stoga kažnjena *fizičkom kaznom* i zatvorom".

Samo kažnjavanje radom je bilo vrlo teško, ropsko, „obavezan desetočasovni fizički rad", „prekovremeni najteži rad od 1—10 dana", kao što se to provlači kroz izveštaje upravnika zavoda.

U kolikom su, pak, obimu internirci zatvarani, vidi se po tome što su zavodske prostorije odredjene za zatvor, bile premalene da prime sve internirce kažnjene zatvorom, tako da je, kao što čitamo u izveštaju za mart mesec 1943 godine, „sobica

u baraci br. 8 namenjena berbernici služila kao novo odeljenje zatvora".

Od svih kaznenih i nasilnih mera, ovi dželati-vaspitači su batinu najviše voleli. Batinanje su vršili kako agenti specijalne policije, tako i oni koji su nosili nazive upravnika i vaspitača. U izveštaju uprave Zavoda za mesec maj 1943 godine, čitamo: „Prilikom hapšenja nekoliko pitomaca zatraženo je od straže

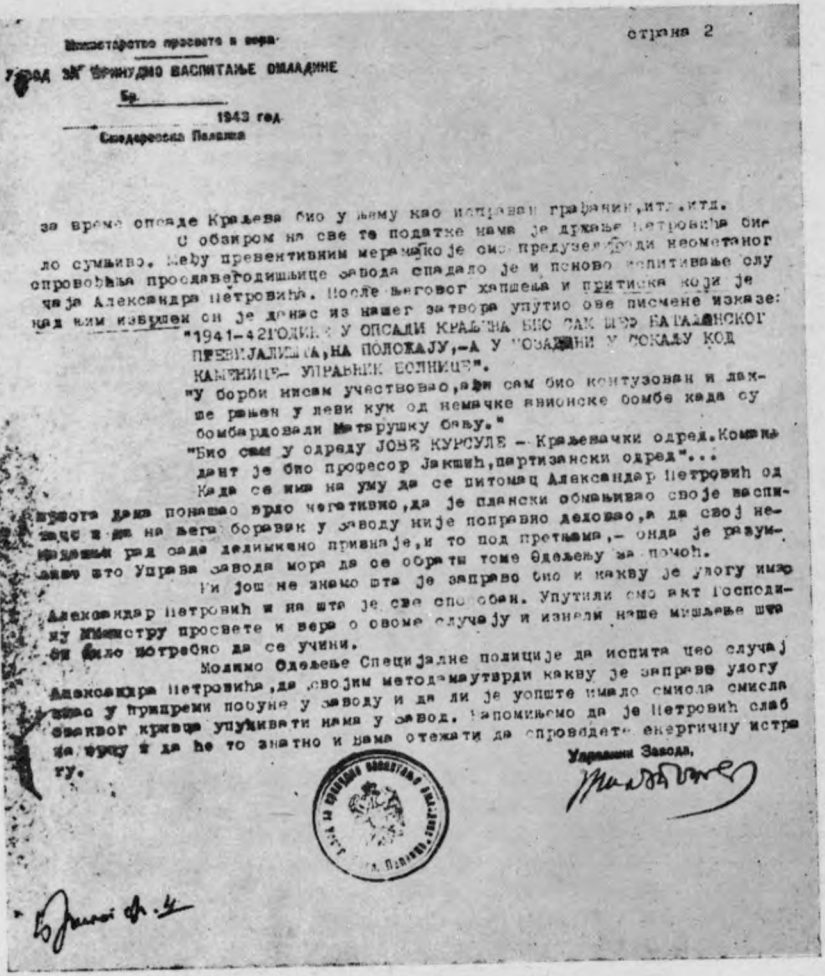

Министарство просвете и вера

страна 2

Завод за принудно васпитање омладине

Бр.

1943 год.

Смедеревска Паланка

за време опсаде Краљева био у њему као исправан грађанин, итд. итд.

С обзиром на све те податке нама је држање Петровића било сумњиво. Међу превентивним мерама које смо предузели ради неометаног спровођења прославе годишњице Завода спадало је и поново испитивање случаја Александра Петровића. После његовог хапшења и притиска који је над њим извршен он је данас из нашег затвора упутио ове писмене изказе:

"1941-42 ГОДИНЕ У ОПСАДИ КРАЉЕВА БИО САМ ШЕФ БАТАЉОНСКОГ ПРЕВИЈАЛИШТА, НА ПОЛОЖАЈУ, -А У ПОЗАДИНИ У СОКАЉУ КОД КАМЕНИЦЕ- УПРАВНИК БОЛНИЦЕ".

"У борби нисам учествовао, аби сам био контузован и лакше рањен у леви кук од немачке авионске бомбе када су бомбардовали Матарушку бању."

"Био сам у одреду ЈОВЕ КУРСУЛЕ - Краљевачки одред. Командант је био професор Јакшић, партизански одред"...

Када се има на уму да се питомац Александар Петровић од просте дана понашао врло негативно, да је плански обмањивао своје васпитаче и да на њега боравак у Заводу није поправно деловао, а да свој неподашњи рад сада делимично признаје, и то под претњама, - онда је разумљиво што Управа Завода мора да се обрати томе Одељењу за помоћ.

Ми још не знамо шта је заправо био и какву је улогу имао Александар Петровић и на шта је све способан. Упутили смо акт Господину Министру просвете и вера о овоме случају и изнели наше мишљење шта би било потребно да се учини.

Молимо Одељење Специјалне полиције да испита цео случај Александра Петровића, да својим методама утврди какву је заправе улогу имао у припреми побуне у Заводу и да ли је уопште имало смисла смисла сваквог кривца упутивати нама у Завод. Напомињемо да је Петровић слаб на врсу и да ће то знатно и нама отежати да спроведете енергичну истрагу.

Управник Завода,

Sl. 10. — Faksimil akta Pov. br. 402

H1517 – 0044

H1517 – 0045

Zavoda da *fizički intervenišu* pri saslušanjima, ali na to nije pristao komandir straže. Tim povodom zatraženo je od gospodina ministra da se straži naloži da i te poslove radi . . ." Batinanje je vršio i sam upravnik Popović, lično, kao što se to vidi iz sledeće pretstavke katoličkog raspopa „vaspitača", Josifa Marušića: „Nisam bio za to da sami vaspitači batinaju u zavodu. Pre mesec dana oterane su u zatvor neke pitomice radi nekih prekršaja. Za te prekršaje nisam znao ni ja, ni još neki od vaspitača . . . Da bi došao do saznanja, g. Upravnik je tražio od komandira straže nekoga stražara koji će batinati te devojke u zatvoru . . . Kada je komandir odbio, *neki od ove trojice vaspitača sa g. Upravnikom uzeli su tu ulogu i batinali su zatvorene pitomice.* Majka pitomice Ljubičić prišla je meni i kaže mi: „Što mi je g. Upravnik prebio dete? Kada sam videla *one modrice po telu,* teško mi je bilo i čudila sam se zar g. Upravnik može da bude *tako bez duše".* Ja zastupam to gledište da vaspitači ne bi trebalo da budu organi specijalne policije da sa batinom vaspitavaju". A da je upravnik Popović imao iskustva u batinanju ljudi, svedoči ovaj stav iz njegovog akta Pov. br. 402 od 3 septembra 1943 ogdine: „Napominjemo, veli upravnik Popović govoreći o Aleksandru Petroviću koga vraća specijalnoj policiji, *da je Petrović slab na srcu i da će to znatno i vama* (specijalnoj policiji) *otežati da sprovedete energičnu istragu".*

Izolator

Među najteže kazne u Zavodu, primenjene na pitomce, spadao je i t. zv. izolator, u koji su izdvajani oni koji su se pokazali »negativni«, »dosledni starim shvatanjima i ubeđenjima«, »oni koji štetno deluju«. U januaru 1944 godine ovaj izolator je ustanovljen, i to tako što je jedna baraka pregrađena i tu smešteno 23 pitomaca. Oni su stavljeni pod poseban režim, nisu imali nikakve veze sa ostalim pitomcima, po čitav dan su radili najteže fizičke poslove, obedovali su posebno od ostalih pitomaca, a ni jedan čas nisu posećivali. Njima je bio onemogućen svaki izlazak u grad, nisu imali prava ni na kakve posete, a posle rada morali su odmah ići u svoju baraku. U slučaju kakve »neispravnosti« snosili su kolektivnu odgovornost. Na rad su išli odvojeno od ostalih pitomaca, sa kojima nisu smeli razgovarati, čak ni pozdravljati se. Na radu ih je pratio uvek stražar sa puškom. Radno vreme im je bilo u početku šest časova, ali im je posle povećano na osam časova dnevno, izmišljajući im razne »krivice« i dodajući im razne kazne. Bilo je dana kada su radili i po dvanaest časova, sa

malim prekidom oko ručka. Rad je bio težak, jer su pitomci izolatora radili najteže poslove u Zavodu. I onda kad u Zavodu niko nije radio, čak i onda kad nije bilo uopšte posla, uprava je terala pitomce iz izolatora na rad i izmišljala im posao. Jednom im je uprava bila naredila da prenose neko kamenje iz neke barutane u Zavod, što je pretstavljalo put od oko jednog kilometra. Kamenje su nosili na ramenu, u rukama. Radili su iz dana u dan, bez izuzetka. Radili su i nedeljom pre podne, a nekada, po kazni, i nedeljom posle podne. Ovaj kamen zavodu nije bio potreban, ali su ga ipak pitomci iz izolatora morali prenositi, da bi zadovoljili sadistički bes Milovana Popovića i njegovih agenata. Radili su i po najvećem snegu, a čak i onda kad je voda bila poplavila čitavo polje kroz koje su morali prolaziti, tako da su se 29 februara 1944 godine morali izuti bosi i gaziti po snegu i vodi koja je nastajala usled otapanja snega. Radili su svi u grupi, natovareni, u koloni, a za njima je išao stražar. Cipele su im bile propale. Ali i one najbolje cipele bile su skroz mokre usled stalnog hodanja po snegu i vodi. U izolatoru nije bilo peći, a svoje stvari nisu smeli davati na drugo mesto da se suše, tako da su stalno živeli u mokrom. Jednom su, u februaru mesecu 1944 godine, kad je temperatura spala na minus 18 stepeni, morali čekićima da skidaju led koji se nahvatao na cipelama. U izveštaju uprave Zavoda za mesec februar 1944 godine mi čitamo ovo: »U proteklom mesecu izolovani pitomci su radili preko celoga dana i po svakom vremenu samo najteže fizičke poslove. Za vreme jednomesečnog postojanja izolatora može se reći da su se unutrašnje prilike u zavodu u mnogome poboljšale i da je vaspitni rad mnogo efikasniji«.

Uprava Zavoda nije samo teškim fizičkim radom iscrpljivala omladince, ona im za sve vreme nije davala ni jedan trenutak predaha. Uprava Zavoda oduzela je od izolovanih pitomaca sve knjige, da bi i na taj način, sprečavajući im zadovoljenje kulturnih potreba, vršila pritisak na njih i duhovno ih ubila. Ali uprkos svemu tome, moral u izolatoru bio je na vrlo visokom stupnju. U dva maha čak, izolovani pitomci priredili su kulturni sastanak u samom izolatoru. Kad je uprava zavoda saznala za ovo, ona je zapretila pitomcima, govoreći im da se »igraju glavom«. U svom prkosu prema upravi Zavoda izolovani pitomci sastavili su jednu uspavanku koju su pevali pri polasku na rad i pri povratku sa rada; to je bila prepravljena melodija jedne makedonske pesme. Uprava Zavoda, kad je čula za ovu pesmu, zabranila je da se ona peva. Otpor naših omladinaca ništa nije moglo da skrši, niti je išta moglo da ih

H1517 – 0046

H1517 – 0047

zbuni. Oni su nastavili da pevaju, što je upravu naročito mnogo jedilo, jer je videla da su naši omladinci još uvek jaki i da se ne mogu slomiti. Jednom je vaspitač Miodrag Đorđević »Uča« naredio starešini radova da izolovanim pitomcima da neki teži rad, zato što su pevali.

Nije se ostalo samo na ovom izolatoru u muškom internatu. Naša omladina bila je jednodušna, i to kako omladinci, tako i omladinke. U otporu protiv pritiska zavodske uprave i njenih agenata, naše omladinke su se čvrsto i hrabro držale, kao i njihovi drugovi omladinci. To je navelo upravu Zavoda da i u ženskom internatu obrazuje izolator. Ovaj ženski izolator obrazovan je u maju 1944 godine (izveštaj uprave zavoda za mesec maj 1944).

Sve ove srednjevekovne metode mučenja, sav ovaj brutalni i nakazni režim uništavanja ličnosti, inspirisali su zločinca Milovana Popovića da kaže da ova ustanova »služi na čast i nemačkim i srpskim vlastima«.

Begstva i pobune

Pa ipak, i pored toga što su u Zavodu primenjivane ovako surove kazne; pored svega toga što su internirci divljački tučeni; pored svega toga što su zatvarani, trpani u izolatore, slati na najteže fizičke radove, vraćani specijalnoj policiji i upućivani na Banjicu; pored svega toga što su internircima, za najmanji prekršaj, hapšeni roditelji i braća; pored svega toga što se pribeglo u samom Zavodu obrazovanju jedne jedinice pod vodstvom jednog podoficira; pored stvaranja t. zv. pušačke kažnjeničke ekipe; pored neprestanih raporata; pored egzercira; pored zabrana poseta i primanja i odašiljanja pisama; pored svih »kaznenih ekspedicija« Ive Milačića i njegovih kolega »vaspitača«, batinanja upravnika Zavoda i zastrašivanja njegove žene; — pored svega toga, i baš zbog svega toga, baš zbog toga što se stajalo »uvek pod znakom mača«, u Zavodu je bilo više begstava i jedna pobuna.

Begunce su tražili organi nemačke feldžandarmerije u Palanci sa policiskim psima, ali su retko koga uhvatili. Begunci su se priključivali partizanskim odredima i postajali osvetnici, borci protiv fašizma koji nije birao sretstva da unizi i uništi srpski narod.

Teror u Zavodu je bio toliki da je 11 aprila 1944 trebala da izbije i opšta pobuna koja bi dokrajčila muke zatvorenika. Ali je pobuna bila otkrivena nekoliko sati pre nego što je trebala da počne, zahvaljujući izdaji nekolicine provokatora-

H1517 – 0048

špijuna, koje su iskušani gestapovci Milovan Popović i drugi ubacili među internirce.

Lako je zamisliti kakva je hajka dignuta tada na internirce, kako su i onako zločinački teške mere pooštrene — učesnici su divljački mučeni i prebijani, tako da se nisu mogli micati s mesta.

Kako je, pak, vođena istraga, lepo se vidi iz ovog pisma Miomira Dupka, jednog od vaspitača u Zavodu, koje je on pisao Ministarstvu prosvete 7 maja 1943 godine: »Organi specijalne policije iz Beograda, za vreme poznate vam istrage koja je vođena u Zavodu, priveli su iz Palanke i neku devojku Stošićevu i preslušavali je pod optužbom da je poslužila kao veza između partizana i Zavoda. Pošto je tokom saslušanja isprebijana, nije mogla bez pomoći nekog lica poći u klozet, niti je mogla inače sama ići pošto je bila u pritvoru, Milovan Popović je našao za umesno da meni naredi da je vodim u klozet«.

Posle toga su predati policiji.

Udružena banda Gestapoa, Specijalne policije, Nedića, Ljotića i Draže Mihailovića

Slika ne bi bila potpuna, ako ne bismo objavili i dokumente iz kojih se vidi da je ovoj bandi Gestapoa, Specijalne policije, Nedića i Ljotića pripadao i Draža Mihailović. Draža je sa Nedićem i Ljotićem delio rezultat »prinudnog vaspitanja« smederevskog zavoda — robijašnice, omladince koji su tobož bili »prevaspitani«. I to upućivanje omladine kako u odrede Nedića i Ljotića tako i Draže Mihailovića čini se, kao što će se iz sledećih dokumenata videti, po zvaničnom naređenju samog Nedićevog ministra Jonića. Zvanično, a razume se »strogo pov.«, su Nedić, Ljotić i Draža Mihailović jedna banda koja je zajednički omladinu davila i uništavala, i zajednički u svojim redovima tražila načina da je iskoristi ili dotuče.

»MINISTARSTVO PROSVETE I VERA
OPŠTE ODELJENJE
Str. pov. br. 16
30 avgusta 1944 god.
Beograd

UPRAVI ZAVODA ZA PRINUDNO VASPITANJE OMLADINE
Smederevska Palanka

Ovlašćujem Vas da sve one pitomce Zavoda za koje Uprava smatra da su već prevaspitani ili, pak, da pokazuju

H1517 – 0049

dovoljno sklonosti ka ovome, možete odmah otpustiti iz Zavoda i uputiti ih u pomenute odrede, izveštavajući me redovno o svakom takvom slučaju. Ovi se pitomci imaju predavati odredima, neposredno od strane Zavoda.

Ujedno Vam stavljam u dužnost, da mi izvolite što pre dostaviti spisak svih onih pitomaca Zavoda koji se, prema mišljenju Zavoda, do danas nisu prevaspitali, a ne pružaju ni nade da će se uopšte kada prevaspitati.

Eksp. 30-VIII-1944 g. R. M. R.
Beograd«

Ministar prosvete i vera,
Velibor Jonić, s. r.

»ZAVOD ZA PRINUDNO VASPITANJE OMLADINE

Pov. br. 466
5 septembra 1944 god.
Smederevska Palanka

Predmet: Izveštaj o slanju pitomaca u srpske oružane odrede.

NAČELNIKU OPŠTEG ODELJENJA MINISTARSTVA PROSVETE I VERA

Beograd

Povodom Vaših traženja izveštavam Vas da su iz redova zavodskih pitomaca stupila u srpske oružane odrede 104 lica.

Mnogi su pitomci izjavili želju da stupe u odrede u drugim krajevima Srbije. Međutim, na osnovu naređenja g. Ministra prosvete i vera Str. pov. br. 16 pitomce treba predavati neposredno oružanim odredima. Iz toga razloga sve one koji su se javili za razne dobrovoljačke odrede predali smo ovdašnjem bataljonu dobrovoljaca, sve one koji su se javili u četnike, predali smo Komandantu I jasenička brigade, a koji za SDS predali smo Komandantu sreskog odreda SDS u Palanci.

U vezi sa slanjem pitomaca u nacionalne oružane odrede saopštavam da smo devet pitomaca, koji uživaju glas težih krivaca, pod pratnjom straže uputili Upravi grada Beograda radi interniranja, ali ne slanja u logor. Vi ste već izvešteni da su šestorica od njih i pored pratnje od sedam oružanih lica uspela blizu Mladenovca da uteknu iz voza.

Upravnik zavoda,
Mil. Dj. Popović, s. r.«

Sl. 11. — Upravnik, četnici D. M. i oficir SDS — u „Zavodu"

»ZAVOD ZA PRINUDNO VASPITANJE
OMLADINE

Br. 2798
4 septembra 1944 god.
Smederevska Palanka

GOSPODINU MINISTRU PROSVETE I VERA
VELIBORU JONIĆU

Beograd

Čast mi je izvestiti Vas da sam u vezi Vašeg strogo poverljivog akta br. 16 od 30 avgusta 1944 godine i poslao danas u srpske oružane odrede po dobrovoljnoj prijavi i slobodnom izboru 104 pitomca, i to: u Srpski dobrovoljački korpus 53, u Srpsku državnu stražu 26 i u odrede Draže Mihailovića 25.

Upravnik zavoda,
Milovan Dj. Popović, s. r.

H1517 – 0050

H1517 – 0051

ЗАВОД
ЗА ПРИНУДНО ВАСПИТАЊЕ ОМЛАДИНЕ
Бр 2798
4 септембар 1944 год
СМЕДЕРЕВСКА ПАЛАНКА

ГОСПОДИНУ МИНИСТРУ ПРОСВЕТЕ И ВЕРА, ВЕЛИБОРУ ЈОНИЋУ

Београд

Част ми је известити Вас да сам у вези Вашег, строго поверљивог акта број 16 од 30 августа 1944 године послао данас у српске оружане одреде по добровољној пријави и слободном избору 10[illegible] питомаца и то: у Српски добровољачки корпус 5[illegible] у Српску државну стражу 26 и у одреде Драже Михаиловића 25

Sl. 12. — Faksimil pisma Milovana Đ. Popovića

10 septembra 1944 godine i sam upravnik Milovan Popović, zajedno sa onim najokorelijim »vaspitačima«-mučiteljima omladine u Zavodu za prinudno vaspitanje omladine, Braniborom Đorđevićem i Mirkom Budimirom, odlazi u Dražine četnike-koljače.

Omladina se nije dala slomiti. I pored strahovitih muka koje su trpeli, omladinci su najvećim delom ostali pošteni i borbeni, i bežeći od zlikovaca, »neprevaspitani«, neslomljeni, oni su postajali još čvršći borci za narodnu slobodu, borci protiv izdajica i zločinaca koji, svi udruženi oko Nedića, Ljotića i Draže Mihailovića, ostajali su nemoćni pred upornošću slobodoljubive mladosti.

Ono što se vidi iz dokumenata pronađenih u poverljivoj i strogo poverljivoj arhivi Nedićevog i Jonićevog Ministarstva prosvete, jasno i nedvosmisleno dokazuje da je »Zavod za prinudno vaspitanje omladine« bio instrumenat Specijalne policije i Gestapoa, i da je on služio kao filijalni logor za one mlade borce i pripadnike Narodno-oslobodilačkog pokreta, koji, iz bilo kojih razloga, nisu slati u centralni logor na Banjici, čiji su zatočenici bili razvrstani u tri kategorije prema stupnju svojih »krivica«, imao i svoju četvrtu kategoriju u ustanovi Palanačkog »Zavoda«. Zatvorenici Zavoda u Smederevskoj Palanci bili su izloženi strahovitoj duševnoj torturi, zagluplji-

H1517 – 0052

vanju, duhovnom zamaranju i demoralisanju. Teror policiskih organa, glad u Zavodu, izlaganje omladinaca i omladinki boleštinama i iscrpljivanju usled mizernih stanbenih i higijenskih prilika, teški fizički rad i surove fizičke kazne, pod komandom fašističkog sluge i izdajnika MILOVANA POPOVIĆA i njegove žene Dr. DRAGOJLE POPOVIĆ, imali su za cilj da omoguće i podupru vlast nemačkog okupatora i njegovih slugu, i da zastraše i eliminišu sve one aktivne elemente našeg naroda koji su se borili ili koji su se hteli boriti protiv fašističkog porobljavanja. Pod vrhovnom upravom teških ratnih zločinaca

Sl. 13. — Četnici D. M., Ljotićevci, oficir SDS — prilikom predaje pitomaca u četničke odrede D. M.

BOŠKA BEĆAREVIĆA, šefa odeljenja Specijalne policije Uprave grada Beograda, DRAGOG JOVANOVIĆA, »Ministra«, šefa srpske državne bezbednosti, i VELIBORA JONIĆA, ministra prosvete i vera u izdajničkoj vladi »narodnog spasa«, a pod inspiracijama izdajničke *ljotićevske* organizacije, »Zavod za prinudno vaspitanje omladine« u Smederevskoj Palanci imao je za cilj da, zajedno sa ostalim sličnim ustanovama u zemlji, slomi Narodno-oslobodilački pokret, a za njim i srpski narod, i olakša neprijateljsku akciju protiv Narodno-oslobodilačke vojske.

H1517 – 0053

Na osnovu napred izloženih dokumenata i konkretnih dokaza, *Državna komisija* utvrđuje kao zločince protiv naroda, osim »Pretsednika vlade« generala MILANA NEDIĆA, svih njegovih »ministara«, i njegovog glavnog savetnika LJOTIĆA, još sledeća lica, jer su ista svojim radom ne samo olakšavala neprijatelju okupaciju naše zemlje, ne samo mučila i kinjila najborbeniji i najrodoljubiviji deo našeg naroda, nego, ubijanjem slobodoumlja kod srpske omladine i ulivanjem ropske fašističke ideologije u mlade duše, utirala put trajnom sužanjstvu srpskog naroda i ovekovečenju nemačke vlasti u našoj zemlji: DRAGI JOVANOVIĆ, šef Srpske državne bezbednosti; VELIBOR JONIĆ, ministar prosvete i vera; BOŠKO BEĆAREVIĆ, šef odeljenja specijalne policije Uprave grada Beograda; MILOVAN POPOVIĆ, upravnik Zavoda za prinudno vaspitanje omladine, pretsednik »Antikomunističke lige« u Beogradu, i član sreskog »Antikomunističkog odbora« u Smederevskoj Palanci; RATKO PAREŽANIN, novinar; Dr. ĐOKO SLIJEPČEVIĆ, docent Univerziteta; Dr. DRAGOJLA OSTOJIĆ-POPOVIĆ, lekar, starešina ženskog internata; VESELIN KESIĆ, vaspitač; IVAN MILAČIĆ, vaspitač; PREDISLAV KUBUROVIĆ, vaspitač; MOMČILO NOVKOVIĆ, pisar Uprave grada Beograda, policiski komesar sa izvanrednim ovlašćenjima u Zavodu za prinudno vaspitanje omladine; BANIĆ, činovnik SS-policije pri Ortskomandi u Smederevskoj Palanci; RADAN GRUJIČIĆ, komesar Uprave grada Beograda; a zatim i predavači u ovom »Zavodu«, koji su uopšte poznati organizatori nedićevsko-ljotićevske zločinačke izdaje na raznim poljima javnog života Srbije; Dr. STEVAN IVANIĆ, bivši komesar Socijalne politike i narodnog zdravlja i državni savetnik; MILOSAV VASILJEVIĆ, inženjer; Ing. SIMEON KEREČKI, asistent Univerziteta; Dr. DIMITRIJE NAJDANOVIĆ; VLADIMIR VUJIĆ, profesor.

Državna komisija, dalje, utvrđuje kao izdajnike naroda sledeća lica, jer su ista aktivno učestvovala u radu ovog Zavoda, te na taj način neposredno pomagala okupatoru i režim fizičkog i moralnog ugnjetavanja opravdavala i učvršćivala: Dr. ĐOKO SLIJEPČEVIĆ, docent Univerziteta; RATKO PAREŽANIN, novinar; Dr. MILICA BOGDANOVIĆ, profesor u penziji; JOSIF MARUŠIĆ, katolički raspop, vaspitač; MIOMIR DUBAK, pravoslavni sveštenik, vaspitač; MARISAV PETROVIĆ, komandant ljotićevskog II dobrovoljačkog bataljona; MILENA STOJANOVIĆ, suplent, vaspitač; PAVLE NIKITOVIĆ, vaspitač; ŽIVORAD ILIĆ, vaspitač; DUŠAN PEJČIĆ, vaspitač; DRAGO DERIKONJA, student teologije, vaspitač; BOGDAN ĆOSIĆ,

H1517 – 0054

vaspitač; ANA JAZIĆ, vaspitač; MIRKO BUDIMIR, nadzornik muškog internata; ZORAN MILETIĆ, administrativni činovnik; RADOVAN LOMIĆ, administrativni činovnik; MILUTIN DOROSLOVAC, pitomac-izdajnik.

Državna komisija, najzad, utvrđuje kao narodne neprijatelje sledeća lica, pošto su ista pružala okupatoru i njegovim pomagačima moralnu pomoć u njihovom planskom poroblјivanju srpskog naroda, jer su saradivala u ustanovi koju su okupator i njegovi pomagači stvorili radi terorisanja srpske omladine: Dr. JOVAN TUČAKOV, docent Univerziteta; Dr. DUŠAN POPOVIĆ, profesor Univerziteta; Dr. ŽARKO STUPAR, docent Univerziteta; Dr. VJEĆESLAV ŽARDECKI, profesor Univerziteta; HRVOJE MAGAZINOVIĆ, savetnik Srpske zajednice rada; Dr. MIODRAG GRBIĆ, profesor Univerziteta; JOVAN RAPAJIĆ, protosindel manastira Vraćevšnice; MIRON JANIĆIJEVIĆ, iz Čačka; Ing. RATIBOR ĐURĐEVIĆ, činovnik Ministarstva prosvete; VOJISLAV CVETKOVIC, novinar iz Kotora; MIRKO VLAHOVIĆ, novinar; MIODRAG ĐORĐEVIĆ, v. d. delovode Zavoda; BRANIBOR ĐORĐEVIĆ, admin. činovnik; BRANKO JEREMIĆ, disciplinski starešina; VASILIJE MILOJEVIĆ, vaspitač; VLADAN BIJELIĆ, vaspitač.

Državna komisija smatra da svi ovi vaspitači, nastavnici, predavači i ostalo osoblje Zavoda za prinudno vaspitanje omladine, kao i policiski komesari, pored teških zločinaca JOVANOVIĆA, JONIĆA, BEĆAREVIĆA, LJOTIĆA I NEDIĆA moraju biti strogo kažnjeni za svoj zločinački rad prema našoj omladini.

Sekretar Državne komisije,
Dr. **Ivan Grgić** s. r.

Pretsednik Državne komisije,
Dr. **Dušan Nedeljković** s. r.

H1517 – 0055

SAOPŠTENJE BR. 11

Državne komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača

Na osnovu dokumenata i svedočanstava koja je prikupila crnogorska *Zemaljska komisija,* Državna komisija utvrđuje da su italijanski okupatori počinili masovna zverstva nad crnogorskim narodom u cilju njegovog uništenja.

Iz materijala koji je tek delimično prikupljen vidi se da su italijanski okupatori za vreme okupacije Crne Gore samo u srezovima nikšićkom, beranskom, kolašinskom i danilovgradskom streljali bez presude 393 lica, sa presudom 62, odveli u internaciju 2079, silovali 10 žena, zapalili 2428 kuća u vrednosti od 1.213,657.671.— predratnih dinara.

Po instrukcijama Mussolinia, a po naređenjima guvernera MAZZOLINI-a, i PIRZIO BIROLI-a i njima potčinjenih generala PIVANI-a, FRANČESCO ZANI-a, GERMANO MAINERO-a, MARIO FRANCESCHINI-a, LORENZO VIVALDI-a, SILVIO BONINI-a, i pukovnika COCCIA uništavano je stanovništvo Crne Gore pod svim izgovorima. Punu podršku italijanskim okupatorima u tom uništavanju crnogorskog naroda pružili su četnici DRAŽE MIHAILOVIĆA pod neposrednom komandom BAJE STANIŠIĆA.

Specijalno za nikšićki srez Državna komisija utvrđuje sledeće zločine okupatora i njihovih pomagača.

Italijanski okupatori uništavaju narod nikšićkog sreza

Od dolaska italijanskih vojnih jedinica u Crnu Goru, u aprilu mesecu 1941, pa do kapitulacije Italije, u septembru 1943, u nikšićkom srezu počinjeni su strahoviti zločini, od kojih je registrovan i utvrđen samo izvestan deo.

U nikšićkoj opštini divizije su se smenjivale, ali su sve ubijale i pljačkale

U *nikšićkoj opštini* su jedinice italjjanske divizije »Messina« pod komandom p.pukovnika GAI, u vremenu od 1 maja 1941 pa do 1 avgusta 1941, internirale 21 lice, od kojih se vratilo samo sedmoro.

Jedinice divizije »Cacciatori delle Alpi« (Cravatta rossa), čiji je komandant bio diviziski general PIVANI, i italijanska jedinica zv. »Secondo gruppo alpini della Valle« pod komnadom pukovnika PEZZANA internirale su sa teritorije ove opštine 10 ljudi, od kojih se samo jedan vratio. Vojnici prvih jedinica streljali su jednog čoveka bez ikakvog ispita, a drugog su podvrgli zverskom mučenju i nakon toga ga ubili.

Jedinice italijanske divizije »Tarro« pod komandom pukovnika COCCIA, u vremenu od 1-X-1941 do 15-III-1942 internirale su 207 osoba među kojima 57 žena. Među interniranim bilo je 6 dece i 8 staraca. Od ovih interniranih streljano je bez presude, a po naređenju guvernera Crne Gore PIRZIO BIROLI-a, na Cetinju 25-VI-1943 pet ljudi, u Kapinom polju takođe pet, u Danilovgradu jedan, a u Podgorici 1 žena.

Jedinice italijanske divizije »Ferrara«, čiji su komandanti u to vreme bili FRANCESCO ZANI, diviziski đeneral iz Modene; GERMANO MAINERO, diviziski đeneral iz Piemonta; i FRANCESCHINI MARIO, diviziski đeneral iz Modene; u vremenu od 15-III-1942 do 1-VIII-1943 internirale su sa teritorije nikšićke opštine 30 mirnih građana. Od tih 30 vratilo se kući 10, a jedan je bez presude streljan u Kapinom Polju, 25-VI-1942 po naređenju PIRCIO BIROLI-a, dok je ostalih 19 još u internaciji. — 27-VI-1942 vojnici te iste divizije streljali su bez presude na mestu zv. »Pod Trebjesom« 16 ljudi, jednog dečaka i tri žene.

Divizije italijanske kraljevske vojske su se menjale, ali se nije menjao sistem: mirni građani su zverski mučeni, slati u koncentracione logore, ubijani bez presude, a njihova imovina bezdušno pljačkana. Samo na teritoriji nikšićke opštine opljačkano je narodne imovine u vrednosti od 20,000.000.— predratnih dinara. U pljački se istakla naročito divizija »Cacciatori della Alpi«.

U opštini pješivačkoj — druge divizije ali ista nasilja i zločini

Početkom avgusta meseca 1941 godine došla je u pješivačku opštinu italijanska divizija »Cacciatori della Alpi, čiji je

H1517 – 0056

H1517 – 0057

komandant bio diviziski đeneral PIVANI, iz Severne Italije. Vojnici te divizije uhvatili su iz sela Cerova i Zagorka 8 ljudi, među kojima jednog starca preko 60 godina. Od ovih su dvojica bez presude streljana, jedan u Cetinju, a drugi u Baru, po naređenju guvernera Crne Gore MAZZOLINI-a; dvojica su umrla u zatvoru, dvojica su se vratila, a dvojica su još u internaciji. Tom prilikom su Italijani opljačkali mnoge kuće.

27 septembra 1941 vojnici italijanske jedinice »Secondo gruppo alpini della Valle« pod komandom pukovnika PEZZANA, iz Severne Italije, zapalili su u selu Međeđe 15 kuća, i ubili dva čoveka. Nanesena šteta iznosi 560.000.— predratnih dinara. —

Sl. 14. — Selo gori

Dva dana kasnije ta ista jedinica zapalila je u selu Stubica 13 kuća u vrednosti od 620.000.— predratnih dinara, prethodno ih opljačkavši.

Prilikom izvršenja ovih zločina italijansku vojsku je vodio crnogorski separatista, izdajnik RADOJICA RADOV NIKČEVIĆ.

Istog dana vojnici bataljona iz »Secondo gruppo alpini della Valle« u selu Papratu zapalili su 16 kuća. Tom prilikom uhvatili su jednog čoveka i mučili ga najstrašnijim mukama: palili mu kosu, čupali zube, zabadali igle pod nokte, dok usled

tih zverskih mučenja nije izdahnuo. U tom sadističkom mrcvarenju učestvovali su italijanski oficiri zajedno s vojnicima. Italijani su potpuno opljačkali selo. Šteta naneta pljačkom i paljevinom iznosi 1,115.000.— predratnih dinara. — Dva dana kasnije ista italijanska jedinica zapalila je 6 kuća u selu Kunaku i Poviji i opljačkala imovinu seljaka tih sela. Nanesena šteta iznosi 780.000.— predratnih dinara.

20 februara 1942 vojnici italijanske divizije »Tarro« pod komandom pukovnika COCCIA u selu Stubici spalili su jednog starca na lomači pred njegovom kućom, a 1 staricu i 7 staraca pobili. Dve žene, od kojih je jedna bila u drugom stanju, silovali su redom svi vojnici, dok nisu u mukama izdahnule. — Posle toga su italijanski oficiri opljačkali imovinu, namirnice i oko 2000 grla krupne i sitne stoke, u vrednosti od 2,460.000.— predratnih dinara.

17 februara 1942 jedinice italijanske divizije »Ferrara« pod komandom diviizskog generala *Francesco Zani*-a, iz Modene popalile su 25 kuća u selima Selište, Zagorak, Milojevići i Drenoštice, opljačkale imovinu seljaka, oterale 100 grla sitne i krupne stoke. Vrednost pričinjene štete iznosi 1,200.000.— predratnih dinara. Jednog starca su ubili pred njegovom kućom, a jednu staricu spalili na lomači. Ista ta jedinica ubila je sutradan u selu Cerovu jednog starca od 80 godina, a u Bogatićima i Cerovu popalila 24 kuće, opljačkala svu pokretnu imovinu iz kuća i oterala oko 500 grla krupne i sitne stoke. Vrednost pričinjene štete iznosi 1,400.000.— predratnih dinara.

7 jula 1943 vojnici italijanske divizije »Ferrara« pod komandom diviziskog đenerala Mario Franceshini-a, iz Modene, u selu Leskovim Dolima zapalili su 15 kuća i opljačkali imovinu seljaka u vrednosti od 1,700.000.— predratnih dinara. U selu Međeđemu zapalili su 16 kuća i oterali 15 ljudi, žena i dece. Italijanske bandite predvodili su četnici Draže Mihailovića pod komandom kapetana DUŠANA MILATOVIĆA iz Bjelopavlića. Ovi izdajnici spregli su se s najvećim dželatima našeg naroda. Divizija »Ferrara«, uz punu pomoć četnika koji su prokazivali i lovili ljude, internirala je samo iz pješivačke opštine 118 ljudi. Prilikom italijanske kapitulacije Italijani su ih predali Nemcima, koji su neke streljali a neke obesili, a četiri osobe su još u internaciji.

U svim ovim strahovitim zločinima, izvršenim nad crnogorskim narodom pješivačke opštine, zajedno sa vojnicima italijanskih divizija »Ferraro« i »Tarro« učestvovali su i četnici

H1517 – 0058

H1517 -0059

DRAŽE MIHAILOVIĆA pod neposrednom komandom pukovnika BAJE STANIŠIĆA. Četnici su se takmičili s italijanskim varvarima ko će više jada naneti mirnim seljacima crnogorskih sela.

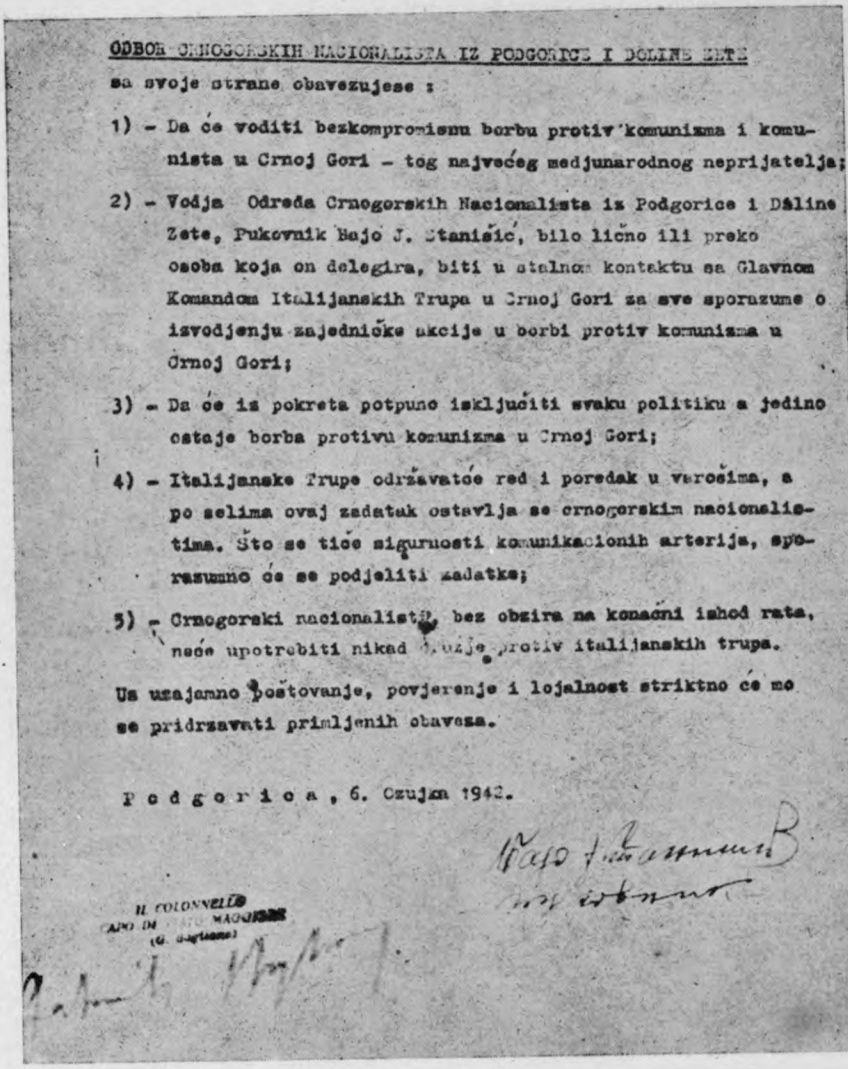

ODBOR CRNOGORSKIH NACIONALISTA IZ PODGORICE I DOLINE ZETE

sa svoje strane obavezujese :

1) - Da će voditi bezkompromisnu borbu protiv komunizma i komunista u Crnoj Gori - tog najvećeg medjunarodnog neprijatelja;

2) - Vodja Odreda Crnogorskih Nacionalista iz Podgorice i Doline Zete, Pukovnik Bajo J. Stanišić, bilo lično ili preko osoba koja on delegira, biti u stalnom kontaktu sa Glavnom Komandom Italijanskih Trupa u Crnoj Gori za sve sporazume o izvodjenju zajedničke akcije u borbi protiv komunizma u Crnoj Gori;

3) - Da će iz pokreta potpuno isključiti svaku politiku a jedino ostaje borba protivu komunizma u Crnoj Gori;

4) - Italijanske Trupe održavatće red i poredak u varošima, a po selima ovaj zadatak ostavlja se crnogorskim nacionalistima. Što se tiče sigurnosti komunikacionih arterija, sporazumno će se podjeliti zadatke;

5) - Crnogorski nacionalisti, bez obzira na konačni ishod rata, neće upotrebiti nikad oružje protiv italijanskih trupa.

Uz uzajamno poštovanje, povjerenje i lojalnost striktno će mo se pridržavati primljenih obaveza.

P o d g o r i c a , 6. Ozujka 1942.

IL COLONNELLO
CAPO DI STATO MAGGIORE
(G. Gaglione)

Sl. 15. — Faksimil četničkog ugovora o saradnji sa italijanima

U januaru mesecu 1943 četnici Draže Mihailovića pod komandom BOGDANA PAJOVIĆA iz Bjelopavlića ubili su četiri partizana u jednoj pećini u selu Leskove Dole, pa ih mrtve na konjima sneli u logor italijanske divizije »Ferrara« i za njihove glave primili nagrade u novcu.

Tako su izrodi — četnici pomagali italijanskim dželatima u uništavanju našeg naroda, što su oni nazivali »beskompromisnom borbom protiv komunizma«.

U opštini trepačkoj Italijani i četnici takmiče se ko će više zla naneti narodu

Teško je reći koja je italijanska divizija gora, bezdušnija, koja je počinila više zločina, jer su italijanski vojnici radili po instrukcijama vođa jednog režima čiji je cilj bio da uništi naš narod, a ubijali su i bez naređenja, iz zločinačkog ćefa.

Ali su isto toliko zla naneli narodu i četnici DRAŽE MIHAILOVIĆA, koji su italijanskim okupatorima služili kao vodići, prokazivači i saučesnici u vršenju zločina.

Sl. 16. — Braća po zločinu — italijanski vojnik i četnik D. M.

H1517 – 0060

H1517 – 0061

Karabinieri divizije »Ferrara« u julu 1942 uhapsili su dva čoveka u selu Broćancu i pošto su ih godinu dana držali u internaciji, streljali su ih bez presude 25 juna 1943, a po naredjenju PIRZIO BIROLI-a jednog kod Nikšića, a drugog u Beranima.

Juna meseca 1942, četnici Draže Mihailovića, pod komandom policiskog činovnika VLADE GARDAŠEVIĆA i BLAŽA PEŠIKANA na teritoriji ove opštine uhvatili su 6 žena, 1 dete i 6 muškaraca i predali ih italijanskoj diviziji »Ferrara«, čiji je komandant FRANCESCO ZANI, diviziski đeneral, iz Modene. Od tih 6 žena jedna je, zajedno sa detetom, streljana bez presude pod Trebjesom kod Nikšića, tri su posle kapitulacije puštene, a dve su još u internaciji kod Nemaca. Od šest uhvaćenih muškaraca jednog su 27 jula 1942 ubili vojnici divizije »Ferrara«, jedan je po naredjenju PIRZIA BIROLI-a streljan 25 juna 1942 na Moštanici u blizini Nikšića, dva su još u internaciji, a dvojica su puštena.

U julu 1943 uhvatili su crnogorski separatisti pod vodstvom AGRAMOVIĆA BOŠKA i VUJOVIĆA ŠPIRA dve devojke i jednog čoveka i predali ih italijanskoj diviziji »Ferrara«, čiji je komandant bio MARIO FRANCESCHINI, diviziski đeneral, iz Modene. Sve troje su bili u internaciji do kapitulacije Italije i tada su predati Nemcima koji su ih streljali u Podgorici u januaru 1944. — Osim ovo troje vojnici italijanske kraljevske divizije »Ferrara« pohapsili su tada 15 osoba, od kojih 4 žene i 1 dete od godinu dana. Ovo dete je umrlo u cetinjskom zatvoru, a dva čoveka se nalaze još u internaciji, dok su se ostali vratili kućama. — Divizija »Ferrara« odvela je tom prilikom iz rudinsko-trepačke opštine 65 kola sa opremom. U svim ovim zločinima italijanske krvnike i pljačkaše pomagali su domaći izdajnici, crnogorski separatisti i četnici Draže Mihailovića.

6 jula 1943 vojnici jednog bataljona italijanske divizije »Ferrara« koje su vodili četnici Draže Mihailovića pod komandom MILATOVIĆA DUŠANA i DOMAZETOVIĆA JAGOŠA, narednika, iz Broćanca, BLAŽA PEŠIKANA iz Rudina i NIKOLE MALOVIĆA iz Banjana, popalili su u selima Ponikvici i Broćancu 27 kuća i opljačkali imovinu mnogih sela.

Pričinjena šteta iznosi 3,500.000.— predratnih dinara. Tada su italijanski vojnici na četničku denuncijaciju uhapsili 4 čoveka, od kojih je naročito jednog strahovito tukao i mučio neki italijanski kapetan (malen, debeo, nepoznatog imena).

Zločinci-vojnici italijanske kraljevske vojske uništavali su sve. U novembru 1941 uništili su osnovnu školu u Rudinama, opljačkavši usput nekoliko kuća.

Tako su vojnici italijanske kraljevske vojske u našu zemlju donosili svoju kulturu, koja je značila smrt za hiljade naših ljudi, koncentracione logore, popaljene kuće i škole.

Sl. 17. — Italijani igraju kolo oko tijela ubijenog Nikole Đurkovića i drugova

U opštini grahovskoj — za uništavanje naroda upotrebljavani su i avioni

Kuga, koja se zvala italijanska kraljevska vojska, išla je svojim »rastrelamentima« redom i uništavala redom, sistematski.

10 jula 1941 karabinieri divizije »Messina« uhapsili su u Grahovu 2 čoveka od kojih je jedan streljan u Kotoru, 20 avgusta 1941 a drugi je i sada u internaciji. Komandant ovih karabiniera bio je italijanski oficir ANTONIO ELARDI, iz Genove, i on je i na suđenju teretio ova dva uhapšena čoveka.

Jedna jedinica italijanske divizije »Cacciatori delle Alpi« u avgustu 1941 uhapsila je iz ove opštine 4 čoveka od kojih je jedan streljan na Cetinju, a trojica su se vratila kući pošto su

H1517 – 0062

H1517 - 0063

izdržala godinu dana u internaciji. Tom prilikom vojnici te iste jedinice zapalili su pet kuća i osnovnu školu u Grahovu, mnoge kuće opljačkali, i odveli u internaciju 20 žena i staraca. — Kad se ovaj zločin odigrao, komandant divizije »Cacciatore delle Alpi« bio je diviziski đeneral PIVANI.

8 septembra 1941 vojnici italijanske kraljevske divizije »Messina« uhvatili su u Grahovskoj Spili 2 čoveka i streljali ih u Grahovu. Ta ista jedinica uhvatila je u selima oko Grahova 1 ženu i 15 muškaraca, od kojih je jedan streljan na Cetinju, 2 umrla u zatvoru u Italiji, 7 se vratilo kući, a 5 je još u internaciji.

Decembra meseca 1941 došla je neka jedinica italijanske kraljevske vojske i u selima oko Grahova popalila 180 kuća, ubila 2 starca, 2 žene i 1 dete od 13 godina, a internirala 13 osoba. Opljačkana je imovina mnogih seljaka, oterano 350 grla sitne i krupne stoke i 50 konja sa opremom. Veličina pričinjene štete iznosi 4,000.000.— predratnih dinara.

Za uništavanje naroda upotrebljavala je italijanska kraljevska vojska sva sredstva: nož, konopac, pušku, mitraljez, oganj, eksploziv, pa i najmoderniju ratnu tehniku. 6 maja 1942 italijanski avioni bombardovali su civilno stanovništvo u Grahovu. Poginulo je 14 osoba, među kojima 3 žene i 1 dete, 10 kuća je uništeno a 20 oštećeno. Vrednost pričinjene štete iznosi 3,000.000.— predratnih dinara.

U svemu ovome četnici Draže Mihailovića pružali su italijanskoj kraljevskoj vojsci najveću pomoć. U toku 1942 četnici i separatisti KRSTE POPOVIĆA pohvatali su u ovoj opštini oko 300 muškaraca, 100 žena i 92 dece i predali ih italijanskoj diviziji »Ferrara« u Nikšiću i diviziji »Perugia« u Cetinju. Od ovih pohvatanih ljudi po raznim logorima umrlo je 5 ljudi, a 4 su bez presude streljana u Podgorici, Cetinju i Nikšiću, 82 su još u internaciji, a ostali su nakon dužeg zatvora pušteni kući, iznureni gladju, bolesni i noseći na sebi tragove mučenja.

U opštini župskoj

Italijanski avioni bombardovali su u aprilu 1942 sela Livroviće, Staro selo i Vršno, ubili 9 osoba, od kojih 5 žena, 2 dece ispod 10 godina i 2 muškarca i uništili 2 kuće i osnovnu školu.

U junu 1942 četnici Draže Mihailovića, čiji je vođa bio potpukovnik ANDRIJA ĐOKOVIĆ iz Župe, pohvatali su 20 ljudi i predali ih italijanskoj diviziji »Ferrara«, čiji je koman-

dant bio FPANCESCO ZANI. Od ovih pohvatanih ljudi vratilo se kući 7, 8 je još u internaciji, a njih 5 je streljano od vojnika divizije »Ferrara«, pod Trebjesom, 27 jula 1942.

Početkom juna 1943 vojnici italijanske divizije »Ferrara«, pod komandom diviziskog đenerala MARIA FRANCESCHINI-a iz Modene, zajedno sa četnicima Draže Mihailovića pod komandom DUŠANA MILATOVIĆA, kapetana iz Bjelopavlića, počinili su u ovoj opštini strahovite zločine, zapalili 670 kuća u vrednosti od 65,000.000.— predratnih dinara, pobili 80 osoba, među kojima je bilo sedmoro maloletne dece, 28 žena, a ostalo većinom staraca preko 60 godina; silovali su 7 devojaka, među kojima jednu od 12 godina. Italijani i četnici strahovito su mučili pohvatane ljude, tukli ih, nabadali na nož, a najčešće žive bacali u vatru.

Sl. 19. — Streljana mlada žena

U opštini trebješkoj

Paliti kuće i ubijati mirno stanovništvo — to je bio zadatak svih divizija italijanske kraljevske vojske, a krajnji cilj: uništenje.

H1517 – 0064

H1517 – 0065

U julu 1941 vojnici italijanske divizije »Messina«, čiji je komandant bio potpukovnik GAI, u selu Rubežima ubili su tri seljaka koji su radili kod svojih kuća.

U januaru 1942 vojnici divizije »Tarro« pod komandom pukovnika COCCIA zapalili su u selu Rubežima 63 kuće, u vrednosti od 8,300.000.— predratnih dinara i pohvatali 30 ljudi, od kojih su trojica internirana, a ostali su posle dužeg vremena pušteni kućama.

U novembru 1941 italijanska vojska divizije »Tarro« u selima Brezoviku i Gornjim Poljima ubila je tri čoveka, zapalila 19 kuća, opljačkala svu imovinu, oterala svu stoku, odvela u internaciju 4 čoveka od kojih je jedan u zatvoru umro.

Svaki dolazak italijanske vojske značio je smrt i uništenje. Vojnici divizije »Tarro« u februaru 1942 zapalili su u selu Dragovoj Luci 16 kuća, opljačkali svu pokretnu imovinu iz sela Dragova Luka, Gornje Polje i Brezovik (u vrednosti od 7,400.000.— predratnih dinara), ranili iz mitraljeza 7 osoba od kojih troje dece ispod 14 godina. Ista divizija topovskim granatama zapalila je 11 kuća i ubila 1 čoveka.

Ono što je ostalo u selu Gornje Polje, dovršila je u maju 1942 divizija »Ferrara« pod komandom FRANCESCA ZANI-a, diviziskog đenerala iz Modene, zapalivši 102 kuće i opljačkavši sve što se moglo. Pričinjena šteta iznosi 20,000.000.— predratnih dinara. — Ista ta divizija, uhapsila je u toku 1942 godine u selima Strašeyine i Glibavac 42 osobe, među kojima je bilo žena, dece i staraca. 8 se nalazi još u internaciji. Vojnici po zlu čuvene divizije »Ferrara« ubili su u selu Straševina troje dece.

U opštini banjskoj

Nijedna opština nikšićkog sreza nije ostala pošteđena od zverstava italijanske kraljevske vojske, koju su svesrdno pomagali četnici Draže Mihailovića i crnogorski separatisti.

Kroz banjsku opštinu naišla je italijanska divizija »Perugia« zajedno sa crnogorskim separatistima čiji je vođa bio POPOVIĆ KRSTO između 22 i 23 juna 1943. Uhvatili su jednu ženu i posle zverskog mučenja streljali je 23 juna 1943 na Vilusima.

U junu 1942 separatisti KRSTE POPOVIĆA uhapsili su 3 čoveka i predali ih svojim gospodarima Italijanima. Jednog od njih streljali su italijanski krvnici u Podgorici, a drugu dvojicu ubili su karabinieri batinama u Čevu.

Divizija »Ferrara« uhvatila je u Nikšiću jendu devojku i streljala je 27 juna 1942 pod Trebjesom.

U godini 1942 i 1943 četnici Draže Mihailovića i crnogorski separatisti pohapsili su 73 osobe, od kojih 18 žena i 6 staraca, i predali ih italijanskim vlastima u Nikšiću i Cetinju. Većina ih se nije vratila iz internacije.

U junu mesecu 1942 italijanske jedinice opljačkale su mnoga sela ove opštine, odnevši svu pokretnu imovinu, i oteravši svu stoku. Šteta pričinjena ovim iznosi 4,672.355.— predratnih dinara.

U kočanskoj opštini

Vojnici italijanske divizije »Messina«, čiji je komandant bio potpukovnik GAI, 15 juna 1941 streljali su u ovoj opštini 2 seljaka kod njihovih kuća. Istog dana uhapsili su 18 ljudi, od kojih je jedan streljan 1943 u Danilovgradu, po naređenju PIRZIO BIROLI-a, a ostali su bili u internaciji sve do kapitulacije Italije.

7 maja 1942 italijanska divizija »Ferrara« pod komandom FRANCESCO ZANI-a, streljala je dve žene, jednog starca, jedno dete i dva odrasla čoveka.

Vojnici te iste divizije, čiji je komandant bio GERMANO MAINERO iz Piemonta, 28 avgusta 1942 pohapsili su u ovoj opštini 62 osobe, među kojima je bilo žena, staraca, dece i odveli ih u internaciju. Mnogi su se vratili tek nakon kapitulacije Italije, a ima ih još u internaciji.

U 1942 i 1943 godini jedinice italijanske divizije »Ferrara« uhapsile su iz ove opštine 10 ljudi. Svi su streljani bez presude, i to: 28-VIII-1943 jednog su streljali u Štedimu vojnici divizije »Taurinenze«, čiji je komandant bio general VIVALDI LORENZO iz Piemonta; dvojica u Danilovgradu 25-VI-1943, jedan u Nikšiću 6-1-1942, dvojica u Grebicama 6-V-1942, jedan u Beranima 25-VI-1943, a dvojica umrla u Albaniji 9-XI-1942. Streljana su vršena po naređenju PIRZIO BIROLI-a.

Udruženi zločinci, vojnici italijanske divizije »Taurinenze« pod komandom LORENZA VIVALDI-a, diviziskog denerala iz Piemonta, četnici Draže Mihailovića među kojima su bili: Mijušković Simo, vazd. kapetan; Vukčević Marko, pertsednik opštine; i Božo Gojanić, crnogorski separatista, pohapsili su u ovoj opštini 72 osobe i odveli ih u internaciju. 14 ih se još nije vratilo.

H1517 – 0066

H1517 – 0067

U avgustu 1942 divizija »Ferrara« je u ovoj opštini zapalila 8 kuća.

28 avgusta 1943 vojnici divizije »Taurinenze« zapalili su osnovnu školu u Kočanima.

Kad su čuli za kapitulaciju Italije, vojnici divizije »Taurinenze« zapalili su i potpuno uništili sve strojeve u pilani »Ombla«. Vrednost ovog preduzeća iznosi 1.000,000.000.— predratnih dinara.

Od 13 jula 1941 pa do kapitulacije Italije svakodnevnim pucanjem iz topova Italijani su srušili 35 kuća, u vrednosti od 670.000.— predratnih dinara.

Kako se ova opština nalazila na samom domaku italijanskog logora u Nikšiću, to su sve italijanske jedinice koje su bile u Nikšiću, upadale na teritoriju kočanske opštine i bezdušno pljačkale imovinu seljaka. Tom stalnom sistematskom pljačkom pričinjena je šteta u iznosu od 5,260.000.— predratnih dinara.

U golijskoj opštini

U julu 1941 italijanski avioni su bombardovali sela ove opštine, i tom prilikom srušili osnovnu školu i dve kuće.

U junu i julu 1942 četnici Draže Mihailovića uhapsili su 33 čoveka i predali ih italijanskoj diviziji »Ferrara« u Nikšiću. Od njih su dvojica umrla u zatvoru, 26 se vratilo iz internacije nakon kapitulacije, dok su petorica još u koncentracionim logorima.

U lukovskoj opštini — Italijanski vojnici pucali su na svakog čoveka koga su sreli

Italijanski vojnici su pucali na svakog čoveka koga su sreli na putu. Tako su vojnici divizije »Cacciatori delle Alpi«, čiji je komandant bio diviziski đeneral PIVANI, u septembru 1941 godine u selu Ozrinićima ubili dva čoveka koji su mirno išli drumom.

U decembru 1941 italijanske jedinice divizije »Tarro« čiji je komandant bio pukovnik COCCIA upali su u selo Ozriniće i uhvatili pet ljudi. Trojicu su streljali u Nikšiću, a ostalih pet poslali u internaciju u Italiju, odakle su se vratili tek posle kapitulacije. Osim ovog zločina Italijani su tada izvršili i drugi: zapalili su 7 kuća, čija vrednost iznosi 350.000.— predratnih dinara.

Vojnici italijanske divizije »Ferrara« pod komandom FRANCESCO ZANI-a a u zajednici sa četnicima Draže Mihailo-

H1517 – 0068

vića, čiji je voda bio potpukovnik SIMO ĐUKANOVIĆ iz Lukova, ubili su u lukovskoj opštini u julu mesecu 1942 godine 11 ljudi, a trojicu odveli u internaciju gde se i danas nalaze, zapalili 143 kuće i opljačkali imovinu mnogih seljaka. Šteta pričinjena paljevinom i pljačkom iznosi 10,126.000.— predratnih dinara.

Predvođena četnicima Draže Mihailovića naišla je kroz ovu opštinu zloglasna divizija »Ferrara« u junu mesecu 1943 i popalila 246 kuća, ubila 14 osoba, među kojima je bilo žena, dece i staraca, a jednu devojku je silovalo toliko italijanskih vojnika da je u mukama umrla. Vojnici italijanske kraljevske vojske opljačkali su sve do čega su stigli. Šteta pričinjena pljačkom i paljevinom iznosi 22,670.000.— predratnih dinara.

Sl. 19. — Streljani seljaci pod Velim Brdom blizu Podgorice

U opštini vučedolskoj

Nepoznata jedinica kraljevske italijanske vojske zajedno sa crnogorskim separatistima i četnicima Draže Mihailovića odvela je i internirala iz ove opštine četiri čoveka koja su još i danas u internaciji.

U godini 1943 italijanska divizija »Perugia«, zajedno sa crnogorskim separatistima, čiji je voda bio AGRAMOVIĆ

BOŠKO, komandant Vučedolske separatističke brigade, ubila je u ovoj opštini jednog čoveka a internirala 14 osoba od kojih se nijedan nije vratio iz internacije, zapalila jednu kuću i izvršila mnogobrojne pljačke. Šteta pričinjena pljačkom i paljevinom iznosi 72.600 predratnih dinara. U ovim zločinima zajedno sa Italijanima i crnogorskim separatistima učestvovali su Nemci i ustaše.

Iz svih ovih strahovitih zločina, koje je crnogorska *Zemaljska komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača* na osnovu mnogobrojnih dokumenata utvrdila, *Državna komisija* zaključuje da su, pored Mussolinieve vlade i vrhovne komande italijanske kraljevske vojske, ratni zločinci naredbodavci i izvršioci ovih zločina Italijani: guverneri Crne Gore PIRZIO-BIROLI i MAZZOLINI; komandant divizije »Cacciaori delle Alpi« (cravatte rosse), diviziski deneral PIVANI; komandant divizije »Ferrara« divizijski deneral FRANCESCO ZANI; diviziski deneral FRANCESCHINI MARIO; i GERMANO MAINERO; komandant divizije »Taurininze«, diviziski deneral LORENZO VIVALDI; komandant divizije »Messina« potpukovnik GAI; komandant jedinice zvane »Secondo gruppo alpini della Valle« pukovnik, PEZZANA, iz severne Italije; komandant divizije »Tarro«, pukovnik COCCIA; komandant divizije »Messina«, oficir ANTONIO ELARGI; OSPITALE, oficir divizije »Messina«; a da su izdajnici svoga naroda, ratni zločinci i pomagači okupatora general DRAŽA MIHAILOVIĆ, ministar vojni izbegličkih jugoslovenskih vlada, kao glavni vođa, i njemu potčinjeni general BLAŽO ĐUKANOVIĆ, pretsednik nacionalnog crnogorskog pokreta; BAJO STANIŠIĆ, pukovnik; kapetan DUŠAN MILATOVIĆ, rodom iz Bjelopavlića; četnički vođa BOGDAN PAJOVIĆ iz Bjelopavlića; komandant bataljona VLADO GARDAŠEVIĆ i BLAŽO PEŠIKAN; četničke vođe DOMAZETOVIĆ JAGOŠ i NIKOLA MILOVIĆ iz Banjana; potpukovnik ANDRIJA ĐOKOVIĆ iz Župe; kapetan VUKČEVIĆ MARKO; potpukovnik SIMA ĐUKANOVIĆ iz Lukova; crnogorski separatisti: RADOJICA RADOV NIKČEVIĆ; AGRAMOVIĆ BOŠKO; VUJOVIĆ ŠPIRO; KRSTA POPOVIĆ; major VUKOVIĆ DUŠAN.

Državna komisija smatra da svi ovi zločinci moraju biti strogo kažnjeni za zločine izvršene nad našim narodom.

Pretsednik Državne komisije,
Dr. **Dušan Nedeljković**, s. r.

Sekretar Državne komisije,
Dr. **Ivan Grgić**, s. r.

H1517 – 0069

H1517 – 0070

САОПШТЕЊЕ БР. 12

Државна комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача

На основу докумената и сведочанстава која поседује, *Државна комисија* утврђује да су италијански окупатори починили страховите злочине над словеначким народом с намером да га униште.

За сва масовна зверства, пљачку и пљевину криви су поред крволочног врховног наредбодавца, Мусолинија, команданти злочинци, који су те крваве наредбе савесно извршавали а и сами их издавали, као и војници италијанске краљевске војске и припадници фашистичких формација.

Италијански врховни комесар — крвник

Зверством и крволочношћу истицали су се нарочито појединци, од којих је међу првима био ЕМИЛИО ГРАЦИОЛИ, врховни комесар Љубљанске покрајине. Његов крвави лик предочавају нам документи које су јединице НОВ запленили у Новом месту.

ЕМИЛИО ГРАЦИОЛИ био је врховни комесар Љубљанске покрајине од њене окупације 11/IV-1941, до пада фашизма, јула 1943. Он је био лични повереник Бенита Мусолиниа и у почетку секретар фашистичке партије за Љубљанску покрајину.

По својој функцији Грациоли је имао дужност да се у смислу међународних уговора (чл. 43 хашке конвенције од 29/VII-1899) и међународног уобичајеног ратног права, брине за јавни ред и безбедност и да води рачуна о земаљским законима окупиране територије. Морали су се поштовати част и право породице, живот становника и лична имовина. Међународно уобичајено право, као и чл. 50 цитиране конвенције нарочито забрањују да се становништво кажњава било каквом казном за дела појединаца, за

H1517 – 0071

која целина не може бити одговорна. О све ове одредбе, па и о најпримитивније захтеве хуманости и човечије савести огрешио се Грациоли, као врховни управни орган у покрајини.

Грациоли је пре свега спремио и извео анексију окупиране територије, иако за то нису постојали правни услови. Југославија није била у стању дебелације (потпуне неспособности за отпор у земљи) будући да њени народи никада нису ни стварно ни правно признали окупацију, напротив, на целој територији букнули су устанци, и у Љубљанској покрајини већ у јесен 1941 почеле су акције партизанских одреда. Грациоли је организовао издајнички „сосвет" од бивши ненародних југословенских политичара и 6/VI-1941 лично га претставио Мусолинију у Риму да би на тај начин насилно и протуправно извршеној анексији дао и правну основу. Али за време ове циничне мистификације народ Словеније већ је био остварио Ослободилачки фронт као јединог и искључивог претставника словеначког народа и то 27/IV-1941, са циљем да се поведе оружана борба противу окупатора и за ослобођење и уједињење свих Словенаца као и за прикључење федеративној Југославији. Тај фронт је обухватао цео народ и претстављао његову вољу која се супростављала баш ономе, што је желео да постигне Грациоли.

Крваво фашизирање

Емилио Грациоли је почео са планским фашизирањем словеначке територије. Он је у сваком месту основао фашио. Привредни, социјални и културни живот организовао је по начелима фашистичких корпорација, постављајући свугде на управу фашистичке експоненте. При томе се ни најмање није обазирао на законе који су важили у тим крајевима. Систематски је отстрањивао словеначки језик, културни рад је био дозвољен само ако је служио фашизму, а часописи су постали фашистичка гласила на словеначком језику.

Кад се у јесен 1941 године Словеначки народ дигао на устанак против свирепих окупатора, Грациоли је отпочео своју злочиначку делатност у широким размерама. У споразуму са армиским ђенералом Марио Роботи-ем, заповедником XI армиског корпуса у Љубљани, и ђенералом Марио Роатом, заповедником 2. армије на Сушаку, наредио је опсадно стање, а отсек ратног суда 2. армије преселио се у

Љубљану и већ у октобру 1941 изрекао смртне пресуде над „побуњеницима". 21/X-1941 наредио је под бр. 06633 Габ. по квестору ЕТОРЕ МЕСАНА у Љубљани да приликом акција војници краљевске војске употребљавају све методе како би лакше уништили народ: да подмићују људе како би их навели на проказивање, да прете, да затварају, да врше пљачку и да убијају.

У марту и априлу 1942 заједно са генералом Марио Роботи-ем Грациоли је наредио масовна хапшења;

заплењио је све радио-апарате, забранио вожњу точковима, аутомобилима и другим превозним средствима а путовање возом ограничио на најмању меру.

24/II-1942 почео је да интернира све млађе мушкарце без обзира што нису имали никакве кривице нити су били сумњиви. Уједно је интернирао и већи број активних и резервних официра и то пре свега оне који су се вратили из немачког заробљеништва. Тако су настали први логори у Чигину и Гонарсу. Многи су разасути по затворима широм целе Италије. Пред офанзиву на словеначку ослобођену територију августа 1942 г. (Рошка офанзива), која је била део 3. офанзиве у Босни, Грациоли и Роботи починили су страховита насиља и злочине над цивилним становништвом у Нотрањској. 28/VI-1942 била су изненада блокирана сва већа места и сви мушкарци од 18 до 55 година похватани и одведени у концентрационе логоре у Италији. Из оних срезова где су вођене операције, одведени су током јула и августа 1942 не само појединци него и читаве породице са женама и децом, па и читава села. Где су родитељи били побегли, одвођена су била и сама деца. Од укупно 300.000 словеначких становника Љубљанске покрајине цивилне и војне власти послале су у интернацију око 35.000 људи, од којих је само на острву Рабу умрло око 4.700. Управник тог логора пуковник *Кујули,* кад је за време капитулације Италије био ухапшен од самих заточеника, свестан своје кривице, извршио је самоубиство. Неколико тих логора ослободили су савезници; интерниране из других логора фашисти су предали Немцима, који су их послали или на рад у Немачку или у злогласне концентрационе логоре у Дахау, Аушвиц, Маутхаузен и друге. Исто тако су поступили и са заточеницима у италијанским казненим заводима.

У току ове офанзиве поубијала је фашистичка италијанска војска готово хиљаду невиних људи у близини операција а према наређењу армиског генерала РОАТЕ „Цирко-

H1517 – 0072

H1517 – 0073

ларе 3 Ц" од 1-III-1942 и у сарадњи са Грациолијевим цивилним органима. Пронађени документи цивилног комесара за срез Чрномељ, инж. Казанега, и комесара јавне безбедности у Метлици, РУЂЕРА, пружају доказе за ову сарадњу.

Али то није био једини начин истребљивања словеначког народа. Грациоли и Роботи издали су 23/IV и 6/V-1942 заједнички проглас којим је наређено стрељање талаца. Кад се приликом каквог дела противу јавног реда не би пронашли кривци у току од 48 часова, стреља се одговарајући број талаца припадника Наордно-ослободилачког покрета (»briganti comunisti«). Стрељано је одједанпут по 5—24 особе, у Љубљани стрељано је преко 200 а у читавој покрајини преко 1.000 особа; тачан број се под данашњим ратним условима још не може утврдити. Таоци су узимани из редова затвореника или су у ту сврху хватани случајни пролазници по улицама. *Државна комисија* поседује слике о стрељању талаца, снимљене од италијанских војника, а и прогласе Грациолиа и Роботиа о извршеном стрељању. Тако су стрељане 24 особе за убиство издајника др. Марка Натлачена, који је 6/VI-1941 лично на челу делегације у Риму код Мусолиниа признао факат анексије Љубљанске покрајине у име словеначког народа; 6 особа је било стрељано за Антона Мартинака; 16/V-1942 године 6 талаца; 11/V-1942 године 6 талаца; 11/V-1942 године 10 талаца; 6/VIII-1942 у Лошком потоку 4 таоца итд. Током Рошке офанзиве стрељани су људи без икаквих судских формалности.

Терор Грациолиа и Роботиа је за време Рошке офанзиве достигао врхунац. 15/VII-1942 одредили су потпуно ограничење личне слободе, обуставили сав саобраћај и запретили казном стрељања за непријатељско држање према Италији. Грациоли је издао наредбу од 5/VIII-1942 бр. 1316/6 Рис, свим органима да се стреља свак аособа код које се пронађу „комунистички документи" (тј. документи Ослободилачког фронта), а да се зграде, где би се такви документи налазили, поруше. Августа 1943 издао је са Роботием проглас о заплени имовине побуњеника, а као такви сматрали су се и сви интернирани. Већ 28/V-1942 издао је наређење о сечи шума у дубини од 40 метара са обе стране саобраћајних путева. Тим сечењем према процени стручњака нанесена је народној имовини штета од преко 100,000.000.— лира. У споразуму са Грациолием наредио је Роботи, на основу Цирколаре 3 Ц, и рушење зграда. Спаљено је преко 300 села и преко 3.000 зграда.

Убијали су певајући...

Ратни суд у Љубљани осудио је на смрт неколико стотина припадника Ослободилачког фронта, а неколико хиљада на дугогодишњу, понајвише на доживотну робију. Наводимо само неколико примера: ратни суд у Љубљани под вођством Др. МАЋИСА осудио је 16/V-1942 на основу лажног сведочанства Грациолијевог комесара јавне безбедности ПЕЛЕГРИНИА и других осудио је хиљаде људи на доживотну и дугогодишњу робију. Тоне Томшич, народни херој је био осуђен на смрт и стрељан 21-V-1942. На квестури су људи били мучени. Мучењима је руководио тененте СКАПАФОРА, а квестор МЕСАНА лично је позивао мучитеље да добро пребијају своје жртве. Оригинални италијански акти сведоче како су били осуђени. 16 невиних особа из Боровнице осуђено је на смрт без икаквог доказа. У јулу 1942 неколико Грациолиевих фашиста продрло је камионом у мало село Врховец, крај Вича код Љубљане и побило без разлога 16 сељака. Злочинци су жртве потрпали на камион и певајући и свирајући јурили су кроз Љубљану. Грациоли је то гледао и одобравао.

Грациоли је такође крив за стрељање ратних заробљеника НОВ и ПО Словеније без суђења и противно међународном ратном праву, јер је он о сваком случају стрељања обавештен од италијанских војних власти.

Према упутствима Грациолиа радили су и његови цивилни органи, у првом реду љубљански квестор ЕТОРЕ МЕСАНА, један од највећих крвника, а у Метлики комесар јавне безбедности РУЂЕРО, који је 7/II-1942 са актом бр. 0642 известио Грациолиа како су његови агенти РИКАРДО ЗАНАТА и ЕМИЛИО КОЛОТИ и АРГЕО ДОДО убили невиног сељака Антона Жугеља, а сељака Јожу Приможича ранили.

У месту Кочевје, у архиви друштва Емона, које је преузело непокретна имања протераних сељака, нашао се нацрт за исељење свих Словенаца у Африку и за насељење италијанског становништва у Долењској Словенији. Грациоли је масовним стрељањима тај проблем хтео да реши једноставније: да једноставно уништи словеначки народ.

Све ове чињенице доказане су на основу самих оригиналних италијанских докумената пронађених у архиви италијанске пешадиске дивизије „Изонцо" у Новом месту и у архиви цивилног комесара у Чрномљу. А да слика тог нечовека — „екселенције" буде потпуна, навешћемо да је на од-

H1517 – 0074

H1517 – 0075

ласку из Љубљане након пада фашизма, опљачкао бановинску палату, однео ћилиме, лустере, намештај, око 35 кгр злата, неколико џакова кафе и много друге разне робе, која је приликом конфискације имовине „побуњеника" остала у његовим рукама!

Из свих горе наведених злочина, о којима је словеначка Земаљска комисија прикупила обилате и непобитне доказе, *Државна комисија* закључује да су, поред БЕНИТА МУСОЛИНИА, његове владе, Великог фашистичког савета и италијанске Врховне команде, тешки ратни злочинци: Високи комесар ЕМИЛИО ГРАЦИОЛИ; краљевски прокуратор ten. cd. А. МАЋИС; комесари јавне безбедности ПЕЛЕГРИНО и РУЂЕРО; тененте СКАПАФОРА; агент РИКАРДО ЗАНАТА, милиционари ЕМИЛИО КОЛОТИ и АРГЕО ДОДО; цивилни комесар за срез Чрномељ инж. КАЗАНЕГО; и да сви ови тешки злочинци морају бити строго кажњени за злочине које су починили над нашим народом.

Претседник Државне комисије,

Д-р **Душан Недељковић,** с. р.

Секретар Државне комисије,

Д-р **Иван Гргић,** с. р.

H1517 – 0076

САОПШТЕЊЕ БР. 13

Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача

На основу докумената и прикупљених података *Државна комисија* утврђује страховите злочине које су војници италијанске краљевске војске уз сарадњу четника Драже Михаиловића вршили над народом Црне Горе, с намером да га потпуно униште.

„Тауриненце" уништава села.

У августу 1941 године наишла је италијанска дивизија *„Тауриненце"* преко колашинског среза за Бијело Поље и том приликом запалила 15 кућа у селу Ријека Мушовића, одвела сву стоку и интернирала 7 мушкараца и 2 жене.

Војници те исте дивизије запалили су све летње колибе на планини Бјеласици, чиме је причињена велика штета.

Приликом те акције дивизије „Тауриненце" дејствовала је и италијанкса авијација, која је бомбардовала и митраљирала мирна села, којом је приликом један човек убијен, а 15 деце рањено.

У затвор су вођена и деца у колевкама.

Почетком септембра 1941 упао је један батаљон Италијана у села Требаљево и Сјерогоште. Пошто су опљачкали сву имовину тих села, војници италијанске краљевске војске похватали су и одвели у затвор око 100 особа, међу којима и децу у колевкама. Тада су убили једну девојчицу од 12 година.

Батаљоном је командовао италијански капетан ПАНИКУЧИ, а као водићи и потказивачи служили су му четници Драже Михаиловића из колашинско-речинске општине: РАДЕ М. БУЛАТОВИЋ и син му ЖИВКО, ПУЈО ДРАШКОВИЋ, МИЛОВАН БУЛАТОВИЋ и РАДОШ МИНИЋ.

H1517 – 0077

30 августа 1943 Италијани су заједно са четницима Драже Михаиловића из колашинског среза запалили у селима Требаљеву, Сјерогошту и Горњој Штитарици 38 кућа, пошто су их претходно опљачкали. Четнике је предводио БОЖО ВЛАХОВИЋ, а вође су били и у том злочиначком послу помагали су му: МИРАШ ВУКОВИЋ, МИРАШ МИЛАИЋ, МИЛОВАН ДОЖИЋ, РАДОВАН БОЖОВИЋ, МИЛАН ЋЕТКОВИЋ и други.

Исти тај капетан ПАНИКУЧИ у децембру 1941 запалио је са својим војницима у селу Тари 10 кућа, опљачкао сву имовину и интернирао неколико људи, од којих је један умро у затвору у Цетињу, један још у интарнацији а остали су се вратили кући после капитулације Италије.

Сл. 20. — Италијани стрељају Перовића и два Јовановића са Бјелаша, срез Цетињски 1941 год.

Капетан ПАНИКУЧИ с мањим прекидима био је у Колашину од 1941 до капитулације Италије 1943 године. ПАНИКУЧИ је био познат као ревносан организатор паљења и пљачкања села. Он је лично руководио свим акцијама италијанске краљевске војске на територији колашинског среза. До августа 1944 припадао је дивизији „Гарибалди".

Четници лове жртве за Италијане

29 априла 1943 четници су предали Италијанима у Подгорици око 330 затвореника из колашинског затвора. Италијани су их све одвели у концентрациони логор у Бару. Из колашинског среза интернирано је тада 57 особа, од којих двоје деце по 12 година и двоје од годину дана. Од тих 57 — 11 је стрељано са оних 180 људи из осталих крајева Црне Горе на дан 25 јуна 1943.

Средином августа 1943 у село Липово упала је једна чета Италијана, ухватила 5 људи од којих су четворица стрељана у Колашину са осталих 8 који су доведени из Бара. У хватању тих жртава италијанским џелатима пуну помоћ пружили су домаћи изроди: РАДОШ МИНИЋ, РАДЕ БУЛАТОВИЋ, НОВАК РАКОЧЕВИЋ ТУТОВ и други.

У фебруару 1943 четници Драже Михаиловића из једног батаљона под командом ЉУБА МИНИЋА пронашли су у селу Требаљеву два партизана и стрељали их. Те партизане проказали су поп САВА ВУКСАНОВИЋ и ВЛАДИМИР ИВАНОВИЋ из Требаљева. Многе сељаке из тог села осумњичили су као партизанске јатаке те су их мучили и тукли, а 10 су повели са собом. После страшног мучења петорица су пуштени кући, а остали одведени у Бар и предати Италијанима који су их интернирали.

За све време боравка Италијана у Колашину изменила су се два цивилна комесара, КАРЛО БАЦОКИ и МАРИО ФОПИАНО. Они су били у најприснијим везама са четницима Драже Михаиловића који су шпијунирали, проказивали и ловили људе, па их сами убијали или их предавали Италијанима да их они стрељају или отерају у интернацију.

На основу докумената и сведочанстава *Државна комисија* утврђује да су тешки ратни злочинци: АЛЕСАНДРО ПИРЦИО-БИРОЛИ, цивилни и војни гувернер Црне Горе и њему потчињени цивилни комесари за колашински срез, КАРЛО БАЦОКИ и МАРИО ФОПИАНО; командант дивизије „Тауринепце"; командант батаљона капетан ПАНИКУЧИ; а да су издајници свога народа, ратни злочинци помагачи окупатора генерал ДРАЖА МИХАИЛОВИЋ, министар војни избегличких југословенских влада, као главни вођа, и њему потчињени генерал БЛАЖО ЂУКАНОВИЋ, председник Националног црногорског покрета; БАЈО СТАНИШИЋ, пуковник; четници Драже Михаиловића РАДЕ М. БУ-

H1517 – 0078

H1517 – 0079

ЛАТОВИЋ, ЖИВКО Р. БУЛАТОВИЋ, ПУЈО ДРАШКОВИЋ, МИЛОВАН БУЛАТОВИЋ, РАДОШ МИНИЋ, БОЖО ВЛАХОВИЋ, МИРАШ ВУКОВИЋ, МИРАШ МИЛАИЋ, МИЛОВАН ДОЖИЋ, РАДОВАН БОЖОВИЋ, МИЛАН ЋЕТКОВИЋ, НОВАК РАКОЧЕВИЋ ТУТОВ, ЉУБО МИНИЋ, поп САВО ВУКСАНОВИЋ, ВЛАДИМИР ИВАНОВИЋ.

Државна комисија сматра да сви ови злочинци морају бити кажњени за тешке злочине извршене над нашим народом.

Претседник Државне комисије,

Д-р **Душан Недељковић,** с. р.

Секретар Државне комисије,

Д-р **Иван Гргић,** с. р.

H1517 – 0080

САОПШТЕЊЕ БР. 14

Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача

На основу докумената и података које поседује, *Државна комисија* утврђује да су војници италијанске Краљевске војске вршили масовна зверства и злочине над нашим народом Беранскога среза, с намером да га истребе.

Почетком августа 1941 Врховна команда италијанске краљевске војске и ПИРЦИО БИРОЛИ, армиски генерал и гувернер Црне Горе и Боке Которске, одлучили су да „казненом експедицијом" униште народ Црне Горе. ПИРЦИО БИРОЛИ, као организатор те „казнене експедиције" послао је у Берански срез дивизију „Венеција" под заповедништвом дивизиског генерала СИЛВИА БОНИНИ-а и један алпински — планински пук под командом пуковника ЕНРИКА ПИЦИ. Те јединице, уз помоћ четника Драже Михаиловића, починиле су у беранском крају страховите злочине, од којих овде само један део саопштавамо.

Паљење, пљачка, убијање, интернирање

У *Манастирској општини* војници италијанске краљевске војске запалили су 10 августа 1941 године 94 куће, и то у селу Виницкој 44, Бучу 12, Пешцима 1, Лушцу 10, Доцу 12, Црном Врху 3, Велићу 2, Беранама 10. Истог дана стрељали су у селу Виницкој 3 особе, међу којима једно дете од 14 година.

У новембру 1941 интернирано је двоје деце Радоње Голубовића, бившег адвоката из Берана, једно од три, друго од пет година. Деца су била у логору све до октобра 1944. Истог месеца одведено је 12 особа у Скадарски логор, од којих је једна стрељана по пресуди ратног суда у Цетињу, а две су умрле у логору. У логор у Кавађи (Албанија) интернириане су три жене са троје деце. 11 маја 1942 у Скадарски

логор упућено је 16 мушкараца и 5 жена. Кући се вратило само четворо. — Почетком јула 1942 одведени су у логоре у Италији 4 жене и 11 мушкараца.

11 јула 1942 четници, под командом МИЛИЋА БОЈИЧИЋА, ухватили су три партизана (Вукосава Церовића, Стеву Делевића и Миливоја Мићовића) и затворили у четнички логор у Харемима. На предлог злогласног четничког вође ПАВЛА ЂУРИШИЋА, једног од најтешњих Дражиних сарадника, предати су Италијанима који су их стрељали у Беранима. У том срамном издајничком послу истакао се, поред поменутих, РАДОСАВ ЈОКСИМОВИЋ командант четничке милиције за срез берански.

Италијански војници разбојнички су опљачкали све што им је дошло до руку. На засејана поља пуштали су коње и мазге, а оно усева што је остало уништавали су ватром.

У *Поличкој општини* октобра 1941 војници једног батаљона алпинског пука запалили су три куће у селу Маште, и без пресуде стрељали Радисава Бојића, а 21 човека одвели у берански затвор. — Приликом „акције" у селима Маште, Драгосава и Бабиње, убијен је Милан Куч, дете од 12 година.

У октобру 1942 војници дивизије „Венеција" стрељали су без пресуде Милоша Вујадиновића и Михајла Вујошевића.

Пљачка је вршена бездушно као и у другим крајевима.

У *Беранској општини* Италијани су стрељали 46 људи, дана 29/IX-1941, 11/VIII-141 (без пресуде), 17/VII-1942, 9/VI-1943, 25/VI-1943.

По пресуди италијанског војног суда у Цетињу стрељан је у Никшићу Никола Лабовић, бивши судски приправник, доведен из барског логора где је био интерниран. Његово стрељање захтевао је такозвани „Национални одбор" из Берана.

Италијанске окупаторске власти интернирале су из ове општине у новембру 1941 — 10 особа, у јануару 1942 — 27 особа, 21 фебруара 1942 — 19 особа. Укупно интернираних из ове општине било је 56 особа, од којих 14 жена. У интернацији остала је 21 особа, стрељано 5, двојица су умрла у логору.

У августу 1941 запаљено је 17 кућа у вредности од 2,360.000.— предратних динара.

H1517 – 0081

Сл. 21

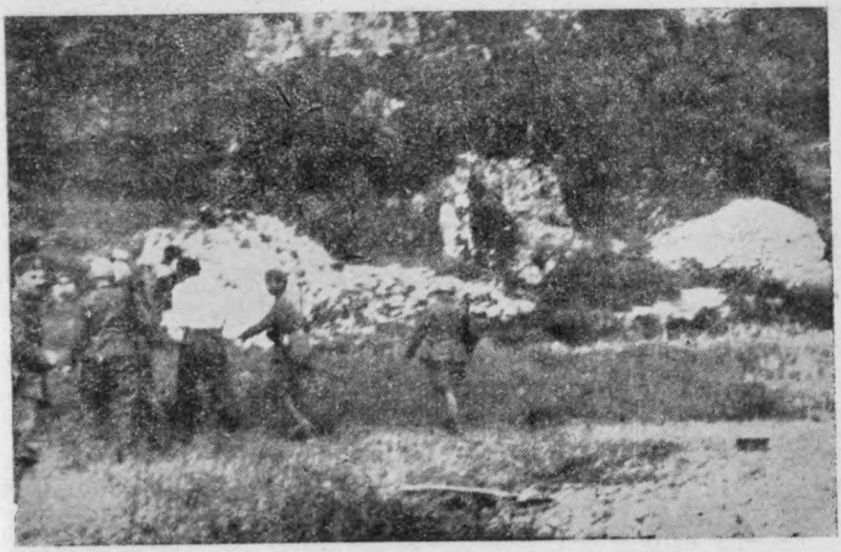

Сл. 21а) — Воја Ражнатовић пред стрељање

H1517 – 0082

H1517 – 0083

У Лубничкој општини. Кад су четници напали партизане у селу Лубницама, 26/XII-1941, на позив четничког „Националног одбора", долетели су италијански бомбардери и бомбардовали село. Италијански злочинци убили су тада две жене и троје деце, а срушили 49 кућа. Приликом овог напада својим злочинством истакао се нарочито четнички командант ПАВЛЕ ЂУРИШИЋ, који је са својим четницима стрељао тада 46 партизана.

Италијански окупатори интернирали су из ове општине 22 особе, запалили 43 куће и 97 других зграда. Овим паљењем и пљачком над имовином сељака причињена је штета у износу од 3,000.000.— предратних динара.

У Штитарској општини. У септембру 1941 војници италијанске дивизије „Венеција" запалили су у Штитарима једну кућу. У јулу 1943 у селу Крш Фемића запалили су 37 кућа. Истог дана у селу Пријелозима запалили су две куће и стрељали Новака Фемића, старца од 60 година. Опљачкана је имовина многих сељака.

И у овој општини четници Д. М. помагали су крвницима Италијанима на уништавању нашега народа: предали су им 9 особа да их интернирају.

У Доњоржаничкој општини. 18 јануара 1942 војници једног италијанског батаљона, коме је као водић и потказивач служио БОГДАН ЧУКИЋ, водник четничке милиције, дошли су у село Доња Ржаница и стрељали Муша Коматину и Радоша Кастратова, ранили Бранка Коматину и Вуја Чукића, интернирали 9 особа, од којих је 5 и сада у ропству у Немачкој. Италијански војници запалили су четири куће братства Коматина и опљачкали сву њихову имовину. За ово паљење крив је и МИЛОРАД ЈОКСИМОВИЋ, четнички командант.

По предлогу четника Д. М. Италијани су интернирали људе из ове општине и многи се још и сад налазе у интернацији.

У Будимској општини италијански војници опљачкали су све што су могли, а усеве су уништили и попалили. — За време окупације је интернирано из ове општине 25 особа.

На основу докумената и сведочанства, *Државна комисија* сматра да је један од главних криваца за злочине почињене над нашим народом у Црној Гори АЛЕСАНДРО ПИРЦИО-БИРОЛИ, гувернер Црне Горе; командант дивизије »Венеција« дивизиски генерал СИЛВИО БОНИНИ; коман-

H1517 – 0084

Сл. 22. — Стрељање заробљених партизана

дант алписког пука пуковник ЕНРИКО ПИЦИ; а да су издајници свога народа ратни злочинци помагачи окупатора генерал ДРАЖА МИХАИЛОВИЋ, министар војни избегличких влада у Лондону као главни вођа и њему потчињени генерал БЛАЖО ЂУКАНОВИЋ, претседник »Националног одбора«; БАЈО СТАНИШИЋ, пуковник; капетан ПАВЛЕ ЂУРИШИЋ; и четници Драже Михајловића: МИЛИЋ БОЈИЧИЋ; РАДОСАВ ЈОКСИМОВИЋ, командант четничке дивизије за срез берански; БОГДАН ЂУКИЋ.

Државна комисија сматра да сви ови ратни злочинци морају бити строго кажњени за злочине почињене над нашим народом.

Претседник Државне комисије,

Д-р **Душан Недељковић,** с. р.

Секретар Државне комисије,

Д-р **Иван Гргић,** с. р.

H1517 – 0085

САОПШТЕЊЕ БР. 15

Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача

На основу докумената које је прикупила *Ванредна анкетна комисија* за утврђивање злочиначког немачког уништавања Београда приликом његовог ослобођења, *Државна комисија* утврђује да су немачки окупатори, повлачећи се, починили без икакве војне потребе, страховите злочине разарања Београда и убијања Београђана. Минирање и паљење приватних и јавних зграда невојничке природе, пљачкање и уништавање имовине, убијање мирног цивилног становништва, разарање културних споменика, уништавање највиших научних институција, извршено је с намером да се народу нанесе што већа штета и да се уништи што више живота.

Бандитске групе које пале и руше

15 октобра 1944 јединице НОВ и Црвене армије почеле су борбу за ослобођење Београда. Тад, предвиђајући свој брзи крај, немачки злочинци растурају по граду унапред припремљене групе које почињу да пале и руше невојничке објекте и да врше злочине над мирним становништвом.

Таква једна непријатељска група налазила се и на крају улице Краља Александра, где је два камиона натоварена експлозивом за рушење тога краја сместила у млин »Авала«. Време је било кратко за планско рушење, а услед брзог надирања Народно-ослободилачке војске и Црвене армије, Немци су морали брзо да се повуку. Зато је запаљен одједном цео експлозив. Дејство је било страховито. Сам млин и зграде за становање, разне радионице у близини, све је то потпуно збрисано са земље, а мало даље куће су потпуно или делимично порушене или тешко оштећене.

Фашистичким бандитима то није било довољно, него су приликом бегства убацивали бомбе у непорушене

H1517 – 0086

зграде, палили их на брзу руку и пуцали кроз прозоре у станове мирног цивилног становништва.

Кад би појединн Немац наилазио на по којег становника, одводио га је и састављао веће групе за стрељање. Што овакве групе ипак нису стрељане, има се захвалити само изванредно брзом дејству наше Народно-ослободилачке војске, која је омогућила појединцима да се спасу. Међутим, извесни од ових Београђана изгинули су или су теже или лакше рањени.

Тако су се на дан 16 октобра 1944 појавили добро наоружани немачки бандити у кући бр. 30 у улици др. Рајса. Ова је кућа претходног дана била већ тешко оштећена услед експлозије у млину »Авала«. Становници куће су се били склонили да не би настрадали од каквог залуталог пушчаног зрна. Кад је приметио немачке бандите у својој кући како пљачкају и претурају ствари, домаћин Војин Ђорђевић се појавио и молио их да му поштеде бар ствари, кад је кућа порушена. Немачки бандити на то су скочили на њега вичући да је партизан и убили су га из пушака. После тога су мирно покупили и из куће изнели сва одела, рубље итд.

Сл. 23. — Млин „Авала“ у Кр. Александра ул.

H1517 – 0087

Истога дана су упали други немачки бандити у подрум већ порушене куће у Краља Александра улици бр. 405. Становнике зграде истерали су у двориште, тврдећи да су сви партизани. Мушкарце су издвојили и одмах припуцали на њих из пушака и револвера, па се журно удаљили. Срећом само су два грађанина била рањена: Благоје Анђелковић, сопственик куће, са три метка, и његов шурак, једним метком.

И кућа у Гусињској улици бр. 2 настрадала је 15 октобра од млина »Авала«. Сутрадан, док је домаћица Лазарка Антонић доводила у ред оно што је од покућства остало, упала је у њену кућу група наоружаних немачких бандита и стала да пуца. Лазарка је вриснула и одмах затим пала, погођена метком. Она је само рањена, али је убијен њен муж.

Абдурахман Абдурахмановић, трговац из Краља Александра улице бр. 482 налазио се код своје куће, такође разорене услед експлозије млина »Авала«, кад се са улице појавила група Немаца. Били су у великој журби и врло непријатељског држања. Абдурахману су повикали да сарађује с партизанима и истерали га на улицу. Одатле је, са још четворицом људи из тога краја, потеран даље. Повели су их на стрељање ка Звездари. Али, услед тога што су наше и савезничке трупе брзо напредовале, упадоше међу борце Црвене армије. Абдурахман са своја четири друга био је ослобођен и одмах се придружио ослободиоцима.

Тада је потпуно и до темеља порушено 14 зграда, а 45 је теже оштећено. Укупна процењена штета, обрачуната у вредности предратног динара, износи 5,164.125.— динара.

Злочиначко разарање и пљачкање

Пошто је наглим продирањем Народно-ослободилачке војске и Црвене армије у сам град немачким разбојницима остало премало времена за планско разарање, то су разарали неорганизовано, ту и тамо, према томе колико су нашли времена. Рушили су плански једино око Калемегдана. Рушили су приватне зграде као и јавне. Све до подручја Калемегдана не запажа се систем у рушењу. Пожари су подметани на брзу руку, минирања и демолирања журно су вршена, а најчешће су вршене пљачке. Хитлеровске разбојнике нарочито је привлачило пиће и цивилно одело. У кафанама су пили док су могли, а остатак пића су просипали.

У становима су крали одела, а често су се ту и пресвлачили у цивил, остављајући униформе.

Наводимо овде само *злочиначка уништавања, без икакве војне потребе,* приватних грађевина по појединим крајевима Београда, као што су Дедиње, Чукарица, Баново брдо, Сењак, центар, Савска падина, Дунавска падина, и крај око Калемегдана. Овде уопште *не узимамо у обзир* оне објекте који су настрадали *силом самих ратних операција које су вођене* у Београду као ратном попришту, ма да је Немачка крива и за ово, у рату неизбежно уништавање, југословенске престонице, јер је напала мирољубиве народе Југославије, па је и ово уништавање наше народне имовине у једном ширем смислу злочиначко. Али у овоме саопштењу је обухваћено само оно уништавање Београда које је чист злочин, јер је учињено без икакве војне потребе.

На *Дедињу,* најлепшем крају Београда, у последњем часу, у бегству Немци су минирали, опљачкали и попалили зграде: у Румунској бр. 4, у улици Михаила Аврамовића бр. 5 и 8, у улици Александра Стамболиског бр. 17, у Ластовској улици бр. 9 и 10, у Прешерновој улици бр. 24, у улици

Сл. 24. — Михаила Аврамовића ул.

H1517 – 0088

Сердара Јола бр. 19. Укупна штета на покретној и непокретној имовини у овом крају процењена је на 4,190.000.— предратних динара.

На *Чукарици* су немачки бандити такође изненађени, али је ипак напуштају тек по претходном уништењу свега што су на брзу руку стигли да униште. Тако, у Радничкој улици бр. 21 проваљују у приватан стан и пљачкају све што им пада под руку, а у кафани која се налази у истој кући просипају пиће које нису стигли да попију. Одмах у близини разарају једну мању стругару. А у Новој улици 102 пљачкају и затим демолирају једну малу кућу. У Трстењаковој улици 2 образују митраљеско упориште и истовремено пљачкају стан. Са штетом причињеном Дунавском колу јахача и једном биоскопу овде је укупна штета процењена на 1,163.240.— динара, заједно са штетом причињеном на Вождовцу, у Војводе Степе ул. бр. 270.

На *Бановом брду* сасвим непотребно запаљене су 3 мање сиротињске куће које су изгореле са свим покућством, у укупној вредности од 418.000.— динара.

На *Сењаку* преовлађују случајеви пљачке. Тако у Вучитрнској улици бр. 8 Немци проваљују у стан Ђорђа Бероша. Нашавши ту више цивилних одела и рубља одмах се преоблаче у цивил, да би тако продужили мучку борбу. Даље, у подруму алкохолних пића у Војводе Мишића ул. 11 пили су до бесвести, а затим отишли, оставивши отворене славине на бурадима. У истој кући опљачкани су станови још шесторице станара, а у Војводе Путника ул. бр. 16 такође. Са уништавањем фабрике машинских делова у Војводе Мишића бр. 45а достиже процењена штета у овоме крају износ од укупно 4.665.500. динара.

У *центру* су се Немци нешто дуже држали, али због присуства ослободилачких трупа у прилазним улицама нису ни ту имали довољно слободе кретања изван својих упоришта, те према томе ни могућности за организовање разарања. У Милоша Великог бр. 16, у згради Министарства народне привреде опљачкан је стан једног служитеља. У Дворској улици 3 упалили су 2 камиона испред једне кафане, и кафану са њима. У Кнеза Михаила улици 19 упаљен је један стан у коме се налазило стовариште филмова, али су станари пожар убрзо угушили. У броју 31 исте улице, у једној радњи уредили су Немци борбено упориште а приликом повлачења радњу су демолирали, одневши собом сав текстил који се у радњи налазио. На Теразијама бр. 27/29 провалили су у једну јувелирску радњу и опљачкали

H1517 – 0089

робу која се у њој још налазила, па потом зграду запалили. На Теразијама бр. 26 опљачкана је једна галантериска радња. У улици др. Кестера бр. 15 опљачкан је један стан. Целокупна штета процењена је са 2,014.000.— динара.

На *Савској падини* извршене су пљачке у улицама Бранкова 1, Милорада Драшковића 4, Каменичкој 12, Краљице Наталије 2, Балканској 6, Жељезничкој 5, Мостарској 4, Карађорђевој 85, Личкој 1, на жељезничкој станици у становима службеника и у Милоша Поцерца улици бр. 3 и 5. Целокупни износ опљачкане имовине процењен је са 1,095.590.— динара. На истом подручју Београда упаљене су зграде у улицама: Личкој 1 а, Ускочкој 8, Херцеговачкој 5, Балканској 29 и 45, Адмирала Гепрата 60 а, 62, 81, 89 и Босанској 33, 35 и 51. Целокупна штета како на зградама тако и на изгорелим покретностима, процењена је на 98,076.000.— предратних динара. Приликом паљења зграде у Ускочкој 8 наоружани Немци су око ње чували стражу и нису дозвољавали никоме да пожар гаси нити да ма шта спасава. Тек кад је зграда потпуно изгорела, стража је уклоњена. Зграда у Херцеговачкој бр. 5 је својина Француско-српске банке. У тој згради су се налазили магацини и хангари. Нацисти су успели да све грађевине упале тек са 400

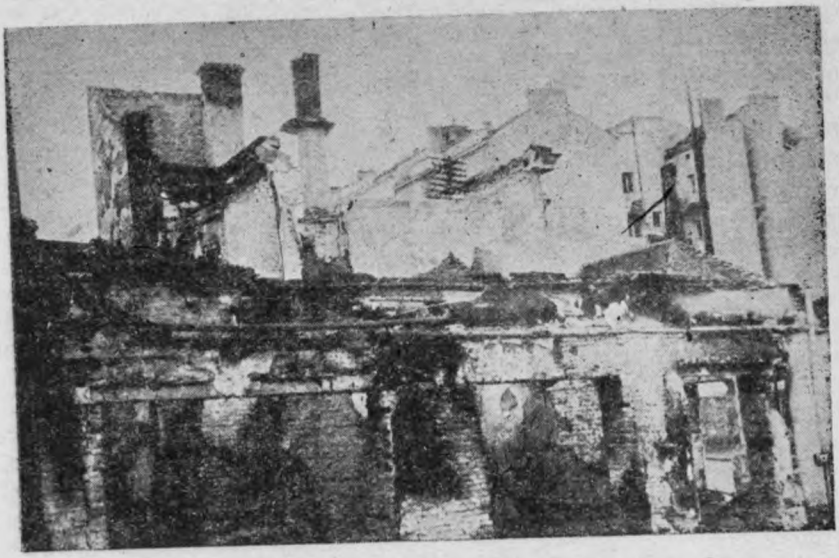

Сл. 25. — Угао Адмирала Гепрата и Балканске

H1517 – 0090

H1517 – 0091

литара бензина и око 1.000 килограма својих пропагандних филмова. Од целокупне горе изложене штете, само на ову зграду отпада 84,478.000.— динара.

У згради у Босанској улици бр. 51 Немци су показали редак пример дивљаштва. Млади Гаја Граовац, син власника куће Михаила, погинуо је дан раније од шрапнела. Његово тело лежало је у родитељском дому, кад су се појавили нацисти и почели да припремају паљење зграде. Родитељи су покушали да изнесу леш свога сина из куће да би га доцније могли пристојно сахранити. Немци им то нису дозволили већ су их избацили из куће. Мало затим кућа је изгорела, а са њом и тело несрећног Гаје Граовца, у родитељском дому и на очи родитеља.

На *Дунавској падини* оштећена је зграда бр. 54 у улици Краља Петра. У Душановој улици бр. 2 и 10 такође су запаљене зграде и то непосредно. У истој улици, у зградама бр. 52, 54 и 79 извршена је пљачка. У Банатској улици бр. 56 Немци су од 15 до 17 октобра имали борбено упориште, а приликом повлачења зграду су упалили. Кућа у Дунавској улици бр. 16/18 налази се близу кланичке пруге која је минирана, те је услед експлозије на прузи доста оштећено и кућа. У Ђорђа Вашингтона улици бр. 2 упаљена је кућа. На Бајлоновој пијаци упаљене су две бараке. Зграда у Добрачиној улици бр. 29 оштећена је услед експлозије. Најзад, у комплексу горњих улица налази се и Електрична централа »Снага и светлост«, из које је опљачкан готов новац и роба, док су машине скидањем и уништавањем важних делова онеспособљене за рад. Описана штета процењена је са 3,402.000.— динара.

Систематско уништавање читавих улица

Подручје Калемегдана било је део Београда у коме су се фашистички варвари најдуже задржали и у коме су показали сав свој злочиначки бес разарања. Ту су они спровели планско разарање, систематско паљење и уништавање, које су припремали читавом граду, али које су им онемогућили наша Народно-ослободилачка војска и Црвена армија.

Колико су немачки зликовци терористички поступали према цивилном мирном становништву и докле је ишла њихова безобзирност, види се најбоље из случаја паљења угаоне зграде у Чика-Љубиној улици бр. 10 а и Књегиње Љубице бр. 18. Ту су ови звер-војници упали у зграду и под изговором да је неко пуцао из куће, одвојили мушке

станаре зграде да би их стрељали. Настало је прекљињање и преговарање са зликовцима, док се за то време једна жена из те куће превијала у порођајним мукама. Немци су на суров начин одбили молбу да се тој жени доведе лекар. Зграду су запалили. Укућани су у последњем часу побегли на улицу где су звиждали метци. Ова велика зграда је тако изгорела, да су остали само зидови и међуспратне конструкције. Све трговачке радње и многобројни станови који су се у њој налазили изгорели су потпуно, тако да је целокупна штета процењена на 9,480.000 — предратних динара.

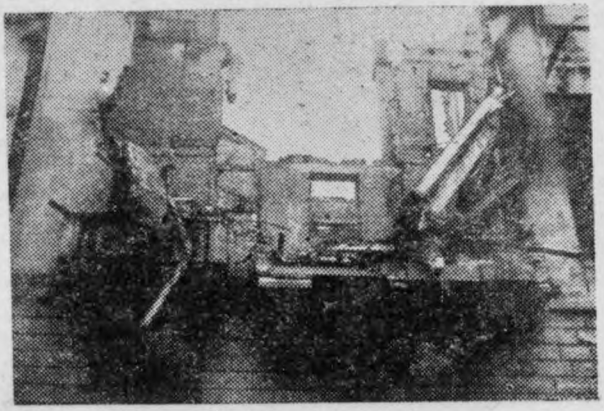

Сл. 26. — Змаја од Ноћаја ул.

Што су се борбе више ближиле своме завршетку и што је њихов отпор био безизгледнији, немачки војници бивали су све свирепији према цивилном становништву које се склонило у подруме, ненаоружано. Рано ујутру, око шест часова, они су насрнули у куће у Змаја од Ноћаја улици. Закључане капије нису за њих биле препрека. Они су их разбили, бацивши на ону у згради бр. 9 ручне бомбе, а на ону из бр. 13, која је била масивнија, налетевши тенком и проваливши је. Упали су у куће и дивљачки стали обијати кундацима поједине станове, тражећи вино, ракију и истерујући још преостале станаре скоро без одела у подрум. При том су систематски, у цик-цак, да би пожар сигурно прогутао зграду и укућане, потпаљивали ствари у појединим становима, поливајући их запаљивом бензинском смесом нарочито за то припремљеном. Станари из ових зграда спасли су се у последњем часу пробивши зид и пре-

H1517 – 0092

H1517 – 0093

бацивши се у Вишњићеву улицу. Спасли су само голе животе, оставши без игде ичега, без намештаја, намирница и најнужнијег одела. Причињена штета износи 14,453.000.— предратних динара.

Сл. 27. — Змаја од Ноћаја ул.

У Цара Уроша улици, у згради бр. 6, дошла је 15 октобра код сопственика зграде прва немачка патрола и наредила да са свима станарима иде у подрум и да из њега нико не сме излазити. Наредба је одмах извршена. Целога тога дана, као и наредна два, више пута су у кућу долазиле сличне патроле и претресале кућу од подрума до тавана. И кад су се уверили да су у згради само жене, деца и старци испалили су на кућу девет граната из топа на Калемегдану. Овим бомбардовањем згради је причињена штета у износу од 350.000.— динара.

У истој улици запаљен је јеврејски храм. Причињена штета износи 2,500.000.— предратних динара.

До Синагоге је запаљена и зграда бр. 22, а оштећење је процењено на 285.000.— динара. Запаљена је и зграда бр. 24. Штета износи 637.000.— динара. У истој улици запа-

љена је и минирана и зграда бр. 54, а оштећење износи 42.000.— динара. Станари су се за то време налазили у подруму, а нико их није обавестио о опасности којој су изложени.

Поступак приликом паљења зграда на Краљевом тргу био је већ уобичајени зликовачки поступак нацистичких паликућа. Зграду бр. 20 они су запалили на дан 18 октобра док су се станари налазили у подруму, па су остали живи само захваљујући томе што су на време осетили да кућа гори, те излетели како је ко стигао на улицу под пљобом митраљеза и бацача. Том приликом између осталих ствари многобројних станара ове куће изгорели су и разни уметнички предмети као и збирка уметничких слика Благоја А. Панића, сопственика куће, највећа приватна збирка уметничких слика на Балкану (по речима пок. професора Богдана Поповића). У њој су се налазила многа оригинална дела и копије највећих светских мајстора и наших сликара, те је уништењем ове збирке, по процени комисије и стручњака, нанесена штета од 6,000.000.— динара. Штета причињена паљењем ове зграде износи 1,000.000.— динара. Остали станари ове зграде, и то: Душан Јанковић, Николић и Ранђеловић, Јосип Ћупина, Петар Ђорђевић, Илија Вуковић, Радослав Лазаревић и Јелена Пановић-Гловинска претрпели су такође штету која, према процени комисије, износи укупно 948.250.— динара.

Запаљена је и зграда бр. 22 на Краљевом тргу, својина Радмиле Бабић, која је тиме претрпела штету процењену од стране комисије на 350.000.— динара, док су станари ове зграде и то: Миле Ували, Ана Ували, Гаврило Комендић и Велимир Илић претрпели штету у укупном износу од 311.700.— динара.

Пре него што ће минирати зграде бр. 6 и 8 на Краљевом тргу, на дан 18 октобра немачки војници су обили закључану капију куће бр. 8 где су се били склонили станари суседне приземне куће бр. 6, упали унутра са два велика сандука мина које су почели одмах монтирати, а станарима наредили да сиђу сви у подрум. Тек на молбе неких станара, који су знали немачки, злочинци су одвели ове људе — око 70 лица — у Фелдкоманду где су их задржали извесно време, а потом отерали према Савској падини. Једно лице задржали су у Фелдкоманди и за његову судбину се не зна. Зграде су порушене до темеља тако да су њихови станари Душан Белић и Велимир Ђорђевић остали без крова над главом и без игде ичега. Штета износи 150.000.— дин.,

H1517 —0094

док је штета причињена на непокретностима, чији је власник Милош Радојловић, процењена на 100.000.— динара. У згради Краљев трг бр. 8 оштећени су станари: Љубомир Бугаровић, Цветко Хорват-Дејановић, Луција Бренерова, Гвидо Фурлан, Боривоје Симоновић, Славко Хранисављевић, Обрад Цветковић, Софија Тајсен, Драгослав Нешковић, Угљеша Јелић, Душан Васић, фирма »Сиера« а. д., Константин Луковић, Анита Лаковић и Стефан Шулентић. Укупна штета износи 2,666.900.— динара, а штета причињена минирањем зграде власнику — Саборној цркви у Београду, износи 4,000.000.— динара.

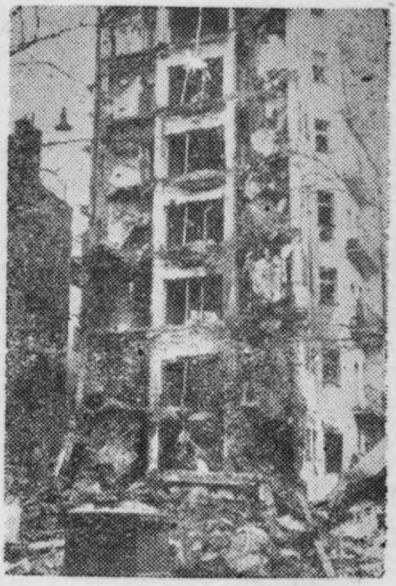

Сл. 28. — Краљев трг бр. 6—8

Злочин у Васиној улици бр. 22

У кући бр. 22 у Васиној улици становници и случајни пролазници склонили су се од бомбардовања у подрум. 18 октобра 1944 упали су у кућу немачки војници, са упереним револверима отерали су у подрум неке људе који су били изишли, затворили и закључали подрумски капак и тада минирали зграду. Том приликом су у подруму изгинули:

H1517 – 0095

1) Благојевић Божа, стар 40 година, професор,
2) Благојевић Љерка, стара 33 година, професор,
3) Благојевић Божидар, стар 6 година,
4) Благојевић Десанка, стара 43 године, професор,
5) Алексић Драгица, стара 20 година, кројачица,
6) Басић Анка, стара 26 година, чиновница Поштанске штедионице,
7) Лукић Нада, стара 23 године, приватна чиновница,
8) Новаковић Валентина, стара 36 година, приватна чиновница,
9) Новаковић Ђорђе, стар 15 година, гимназист,

Сл. 29. — Сахрана жртава из Васине ул. бр. 22

10) Кузмановић Живомир, стар 32 године, судијски приправник,
11) Кузмановић Радмила, стара 32 године, домаћица,
12) Рула Марта, стара 49 година, домаћица,
13) Рајаковић Грета, стара 28 година, домаћица,
14) Петрић Ива, приватни чиновник,
15) Петрић Ана,
16) Ебнер Вида, стара 44 године, приватни чиновник,
17) Дир Хинко, надстојник зграде,

H1517 – 0096

H1517 – 0097

18) Дир Марија, домаћица,
19) Дир Звонко, стар 17 година, машински бравар,
20) Бобић Јелена, стара 44 године, домаћица,
21) Бобић Илија, стар 20 година, кројач.

Сем наведених, у истој згради су погинуле једна жена и њена кћи од три године. Оне су се у подруму нашле случајно, са улице, те их нико није знао по имену. Једино се дознало да је муж те жене био посластичар, а да је и он настрадао негде приликом борби за ослобођење Београда.

У другом делу подрума исте зграде било је такође склоњеног грађанства. И њима су зликовци одредили исту судбину. Али, за овај одвојени део зграде била је намештена засебна мина — око 300 килограма екразита. Пуким случајем, приликом експлозије прве мине, неки одваљени комад зграде пао је на фитиљ између његовог горњег дела и припремљене мине и прекинуо га. На тај начин, експлозија мине је изостала, а девет људи којима су зликовци спремили смрт остало је у животу. Доцније су их извукли кроз један једини слободан подрумски прозорчић.

Сл. 30. — Васина ул. бр. 22

Овај случај, иако је сам по себи грозан доказ фашистичког варварства, није ипак ни мало засебан ни карактеристичан. Он је просто саставни део немачког уништавања наших народа и њихове имовине. Ово је био само наставак или тачније завршетак Бањице, Јајинаца, Крагујевца итд. Народи Југославије били су осуђени на смрт. Најбољи доказ је несрећни горе наведени Кузмановић. Нацисти су га извели на стрељање у Крагујевцу, где је успео да се спасе испред самих митраљеза. Ту је смрт избегао, али нацистичка смртна казна је над њим извршена накнадно у Београду. Брата погинуле Анке Басић убили су у Керестинцу. Сестру нису стигли да убију тада него опет накнадно у Београду.

На самој згради као и на покретностима које су се у њој налазиле процењена је штета у износу од 3,085.000.— динара.

Суседна зграда бр. 24 у Васиној улици, стари хотел »Македонија«, такође је у рано јутро 19 октобра минирана на тај начин што су Немци експлозив унели кроз провађени излог штампарије Беранек са Краљевог трга и целу штампарију посејали минама. Највећи део зграде је порушен, али срећом људских жртава није било, јер су њих једанаесторо били склоњени у западном делу зграде у подруму. Материјална штета на покретним стварима и згради процењена је на 1,549.000.— динара.

Услед минирања зграда бр. 22 и 24 у Васиној улици посредно су оштећене у истој улици и зграде бр. 15, 17 и 19. Штета на овим зградама процењена је са 1,200.000.— динара како на покретној тако и на непокретној имовини.

Непријатељско злочиначко оргијање достигло је свој врхунац у улици Маршала Пилсудског, која је потпуно спаљена, без икакве војничке потребе, као и све зграде наведене до сада.

Тако је палата Уједињеног а. д., у улици Маршала Пилсудског бр. 23, запаљена, па је у њој изгорело шест приватних станова. Палата се састојала од сутерена, приземља и четири спрата. Процењена вредност учињене штете, израчуната у динарима од 6 априла 1941 године, износи 3,205.000.— динара.

На дан 17 октобра, док су становници зграде бр. 24 у истој улици седели у подруму, упали су унутра Немци вичући да се из те куће пуцало на њихове трупе. Становници су за казну морали кућу тренутно напустити, да би се кућа запалила. Никоме није дозвољено да понесе ма какву ситницу. Изгорела је целокупна зграда са покућством свих породица тако да укупна штета износи 5,632.323.— динара.

H1517 – 0098

H1517 – 0099

Истога дана упале су немачке паликуће и у зграду бр. 25. Тврдили су да се из те куће такође на њих пуцало па су све станаре извели на Калемегдан да их, како су говорили, стрељају. Станари су преклињали и молили да их поштеде, да су то све неборци, већином жене и деца, те су их на једвите јаде Немци пустили да се врате кући по ствари. Али, кад су стигли до зграде из које су мало пре изведени, видели су на највеће уживање немачких војника да из њихових станова на све стране лиже пламен и прождире њихову имовину. Цела велика зграда од приземља, спрата и мансарде, у којој је становало 15 обитељи, изгорела је потпуно са свим стварима које су се у њој налазиле. Штета износи 1,879.000.— динара.

Како су се уличне борбе још водиле даље од Калемегдана, становници зграде бр. 26 налазили су се на дан 17 октобра још увек по својим становима. Капија је била закључана кад су се чули јаки ударци. Пре но што је настојник зграде Миленко Антонијевић стигао да отвори капију, немачки бандити су је већ секирама развалили и јурнули уз степениште. Викали су да је из куће пуцано на њих. Наредили су укућанима да нико не сме изићи на улицу, јер ће у противном одмах бити стрељан. На ово су се становници зграде мало умирили, мислећи да је опасност прошла, јер су се злочинци уверили да из куће није пуцано. Међутим, мало после тога, из стана у партеру почео је да лиже пламен уз степениште и пожар се нагло ширио. Свет се нашао у неприлици и очајању: ако изађе на улицу — биће стрељан, ако остане у кући — наћи ће смрт у пламену. Из запаљене зграде разлегали су се очајнички крици и дозивања у помоћ. Срећом, становници суседне зграде прискочили су у помоћ: из дворишта су наместили неке степенице и столове, те кроз прозоре, уз највећу опасност, извукли несрећне суседе из запаљене куће. Укупна штета на згради и покретностима износи 2,250.000.— динара.

Вршећи ревносно свој рушилачки посао, хитлеровци су истог дана око подне запалили зграду бр. 31 са покућством. Укупна штета на згради и на непокретностима износи 4,646.100.— динара.

У подруму велике масивне зграде у Маршала Пилсудског улици бр. 32, било је сакупљено на дан 17 октобра много жена, деце и људи из исте зграде као и из најближих околних зграда. Око подне у кућу је упала једна већа група разјарених немачких бандита. Настојника куће Николића који је изишао пред њих, убили су из пушака, а женама и

H1517 – 0100

деци наредили да напусте зграду. Свет из подрума је морао да гази преко самртника. Кад су сви из зграде изишли, бандити су зграду запалили, оставивши Николића у њој. Истерани свет су на Малом Калемегдану сакупили, опколили и са напереним оружјем поново изјавили да је из њихове зграде пуцано због чега ће сви бити стрељани. После су их све спровели у подрум Прве хрватске штедионице где су и сачекали ослобођење. Пошто је сама зграда била добро грађена и неподесна за ширење пожара није јој причињена већа штета, али је покућство које се налазило у четири запаљена стана потпуно изгорело, тако да укупна штета ове зграде износи 1,386.000.— динара.

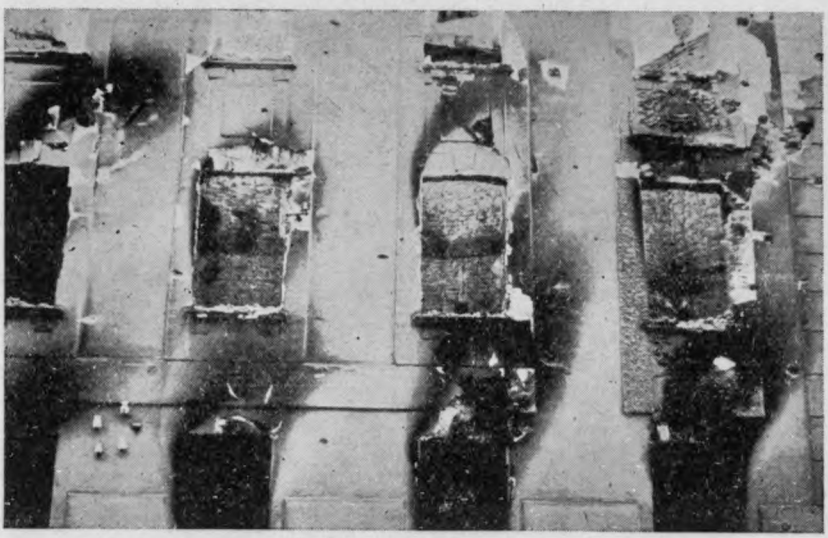

Сл. 31. — Угао Маршала Пилсудског и Господар Јевремове ул.

И зграда бр. 33 прошла је као и суседна. Злочинци су ушли у кућу и по појединим становима стали разливати неку течност, по свој прилици бензин. Били су ревносни. Обраћали су пажњу на сваку крупнију ствар, као: клавир, библиотеку, меке ствари и све заливали упаљивом течношћу. Затим су палили. Изгорело је све: и зграда и покућство које се у њој налазило, тако да су причинили штету која према процени износи 3,465.000.— динара.

Зграда бр. 35 изгорела је дан раније, 16 октобра. Она је на углу Господар Јованове и Маршала Пилсудског улице. И овде је све изгорело, како зграда тако и покућство, у укупној вредности од 5,210.000.— динара.

Немци су београђане мучили на разне начине. 16 октобра појавила се у близини Малог Калемегдана једна група војника злогласне дивизије »Принц Еуген«. Викали су да се из њихове куће пуца на њихове трупе. Свет су истерали на улицу, а куће палили. Љубиша Белимарковић, чиновник ДТО, прича да су га потерали са групом грађана које су истерали из суседних кућа. Тек што је група погорелаца кренула, припуцао је с леђа митраљез, а зрна су засвирала изнад глава. Преплашени људи су полегали по земљи, али су их гониоци кундацима натерали да устану и иду даље. Кад су устали митраљез је опет осуо ватру. Једну жену, која је била пред порођајем, а имала једно дете од две године, не само да нису штедели, већ су је нарочито злостављали ударајући је и кундацима и шамарима. Свим овим злостављањима руководио је један немачки мајор, чије се име није могло установити. Кућа бр. 37 цела је запаљена и изгорела са свим покућством. Штета је процењена на 1,860.000.— динара. Станари куће бр. 38 видели су немачке војнике, који су се утврђивали на Калемегдану, кад су дошли пред њихову кућу и развалили капију. Пошто су станаре истерали на улицу, кућу су запалили. Паљевина је била делимична, а штета на згради и покућству утврђена је на 500.000.— дин. Зграда бр. 41 упаљена је такође 17 октобра и оштећена по процени за 220.000.— динара. Најзад, зграда бр. 60 пожаром је оштећена према процени за 30.000.— динара.

У суседној улици, Господар Јовановој, зграда бр. 6 запаљена је на дан 16 октобра од стране једног официра и војника. И поред свих молби да им се дозволи да узму бар најдрагоценије ствари, станарима је наређено да кућу напусте у року од два минута. Укупна штета на непокретној и покретној имовини процењена је на 490.000.— динара. У истој улици, у згради бр. 7, чији је власник Војислав Кузмановић, генерал у заробљеништву, налазиле су се, по причању неких суседа, старинске слике које су припадале Краљици Наталији Обреновић. Зграда је запаљена и изгорело је покућство једног станара. Целокупна штета је процењена са 410.000.— динара. И зграду бр. 9 упалио је војник под директном командом официра. Штета је овде процењена на 270.000.— динара. Најзад, зграда бр. 11 изгорела је до темеља, тако да штета износи 90.000.— динара.

H1517-0101

H1517-0102

Варварско уништавање културних установа

Немачки злочинци нису се задовољили само уништавањем приватних зграда и пљачком и одношењем приватне имовине. Они су се бацили свом снагом на уништавање јавних зграда и јавне имовине, при чему су ударили и на највише културне установе Београда, као што је Универзитет, Коларчева задужбина и др.

Јавне зграде и културне установе, које су немачки бандити без икакве војне потребе попалили напуштајући Београд, јесу:

Прва мушка гимназија у Цара Душана улици је запаљена, те су изгореле две њене дворане. Процењена штета је 220.000.— предратних динара.

Бачку трпезу на Ташмајдану су међутим сагорели. Иако још недовршена, ова зграда, одређена за сиромашне београдске ђаке, такође је од ових варвара сматрана за војни објекат и запаљена. Штета је утврђена на 1,200.000.— предратних динара.

Стари двор у Краља Милана улици, тј. оно што је од њега остало после бомбардовања од 6 априла 1941 године, Швабе су при повлачењу запалиле. Штета износи око динара 4,000.000.—.

Јавна берза рада у Штросмајеровој улици, која је служила нацистима да оне Србе, које нису поубијали на Бањици, Јајинцима, Крагујевцу итд., пошаљу у ропство по немачким фабрикама, запаљена је и уништена. Штета износи 5,500.000.— динара.

Радио-станица је такође уништена. Пошто су њоме три и по године тровали народе Југославије, Немци су је, пред бекство, минама, ватром и осталим рушилачким средствима уништили. Штета је процењена на 21,000.000.— динара.

Нова зграда Министарства грађевина у Немањиној улици је такође запаљена. Штета је процењена на динара 18,000.000.—.

Друга женска гимназија је била најмодернија београдска школа. Сазидана по принципима савремене хигијене и са свим инсталацијама потребним за одржавање реда и чистоће, ова је зграда одмах по уласку у Београд привукла пажњу немачких окупатора. Од првих дана па све до ослобођења служила је Немцима као касарна. Кад су борци Црвене армије дошли на домак ове зграде, Немци су неко

H1517-0103

време давали отпор из ње, а затим се повукли, на брзину палећи оно, што се могло упалити. Срећом, већу штету нису успели да причине, тако да целокупна штета износи око 600.000.— динара.

Руски дом у Краљице Наталије улици бр. 33. И ово је велика, модерно сграђена зграда. Немци су се извесно време бранили и из ове зграде, али су убрзо били приморани да је напусте, пошто су је претходно запалили и демолирали. Процењена је штета од 2,000.000.— динара. Ову су зграду зеузели баш борци Црвене армије, пред којима су се Немци морали повући преко пута у

Санаторијум »Др. Живковића«. У санаторијуму се налазило више болесника, а било је и болничког особља и неких жена и деце из суседства. Бежећи из Руског дома и *Друге женске гимназије*, Немци су на уличним прозорима ове зграде наместили митраљезе и бранили се очајнички. Видећи да су Немци у Санаторијуму, Црвеноармејци га нису хтели рушити, већ су се упркос живој ватри, провукли са улице у подрум и одатле почели освајати зграду. Немци су се тада повукли и из санаторијума, али су претходно запалили трећи спрат и мансарду. За паљење су искористили бензин, етар и фосфат које су нашли у апотеци санаторијума. На згради је причињена штета око 800.000.— предратних динара.

Министарство финансија у Милоша Великог улици бр. 12 Немци су такође запалили. Уз њега је изгорело и покућство неколицине службеника који су у згради становали. Штета је процењена на 1,615.000.-- динара.

Новинско-издавачко предузеће »Време«, у Деспанској улици бр. 31. Раније предузеће »Време«, које је за време окупације добило назив »Ново Време«, годинама је корисно служило фашистичкој пропаганди, но ни њега нису поштедели приликом повлачења. Што је у њему могло да се опљачка, опљачкано је, а што је остало демолирано је. Штета је процењена на 3,502.400.-- предратних динара.

Народна банка. И ову је установу окупатор упрегао у своју расклиматану привредну машину, и пуне три и по године је искоришћавао. Оно што је преостало, на крају је опљачкао. Српске новчанице ковани новац себрне полуге, бонове Рајхскредиткасе, као и стране новчанице, све до чега је могао доћи, однео је. Чак и 1978 комада клишеа за израду новчаница, па ни два мања аутомобила није оставио. Штета је утврђена у износу од 4.013,580.757.— динара.

Уништавање Новог Универзитета

У рано јутро 17 октобра 1944 године појавили су се у згради Новог Универзитета многи немачки војници. Из камиона су изнели судове пуне бензина и разишли се по дворанама разних научних института завода и семинара. У просторијама Филозофског и Пољопривредно-шумарског факултета налазило се све што су наши научни радници из

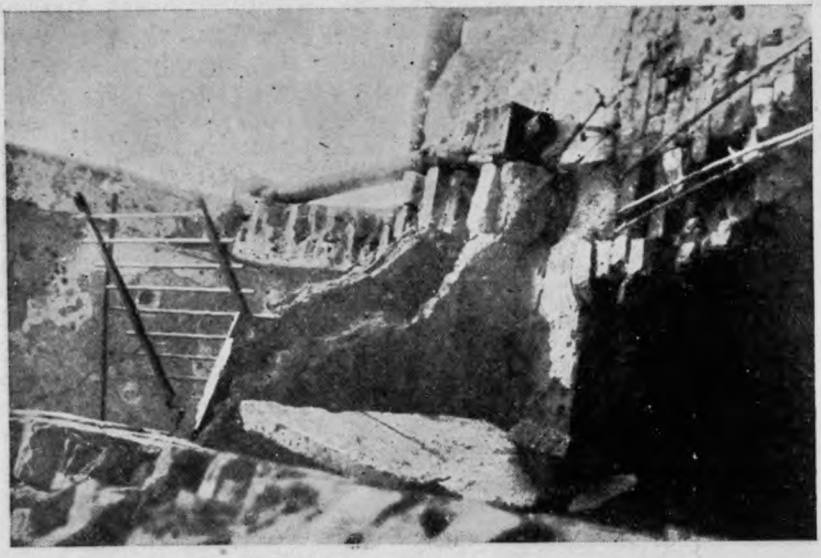

Сл. 32. — Опсерваторија — Звездара

свих области средили и прикупили. Војници-злочинци, припадници једне нације која за себе тврди да је најкултурнија и да је на научном пољу највише постигла, почели су проливати запаљиву течност управо по оним предметима који служе науци и култури, а затим их палити. Убрзо, пламен је почео прождирати све што се у огромној згради налазило, тако да су на крају остали само голи почађали зидови. Услед овога злонармерног пожара од стране хитлеровских зликоваца на Филозофском факултету изгорели су целокупни природњачки институти, збирке, апарати и библиотеке и цео инвентар Пољопривредно-шумарског факул-

H1517-0104

H1517-0105

тета. Тако су изгорели: 1) Физички завод, 2) Зоолошки завод, 3) Филозофски семинар, 4) Географски завод, 5) Математички семинар, 6) Семинар за историју уметности, 7) Етнолошки семинар, 8) Словенски семинар, 9) Климатолошки семинар, 10) Институт Јована Цвијића, 11) Физиолошки завод, 12) Палеонтолошки завод, 13) Музичко-научни семинар.

Ако набројимо само главне ствари, треба да кажемо, да је Зоолошки завод изгубио једну од највећих библиотека на Универзитету, с комплетима часописа који се више не могу набавити, са преко 20.000 посебних отисака скупљаних деценијама, са библиотеком коју је Институту поклонио славни зоолог Хаџек, затим богате зоолошке збирке које делимично потичу још од Јосифа Панчића, а најзад скупљене научне збирке са Охридског језера, које су скупљане у току од 26 година. Тиме је наша наука тешко погођена, јер се тај материјал не може надокнадити. Истоветан је случај са свима другим институтима. Тако, на пример, библиотека физиолошког института била је једина те врсте у Београду, јер су сличну библиотеку на Медицинском факултету хитлеровци уништили својим бомбардовањем већ на дан 6 априла 1941 године. Исто тако треба поменути физички завод, који је основан још 1850 године и до 6 априла 1941 располагао следећим инвентаром: библиотеком, збирком инструмената и апарата за предавање, одељењем са целокупним уређајем за ђачке вежбе, механичарском и столарском радионицом и намештајем. Све је ово уништено пожаром потпаљеним од хитлеровских зликоваца. Даље, у Географском институту пропала је библиотека Јована Цвијића и његове многобројне необјављене скице и рукописи.

У згради Универзитета налазио се такође Пољопривредно-шумарски факултет. Услед овог пожара потпуно су изгорели: 1) Завод за ботанику, 2) Завод за примењену зоологију, 3) Завод за педологију, 4) Завод за агро-геологију, 5) Завод за геодезију, са топографским цртањем, 6) Завод за метеорологију и климатологију, 7) Хемиска лабораторија, 8) Завод за пољопривредну и шумарску технологију, 9) Завод за опште ратарство, 10) Завод за микробиологију, 11) Кабинет за ветеринарство, 12) Завод за пољопривредно газдовање, 13) Завод за анатомију и физиологију домаћих животиња, 14) Завод за опште сточарство, 15) Завод за посебно сточарство, 16) Завод за млекарство, 17) Завод за агрикултурну хемију, 18) Завод за биљну патологију,

19) Завод за генетику и оплемењивање биља, 20) Завод за специјално ратарство, 21) Завод за воћарство и виноградарство, 22) Завод за пољопривреду и шумско машинство, 23) Завод за шумска транспортна средства, 24) Завод за подизање и гајење шума са катедром за ловарство, 25) Завод за уређење и процену вредности шума, 26) Завод за употребу шума и механичку прераду дрвета, 27) Завод за шумско-привредну политику и управу шума, 28) Завод за дендрометрију, 29) Завод за уређење бујица, 30) Општа факултетска библиотека, 31) Инвентар селекционе станице са огледног добра у земљи.

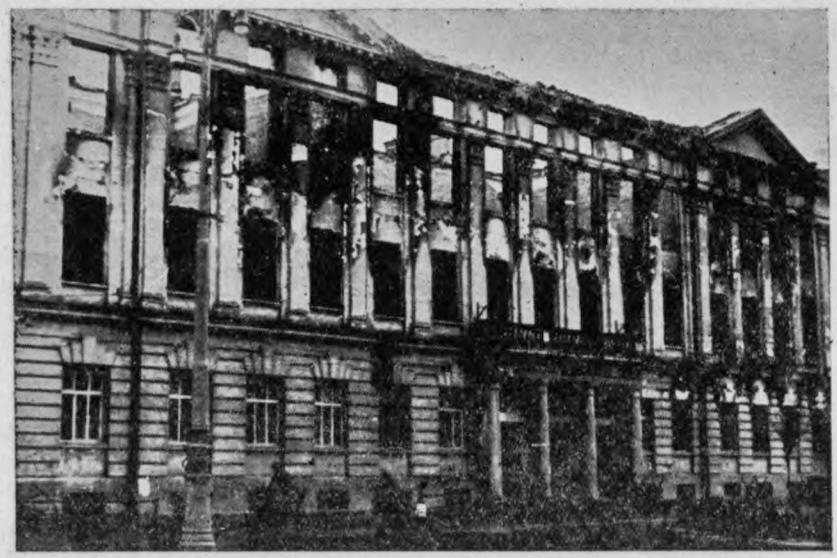

Сл. 33. — Филозофски факултет

На тај начин целокупна имовина Пољопривредно-шумарског факултета, која се састојала из врло скупоцених библиотека, факултетске и појединих завода, и исто тако скупоцених научних инструмената и збирки, изгорела је у пожару. Поред те чисто материјалне штете, не треба заборавити ни то, да је овде потпуно страдао сав онај огромни научни материјал о испитивањима наше земље, која је факултет водио пуних двадесет година.

H1517-0106

Не рачунајући неоцењиву вредности уништених уникатa научних збирки, препарата, библиотека и рукописа, штета, која је почињена уништењем Новог Универзитета, апроксимативно утврђена, износи 178,110.450.— предратних динара.

Коларчев Народни Универзитет

Бежећи испред осветничке Народно-ослободилачке војске и Црвене армије, немачки бандити су бацили угарак и у највећу српску просветну институцију, у Коларчев Народни Универзитет. И ова зграда, као и Универзитет, упаљена је, али она није потпуно изгорела; остао је сачуван само партер, док је међуспрат, први и други спрат потпуно изгорео. Ова штета била би свакако далеко већа, да персонал ове задужбине није благовремено приметио у дворани једну огромну неексплодирану мину и изнео је напоље. Исто тако, фашистички зверови покушали су да упале дворану и запаљивом течношћу, али на срећу ни то им није пошло за руком, јер се пожар угасио, а они су морали да беже.

У згради Коларчевог Народног Универзитета налазила се *Државна академија ликовних уметности*, пословне просторије неких предузећа, као и имовина неких приватних лица. Целокупна штета износи 11,361.590.— предратних динара.

Износ штете на свима напред наведеним невојничким објектима у динарима по вредности од 6 априла 1941 год. износи, приближно, Динара: 1.127,129.069.—.

Опљачкано из Народне банке: данашњих Динара: 3.327,720.000.—.

На основу свега напред изложеног види се да су хитлеровски бандити плански ишли за тим да што више униште Београд и да им план није успео само зато што су трупе Народно-ослободилачке војске, у садејству са трупама Црвене армије, у свом неодољивом налету, осујетиле те њихове намере. Под смртоносним ударцима ослободилачких трупа, хитлеровски бандити [illegible] су се у бегство, али су ипак успели ту и тамо да своме зверству дају маха. На тај начин, ови немачки злочинци су не само повредили одредбе из чл. 46, 47 и 56 Хашког правилника о законима и обичајима рата на копну, него су прекршили основне законе морала међу цивилизованим народима. Починили су тешке ратне злочине уништавања невојничких објеката и мирног

H1517-0107

становништва града Београда, и зато сви, како наредбодавци, тако и извршиоци, морају бити најстрожије кажњени.

За све ове злочине уништавања невојничких објеката, просветних зграда и културних установа Београда, и том приликом убијања мирних грађана, — поред Хитлера и његове владе и Врховне команде немачке војске, Државна комисија утврђује да су тешки ратни злочинци: генерал-фелдмаршал MAKSIMILIAN WEICHS; командант II. оклопне армије генерал-оберст DE ANGELIS MAKSIMILIAN; војни командант за Србију Oberbefehlshaber d. Inf. General HANS GUSTAV FELBER; командант Фелдкомандантуре 599 — Београд, генерал-мајор ADALBERT LONTSCHAR; виши СС- и полициски командант за Србију Generalleutnant d. Pol. MEYSZNER; шеф контра-шпијунског центра пуковник Dr. v. KOHOUTEK; пропагандно-контрашпијунски официр, капетан MEZNIK, шеф Отсека за полициске ствари у Фелдкомандантури 599, мајор RANZE; командант II. пука помоћне полиције, потпуковник PFEIFER; командант III. батаљона помоћне полиције, мајор STUMPF; шеф националсоцијалистичке службе за безбедност SS-Oberführer und Oberst d. Polizei BDS Dr. SCHAEFER; командант I. планинске дивизије генерал-мајор WALTER STETTNER, Ritter von Grabenhofen; командант 117. ловачке дивизије генерал-мајор von LE LEIRE; командант 737. пука Oberst DANNER.

Државна комисија сматра да сви ови тешки ратни злочинци морају бити строго кажњени за горе утврђене злочине уништавања, без икаквог војног разлога, Београда и мирних грађана града Београда.

Претседник Државне комисије,
Д-р Душан Недељковић, с. р.

Секретар Државне комисије,
Д-р Иван Гргић, с. р.

H1517-0108

H1517-0109

САОПШТЕЊЕ БР. 16

Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача

На основу докумената из поверљиве архиве италијанске дивизије »Изонцо«, пријава, сведочанстава и фотографија, које је прикупила словеначка Земаљска комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача, *Државна комисија* утврђује да су тешки ратни злочинци: дивизиски генерал ТАДЕО ОРЛАНДО и команданти 1. и 2. гренадирског пука његове дивизије, колонели ПЕРМА и ДИ НЕГРО.

Генерал Тадео Орландо је био командант гренадирске дивизије »Гранатиере ди Сардења« у Љубљани. Као најстарији официр по рангу био је уједно и заменик команданта XI. армиског корпуса генерала МАРИА РОБОТИА. Како је тај корпус био у саставу 2. армије, чији је командант био један од највећих злочинаца овога рата, генерал МАРИО РОАТА, примао је наређења од ове армије, а према њима издавао и упутства подређеним дивизијама.

Роата је, као што смо то утврдили у Саопштењу бр. 4, издао начелна упутства војсци — »Цирколаре 3 Ц« од 1/III-1942, а доцније у разним додацима, да треба стрељати ратне заробљенике НОВ и ПОЈ; да се руше и пале зграде и читава села; да се убијају људи у близини операција; да се интернирају цивилна лица, читаве породице па чак и читава села.

Сва ова упутства нижи команданти, а нарочито генерал ТАДЕО ОРЛАНДО, спроводили су у дело.

Позивајући се на Роатина упутства, генерал ТАДЕО ОРЛАНДО издао је уочи велике Рошке офанзиве противу наше ослобођене територије тајну наредбу Команде XI. корпуса, Оперативно одељење бр. 02/6029 од 2/VII-1942 са ознаком предмета: Поступак противу »побуњеника«, насловљену на дивизију »Гранатиере ди Сардења«, »Изонцо«, »Маћерата«, »Кађатори деле Алпи«, група Г. а. Ф., артиље-

рији и пионирима. Овим актом ТАДЕО ОРЛАНДО забрањује својим јединицама спровођење побуњеника и »уопште особа ухваћених са оружјем у руци« ратном суду. Позивајући се на тајну Роатину наредбу бр. 02/3104 од 28/IV-1942 он наређује да треба предавати суду само рањенике, жене и мушкарце испод 18 година, док све друге стрељати одмах на лицу места:

»Soltanto i feriti, le donne ed i maschi minori di anni 18, devono essere denunciati ai predetti tribunali. —

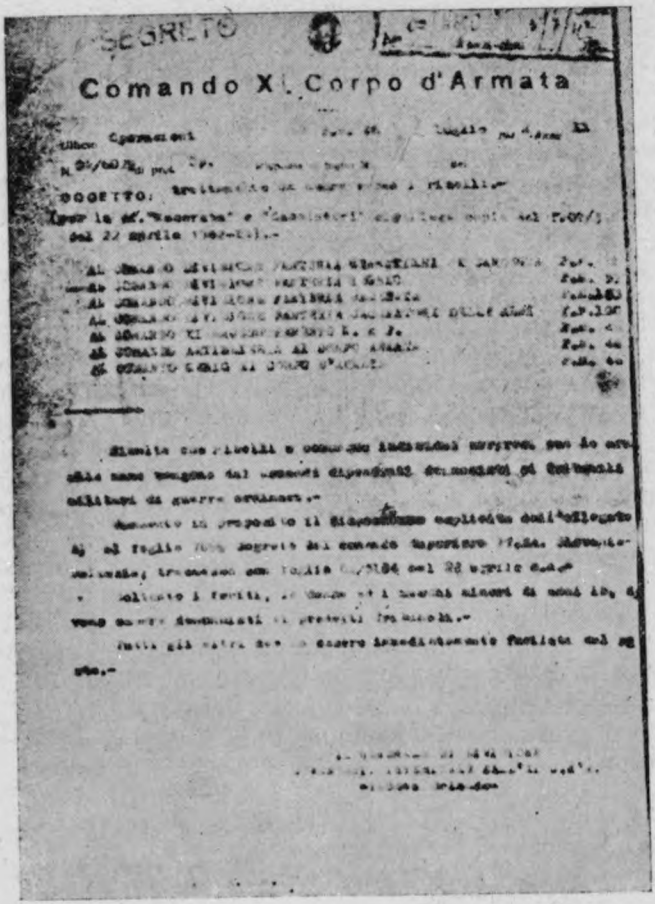
SEGRETO

Comando XI. Corpo d'Armata

Сл. 34. — Факсимил Роатине наредбе бр. 02/3104

H1517-0110

Tutti gli altri devono essere immediatamente fucilati sul posto.«

Државна комисија располаже многим документима о стрељању стотина ратних заробљеника НОВ и ПОЈ у годинама 1942 и 1943, а за време поменуте офанзиве и документима о паљењу кућа и села, о масовним интернацијама и о грозним приликама у логорима. О свему томе говори се већ у нашем Саопштењу бр. 4. Одговорност за сва ова зверства пада великим делом и на генерала ТАДЕА ОРЛАНДА.

Он је као командант своје дивизије злочиначки спроводио Роатина упутства у дело. Тако, 2. гренадирски пук под командом пуковника ПЕРМЕ је потпуно опљачкао у јуну 1942 у селу Блочице 28 сељака и проузроковао милионску штету. Пуковник ДИ НЕГРО, командант 1. гренадирског пука наредио је 30-VII-1942 у Лошком потоку стрељање осморице сељака, и то: Јосипа, Франца и Славка Дебељака; Јосипа и Антона Миколича; Јанка Бенедичича; Ладислава Чука и Павла Шиловинца, и пљачкање штедионице. 31-VII-1942 је у истом селу исти пук побио 11 невиних сељака, и то: Ивана Танко, Франца Бенчина, Карла и Ивана Весела, Франца Лаврича, старијег и млађег (оца и сина), Франца Иванчича, Алојза Левстика, Ивана Бартола и Алојза Шега.

Иста Орландова јединица је 31-VII-1942 спалила село Травник. Изгорело је 87 кућа и 138 споредних зграда, у селу Шегова Вас 7 зграда, а опљачкано 120 сељака. У Средњој Васи спалила је 7 зграда, у селу Хриб 15 кућа, у селу Ретје 4 куће итд., а свуда пљачкала и становништво одводила у интернацију.

Зато *Државна комисија* на основу прикупљених докумената, пријава и сведочанстава утврђује, да су генерал ТАДЕО ОРЛАНДО и пуковници ПЕРМА и ДИ НЕГРО тешки ратни злочинци, премда је прикупљен и утврђен тек један мали део података о њиховим злочинима.

Државна комисија сматра да ови злочинци морају бити строго кажњени за злочине које су починили над нашим народом.

Претседник Државне комисије,
Д-р **Душан Недељковић**, с. р.

Секретар Државне комисије,
Д-р **Иван Гргић**, с. р.

H1517-0111

H1517-0112

САОПШТЕЊЕ БР. 17

Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача

На основу докумената које је словеначка Земаљска комисија прикупила, *Државна комисија* утврђује да су италијански окупатори починили масовна зверства над словеначким народом са намером и планом да га потпуно истребе.

Већ у саопштењу бр. 4 ове Комисије наведено је неколико докумената и чињеница о насиљима италијанског фашистичког окупатора на протуправно анектираној територији Словеније, такозваној „Провинциа ди Лубиана". Проналазак даљих докумената из архиве штаба италијанске дивизије ..Изонцо" пружа доказе о новим конкретним злочинима, које су починила ниже наведена војничка лица, а на чијем је челу био армиски генерал МАРИО РОАТА.

Мусолинијеве нацрте за уништење Словенаца требао је по војничкој линији извести армиски генерал МАРИО РОАТА. Он је био заповедник 2. армије „Командо Супериоре ФФ. АА. Словениа-Далмациа" са седиштем у Сушаку. У састав ове армије спадао је за словеначку окупирану територију и XI армиски корпус у Љубљани, којим је до 15-XII-1942 командовао генерал МАРИО РОБОТИ, а затим, до капитулације Италије, 8-IX-1943, генерал ГАСТОНЕ ГАМБАРА.

У саставу XI. армиског корпуса су биле следеће дивизије:

I. Пешадиска дивизија „Изонцо" у Новом месту којој су били команданти: генерал ФЕДЕРИКО РОМЕРО од 11-V-1941 до фебруара 1942; генерал ЕМИЛИО КОРОНАТИ до 20-VII-1942 и генерал А. МАКАРИО до краја. Заменик команданта је био генерал ГВИДО ЧЕРУТИ.

У састав те дивизије спадале су: 1) 98. легија црних кошуља у Требњем — командант конзоле АНТОНИО ПЕЛАЦИ; 2) 23. пешадиски пук „Комо" у Чрномљу — доцније

у Новом Месту — коме је командовао пуковник ФУЛВИО ЧАНКАБИЛА а заменици и команданти батаљона су били пуковник ЂОРЂО ЛОДИ и пуковник ГВИДО ФАРИНА; 3) 24. пешадиски пук „Комо" у Шт. Јернеју под командом пуковника ДОМЕНИКО ОРИФИЋИ који је погинуо у борби са партизанима 13-II--1943, доцније потпуковник МАНЛИО БЕРАРДИ, а од маја 1943 даље пуковник ЂУЗЕПЕ СОРДИ;

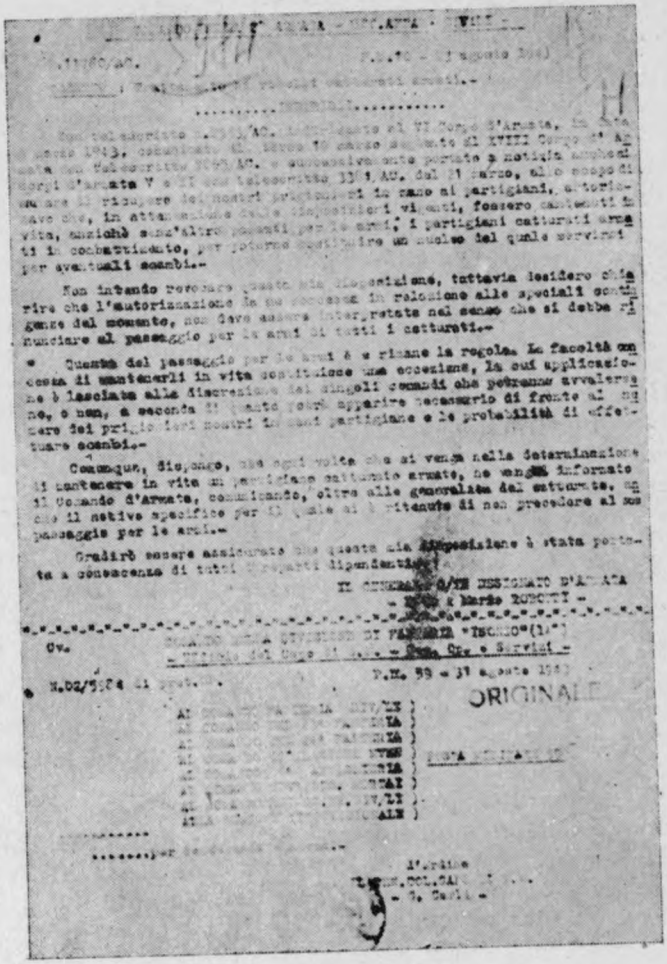

Сл. 35. — Факсимил наређења бр. 11780

H1517-0113

4) 6. топнички пук под командом пуковника АНЂЕЛА ГВАЦА; 5) дивизиски карабиниери под капетаном ФЕРНАНДО ДИ ФУРИА и ред мањих јединица.

II. Дивизија „Гранатиери ди Сардења“ у Љубљани под командом генерала ТАДЕО ОРЛАНДО.

III. Дивизија „Каћатори деле Алпи“ у Љубљани под командом генерала ВИТОРИА РУЂЕРО.

IV. Дивизија „Ломбардиа” у Карловцу, код које је био генерал Питау.

V. Дивизија „Мачерата“ у Рибници.

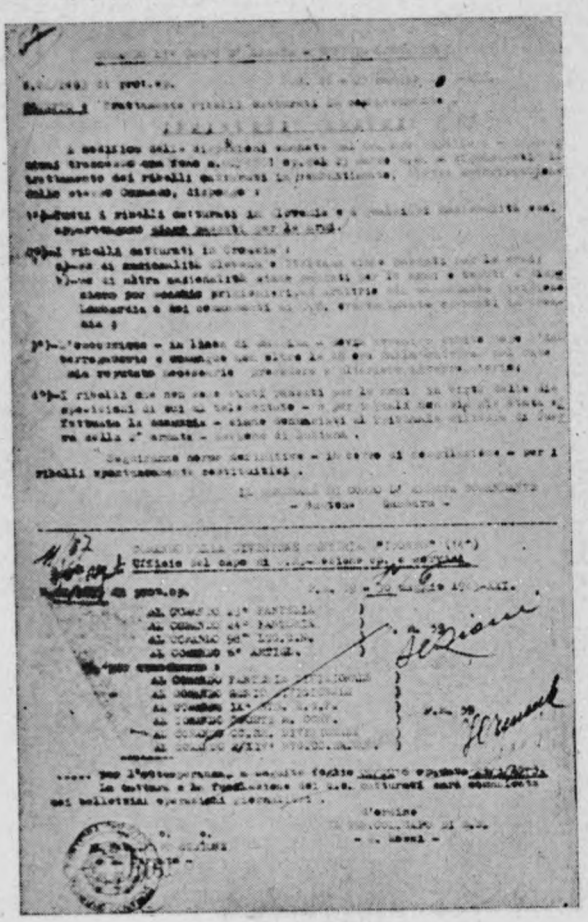

Сл. 36. — Факсимил Гамбарина наређења о стрељању

H1517-0114

VI. Група „Гвардиа ала Фронтиера“ у Кочевју.

Све ове јединице, њихови команданти и официри вршили су по наређењу РОАТЕ, насиља над словеначким становништвом са садистичким уживањем. Ова насиља нису само дела подивљале солдатетске, већ систематски и плански терор одозго.

Роата је издао према распису 3 од 1-III-1942 споменутом у саопштењу бр. 4 23-III-1942 под бр. 02/1551, наређење

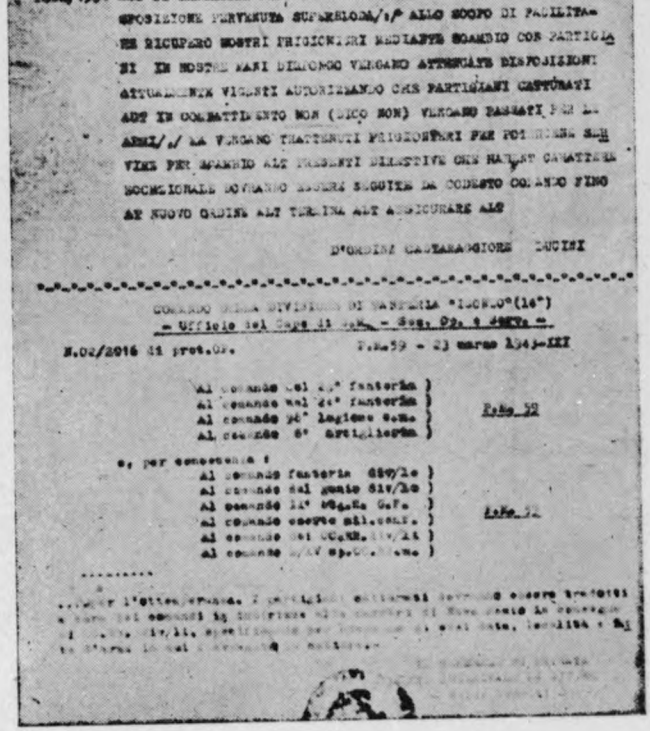

TELESCRITTO

ORIGINALE

P.R.46 - 23 marzo 1943-XXI

DAL COMANDO XI CORPO D'ARMATA
AL COMANDO DIVISIONE "ISONZO"
AL COMANDO DIVISIONE MACERATA
AL COMANDO DIVISIONE LOMBARDIA

P.02/1551 ALT SI TRASMETTE PER NORMA E PER OTTEMPERANZA SEGUENTE DISPOSIZIONE PERVENUTA SUPERELODA/:/ ALLO SCOPO DI FACILITARE RICUPERO NOSTRI PRIGIONIERI MEDIANTE SCAMBIO CON PARTIGIANI IN NOSTRE MANI DISPONGO VENGANO ATTENUATE DISPOSIZIONI ATTUALMENTE VIGENTI AUTORIZZANDO CHE PARTIGIANI CATTURATI AUT IN COMBATTIMENTO NON (DICO NON) VENGANO PASSATI PER LE ARMI/./ MA VENGANO TRATTENUTI PRIGIONIERI PER POTERSENE SERVIRE PER SCAMBIO ALT PRESENTI DIRETTIVE CHE HANNO CARATTERE ECCEZIONALE DOVRANNO ESSERE SEGUITE DA CODESTO COMANDO FINO AL NUOVO ORDINE ALT TERMINA ALT ASSICURARE ALT

D'ORDINE CASTARAGGIORE LUCINI

COMANDO DELLA DIVISIONE DI FANTERIA "ISONZO"(14°)
- Ufficio del Capo di S.M. - Sez. Op. e Serv. -

N.02/2016 di prot.OP. P.R.59 - 23 marzo 1943-XXI

Al comando del 23° fanteria)
Al comando del 24° fanteria)
Al comando 96° legione c.m.) P.R.59
Al comando 6° artiglieria)

e, per conoscenza :

Al comando fanteria div/lo)
Al comando del genio div/lo)
Al comando 11° Sez.R. G.F.)
Al comando coorte mil.conf.) P.R.59
Al comando del CC.RR. div/lo)
Al comando [illegible] sp.CC.RR.m.)

Cл. 37. — Факсимил акта Бруна Лучини

H1517-0115

да треба све ратне заробљенике, заробљене у Словенији, стрељати; исто тако заробљенике у Хрватској ако су словеначке народности, али ако су друге народности, онда или стрељати или држати за замену италијанских заробљеника код партизана. Стрељање треба извршити после саслушања за 24 часа. Актом од 23-VIII-1943 бр. 11780 Роата је ово наређење за стрељање заробљеника поновио. По овом правцу су радили и нижи команданти, који су исто тако

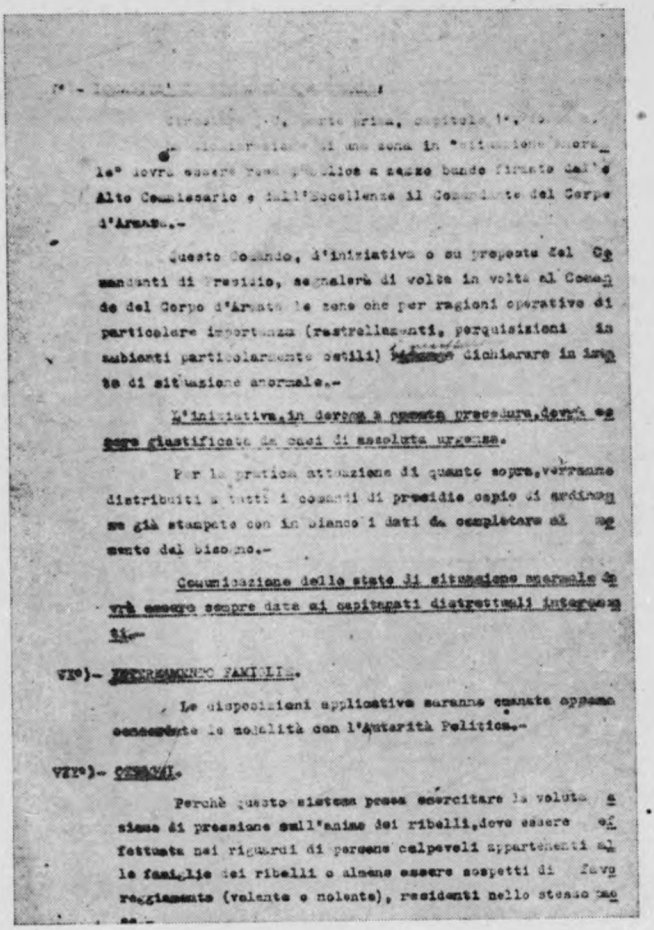

le° dovrà essere [illegible] a mezzo bando firmato dall'Alto Commissario e dall'Eccellenza il Comandante del Corpo d'Armata.-

Questo Comando, d'iniziativa o su proposta dei Comandanti di Presidio, segnalerà di volta in volta al Comando del Corpo d'Armata le zone che per ragioni operative di particolare importanza (rastrellamenti, perquisizioni in ambienti particolarmente ostili) [illegible] dichiarare in istato di situazione anormale.-

L'iniziativa in deroga a questa procedura, dovrà essere giustificata da casi di assoluta urgenza.

Per la pratica attuazione di quanto sopra, verranno distribuiti a tutti i comandi di presidio copie di ordinanze già stampate con in bianco i dati da completare al momento del bisogno.-

Comunicazione dello stato di situazione anormale dovrà essere sempre data ai capitanati distrettuali interessati.-

VI°)- [illegible] FAMILIARI.

Le disposizioni applicative saranno emanate appena concordate le modalità con l'Autorità Politica.-

VII°)- [illegible].

Perchè questo sistema possa esercitare la voluta azione di pressione sull'animo dei ribelli, dove essere effettuata nei riguardi di persone colpevoli appartenenti alle famiglie dei ribelli o almeno essere sospetti di favoreggiamento (volente o nolente), residenti nello stesso Comune.-

Сл. 38. — Факсимил акта бр. 02/4650

H1517-0116

били везани за Роатин начелни распис „Цирколаре 3 Ц“ од 1-III-1942, којим су постављени темељи за сва ова часиља. Генерал РОБОТИ је прогласом од 23-IX и 6-V-1942 заједно са Грациолием наредио стрељање талаца. 5-VIII-1942 под бр. 1316 6 Рис, наредио је стрељање особа код којих би се нашле исправе ОФ (Ослободилачког фронта) и рушење зграда у којима се нађу такве исправе. 25-X-1942 наредио је саслушање жртава пре стрељања. 7-IV-1942 бр. 7000, 14-IV-1942 бр. 02/2804 од 22-IV-1942 бр. 02/3104 наредио је поступак са „побуњеницима“: интернирање, рушење кућа и села као и стрељања за војну дужност способних мушкараца ухваћених у ратној зони. Наведено Роатино наређење о стрељању заробљеника од 23-III-1943 поновио је генерал ГАМБАРА 27-V-1943 под бр. 02/2493; расписом од 5-VI-1943 бр. 02/3030 наредио је интернирање становништва, а 4-V-1943 под бр. 02/2202 наредио спаљивање кућа. Сва акта XI армиског корпуса потписивао је пуковник ЕРНАНО РОСИ, а делом и пуковник БРУНО ЛУЧИНИ.

Генерал Коронати је актом од 27-III-1942 бр. 02/1547, на основу Цирколаре 3 II, одредио да треба узети таоце (ostaggi) из родбине „побуњеника“ или бар такве који хотимично или нехотимично помажу *или су бар сумњиви због помагања партизана“*. 9-VII-1942 под бр. 02/4650 наредио је да треба све сумњиве мушкарце одмах стрељати, појединце, целе породице или читава села интернирати, зграде или читава села порушити, имовину конфисковати; 9-VII-1942 актом бр. 02/4650 наредио је да се, сем рањених жена, деце испод 18 година и старих мушкараца, сви остали мушкарци имају одмах на лицу места стрељати.

Генерал МАКАРИО под бр. 08/2496 од 27-V-1943, а генерал ТАДЕО ОРЛАНДО актом бр. 02/6029 од 12-VII-1942 поновили су горе наведено Роатино наређење од 23-III-1943 бр. 02/1551 у погледу стрељања заробљеника, док је 5-VI-1943 МАКАРИО под бр. 02/303 издао упутства за интернирање становништва.

А да би се ова зверства прикрила, потпуковник ЕРНАНО РОСИ поручио је 3-III-1943 под бр. 08/1036, по Роатином наређењу, свима јединицама да цивилне органе не извештавају да су биле жртве стрељане већ да су погинуле у борби са Италијанима.

Више таквих наређења наведено је и у нашем саопштењу бр. 4.

РОАТИ потчињени генерали и официри су сва та упутства извршавали са бесном свирепошћу. Акти дивизије

H1517-0117

H1517-0118

„Изонцо“ сведоче, да су јединице те дивизије убиле у 1942 години 73 заробљеника војника НОВ и ПОЈ, а 1943 године 55, свега 128, који су сви познати по имену и другим личним подацима. Толико је страдало само на територији љубљанске покрајине, док број одведених ратних заробљеника од осталих дивизија још није утврђен. Међу тако стрељаним партизанима налазили су се и виђени Чрномљани Јанко Цимерман, Јанез Пездирц и општински секретар Алојз Шетина. Са лешевима својих жртава убице су се чак и снимиле.

Словеначка Земаљска комисија поседује оригиналне записнике италијанских јединица о јустификацијама, потписане од команданта ескорте која је жртве стрељала и од лекара који је учествовао, затим упућене извештаје претпостављеним командама о извршеном стрељању ратних заробљеника, као и више фотографија. Нарочито зверски су се при томе показали команданти и официри 23. и 24. пеша-

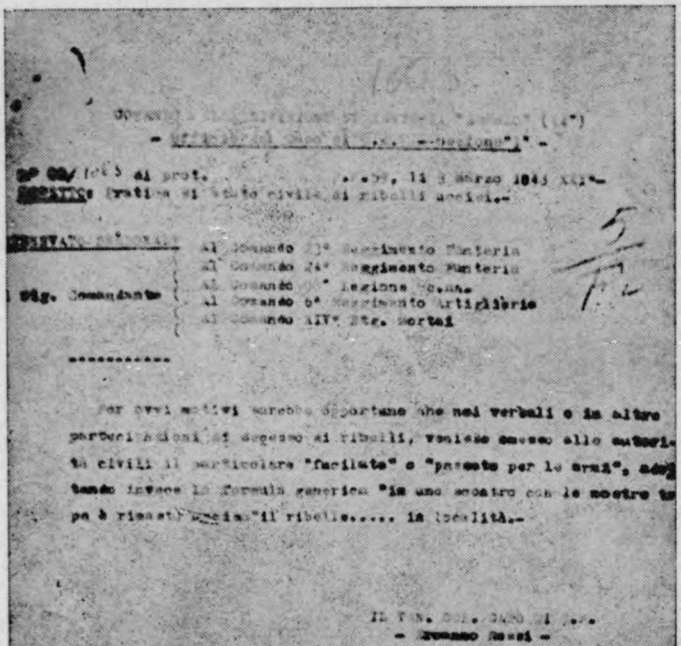

Сл. 39. — Факсимил наређења Ернано Роси-а

диског пука „Комо“, 98. фашистичка легија црних кошуља и 6. арт. пука те дивизиски карабиниери. Њихова су имена наведена на крају овог саопштења.

За вршење насиља над Словенцима Роата је употребљавао и дивизиске карабиниере под вођством капетана ФЕРНАНДО ДЕ ФУРИА. Карабиниерски поручник ВИТОРИО КАНТАТОРЕ учествовао је у стрељању 9 ратних заробљеника, лично водио „растреламенте“, приликом којих су били убијени невини људи, спаљиване куће, опљачкани станови (н. пр. августа 1942 код среског начелника Кајник Здравка) итд.

Карабиниери у саставу Роатине војске су осумњичене особе страховито мучили. Тако су маршал МАДОЉО, капетан ЂОВАНИ и карабиниер СПОР мучили хришћанске социјалисте Антуна Томана, Ковача Станета и Симончић Јожицу на начин средњевековне инквизиције. Више часова су висили на ланцима уза зид, тукли су их до несвести по бубрезима, забадали им игле испод ноката, по читавих 11 дана им нису давали храну, па напослетку поставили их пред зид, уперили на њих пушке и одиграли страшну комедију као да ће их стрељати. Сам генерал Гамбара је био умешан у то зверство. Напослетку су били осуђени на доживотну робију. Ово је само један пример од хиљада жртава Роатиног насиља.

По Роатиним упутствима рушена су словеначка села и куће. Један од највећих злочинаца био је поручник БАНКАЛАРИ у Чрномљу који је 23 априла 1942 запалио више кућа у селима Пресерје и Мачковци. Становници су морали клекнути и дигнути руке увис а војници су их тукли. Инж. Казанего, цивилни комесар известио је да је Банкалари стрељао једног невиног човека.

Пуковник ДИ НЕГРО, командант 1. пука „гранатиера“ и поручник ЂУЗЕПЕ ТОМО стрељали су крајем августа у селу Травнику 5 мирних становника, које су повели собом наводно као водиће, а код Лошког потока убили су 4 учитеља и 11 сељака. Село су запалили те је изгорело 87 кућа и 138 споредних зграда. Запалили су у Средњој Васи 7, на Хрибу 4, у Ретјама 4 куће. ТОМО је много људи опљачкао и интернирао, нарочито из Шегове Васи. Пуковник ПАУСИНИ је 6-VI-1942 у селу Драга спалио 3 сељачка имања и опљачкао 16 сељака а стрељао 8 мирних становника. Поручник М. АНЂЕЛИ је јуна 1942 наредио, да се у селу Равне запали 70 зграда а сви мушкарци да се премлате и ухапсе. У Кочевској Реци су стрељали 7 мирних становника. У Под-

H1517-0119

гори спалили су дванаесторици становника сву имовину; у селу Голо, 23-VII-1942, стрељали су 12 невиних сељака. Мајор МАНКА — поред других — 30-VI-1942 наредио је да се у Ложу стреља 26 мирних људи, шездесетдвојици становника да се запале све зграде. Пријављено је 69 паљевина и 26 случајева пљачке. 23-IV-1942 италијанска солдатеска у селу Југорје стрељала је 1 становника, 18 ухапсила, много људи премлатила и много кућа запалила. 5-XI-1942 изгореле су 4 особе у запаљеној кући у Стражном Врху у Белој Крајини. 21-VIII-1942 попаљене су куће у Сињем Врху. 26-VII-1942 и у идућим данима приликом „растреламента" (чишћења) гореле су куће партизанских рођака и симпатизера по целој Белој Крајини.

Генерали ТАДЕО ОРЛАНДО, ВИТОРИО РУЂЕРИ и ПИТАУ су у извршивању Роатиних упутстава давали наређења за „растреламенте", то јест за паљење кућа, убијање ратних заробљеника и интернирање људи. Генерал КОРОНАТИ ЕМИЛИО, да наведемо само један пример, 11-IV-1942 приликом стрељања Јожефа Марена, наредио је да се његова жена и ћерка интернирају, а уједно да му се запали кућа. Генерал МАКАРИО АЛЕСАНДРО, јула 1942 лично је издао наређење, да се спали село Радатовичи. Из аката се види да је од 16-VII до 23-VIII-1942 стрељао 38 заробљених партизана, запалио 194 куће, 4 сенаре, 8 барака и да је отерао 280 грла стоке. 26-VII-1942 његови војници спалили су села Свибник и Гор. Пака и много кућа на Маверлену и Стражном Врху. Пуковници ЂОРЂО ЛОДИ и ГВИДО ФАРИНА лично су сарађивали у масовним паљевинама, пљачкама и интернацијама. Пуковник АНЂЕЛО ГУАЦО, командант 6. топ. пука 31-VII-1942 наредио је да се у Лаковницама запали више кућа, стреља 4 човека, а 49 мушкараца послао је у интернацију; у Полховици је 3-VIII-1942 стрељао црквењака јер је звонио, и тиме, према оптужби, јављао партизанима да се приближује италијанска војска. 14-VIII је топ. капетан РОКАФОРТЕ у Топлицама стрељао непознато лице за које је само сумњао да је склон партизанима, а 16-VIII је код Подборшта стрељао 15 мушкараца за које је такође сумњао да су наклоњени партизанима.

Овим делима ти злочинци газили су све прописе међународних хашких конвенција о рату и моралне и етичке принципе на којим је то право засновано. НОВ и ПОЈ су одговорили свим условима чл. 1 означене конвенције од 29-VII-1899 и од 18-X-1907, што су заповедници италијанске војске добро знали, то доказују италијански акти који опи-

H1517-0120

сују наше формације. Актом бр. И/3211 С од 4-II-1943 и J/5120/8 од 23-II-1943 Роата је известио о организацији »Ezercito Nazionale Liberatore Jugoslavo« затим је дао опис и слике чинова, под бр. 08/197 од 22-IV-1943 знаке команданата и политичких комесара. Под бр. 08/1825 од 16-III-1943 дивизија „Изонцо" упутила је спис „Начин партизанске борбе". Осим тога наша војска носила је видне ознаке, носила оружје отворено, имала је одговорног команданта и борила се по утврђеним начелима ратовања. Генерал Роата и сви његови војни органи добро су знали да НОВ одговара свим захтевима међународног ратног права. Више пута су позивали наше парламентарце на састанак ради замене заробљеника и одвоза рањеника (н. пр. састанак у Стражи 13-VI-1943) чиме су нашу војску признали као ратујућу силу и де факто. Ипак су по наређењу Роате у званичним актима означавали наше борце са »briganti comunisti« (комунисти разбојници) и вршили над њима описана зверства.

Сви ниже наведени официри, карабиниери и фашисти вршили су страшне злочине по наређењу генерала Роате и у духу његових упутстава. Изговор да су као војници били дужни слушати наређења, не оправдава их. Сваки војник је дужан слушати наређења војне и ратне природе, а одлуке којима им претпостављени наређује убијање мирних људи, паљење кућа мирних становника, пљачку, одвођење невиних људи, нису смели извршавати па да им је за то претила и најтежа казна.

Команданти XI Армиског корпуса у Љубљани генерал MARIO ROBOTTI и генерал GASTONE GAMBARA.

Команданти пешадиске дивизије „Isonzo" генерал EMILIO CORONATI, генерал ALESSANDRO MACCARIO и генерал FEDERICO ROMERO.

Командант дивизије „Granattieri di Sardegna" генерал TADDEO ORLANDO.

Командант дивизије „Cacciatori delle Alpi" у Љубљани генерал VITTORIO RUGGERO.

Генерал дивизије „Lombardia" у Карловцу BIDDAU.

Генерал командант дивизије „Macerata" и генерал командант групе „Guardia alla Frontiera".

Бригадни генерал GUIDO CERRUTTI, командант дивизиске пешадије у Новом Месту.

Официри 38. легије црних кошуља и то:

Командант конзоле ANTONIO PELAZZI,

consule FRANESCO BURGIO,

H1517-0121

seniore FELICE BIGLIO,
centurione RINALDO SPERANDIO,
centurione FRANCESCO d'ERRICO,
centurione LUIGI GIURA,
centurione REMO GUERRINI,
centurione ANTONIO ORIOLI,
centurione EDUARDO LOUWIER,
centurione DOMENICO de CESARE,
centurione RAFFAELLE ROSANO,
centurione ALFONSO MOCCIA и припадник црних кошуља GIOVANNI SCROBOGNA.

Од 24. пешадиског пука »Como« у Шт. Јернеју командант colonnello VINCENZO COCCHIARELLA.
colonnello DOMENICO ORIFICI,
tenente colonnello MANLIO BERARDI,
tenente colonnello GIUSEPPE SORDI,
tenente colonnello GIULIO BERTOLACCI,
tenente colonnello ADRASTE MEZZI,
maggiore PIETRO CASSETTO,
maggiore LUIGI LO VULLO,
capitano EDUARDO RENZO,
capitano VITTORIO BOLOGNESI,
capitano ANTONIO MACCHI,
capitano MASSIMO TESTA,
tenente MARIO SOFIA,
tenente ARTURO FERRARI,
sottotenente CARLO CALZA,
sottotenente OSVALDO DELMANTO,
sottotenente VINCENZO MARCHETTI,
sottotenente RUFINO GALLO,
tenente medico dott. ARSENIO FRACASSO,
sottotenente medico dott. GIOVANNI BONOMO,
sottotenente medico dott. CARLO NONNI,
sottotenente medico ANGELO POZZUOLI,
sottotenente medico ANTONIO CIRILO,
sottotenente medico dott. ENZO ZANNI.

Од 23. пешадиског пука »Como« у Чрномљу:
Командант colonnello FULVIO CIANCABILLA,
colonnello GUIDO FARINA,
tenente colonnello GIORGIO LODI,
tenente colonnello G. CANNATA,

H1517-0122

H1517-0123

tenente colonnello G. SCARPERIA,
tenente colonnello A. GUTIERREZ,
maggiore MARAZZA,
maggiore F. SAVARINO,
capitano G. de ROCCO,
capitano CORRADO PINELLI,
tenente N. BANCALARI,
sottotenente GIUSEPPE GALLI,
sottotenente FERNANDO GIOVARELLI,
sottotenente MICHELANGELO LA SPADA,
tenente medico dott. GOBBO,
tenente medico di STEFANO,
tenente medico dott. COSTANTINO COSTANTINI,
sottotenente medico JOSE ORSONI,
sottotenente medico IGNAZIO LIPARI.

Од штаба пешадиске дивизије »Isonzo« начелници одељења:

tenente colonnello ERMANNO ROSSI,
tenente colonnello GIOVANNI CARLI,
tenente colonnello G. de MARTINO,
tenente colonnello BARTOLOMEO MIRABELLA,
maggiore LUIGI CERATTO,
capitano VITTORIO GRAZIANI.

Од штаба XI. армиског корпуса, начелници:
colonnello A. GALLO,
colonnello BRUNO LUCINI,
capitano T. MORTAROTTI.

Од 6. артиљериског пука:
Командант colonnello ANGELO GUAZZO,
capitano FILADELFO ROCCAFORTE.

Од карабиниера:

Командант дивизиских карабиниера у Новом Месту capitano FERNANDO DI FURIA,
tenente VITTORIO CANTATORE,
tenente AUGUSTO FABRI,
capitano LUIGI MEROLA,
sottotenente BRUNO CASTAGNOLI,
brigadiere DANTE GIOVANETTI,
vice brigadiere PIETRO MENGHINELLO,
vice brigadiere MONTALLI,
maresciallo LUIGI MADOGLIO,
capitano I. GIOVANNI,

carabiniere I. SPOR,
carabiniere PIETRO MOSCATELLI,
carabiniere GIUSTO DOMENICO.

Командант I. пука »Granattieri di Sardegna« colonnello DI NEGRO,

командант II. пука »Granattieri di Sardegna« colonnello U. PERMA,

командант 15. пешадиског пука у Чабру colonnello PANSINI и

maresciallo истог пука FRANCESCO AMEDORO,

Од разних делова италијанске војске:
capitano PALMIRO LURUDACI,
maggiore I. BISANTI,
seniore I. GARDINI,
maggiore MANCA,
tenente RENALDO BARDELLI,
tenente N. SCHIODI,
tenente I. VERGNA
capitano MARIO MICHELI,
tenente N. VERRARRI,
tennente црних кошуља GIUSEPPE TOMSO,
sergente MADILE.

Од разних милиција:

seniore пограничне кохорте IV. LEGIONE Confinaria CCNN »Monte Nevoso« CESARE MEZZANA,

командант кохорте жељезничке милиције seniore MARIO DE FELICE,

centurione GAETANO COLALILLO,
brigadiere SERGIO LEOPARDI,
милиционар ARGEO DODA и
милиционар EMILIO COLOTTO.

Државна комисија сматра да сви ови злочинци морају бити строго кажњени за злочине почињене над нашим народима.

Претседник Државне комисије,
Д-р **Душан Недељковић**, с. р.
професор Универзитета

Секретар Државне комисије,
Д-р Иван Гргић, с. р.
адвокат

H1517-0124

H1517-0125

САОПШТЕЊЕ БР. 18

Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача

Према још увек непотпуним подацима које је досад прикупила, *Државна комисија* утврђује тешке злочине огромних размера које је починила над нашим народима мађарска солдатеска запојена идејом велико-мађарске експанзије, под вођством регента Мађарске адмирала НИКОЛЕ ХОРТИЈА а за време од три и по године окупације. Велики ратни злочинац НИКОЛА ХОРТИ и шефови великомађарске клике, БАРДОШИ, САЛАШИ и ИМРЕДИ, пошто су се претходно повезали са Хитлером, пустили су немачку освајачку војску у своју земљу и на тај начин пружили немачким јункерима отскочну даску за поробљавање Југославије. И кад је 6 априла 1941 Хитлер напао наше народе, онда су и Хитлерове слуге у Мађарској пошле да шире своју »круну Св. Стевана«.

Ове намере мађарске одговорне владе, подржавао је велики део мађарске јавности, подупирала су мађарска културна, привредна и национална удружења, а у извођењу њиховом узео је живог учешћа и велики број Мађара из Бачке и Барање, предвођен својом »елитом« у коју су спадали пре свега др. ИВАН НАЂ, бивши народни посланик; витез др. МИКЛОШ НАЂ, бивши претседник новосадске општине; ЈОЖЕФ БЛАЖЕК; ЂУЛА КРАМЕР, фабрикант и члан мађарског Горњег дома; ЂОРЂЕ ФЕХЕР; ЛАЈОШ ХОРВАТ; др. ЕЛЕМЕР КОРАЊИ, католички свештеник и остали, који се нису либили ни нечасних ни окрутних средстава противу сугрђана Срба, са којима су до јуче на свим пољима јавног живота сарађивали.

Мађарски окупатори су имали »стручан« израз за масовно, смишљено и планско уништавање наших народа, а српског народа у првом реду: „атфешилеш“, израз монгол-

ске свирепости који значи прочешљати, масовним покољима, а затим принудним исељавањем услед смртног застрашивања. Али се под тим изразом разумеју и други облици прогона. Те злочиначке методе мађарског мегаломанског империјализма осетили су Украјинци у Прикарпатској Русији, осетили су Словаци у Словачкој и Румуни у Ердељу, али најокрутније и најкрвавије примењене су оне према староседелачком живљу у Бачкој и Барањи. У Хортијевој заповести хонведима: „Напред на јужне границе!" као да је писало: физички уништити српски народ у Бачкој и Барањи, а у сваком случају, огњем и мачем обезглавити га, проредити, застрашити, да би на крају постао лаким пленом мађарске асимилације.

Резултат масовног уништавања српског народа у Бачкој и Барањи може се ценити на 21.000 угашених живота, што значи најмање 13% од броја преосталих Срба, који су се, у вечном страху за голи живот, ипак успели одржати на дедовини. Усто, побијено је преко 1500 наших суграђана Јевреја. Ово се јасно види из чињеница које објављујемо на основу оскудних, до сада сабраних, доказа.

Зверства хонведа у априлу 1941 године

Крајеви Југославије, које је посела мађарска војска, обухватају Бачку, Барању, Међумурје и Прекомурје.

Шест дана после мучког напада Хитлеровог на нашу земљу, 12 априла 1941 године, мађарска III. армија, под командом генерала ЕЛЕМЕРА ГОРОНДИ НОВАКА, упала је у Суботицу и Бачку Тополу, 13 априла допрла је до Србобрана и Новога Сада, а 14 априла је ушла у Тител и заузела целу шајкашку област. Једном хусарском дивизијом, која је као руља друмских разбојника упала у мирна насеља и вршила масовне покоље голоруког становништва, командовао је генерал витез ДАЛНОКИ ВЕРЕШ ЛАСЛО.

Али иако је мађарска солдатеска упала у нашу земљу шестог дана по првом преласку немачких трупа преко наше границе, ипак Мађари носе ту срамну част, што су баш они започели у Војводини са масовним убијањем невиног цивилног становништва. У том погледу, хонведи су се показали равни својој сабраћи у злочину, немачким и италијанским фашистима, јер су са зверствима и свирепостима отпочели већ оног дана кад су прекорачили границу иза које нису наишли ни на какав војнички отпор.

H1517-0126

Овде цитирамо речи из меморандума мађарског посланика ЕНДРЕ БАЈЧИ ЖИЛИНСКОГ, упућеног намеснику ХОРТИЈУ 4 фебруара 1942, којим се на недвосмислен начин указује на величину злочина мађарских окупатора приликом упада у Бачку и Барању. Овај мађарски народни посланик, иначе један од оних који су се радовали припојењу северне Југославије Мађарској, говори дословно о »скоро непремостивој смртној мржњи«, која се родила у народима Југославије према мађарском окупатору »у оном крвавом низу протуправности, гажења закона и нечовечности, које су се одигравале од 11 априла прошле године (1941) до данашњег

Сл. 40. — Масовно стрељање у Суботици 1941

H1517-0127

дана«. О самом запоседању Бачке и Барање од стране мађарских хонведа, Жилински вели ово: „Нажалост, на појединим местима, мађарске трупе су починиле сувишна крвопролића. За време запоседања Бачке, према рачуну озбиљних чинилаца, међу тамошњим Словенима пало је као жртва око 8.350 људи". А одмах после овога, посланик Жилински наставља — пошто делимичну кривицу подлачки подмеће самом словенском становништву, које је тобож „подмукло пуцало" и које „се одупрло" па „тако нешто и заслужило" — овим речима: „Али су то већим делом били невини људи и ситнији грешници, а највише жене и деца".

Сл. 41. — Масовно стрељање од стране Мађара

Крв и лешеви на улицама Новога Сада

Мађарска војска стигла је у Нови Сад 13 априла 1941 — под командом генерала витеза МАЈОРА — у пола седам сати увече, „победнички", на борним колима и камионима. До пред саму поноћ, мађарски хонведи били су у покрету, крстарили улицама, поздрављани френетичким повицима и песмом новосадских Мађара. Око поноћи почела је у Новом Саду изненадна пуцњава, као да је настало бомбардовање вароши. Ова пуцњава била је увод у покољ голоруког и мирног становништва. Довлачени су топови и, без икакве опомене, пуцало се у настањене куће. Мађарску солдатеску

H1517-0128

пратили су домаћи изроди, мађарски петоколонаши. Настала су масовна убијања, мучења и затварања. Нарочито је страдао чисто српски предео Салајка, затим горњи део Темеринске улице и Футошка улица. Крвожедни хонведи нису правили разлике: људе, жене, децу терали су на улице и тамо их масовно убијали. На самој Темеринској улици између два ћошка било је преко 200 лешева. Било је и на бандерама обешених. Оне које нису одмах на улици убили, водили су до касарни и тамо убијали, или их даље спроводили у хотел „Слобода", где се вршило неко легитимисање пред цевима митраљеза. Пљачкали су те хапшенике, узимали су им успут сатове, адиђаре, новац итд. Стеван Огњановић, са своја два сина, пошао је да гаси пожар у кући свога брата, коју су хонведи запалили, али је ухваћен и заједно са синовима насред улице стрељан. Месар Вуја Поповић изведен је из куће и такође насред улице стрељан. Матурант Славко Марић, ословљен је од стране једног војника на мађарском језику, кад је изишао из своје куће, па како није знао тај језик, обешен је о улични фењер.

Читава два дана лежали су лешеви убијених по новосадским улицама, јер је убијање и харање мученичког Новог Сада трајало три пуна дана. Набројено је преко 720 убијених. Новосадски прота Милић каже да је он сам сахранио 125 лица.

А како је било у Новом Саду, тако је било у свим осталим местима Бачке, где су приређивани масовни покољи при самом уласку хонведа. Свуда исте методе, свуда исти резултати: покољ, крв, пљачка, палеж. И резултат првог дивљачког налета мађарске солдатеске износи око 8.500 мртвих људи, жена и деце.

Зликовачки бес мађарских окупатора

Бес мађарских злочинаца достигао је опет један од својих врхунаца приликом пролаза кроз село Сириг.

Сириг се налази на интернационалном путу Суботица-Нови Сад, на по пута између Новог Сада и Србобрана. Припадао је темеринској општини и имао је 250 кућа.

13 априла 1941 године, око 6 часова увече, сељаци и сељанке из села Сирига, натерани, дочекали су мађарску војску постројени на путу, с једне и с друге стране, све четири и четири у реду. „Прво су се појавили разни одреди", вели

H1517-0129

очевидац сељак Петар Јовић из Сирига. „Пошли су кроз село и задржали се одмах иза њега; они су имали задатак

Сл. 42. — Злочинци Мађари ликују око обешеног

H1517-0130

да запале село, као што смо доцније видели. Затим је дошло једно десетак камиона, пуних војске и митраљеза. Кад су дошли пред нас, они су одједном почели да косе из митраљеза". Настала је паника, бежање, јаукање. Избезумљен и изненађен, народ је гледао како да се спасе. Стао је бежати и сакривати се по салашима, шумама и њивама. Убијање је међутим трајало ту целу ноћ и продужено је и сутрадан. 14 априла цело је село било блокирано, па су мађарски бандити заређали од куће до куће, пљачкали и убијали, а затим палили. Село Сириг је, на тај начин, спаљено и порушено до темеља. Напомињемо да је то било већ првог и другог дана окупације Бачке. Убијено је око 1.000 душа, људи, жена и деце. Између осталих убијени су тада: Илија Дакић са породицом, Ђура Добајац са породицом, Пера Бастаја са породицом, Милан Филиповић са породицом Алекса Степчевић са породицом, Милан Којић са породицом, Митар Ђукић са породицом, Божа Ђукић са породицом, Јован Давидовић са женом и шесторо деце, Стана Станковић са сином Николом.

У тим првим данима злочиначке мађарске окупације поред Новога Сада и Сирига страдала су редом и друга насеља у Бачкој.

У Сомбору убијено је око 500 лица, међу осталима протојереј Димитрије Бокшан, убијен у цркви на кору, и адвокат др. Јован Коњовић.

У граду Србобрану, срез Стари Бечеј, међу убијеним налази се Паја Добановачки, бивши велики жупан, прота Вучков, Јовица Субић, претседник општине, Исидор Иванић, бележник. Убијено је укупно 520 душа.

У Бачкој Тополи убијени су Стево Дракула, ратни инвалид, Милан Вакушев, трговац и претседник општине, Милан Живковић са женом и ћерком, Светозар Ђукић и син од 13 година, Љубица Ђукић и ћерка од 19 година, Шабан Јоко старац од 85 година и многи други.

У Чантавиру, срез Бачка Топола, убијен је шеф железничке станице, његова жена и троје деце, затим Илија (или Милан) Ђекић, скретничар, три брата Марјановића и син Илије Јарића.

У Жеднику, срез Бачка Топола, убијен је чиновник, чувар пруге, Ђуро Мандић, ђак VI разреда гимназије и 9 колониста, међу којима Стеван Марјановић, његова мајка, сестрић и жена.

H1517-0131

H1517-0132

Сл. 43. — Жртве мађарског масовног стрељања у Србобрану 1941

H1517-0133

У Чуругу, срез Жабаљ, убијен је међу осталима прота Василије Стојадиновић на очиглед своје ћерке Маре, која је по том такође убијена.

У Кули је побијено 136 душа. Већина убијених је претходно мучена. Тројица су бачена у општинску шинтерницу, где су поливени петролеумом и живи спаљени. Убијенима вађени су златни зуби. Православна црква је срушена. Лешеви су побацани у три велике јаме покрај гробља, а породицама није дозвољено да их сахране. Тада су побијени, између осталих: Станко-Станимир Стојков, грађевински инжињер, његова жена, отац и мајка, Ђура Лећанац, претседник општине, Илија Стојановић, школски надзорник, Јеврем Ненадов, лимар, Петар Зебић, шофер, Славко Банатски, кројач, Лазар Плавшић, омладинац, Ђура Богојевац, полициски наредник, стар 65 година, Славко Пајић, чиновник Министарства финансија, са мајком, женом и дететом.

У Сенти убијено је око 100 лица. Међу њима били су Марко Грашевић, затим један богослов и један црквењак.

У Старој Кањижи убијени су Илија Петровић и још 10 људи; итд., итд.

Сл. 44. — Мађарски војник поред лешева на улици

H1517-0134

Организована банда „саветодаваца“, потказивача, мучитеља и убица продужује злодела хонведских хорди

Иза хонведских хорди ступале су мађарске „власти“, организована банда „саветодаваца“, потказивача, мучитеља и убица, која је продужила посао хонведа.

Од водећих личности мађарске странке основан је у Новом Саду „Одбор деветорице“ као саветодавно тело при тобожњој „контрашпијунажи“ — Кемелхарито (дефанзивно обавештајно одељење). На челу ове мрачне установе стајао је потпуковник КУН БЕРТАЛАН; његов помоћник био је ДЕЖАКНАЈ МАРТОН. Овај је био главни иследник и лично руководио стрељањем Срба и Јевреја, а затим резервни поручник др. ВЕКАШИ, у грађанству државни тужилац у Сегедину, и мајор БАИЦ АНДОР.

Поред „контрашпијунаже“ стајала је са истим циљем и методама жандармериска иследна власт — Чендерњомозо — где су својим злочиначким инстинктима давали маха жанд. пуковник ЈОЖЕФ ХАРКАЈИ, жанд. ппуковник ЧЕРФАЈ, жанд. ппуковник БАТОРИ, жанд. капетан др. ЛАНЦ

Сл. 45. — Жртва мађарског злочина (Бачка)

H1517-0135

ИМРЕ, жанд. капетан др. РАКОВСКИ АНТАЛ, жанд. поручник витез КОМПОРДАЈ ПАЛ. Ове две бандитске шпиље носиле су збирно име »Армија«, јер су имале своје седиште у згради штаба бивше југословенске I. армиске области у Новом Саду.

Поред именованих руководилаца, ту је била читава војска потказивача, апсанција, мучитеља из разних друштвених слојева и каста, од доктора и високих официра до трамвајџија. Ту је био заменик команданта „Армије" жанд. пуковника Харкаја, заставник ЕДЕН МИКОВИЋ, загим инспектор витез МАЈЕР ЈАНОШ, мајор ВАЈС АНДОР, ппоручник ФИГУРА ЛАЈОШ, бивши чиновник ПАБ-а из Београда др. ФОРАШИ ЕНДРЕ, мајор ФОТИ, жанд. наредник ХОРВАТ, звани „Фелиђеле", адвокат ЈАНЂУШКО ГАБОР, фризер ЈУРИК ИШТВАН, агент КЕРЕКЕШ ШАНДОР, поручник КОЛТЕР ЈЕНЕ, трамвајџија КОВАЧ БАЛИНТ, гостионичар КОВАЧ АНДРАШ, агент КОВАЧ ШАНДОР, НЕМЕТ-РАДОСАВЉЕВИЋ ЛАЈОШ, др. ОТ, трговац ПЕРЕПАТИЋ ПАЛ, наредник РАЦ, командант страже, трговац РЕЗНЕР КОРНЕЛ, трамвајџија СИТАШ, агент ШМИТ, агент ШАНДОР ИМРЕ, адвокат др. ВАГНЕР ПЕТЕР, др. ВАЈНАЈИ, адвокатски приправник др. ЗОЛИЦ ЕМИЛ.

Но као да ова два инструмента „атфешилеша" нису била довољна за обим мађарских планова. Њих је допуњавала управа новосадске полиције са својим шефом ЂУЛОМ ЗОМБОРИ из Сомбатели и њено политичко одељење на челу са др. БЕЛОМ ХАЈМИКОМ и, најзад, покретни преки судови.

Прво дело овако састављене „власти" било је хапшење 300 Срба и Јевреја, који су били регистровани као „комунисти". Ова су лица била смештена у концентрациони логор у Бачкој Тополи. После објаве рата од стране Мађарске Совјетском Савезу, већина је стрељана.

Поменуто је да је од водећих личности мађарске странке у Новом Саду основан „Одбор деветорице" као саветодавно тело при „контрашпијунажи". Њих је у ствари било више од девет. Њихова улога једва да се може упоредити са оним млетачким грозним „Саветом десеторице", кога је овај мађарски одбор бездушношћу, бројем и тежином злочина далеко превазишао. Задатак тог одбора био је потказивање и доношење одлука о масовним убиствима, „рацијама" и „казненим експедицијама". У том инфамном одбору седела је мађарска „елита" из Новог Сада и читаве

Бачке: др. ИВАН НАЂ, јавни бележник и бивши народни посланик, др. ЕЛЕМЕР КОРАЊИ, католички жупник и на-

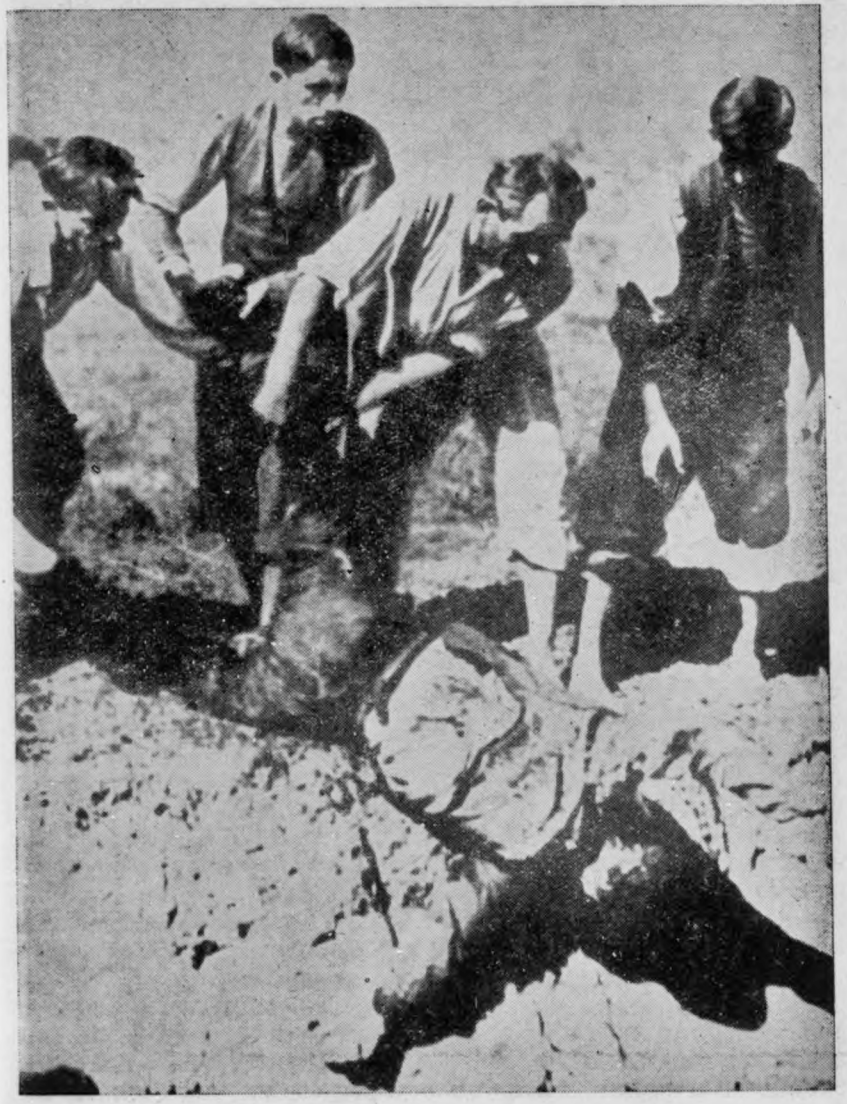

Сл. 46. — Жртве се бацају у заједнички гроб

H1517-0136

родни посланик, ЛАЈОШ ХОРВАТ, евангелички свештеник и народни посланик, ЂЕЗЕ НАЂ, директор Градске штедионице, БЛАЖЕК ФЕРЕНЦ, новинар, ФЕХЕР ЂОРЂЕ, комесар Друштва за српско народно позориште, ГАУС ЂЕЗЕ ВИКТОР, ХАИЧ ИШТВАН, КРАМЕР ЂУЛА, индустријалац и члан мађарског Горњег дома, МАРТИН РОБЕРТ, месар, ПАСТ ЕРНЕ, чиновник, РАДНАЈ-РАДИЧЕВИЋ ШАНДОР, новинар.

Ово поглавље — прави регистар злочинаца — не би било потпуно када се не би регистровали и злодуси из Културбунда и Гестапоа, који су распиривали злочиначке инстинкте својих мађарских штићеника: др. ТРИШЛЕР ЈОЖЕФ, водећа личност Културбунда; лекар др. ВАГНЕР ШТЕФАН; адвокат СЕБАСТИЈАН НЕМЕСХАЈМЕР; инжињер БУРГХАРТ ДАНИЕЛ; БУРГХАРТ ОТО; адвокат др. ДЕРНЕР РИХАРД; ДЕРНЕР ОТО; новинар ХАМ ФРАНЦ, бивши народни посланик; адвокат КЕКС ЛУДВИГ; КЛАЈН ЈОХАН; градски сенатор у Новом Саду ЛЕБХЕРЦ НИКОЛА; ВАК ОТО, гестаповац; и КАРПАТХЕЂИ, шеф агената новосадске полиције.

Читав овај злочиначки апарат страве и ужаса, који је несрећни српски живаљ у Бачкој и Барањи назвао збирним именом „Армија", прорадио је одмах након уласка хонведских окупатора, одмах после првих извршених масовних покоља. „Армија" је купила таоце и држала их затворене; скупљала је људе, жене и дечаке, и говорила им да су „бунтовници".

Армија је била крвава, озлоглашена мрачна шпиља најсвирепијег мучења. Централа јој је била у Новом Саду, а имала је своје „филијале" у Суботици, Сомбору и Тополи. У њеним затворима људи су мучени на језовит начин. Постоји већ сада низ саслушања и исказа из којих се виде страшне методе. Људе су везивали за клупе, избијали им зубе, тукли их из све снаге пендрецима, вукли им јаја, истезали удове, ударали цокулама и песницама, мучили нарочитим електричним апаратом. Жене су исто та..о млатили, а усто их понижавали разним бесрамностима. Људе су премлаћивали увек у тројкама. То батинање било је неподношљиво и редовно се завршавало са несвестицом. Било је случајева да су жртве извршавале самоубиство да би се спасле даљег злостављања. Батинање појединаца продужавало се данима и ноћима, недељама и месецима, све док жртва не би признала оно што су јој зликовци у уста стављали, или док не би подлегла.

H1517-0137

Кроз „Армију“ је прошло око 8.000 лица, од којих је велик део осуђен на смрт или на вишегодишњу робију.

Међу осталима на смрт осуђеним налазе се и Гросда Гајшин, обешена у Сегедину 1941 године, Живко Радовановић, Бркић, Шучов, Љубојев и још осморица обешених такође у Новом Саду 1941 године. Вешања су вршена и у Ст. Футогу, Тури и другим местима. Вешања су најчешће вршена у групама. У то време командант војне окупационе команде био је фелдмаршал БЕЛА НОВАКОВИЋ, који је имао право помиловања, али га није користио.

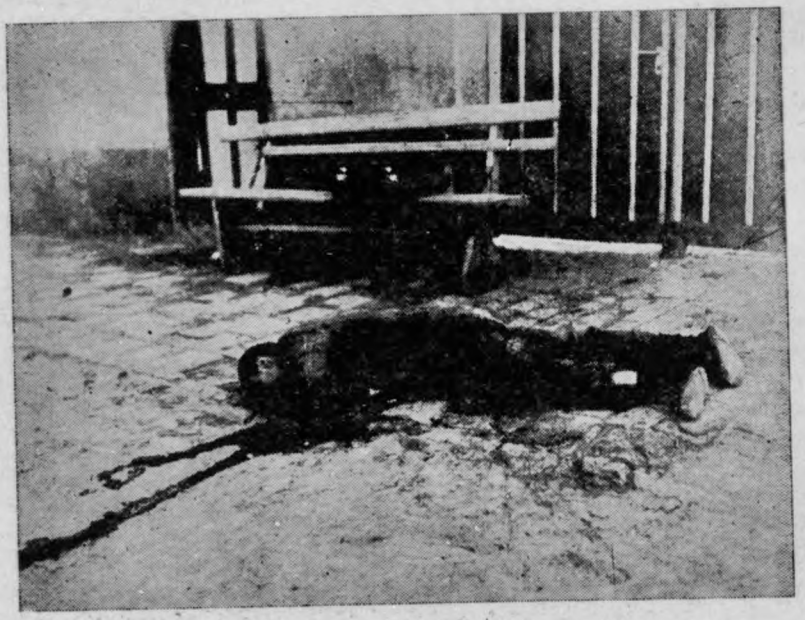

Сл. 47. — Крв и лешеви по улицама

Многи осуђеници, међу којима су у почетку били нарочито омладинци и омладинке, сврстани су у казнене радне чете и одведени у Украјину ради чишћења минских поља. Други су бачени у тамнице у Будимпешти, у Вацу Мариа Ностри, у Комарону, у Шатораљ Ујхељу, као и у логор у Бачкој Тополи.

Затвореници у тамници у Шатораљ Ујхељу су се 22 априла 1944 побунили због суровог поступка и лоше исхра-

H1517-0138

не. Том приликом погинуло је преко 80 затвореника, а један део је осуђен на смрт и обешен.

Међу осуђенима на смрт и погинулим налазе се инж. агр. Миленко Влашкалић из Чуруга; инж. Миленко Маринковић из Новог Сада; вајар Вучков из Новог Сада.

Међу осуђенима на робију налазе се Вера Павловић, студ. медицине; Ивачковићева, студ. медицине; Шећерова, студ. медицине; Александар и Влада Крајачевић, студенти; Милан Сивачки, апотекар. Међу лицима која су била у „Армији", а затим у тополском логору спомињемо ради примера Саву Влалукина, адвоката; Младена Влалукина, адвокатског приправника; Ангелину Стамболију, домаћицу; Манду Дасовић, учитељицу; Ђорђа Давидовца, новинара; Радивоја Раданова, адвоката; Душана Моча, студента; Ненада Јовановића, судског приправника; инж. Емила Замуровића.

Број погинулих, обешених, стрељаних, умрлих од болести по разним казаматима, данас је тешко тачно утврдити, али се он пење сигурно на неколико хиљада.

Јануарски покољи

Масовни покољи извршени у првом налету окупације, априла 1941 године, нису још показали пуну меру злочиначког капацитета мађарске центрије. Ни постепено, методско уништавање људских живота преко „Армије" није било кадро задовољити њену страст крвопија, нити испунити њен план за уништењем српског народа у Бачкој и Барањи. Тек „рације" у јануару 1942 године показале су да злочин има градацију, коју ни уобразиља искусног криминалисте није кадра предвидети. На ужасан начин „прочешљани" су тада Шајкашка, Нови Сад и Стари Бечеј.

Према досад прикупљеним подацима, мађарски велики жупан у Новом Саду др. ПЕТЕР ФЕРНБАХ затражио је од војних власти да се упути казнена експедиција ради уништења „комуниста" у Шајкашкој, у ствари, ради „прочешљавања" Срба и успут Јевреја. Захтев је упућен по савету „Одбора деветорице".

Наређење за „рацију" потписао је команданг сегединске дивизиске области генерал ФЕКЕТЕ ХАЛМИ ЦАЈДНЕР. За команданта експедиције постављен је генерал витез ГРАШИ ЈОЖЕФ. Поред свих напред регистрованих злочинаца, у овој крвавој и разбојничкој „рацији" издавали су наређења или иначе узимали учешћа жанд. пуковник ДЕАК ЛАСЛО; потпуковник ГУНДЕ ГЕЗА; потпуковник ПЕТЕРДИ; коман-

H1517-0139

дант 16 хатарвадаш батаљона, адвокат и јавни бележник др. ЛЕХ ТИБОР; претседник новосадске општине витез НАЂ МИКЛОШ; ПАП ЂОРЂЕ; жанд. капетан др. ЗЕЛДИ МАРТОН; и капетан ГАБОР из Сомбора.

Повод за рацију био је „устанак", који је измишљен. И онда је сручена сва сила мађарске окупаторске војске, њихових жандарма, њихових „народних чувара" — „немзетера", регрутованих међу домаћим Мађарима, на невине беспомоћне жртве. Као звери са ланца пуштене, налетели су мађарски коњаши на становништво Шајкашке, усред страховите хладноће, по великом снегу који је онемогућавао бегство и онима који би иначе могли да се склоне.

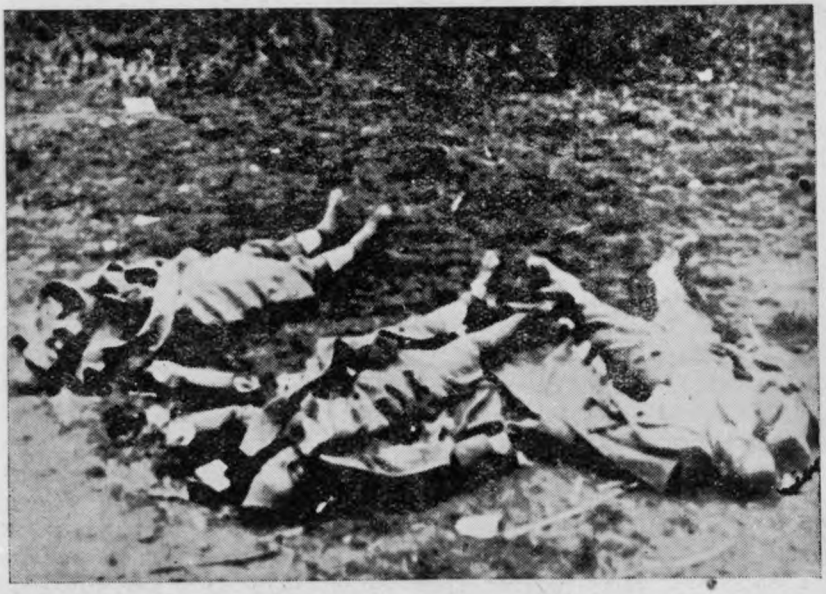

Сл. 48. — Жртве мађарских злочина у Бачкој

4 јануара 1942 године патрола мађарских жандарма и граничних ловаца напала је на једну групу родољуба у Жабљу. У самоодбрани родољуби су убили два граничара ловца и два жандарма, а неколико их ранили. Овај догађај званична клика прогласила је за „устанак" и мађарска влада шаље у жабаљски крај хонведе из сегединског гарнизона. Ови долазе у жабаљски крај и тителску област и почињу

H1517-0140

H1517-0141

да харају, пале, убијају, силују и пљачкају. Зверства хонведа у то доба превазилазе све што се да замислити. Отпочети 4 јануара 1942 године, ови злочини све су се више гомилали, док у Новом Саду 23 јануара нису доживели свој врхунац.

По Шајкашкој крв се потоцима лије...

У недељу 4 јануара 1942 отпочело је пушкарање по улицама Чуруга, у жабаљском срезу. Чурушки петоколонаши, наоружани пушкама, почели су убијати мирно становништво по улицама. У исти мах, добошем је наређено да се сви становници повуку у своје куће. Два сата по овом наређењу, стигли су у Чуруг хонведи из Сенте и Сегедина у јачини од 3.000 људи. Прво су стигли тенковски одреди, затим пешадија у камионима па онда и артиљерија. Истовремено са хонведима стижу у жабаљски срез и жандарми из Темерина, Бачког Градишта и других места. Један део сегединских хонведа упутио се у чурушки рит, где је, пролазећи кроз салаше, убијао и клао цивилно становништво, док је други део остао у граду где је, залазећи од куће до куће, изводио укућане, мушкарце, жене и децу. Чурушки становници, овако одвођени из својих кућа, убијани су без милости и без суда. Убијани су где су се затекли и где је то разбојницима било згодно: пред кућама, на улици, у општинској згради, у полицији, у основној школи. Један део похватаних становника одведен је у два житна магазина Дитриха и Омиљанског, па су ту убијени из митраљеза. Највише је ових мученика страдало на самој реци Тиси, где су убијани, па бацани под лед који је, као што је познато, услед изузетно оштре зиме године 1941/42, био необично дебео. У рупе на Тиси бацани су и они који су убијани на другим местима, па су ту довожени у заједничку ледену гробницу. У Чуругу је побијено тада, од 4 до 9 јануара 1942 године, неких 1.800 душа, људи, жена и деце. Убиства и масакрирања вршена су по дану и по ноћи. Сви убијени су претходно до голе коже опљачкани, а њихова имовина је разувучена. Убијени су између осталих: Станко Моротвански, поседник и његова жена; Бранко Вакањац, свештеник; др. Ђорђе Јовановић, лекар и његова жена; др. Чедомир Малић, лекар; Лазар Павковић, његова жена и синовац; Петар Бобић, трговац; Стеван Катански и његов син; Милан Срећков, апотекар; Петар Давидовић, апотекар и његова жена; две породице Давидовић са укупно 13 чланова; Марко

Латов, гостионичар и његов син; Трива Шегуљев, претседник општине; Стеван Радосављевић са пет чланова породице; Живан Срећков, економ са шест чланова породице; Стеван Лазић, општински благајник; Миленко Милин са две ћерке, женом и мајком; Стеван Ненадов, са женом, сином, снахом, троје мушке и једним женским дететом; Тодор Касапиновић, учитељ; Јоца Максимовић са женом и поћерком; Ђока Лончарски са женом и ћерком; Стеван Радосављевић, месар; Бранко Ивковић, гостионичар са женом и четворо мушке деце; Светозар-Цота Петровчанин са женом и ћерком; Сава Смиљански, поседник са женом и сином; Марко Јовин, поседник са целом породицом; Душан Ћаленић, учитељ у пензији итд.

Сл. 49. — Стрељани Срби по улицама

У Жабљу је такође извршен масован покољ. Ту су Срби довођени на жабаљску скелу. Прво су морали у једном магацину скинути одело и онако голи, само са доњим вешом, па и без њега, по незапамћеној цичи, одвођени су на Тису и ту убијани. Насред Тисе биле су проваљене рупе на леду, па су око тих рупа постројаване жртве, митраљеском ватром убијане и под лед бацане. Неки су натеривани да сами скачу под лед. Неки који нису хтели скочити, одвођени су до једног стрводера који их је ударао секиром по глави, па их

H1517-0142

H1517-0143

онда полуживе бацао под лед. Било је случајева да су људи пробадани бајонетом и бацани у Тису. Мајке су натериване да саме својом руком бацају своју децу под лед. Оне који су били убијени на обали, сами Срби морали су превући и гурнути под лед да би затим и они били убијени. У Жабљу су убијени поред многих других Милош Катић, прота; др. Коста Мајински, јавни бележник; др. Љубомир Димитријевић, лекар са женом и ћерком; Иван Француз, адвокат; Влада Узелац, гостионичар; др. Александар Дречански, адвокат са сином; Живан Живанов, свештеник; Чеда Еремић, прота; Димитрије Томић, општински бележник са женом и децом; Димитрије Марковић, учитель итд.

У Госпођинцима, у срезу жабаљском, убијено је у време јануарских покоља 80—100 душа. Убијени су између осталих Јанко Висларски, свештеник; др. Илија Булановић, лекар са женом и троје деце итд.

У Ђурђеву, срез Жабаљ, убијено је око 300 душа. Међу осталим убијен је тада Марко Злаколица, бележник.

У Тителу убијено је око 60—80 душа, међу којима и Ђорђе Парабућски, прота.

У Мошорину и околини, мађарска солдатеска заједно са жандармеријом приредила је праву хајку на мирно становништво. Они су зашли по салашима и убијали одреда све на које су наишли, мушко и женско, старо и младо. На Бадњи дан, 6 јануара 1942 године, ухватили су православног проту Блашковића, одвели га према Св. Ивану и ту га убили па га затрпали у један јендек поред Јеврејског гробља. 7 јануара на сам православни Божић, чета од 150 хонведа, увече између 8 и 9 сати, отишла је у село и почела из кућа изводити мирне становнике, који су прослављали Божић. Све ухапшене одводили су у општинску коњушницу и у школу, где су их, по претходном мучењу, убијали. Многе су водили на Тису, па их убијали код мошоринске пумпе. Делом су их убијали и по улицама. Убијене су претходно злостављали и мучили, тако да су сви лешеви били унакажени: очи извађене, носеви отсечени, језици ишчупани, руке и ноге пребијене. Жене су силовали па им груди секли. Имовина убијених је пљачкана, разношена, упропашћивана и уништена. Тада су између осталих убијени Светозар Влашкалић, прота; Јоца Сузић, економ и жена му Зорка; Рада Живковић, трговац; Милош Гавриловић, трговац; Рада Заназир, економ итд.

Кад је лед на Тиси почео да се отапа, лешеви су стали пловити. У времену од 2 маја до 25 јуна 1942, на подручју

Окружног суда у Петровграду, судским путем прегледано је и сахрањено 292 леша, од којих је било 227 мушких и 65 женских. Идентитет ни код једног леша није се могао утврдити, јер ни код једног нису нађене исправе. Сви лешеви имали су жицом везане руке на леђима. Сви су били само у доњем рубљу или голи. Од тога броја лешева било је 16 деце до 15 година, а 15 од 15 до 20 година. Било је неколико лешева деце до 5 година, а био је и један леш мушког детета између три и по и четири године. Утврђено је да је

Сл. 50. — Мађарска војска стрељала је мирне грађане

дете било прободено бајонетом и да је од тога наступила смрт. Нађен је у води и један џак, у коме је било завезано троје деце од једне до четири године. На подручју Среског суда у Перлезу сахрањено је у исто време 144 леша, од којих је било 109 мушких, 27 женских и 3 дечја. Осим тога, општине на подручју Окружног суда у Петровграду, сахраниле су још око стотину лешева извучених из Тисе.

Можда нема јасније оптужбе ових зликовачких дела него што је следећи став из пера већ поменутог народног

H1517-0144

H1517-0145

посланика Жилинског: »Једна верзија о прогону гласи, да су током ноћи у Жабљу сакупили нешто око 1.000 до 1.400 људи, у огромној већини Србе, мањим делом Јевреје, и целе породице, заједно са женама, девојкама, децом и одојчадима, превозили на обалу Тисе војничким камионима, овде их поставили на стрму обалу, насупрот банатској обали, као да чекају скелу, након чега су их изрешетали аутоматским пушкама, а затим бацили у Тису кроз рупу исечену на леду. Према другој верзији, ово се убијање у Жабљу одви-

Сл. 51. — Леш жене нађен на обали Дунава после „рације" у јануару 1942

јало и мањим деловима и то у данима од 5 до 19 јануара. У суседној великој општини Чуругу ово клање је наводно обављано од куће до куће док је пред кућама стајао војнички камион, у који су бацали лешеве, па када би се камион напунио, одвозили су их на Тису и онде их бацали под лед залеђене Тисе. Камион се затим враћао и тако је текло то језиво клање, током кога ни за кога није било милости, па ни за децу, ни за старце, догод се поново камион не би на-

пунио. Према мојим обавештењима, у Чуругу је било више мртвих него у Жабљу, који број може да износи до 3.000. Број поубијаних у осталим општинама не бих могао да наведем ни са приближном вероватношћу. Говоре о 25 до 30 мртвих у Госпођинцима, 30 до 35 у Св. Ивану, али ове општине чине мали део ова два среза.« (Меморандум од 4 фебруара 1942).

Сл. 52. — Овом детету Мађари су отсекли главу па га тако сликали

Новосадски погроми

Велико-мађарски бес достигао је свој врхунац у јануарским погромима у Новом Саду. Ове покоље, који су разоткрили сву бестијалност мађарских империјалиста, извеле су присталице велико-мађарске странке САЛАШИЈА и ИМРЕДИЈА, т. зв. стреласти крстови, заједно са жандармеријом и сегединским гарнизоном генерала ЈОЖЕФА ГРАШИЈА, а са знањем и по наредбама ондашњег претседника владе Др. ЛАСЛА БАРДОШИЈА и »Одбора деветорице« у Новом Саду. За све покоље одговорност пада на војску и на врховну политичку власт у Мађарској, на челу са регентом

H1517-0146

ХОРТИЈЕМ и његовом владом и на подређене им органе, који су тај покољ наредили и извршили.

План „рације" створен је у Спомен-дому (маџ. Левенте Отом) 20/I-1942 на конференцији 15 генералштабних официра под претседништвом витеза ЈОЖЕФА ГРАШИА. Међу тим официрима били су: ВАЛА ИШТВАН, потпуковник, командант ЛЕВЕНТИ; КУН БЕРТАЛАН, потпуковник Контрашпијунаже (кемелхарито); ГУНДЕ ГЕЗА, потпуковник; и БАТОРИ, жандармеријски потпуковник; као и комесар маџарске краљевске државне полиције ТАЛИЈАН. Иако је конференција била тајна, утврђено је да је на њој створен детаљан план погрома Срба и Јевреја, да је срећивала и ревидирала методе рада у спровођењу рације, која је морала бити унапред припремљена, што се види из свега, а нарочито из тога што су сви официри и војници приликом „рације" носили са собом потпуне спискове Срба и Јевреја.

Рација је почела 21 јануара 1942 око 6 часова ујутро. По целом граду излепљене су плакате које су објављивале почетак рације: „Пошто се на подручју Новог Сада крију разна сумњива лица као и велика количина оружја, то је Министарство војске наредило да се одржи претрес свих станова као и легитимисање свих лица. Наређује се грађанима који код себе имају каквог оружја, да га одмах предају најближој команди.

Наређује се да се свако задржава у стану где је пријављен. Слободно кретање дозвољава се само државним чиновницима, фабричким радницима као и сваком грађанину колико му је потребно да набави најнужније животне намирнице за одређени дан. У сваком случају свако мора располагати са потребном легитимацијом, а кретање је дозвољено само средином улице.

Жалузије на прозорима морају бити спуштене и не сме ће гледати на улицу.

Код кога се буде нашло сакривено оружје, или ко буде код себе држао сумњива лица, тај ће бити изведен пред војни суд."

Потписао га је хонвед-аломаш поранчнок (хонведски командант места — т. ј. Јожеф Граши).

По тексту плаката нико није могао ни помислити да маџарски окупатор намерава под „рацијом" да изврши масовна зверства над Србима и Јеврејима у циљу њиховог потпуног уништења.

H1517-0147

H1517-0148

Сл. 53. — Уништаване су читаве породице

„Рација"

21 јануара рано ујутро хонведске хорде су се размилеле по целом граду, блокирале све улице и почеле вршити „претрес". Они су при том извршили таква зверства, да ће ући у историју као узор непојмљивог варварства.

У Румењачкој улици резултат претреса станова и легитимисања био је тај да је већина становништва камионима одведена на „штранд". Неке су убијали већ на улици. Тако су, на пример, жандарми приморали Саву Фелбапова и Стевана Ракића да легну у снег са опруженим рукама, па су их из пушака побили.

Породицу Коларов затрли су готово потпуно, убивши 9 чланова; остала је само мала Александра. Један од официра узео је из недара једне жртве 250.000.— динара. Тај исти официр-садист присилио је 13-годишњу Александру да вуче лешеве својих убијених родитеља на улицу, како би се могли утоварити на камионе.

23 јануара упало је пет жандарма у кућу Јелене Јовандић и запитали њене синове, недораслу децу, које су вере

H1517-0149

Кад је једно дете одговорило да су православне вере, они су све петоро деце истерали у двориште, а мајку су затворили у кућу и поставили војника да је чува. Несрећна мајка чула је дечје запомагање: „Мама, не дајте нас!“ Затим су одјекнули пушчани плотуни, па је наступила тишина. Полулуда од бола мајка је истрчала у двориште и скаменила се: видела је пет лешева својих синова, наслоњених на суседову тарабу. Лубање су им просвиране куршумима а тараба попрскана крвљу и можданом масом. — Не обазирући се на њен бол, крвници су јој ставили нож под грло и затражили новац. А кад су добили сав новац, отишли су у друге куће.

У улицама који се сучељавају са улицом Цара Душана истребљено је такође неколико породица: уништена је цела породица Лазе Љубојева из Дударске улице због денунцирања ФЕХЕР ВИЛМОША и СИТАШ ЈОЖЕФА; сва породица свештеника-катихете Иванчевића од 5 чланова; породица Боривоја Костића итд.

Осим ових страдали су и многи други. Сви су одвођени камионима на Штранд и друга места и тамо стрељани. Појединачно убијање вршило се и на самој дунавској обали код петроварадинског кеја и у близини железничког моста. Њихове лешеве одмах су бацали у Дунав посебне војне екипе одређене баш за тај посао.

Сл. 54. — Мађарски војници су задовољни због злочина које су починили

H1517-0150

Масовно убијање у Милетићевој улици

На углу Милетићеве и Горњошколске улице вршено је масовно убијање Срба и Јевреја из Милетићеве и из околних улица. Ту су жандарми и војници доводили групе људи, којима је наређивано да клекну у снег. После тога им је у леђа опаљен плотун, а жртве су падале лицем у снег. Новодоведени морали су стати испред побијених жртава па су и они обарани плотунима. А за промену, некима је наређено да легну на земљу, па су тако убијани.

На ту крваву кланицу довођени су не само одрасли мушкарци него и жене и деца, па и одојчад у наручју матера.

А пре него што би се лешеви одвукли, војници су скидали бунде, ципеле и остале ствари од вредности.

Убијање на Дунавској обали

23 јануара спроведена је већа гомила људи, жена и деце од санаторијума др. Јаковљевића до краја трамвајске пруге, према санаторијуму др. Узелца, и ту су пушчаним и митраљеским плотунима пострељани. После тога војници су лешеве вукли за ноге до саме дунавске обале и ту их бацали под лед.

Сл. 55. — После „рације" улице су биле пуне крви и лешева

Све ово гледали су морнари са брода „Корона" који је пловио између једне и друге обале. Морнари су причали да је маса лешева ометала пловидбу.

Убијање у Касарни XVI батаљона пограничних ловаца

Једна велика група људи доведена је 23 јануара из околних улица у двориште касарне, где су их војници све побили.

Док су лешеви још лежали на земљи, један од официра издерао се на војнике: „Склоните ове цркотине да их не гледам". Кад су лешеви однесени, на дворишту је остало много крви и делова човечијег тела. Војници су се сами хвалили да су са мртвих људи секли прсте и скидали прстење.

Кланица на Штранду

Гомила Срба и Јевреја из свих делова града довожени су камионима или су под стражом, пешке, спровођени до пред сам улаз у Штранд, новосадску плажу. Ту су били постројавани у редове и чекали су да буду уведени појединачно или у групама на плажу, одакле су се непрестано чули пуцњеви пушака и запомагање жртава.

Масовно убијање на самој обали Дунава, поред Штранда, почело је 22 јануара у 4 сата ујутру и трајало је до 4 сата поподне. Жртве су падале у воду, а оне које су пале на обалу, војници су гурали под лед. Један посматрач са друге обале установио је да је убијано 15 особа на минут. У 4 сата дошао је официр и наредио да се преостали „заробљеници" одведу у Спомен-дом. На путу до дома стрељани су неки старци и изнемогли, према наређењу које су официри издали: „ко се успут буде окренуо или застао, биће убијен".

Масовно убијање на Успенском гробљу

На православно Успенско гробље Мађари су доводили становнике околних улица, већином Јевреје, и убијали их или на улазу у гробље или на самом гробљу. После масовног стрељања невиних жртава, мртвачница је била сва попрскана крвљу и мозгом, а зидови изрешетани метцима.

Да би, ваљда, уклонили главне сведоке тог ужасног злочина, Мађари су убили и гробара, његову жену и двоје деце, једно од 9 а друго од 13 година.

H1517-0151

Убијање на игралишту „НАК"-а

На игралиште „НАК"-а жртве су довођене из свих делова града и ту убијане дана 22 и 23 јануара. У току та два дана цео тај простор био је блокиран, а из тог правца непрестано су се чули плотуни.

24 јануара дошли су на игралиште радници градског поглаварства да уклоне трагове крвавог злочина. Крв је очишћена, место дезинфиковано, а лешеви однесени на Успенско гробље.

Извршиоци покоља

Како је досада утврђено, у „рацији" су учествовали: војска и жандармерија, мађарска државна краљевска полиција у Новом Саду, као и Мађари који су живели у Новом Саду.

У извршењу страховитог погрома највише су се ангажовале војска и жандармерија, које су се распоредиле у граду већ у рано јутро 21 јануара 1942. Покољима су руководили штабови појединих скупина, смештени у поједине мађарске куће. Судбина Срба и Јевреја зависила је тако

Сл. 56. — Стрељани у Н. Саду приликом „рације" у јануару 1942 год.

H1517-0152

не само од мађарске војске и жандармерије, него и од самог мађарског домаћина куће, у којој је био штаб дотичне формације. Реч Мађара-домаћина те куће била је пресудна по Србе и Јевреје похватане у том реону.

За спровођење „рације" мађарски окупатор изабрао је најкрволочније типове. За илустрацију навешћемо само неколико случајева који показују злочиначку свирепост извршилаца. Тако је ђак жандармериске школе у Сексарду КЕЊЕРЕШ ЈАНОШ рекао: „Убио сам 20 људи из Шосбергерове куће у Милетићевој улици. Убијање ми је причињавало задовољство, само ме је после мрзело да лешеве бацам у камион". Кад су на очиглед матере војници убили њено петоро мушке деце (од 15—28 година), мајка је у страховитом болу плакала. Један од убица, гурајући је кундаком, издерао се на њу: „Не смеш плакати". 23 јануара 1942 у стан Јована Татовића ушли су један жандарм, један жандармериски поручник и један војник. Жандарм је ухватио домаћина, а официр је прислонио на ухо жртве цев револвера и опалио. Смртно погођен, човек је пао, а официр се искезио и задовољно рекао: „Лези сада, смрдљиви Раце".

За безброј оваквих злочина ови извршиоци-џелати одликовани су доцније „Крстом народне одбране" (Немзетведелми Керест) и „Спомеником јужних крајева" (Делвидеки Емлеккерем), као да су били на фронту. Али су Мађари можда тако и мислили, јер су групе невиних голоруких Срба и Јевреја, који нису показивали ни најмање знаке отпора, и који су сви били похапшени у њиховим кућама, називани заробљеницима (фогљок), као да је Нови Сад био бојно поприште, на коме су се сукобиле две равноправне војне снаге.

Утврђено је да су у „рацији" учествовале следеће јединице:

1) XVI батаљон пограничних ловаца са седиштем у Новом Саду. Командант батаљона био је потпуковник САКАЧ ЗОЛТАН, а њему подређени официри поручници САЛАЈ ИШТВАН, КАРЛИЧКО ИМРЕ, КАКАШИ ЛАСЛО и ДЕМЕ ОТО. У истом батаљону био је потпоручник ИВАЊИ ИЛЕШ и заставници ШИПОШ ШАНДОР, ДУДАШ ЛАСЛО и ФАРКАЈ ЈАНОШ.

2) Мађарски краљевски XX хонведски пук, I и II батаљон из Кишкумхалаша. Командант I батаљона био је потпуковник БУЧКА ГАБОР, а командант II батаљона витез НАДОР.

H1517-0152A

3) Мађарски краљевски бициклистички батаљон са седиштем у Сегедину. Из тога батаљона истакли су се у рацији: капетани НЕМЕТ ЛАСЛО, ДУШКА ЛАЈОШ, САЛАНТАЈ и ФРАНКАЈ ЈОЖЕФ; потпоручник КИШ ЗОЛТАН; наредници ЧОНТОШ ЛАСЛО и ЗОЛД АНДРАШ; поднаредници НАЂ ЈАЊОШ и ТЕРЕК и војник ХАЛАШ МИХАЉ.

4) Војска краљевске мађарске флоте у Новом Саду.

5) Једна јединица из Калаче, чији се назив није могао установити.

У „рацији" је учествовала и мађарска државна краљевска полиција у Новом Саду, ангажујући се у изради спискова Срба и Јевреја и у вршењу масовног легитимисања у Спомен-дому, у непосредном вршењу претреса станова, као и легитимања Срба и Јевреја било самостално или у сарадњи са војском, у показивању станова Срба и Јевреја оним извршиоцима рације који нису били из Новог Сада.

Пошто је „рацију" у главном спроводила она група људи којима месне прилике у Новом Саду нису биле познате, мађарски окупатор је искористио Мађаре мештане, од којих

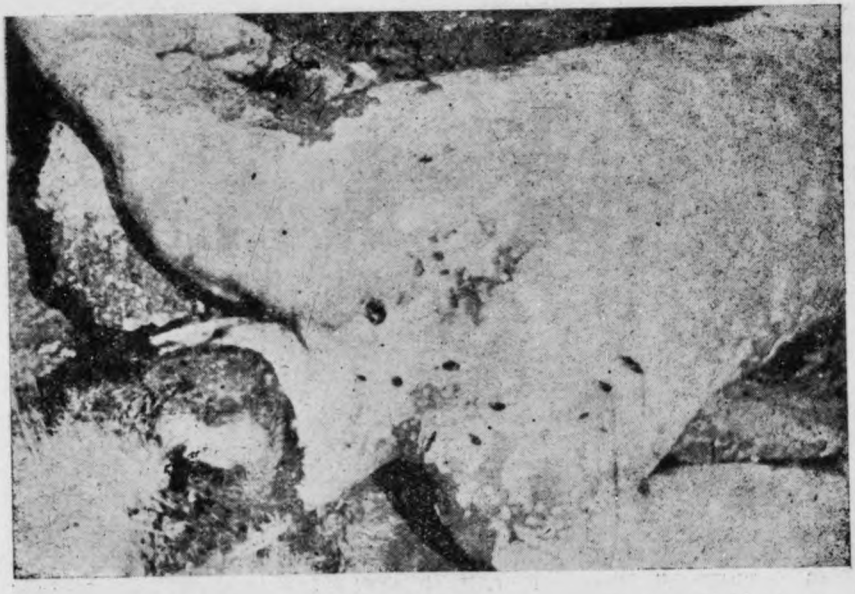

Сл. 57. — Садистички бес мађарских војника: на лешу се виде трагови многих убода ножем

H1517-01528

H1517-0153

је створио тзв. „Легитимациони одбор", у који су ушли угледни претставници мађарске интелигенције, трговаца и индустријалаца. Тај „Легитимациони одбор" помагао је војсци, жандармерији и полицији приликом масовног легитимисања вршеног у Спомен-дому од 21 до 23 јануара 1942 до 10 часова увече. Квалификација тог „Легитимационог одбора" била је у ствари пресуда за сваког доведеног. За кога су чланови тог одбора потврдили да је „исправан", тај је био пуштен на слободу, а остали су предавани војницима и жандармима на милост и немилост.

Чланови тог „Легитимационог одбора" били су: Д-р ВАГНЕР КАРЛО, краљевски јавни бележник; Д-р ЛЕХ ТИБОР, краљевски јавни бележник; Д-р ПЕТЕР ВАГНЕР, адвокат; ТОМАН ШАНДОР, новинар; РАДНАЈ-РАДИЧЕВИЋ ШАНДОР, новинар; НАЂ ЂЕЖЕ, директор градске штедионице; ФЕХЕР ЂОРЂЕ, трговац; ХАИЧ ИШТВАН, трговац; ГАУС ЂЕЖЕ, трговац; БЛАЖЕК ЈОЖЕФ, трговац; МАРТИН РОБЕРТ, месар; инж. СЕКЕ КАЛМАН, индустријалац; ПАНДУРОВИЋ ЂЕРЂ, дрвар; ШНАЈДЕР, механичар.

Осим ових у Спомен-дом је за време масовног убијања и легитимисања долазило и свештенство, и то: СВРАКА ФЕРЕНЦ, жупник-опат, и ХОРВАТ ЛАЈОШ, реформатски пастор и посланик мађарске народне скупштине (доњег дома) у Будимпешти.

Приликом испитивања личних података и квалификовања појединаца истакли су се од војске: ХАРКАИ ЈОЖЕФ, жандармериски официр; потпуковник КУН БЕРТАЛАН, шеф Контрашпијунаже; ДЕЖАКНАЈ МАРТОН, жандармериски наредник у резерви, иначе трговац, који се доцније прославио као најкрволочнији инквизитор нашег света у тзв. „Армији" у Новом Саду.

У овим страшним данима показали су своје право злочиначко лице многи Мађари који су годинама живели с нашим светом, уживајући сва права и широко гостопримство једног народа племенитог срца. Они су се свом жестином бацили на наш голоруки свет, доприневи много да његове патње и страдања добију тако страховите размере. Наводимо имена само неких од тих злочинаца:

СИТАШ ЈОЖЕФ, трамвајџија, који је сам признао да је пријавио пекара Љубојевића Лазу; те су Лазо, његова жена, 4 сина од 18—25 година и кћи од 13 година, побијени;

СОМОЂИ ДУЧИ, сам је признао да су на његову денунцијацију људи убијани;

БАСТИЈАНЧИЋ МАРИЈА, мађарица, вратила је мађарске војнике који су већ прошли кућу једног Србина, јер су по имену мислили да је Мађар, и рекла им: „Јесте, он је припадник српске народности". То је било довољно да тај човек буде стрељан;

ВАРГА ЈАНОШ и ЛАБАНЦ, денунцијанти;

МОЧНАИ ШАНДОР, код кога су се налазиле ствари убијених Срба и Јевреја, хвалио се тиме;

САБО, из Руменачке улице, био је на услузи мађарским војницима.

А једна група мађарских омладинаца веселила се над масом убијених Срба и Јевреја на Успенском гробљу, говорећи: „Тако и треба да се врати 1848".

Крај „рације"

Рација у Новом Саду, најстрашнији масовни злочин мађарске солдатеске, чијом је жртвом пало око 1.300 душа, завршена је 23 јануара у 21 сат плакатом хонведског команданта места ЈОЖЕФА ГРАШИА, у коме се на несумњив начин утврђује кривица како локалних новосадских

Сл. 58. — Мађарски генерал, задовољан, гледа лешеве побијених Срба

H1517-0154

H1517-0155

цивилних власти, тако и саме централне мађарске владе, њеног министра претседника д-р ЛАСЛА БАРДОШИА, њеног министра унутрашњих послова КЕРЕСТЕША ФИШЕРА, и њеног министра војске генерал-пуковника БАРТА. У том плакату се каже:

„Градоначелник, на челу са претставницима грађана, потражио ме је 23 увече и замолио ме да после довршеног истраживања комунистичких партизана и осталих елемената удружених с непријатељима мађарске државе, наређеног нам од стране краљевске владе, врати што пре грађанима Новог Сада њихов мир". Даље каже да се „тешко одлучио да овако брзо обустави војничке мере", али „ако ма и једном војнику хонведства или жандармерије буде фалила и једна длака на глави . . . опет би се пореметио градски мир."

У Новом Саду су тада убијени, између осталих: др. Игњат Павлас и жена; др. Милош Бокшан са породицом; др. Славко Узелац, лекар; др. Коста Трифковић, лекар; др. Реља Трифковић, адвокат; Милан Радишин, адвокат; Миливој Поповић, прота; Стеван Иванчевић, прота са женом и две кћерке; Александар Ердељан, ђакон; Вељко Зусајић, професор Богословије; Светислав Ивковић, трговац; инж. Ђорђе Жакић и жена; инж. Васа Капамаџија, жена и двоје деце; инж. Никола Драгојлов; др. Груја Медаковић; Павле Гавриловић, адвокат; Милан Гавриловић, приватни чиновник; петоро браће Јовандића; Рада Божин, приватни чиновник; Славка Божин, домаћица; Паја Давидова, Чурчија, жена и два сина; др. Милорад Рајић, начелник општег одељења; др. Иван Поповић, лекар; Душан Атанасковић, гостионичар; Зорка Нађвинска, домаћица; Павле Думђеро, трговачки помоћник; Миша Миличев, јорганџија; Страхиња Божанић, гостионичар; Лазар Сава Керац, ратар; Паја Керац, ратар; итд., итд.

За утврђивање ових злочина пружају нам и сами Мађари драгоцена признања. У већ наведеном меморандуму народног посланика ЖИЛИНСКОГ стоји: „Отворен и званични погром, без дизања оптужбе и са искључивањем одбране, масовно убијање великог стила, може историја у Мађарској да забележи јануара 1942 године". А у самом мађарском парламенту, у 1942 години, одговарајући на једну интерпелацију, тадашњи претседник владе КАЛАЈ отворено је и јасно признао новосадске покоље речима: „На нашу несрећу, незаинтересовани појединци из грађанства, не придржавајући се наредбе, која је у том смислу издата, гоњени

радозналошћу пошли су на улице, а српско становништво омаловажавајући изјашњавало се о хонведима да и онако неће смети употребити оружје. Према томе, неумесно држање становништва, у највећем делу изазвало је као последицу, коју јако жалимо, да се одиста међу жртвама налазе невина грађанска лица. Несумњиво да су у ванредно затегнутој ситуацији поједини органи власти почели да претерују и извршили испаде. Међу жртвама има и невиних. То је стварност". Ма колико би било лукаво и цинично објашњење, које овај ратни злочинац даје о новосадским покољима, ипак се из целог овог става види једно признање, и то од званичних кругова Мађарске, о неделима која су почињена над мирним нашим народом у Новом Саду, неделима која су доказ више о бруталности мађарске реакције и о нечовечности поступака званичног војничког и управног апарата мађарске државе. Овај исти ратни злочинац КАЛАЈ, на другом месту у свом говору у пештанској скупштини, вели још и ово: „За све време, узимајући у обзир и јануарске дане, број мртвих Срба износи 2.550. У чишћењу у Новом Саду било је 292 српске жртве, у Старом Бечеју, који се спомиње на другом месту, 89, а у акцији чишћења у Тителу 50 српских жртава".

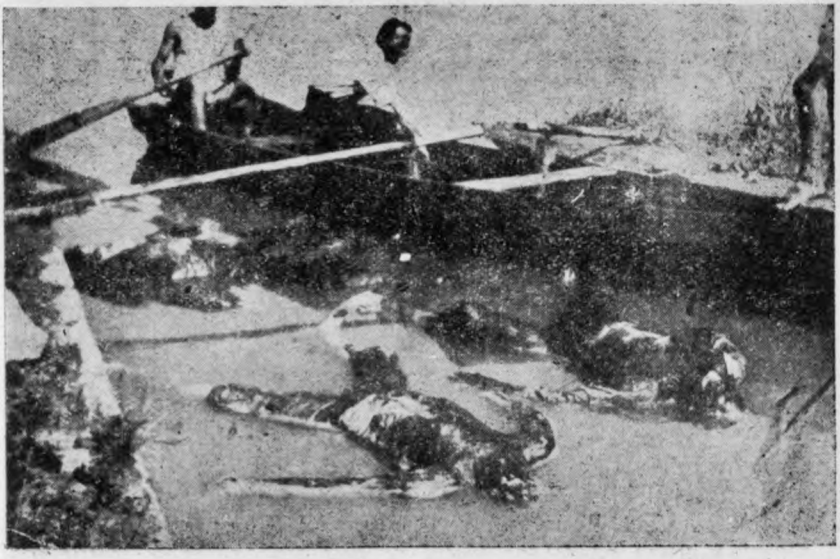

Сл. 59. — Лешеви побијених пловили су низ Дунав

H1517-0156

H1517-0157

Ледена гробница и лешеви који плове Дунавом

Покољи невиних, голоруких грађана у Бачкој и Барањи десили су се усред најљуће зиме 1941/1942. Дунав је био залеђен како скоро није био; тако исто и остале реке. Кошава је брисала банатским и бачким равницама.

Лешеви су бацани у залеђену реку. У пролеће 1942 године лед је кренуо Дунавом. С ледом заједно почели су пловити Дунавом и лешеви новосадских мученика. Они су пролазили поред градова и села, у групама и појединачно, ношени воденом струјом, као грозни сведоци злочина почињених од стране варварског и дивљег окупатора. »Када је почео снег да се топи, вели очевидац — радник Александар Радосављевић из Београда, и да вода Дунавом и Савом надолази, онда је вода покренула све оне лешеве који су стајали на обали. Тада је нагло почела пловити Дунавом велика множина лешева. Неки су ишли водом ношени појединачно, а негде је матица носила пет, шест, десет па и више лешева, повезаних један за други. Како сам често излазио чамцем на Дунав, ја сам чак и из близине, прилазећи гледао те лешеве које је вода носила. Могу да кажем да је Дунавом прошао велики број лешева. Тако је то ишло три, четири дана.« А на другом месту тај исти сведок каже даље: »Напомињем да је Дунавом пловила маса лешева, по моме мишљењу рачунајући, само оно што сам ја видео, могло је бити 600 до 700 лешева, неузевши у обзир оно што је прошло ноћу и што ја нисам видео, јер ја нисам стално био на води. Чуо сам пак од неких аласа, чија имена не знам, како су причали међу собом, да је по њиховом веровању и процени прошло преко две до три хиљаде лешева. Пролазили су лешеви и више дана без престанка дању и ноћу.« Исти сведок вели још и ово: »Ја сам видео и мушке и женске лешеве. Више је било мушких него женских; мушки лешеви су били већином млади људи, нисам запазио ни један леш са брковима. Видело се лешева без руке и без ноге, неким је била отсечена глава, на женским лешевима су биле отсечене дојке, а на неколико мушких био је отсечен полни уд. Лешеви су обично били без одела, а на некима је било и одело. Видео сам, на пример, један леш који је био у униформи поштара, а када је комисија из његовог одела извадила легитимацију видео сам и ја ту легитимацију и на њој је стајало да је поштар и то из Новог Сада, имена на које је легитимација гласила, данас се већ не сећам. У џепу тога поштара нађена је једна мађарска шибица. Један други леш

имао је на себи спортске црне гаћице, преко њих беле буретске панталоне, а поврх тога црне цивилне панталоне; горе само кошуљу. Многи лешеви имали су на себи делове бачванског сељачког одела, а по неки је имао по једну или по две сељачке чарапе на ногама. Ципеле није ни један леш имао. Исто тако прстење и накит ни један леш није имао, сем једног женског леша, који је имао минђуше на ушима.«

У заплењеној архиви окупаторске техничке полиције у Београду нађена је маса докумената и фотографија, који су резултат снимања и техничких увиђаја појединих комисија послатих да ваде лешеве из воде. Из ових докумената се види да је београдска техничка полиција из воде извадила и сахранила 97 лешева у времену од 3 до 22 јуна 1942. Тако је 3 јуна 1942 из Дунава извађен испод доњег града у Београду женски леш стар око 45 година, на коме је констатовано да се ниже десне дојке и леве слабине налазе велике ране од убода ножем (В. бр. 1146). Даље, истога дана је извађен из Дунава код Београда мушки леш стар око 40 година, коме су руке биле везане на леђима дебелим канапом (В. бр. 1167), 7 јуна 1942 извађен је у Београду код панчевачког моста један мушки леш стар око 40 година, на коме је лобања на десној страни била разбијена ударом

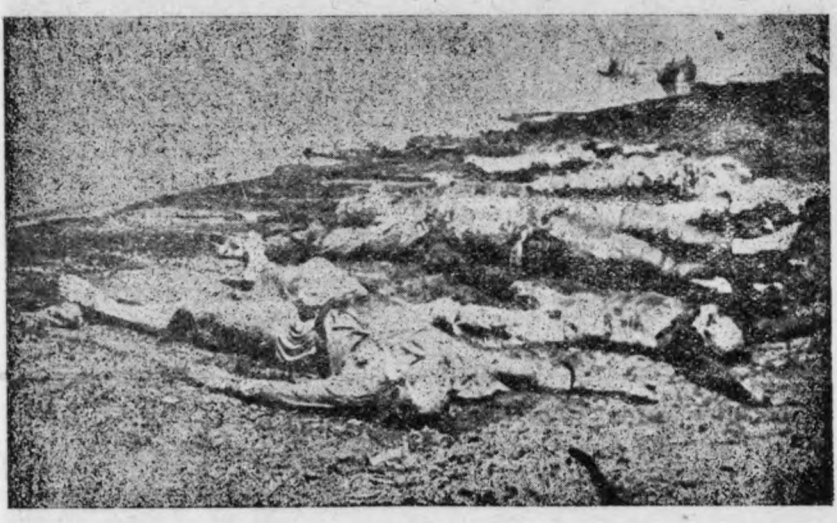

Сл. 60. — Лешеви жртава мађарских зверстава, извађени из Дунава код Београда

H1517-0158

H1517-0159

секире (В. бр. 1148 т. л.). Истога дана извађен је из Дучава код Аде Хује један женски леш стар око 20 до 25 година, који је на десном образу имао улазну рану од метка, а у пределу десне и леве дојке ране од убода ножем. Овај леш имао је око врата обавијену гвоздену жицу (В. бр. 1148 т. 2.). 8 јуна 1942 извађен је из Дунава у Београду близу електричне централе женски леш стар око 30 година, на коме се између дојки налазила велика рана од убода ножем (В. бр. 1170 т. л.). Опет 8 јуна 1942 извађен је из Дунава код електричне централе у Београду мушки леш стар око 20 до

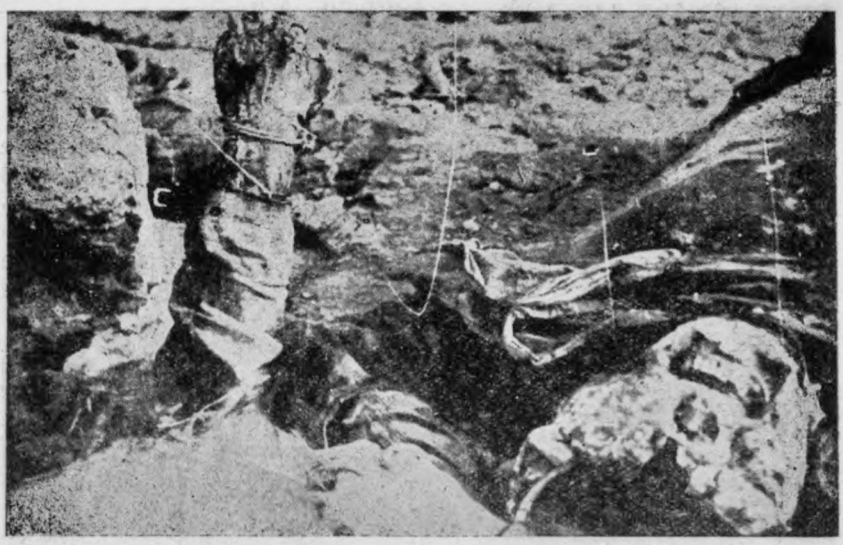

Сл. 61. — Из река су вађени лешеви који су пре стрељања или клања везани

30 година, на коме је десна челна кост била јако размрскана, док се на потиљку налазила рана од пројектила (В. бр. 1170 т. 2). Истога дана је извађен из Дунава на истом месту и леш једне девојчице, старе око 15 година, који је био у распаднутом стању (В. бр. 1170 т. 4.). Поред ових лешева, 8 јула 1942, извађено је из Дунава близу електричне централе у Београду још 20 лешева, већином убијених ударцем у главу. Сви ови лешеви имали су на рукама трагове везивања, а три су леша била женског пола (В. бр. 1170-III).

H1517-0160

9 јуна 1942 извађен је из Дунава у Београду близу панчевачког моста један мушки леш стар око 25 година, у распаднутом стању, који је на задњем делу главе имао четири зареза од ударца секире (В. бр. 1173-I-т. 2). Истога дана на истом месту извађен је из Дунава један мушки леш стар око 30 година, који је имао предњи део лобање потпуно размрскан ударцем неким тупим предметом (В. бр. 1173-I-т. 3.). Опет 9 јуна 1942 извађен је из Дунава код Вишњице женски леш стар око 40 година. Између дојки овога леша налази се велика рана од убода ножа, док је стомак натечен и спуштен, па је вероватноћа да је жена била у другом стању (В. бр. 1173-II-тач. 1.). 9 јуна 1942 код електричне централе у Београду извађена су два леша у распадању, један мушки

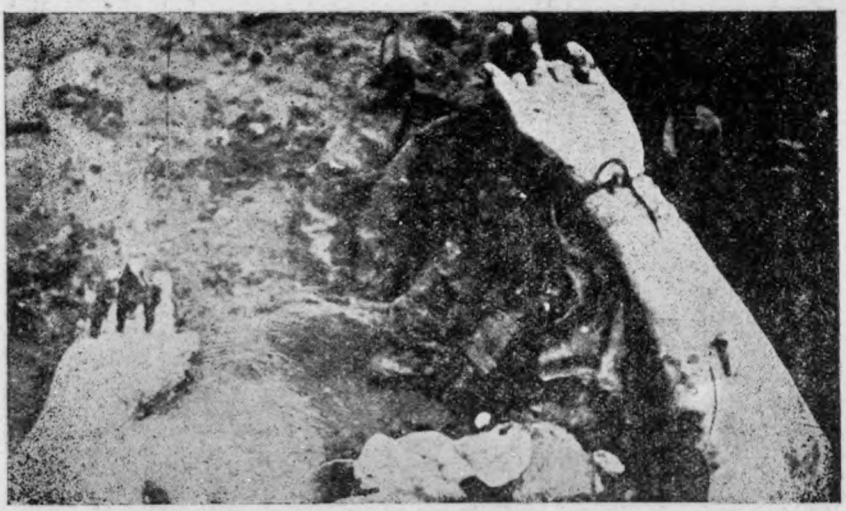

С. 62. — Пре стрељања Мађари су жртве везали

и један женски. На женском лешу лобања је била потпуно размрскана, а на грудима налазила се рана од убода ножем, док је на мушком лешу била лобања такође размрскана. Око руку оба леша видели су се трагови везивања (В. бр. 1173-I-тач. 2.). 10 јуна 1942 извађен је из Дунава код електричне централе у Београду леш који је могао бити идентификован, а о коме је говорио напред наведени сведок Радосављевић. То је леш Николе Алексића, поштара из Новог

H1517-0161

Сада. На леђима овог леша налазила се рана од ватреног оружја (В. бр. 1178-I). 10 јуна 1942 извађен је из Дунава код електричне централе у Београду мушки леш у распадању, коме је десна доња вилица била размрскана, лева рука у рамену сломљена, као и шест ребара са леве стране. На ногама су се налазили трагови од везивања (В. бр. 1178-II). 11 јуна 1942 извађена су из Дунава код панчевачког моста у Београду два леша, један женски, стар око 35 год., и један мушки, стар око 40 година. Лобања на женском лешу била је потпуно размрскана, а на мушком била је размрскана горња вилица са десне стране (В. бр. 1209-6 и 7). 12 јуна 1942 извађен је из Дунава код панчевачког моста у Београду један женски леш у распаднутом стању, на коме је лобања са леве стране била разбијена (В. бр. 1210 тач. 9). Код електричне централе у Београду извађен је из Дунава 12 јуна 1942 један женски леш стар око 30 до 40 година, на коме су кости главе у потиљку биле јако размрскане, док је на левој страни грудног коша испод руке била рана од убода ножа (В. бр. 1210 тач. 10). На истом месту истога дана извађен је из Дунава и леш једне девојчице од четири до пет година у распаднутом стању (В. бр. 1210 тач. 11). 13 јуна 1942 извађен је из Дунава код панчевачког моста

Сл. 63. — Жртве мађарског варварства

H1517-0162

један мушки леш у распаднутом стању. Лобања овог леша била је разбијена, а лева рука у корену шаке везана конопцем. У џепу нађена је шибица мађарске фабрикације (В. бр. 1211 тач. 7). Један мушки леш нађен је код Аде Хујѐ 14 јуна. Његова лобања била је разбијена, а лева страна доње вилице била је унакажена; на левој руци леша налазио се канап (В. бр. 1212-III). 16 јуна 1942 извађен је из Дунава код Аде Хује леш дечака од 7 до 8 година. Леш је од механичких повреда унакажен. Главе нема. Руку до »лакта нема, као ни десне ноге до колена« (В. бр. 1241-I). Истога дана код Аде Хује извађен је из Дунава женски леш, који је на десној слепоочници носио рану од убода хладног оружја (В. бр. 1241-тач. 2). Код Аде Хује нађен је тога истога дана један мушки леш у распадању, коме је леви део лобање био размрскан ударом хладним оружјем (В. бр. 1241 тач. 3). Истога дана на истом месту извађен је леш девојчице од 13 до 14 година, на коме је лобања била размрскана (В. бр. 1241 тач. 4). 21 јуна 1942 извађено је из Дунава више електричне централе шест лешева. Један је леш био женскога пола у јаком распадању с доњом вилицом потпуно разби-

Сл. 64. — Камион превози лешеве извађене из Дунава

H1517-0163

јеном. Други је леш био мушкога пола, исто тако у јаком распадању, док се на левој стране лобање, у области слепоочнице, опажала фрактура лобање и рупа са зракастим пукотинама од зрна. Трећи леш је био мушкога пола, такође у распадању. Коса му је била седа, а испод левог ува био је убоден, док му је лева вилица била сломљена. Четврти леш био је такође мушки, у распадању. Доња вилица са леве стране била је такође сломљена, а лева рука у корену руке везана. И пети леш је био мушки. Лобања је била размрскана, а лева рука везана у корену шаке канапом. Шести леш је био женски у јаком распадању, и о њему вели званични извештај техничке полиције да је имао »ноћну спаваћицу од фланела у пругама сиво-зелене боје и другу спаваћицу од сиве боје«. Лобања је на овом лешу била разбијена, а лева рука у корену шаке везана канапом (В. бр. 1281 од 24 јуна 1941). 25 јуна 1942 извађен је из Дунава на десној обали више електричне централе женски леш, коме је лобања била потпуно разбијена.

Сви ови извађени лешеви из Дунава јасно показују величину страдања нашег народа и силину злочиначког беса мађарских окупатора у зликовачком савезу са немачким зверима.

Противправна анексија Бачке и Барање Мађарској

Велико-мађарским империјалистима није било довољно само то што су окупирали северне крајеве Југославије, који њој не припадају, и на тај начин ушли у њихове поседе, већ им је било стало насупрот одредбама међународног јавног права, да ове области дефинитивно припоје и ставе под своју власт. Регент НИКОЛА ХОРТИ, главни мађарски ратни злочинац, приступио је анексији Бачке и Барање, и у том циљу потписао је крајем 1941 године, закон о припојењу »јужних крајева« Мађарској. Овај закон, флагрантна повреда међународног права, изгласан је у народној скупштини у Будимпешти 16 децембра, а у Горњем дому 20 децембра 1941.

На основу једног оваквог противправног акта, великомађарска реакција почела је одмах да позива у своју најамничку војску, која је стајала у служби хитлеровске Немачке, обвезнике југословенског држављанства. Мађарска влада и мађарски генералштаб објавили су регрутовање војних обавезника немађарске народности и држављанства и тиме повредили одредбе међународног права. Стали су нагонити

H1517-0164

Србе из Бачке и Барање да својом крвљу допринесу одржању окупације, и натеривали су их да се укључе у фашистички поредак. Покушали су да поведу синове наших народа на источни фронт у борбу против наших савезника и браће, не водећи при томе рачуна о савести, интересима и грађанским обавезама југословенских држављана. Усто, нагонили су југословенске држављане да положе заклетву шефу једне стране државе, крвнику и џелату словенских народа НИКОЛИ ХОРТИЈУ, што је не само крупан прекршај међународних прописа, него и дело цинизма. Што наро-

Сл. 65. — Немачки официр гледа лешеве људи које су побили немачки савезници Мађари

чито квалификује мађарске бандите, то је чињеница што су натерали југословенске држављане да положе заклетву баш на дан рођења регента Хортија. А да би ирониј била већа, натерали су их да заклетву положе на српском језику и пред православним свештеником. Овако регрутовани Срби одвођени су на фронт и ту се са њима сурово поступало. Они су понижавани, називани су »смрдљивим Рацима« и шиканирани су. Тачан број Срба позваних у војску не зна се, али се цени да их је било око четири хиљаде.

H1517-0165

Проглашењем анексије, северне области Југославије укопчане су у цивилну мађарску управу и стављене под контролу њихових полицајаца и шпијуна. За великог жупана Бачке тзв. »Бач-Бодрошке жупаније«, са седиштем у Сомбору, постављен је Др. ЛЕО ДЕАК, док је Др. АНДОР РЕК постављен за жупана у Суботици, а Др. ПЕТЕР АПАТИНИ-ФЕРНБАХ постављен за жупана у Новом Саду. Ова тројица имала су задатак, да до краја сломе дух нашег народа у северним крајевима Југославије, да га помире са мађарским јармом и да му улију робску послушност. Терористичким методама и најцрњим полициским средствима, они су покушавали угасити сваку искру отпора од стране народних маса и сузбити сваку мисао на коначно ослобођење. Приликом прве посете дописника петоколонашке „Нове поште" ЛЕУ ДЕАКУ, у априлу 1942 године, овај му је рекао: „Једно свима Србима поручујем да буду потпуно мирни и да свим силама настоје да у прикључењу јужног краја матери земљи нађу своје место". (Нова пошта 1942 године 14 априла). Он поручује свима Србима да буду робови и гражи од њих да у својој сопственој земљи нађу неко „своје место".

Али се др. ДЕАК није задржао само на овој својој поруци, него је послао у Бачку онај по злу познати *„војни ђенералштабни суд"*. Овај суд је био, по речима једног Мађара „путујући велики војни суд, који је тужна пародија путујућих глумаца из вароши у варош, из села у село". Свако и најмање село у Бачкој — вели судски приправник Милутин Поповић из Сомбора — има по два специјална детектива, који врше стално хапшење. Народ их зове *„џелати"*. Кад се ухапси већи број, из различитих разлога, транспортује се у Сомбор и Нови Сад, где после долази војни ђенералштабни суд из Пеште и врши суђење ухапшеника. Суђење се врши тајно уз присуство само једног браниоца, а тај може бити само неки др. ЂЕРЂ ГРУБЕР. Јавно се објављује само казна без образложења. Тако се дешава да се за већину осуђеника и не зна зашто су осуђени. Поступање полиције у затворима са ухапшенима прелази све границе. Дешавало се да осуђеника на смрт морају да изнесу на стрељање пошто овај због преломљених делова тела не може да иде. Полициски агенти ДЕАКА и ФЕРНБАХА, као што су ЂУЛА ЗОМБОРИ, шеф мађарске полиције у Новом Саду; др. ФЕХЕР, судски капетан, командант војног суда у Тополи; др. МИХАЛОВИЧ, полициски саветник; др. ЈОЗЕФ КЕЊЕКИ, полициски саветник; др. ОРОШ, полициски саветник; др. ЕЛЕМЕР ОЛАХ, полициски саветник; др. ЈАНОШ КАНТОР, полициски при-

H1517-0166

став; др. КОЛТАЈ, полициски пристав; ХЕЂИ, полициски агент; ФЕЛДЕШИ, полициски агент; ДАЛОШ, полициски агент; БАЛАШ, полициски агент; и ГЕСТЕШИ, полициски агент; — сви ти полицајци и полициски агенти од којих многи носе докторску титулу, триумфовали су у свом бесу над голоруким и обесправљеним нашим народом. Не зна се шта је код њих било горе, корупција или суровост. Ови полициски агенти ФЕРНБАХОВИ и ДЕАКОВИ хапсили су девојке из честитих кућа и одводили их некуда, тако да ни родитељи нису знали куда их воде. По целој Бачкој настало је дивље масовно вешање нашег живља. „Имам то осећање, вели мађарски посланик Жилински, да је број обешених „комуниста", још пре погрома, широм целе Бачке прешао више стотина."

Сл. 66. — Масовно стрељање у Бачкој

Расељавање српског народа

Генерал ФЕРЕНЦ БАЈОР, командант места у Новом Саду, издао је плакат 25 априла 1941, којим је позвао „све Србе, Цигане и Јевреје" који пре 31 октобра 1918 године

H1517-0167

нису имали завичајност на подручју Новог Сада и околине, да се у року од три дана иселе из државе. Војни службеници генерала БАЈОРА, ишли су потом од села до села, купили све људе, жене и децу, па их онда водили до Дунава, у Нови Сад и село Бегеч, где су их скелом пребацивали преко реке. Ништа им нису давали да понесу са собом. Сва имовина бедних пресељеника и изгнаника пала је у руке мађарским пљачкашима и њиховој обесној солдатески. Ко се није хтео иселити, њему су претили смрћу. Многи од ових протераних после су још дуго лутали по Срему, из места у место, надајући се да ће се ипак моћи пребацити натраг у своје село из кога су истерани супротно свим осећањима човечности и законима међународног права.

Тако су, осим Новога Сада, страдала сва села у новосадском срезу, као што су Темерин, Танкосићево, Степановићево и др., затим насеља у срезу тителском.

У мају месецу 1941 године мађарски бандити променили су начин исељавања српских сељака-колониста. Нису их више пребацивали преко Дунава у Срем, него су их водили у концентрационе логоре. Исељавање су вршили месни команданти, а у селима је извршавала хусарска бригада под командом генерала ДАЛНОКИ ВЕРЕШ ЛАСЛО-а, а све то је вршено по наредби шефа генералштаба генерала ВЕРТА.

Тако су мађарске војне власти наредиле 7 маја 1941 колонистима из Соколца, да се сви морају сутрадан у 6 часова изјутра окупити на једној пољани ван села. Колонисти су се повиновали овој наредби, па су се 8 маја сви окупили. У 8 часова наређен је покрет. Напред су ишли хонведи, за њима становништво села. Собом је сваки смео узети оно што је могао понети на леђима. У вече 8 априла поворка је стигла у Стари Врбас, где је заноћила у једној фабрици. Ту су мађарски војници извршили претрес над похапшеним и, одузевши им све што је било од вредности, опљачкали их на бестидан начин. 9-ог пошли су даље и истог дана око 14 часова стигли су у Нови Сад, где су смештени у хангаре на аеродрому Југовићево. За све време пута су бестијално кундачени.

Исто тако, 15 маја 1941, упали су мађарски жандарми у колоније у суботичком срезу, као што су Карађорђево (180 породица), Мали Београд (40 породица) и Кочићево (30 породица) и наредили свему становништву да се у року од 5 минута спреми за полазак. Искупљање је наређено на пашњаку покрај села. Могуће им је било узети само оно што је било на дохвату руке. Неке породице нису чак имале ни вре-

H1517-0168

мена хлеб из пећи да изваде. Кад су се окупили на одређеном месту, жандарми су их пописали, децу и изнемогле погрпали на камионе, а остале пешице повели до Бачке Тополе, где су их утоварили у теретне вагоне и као стоку одвезли у Нови Сад, на аеродром.

17 маја 1941 ушле су мађарске трупе у Аду, срез Сента, па су наредиле свима становницима колонистима да имају напустити своје домове са породицама и то одмах, у року од 15 минута. Сви су морали изаћи пред Српски дом. Ту су бесни хонведи наредили да се све одрасле девојке скину голе и да уз пратњу хармонике играју српска кола. После тога, Мађари су све њих одвели у концентрациони логор у Вел. Кањижу.

Сл. 67. — Женски леш извађен из Дунава, са траговима тешких рана задатих ножем

Још док су били у Ади, два мађарска бандита распорила су једну трудну жену и из ње извадила мушко дете.

19 маја 1941 дошла је у колонију Средњи Салаш жандармерија из Суботице и наредила да се сви становници имају у року од 5 минута спремити за пут и скупити пред школом. Дозволили су да сваки може собом понети само онолико колико може у торби носити. Одвели су их до же-

H1517-0169

лезничке станице, потрпали у вагоне и одвезли у Нови Сад, где су смештени са осталима у хангаре на аеродрому.

У другој половини маја 1941 године наређено је становницима Рата, општина Бајмок (130 породица), од стране жандарма да се сви имају у року од пола сата спремити и окупити код сеоске школе. Собом су смели понети само нешто одела и хране. Кад су се скупили, жандарми су их отерали на железничку станицу Бајмок, потрпали их у теретне вагоне и отерали их у Барч на Драви.

Тако су растурене у току месеца маја 1941 године све добровољачке колоније по Бачкој. Растурене су на тај начин колоније среза кулског, бачко-тополског, сенћанског, сомборског и суботичког: Нова Црвенка, Кулски Соколац, Стар, Мол (Сента), Душаново (Мол), Велебит (Стара Кањижа), Војвода Зимоњић (Стара Кањижа), Његушево (Мол), Светићево (Сента), Ада (Сента), Кочићево (Суботица), Карађорђево (Суботица), Павлово, Мали Београд (Суботица), Бачки Соколац (Бачка Топола), Горња Рогатица (Стара Моравица), Средњи Салаш (Бајаша), Томиславци (Бачка Топола), Генерал Радивојевић (Бачка Топола), Бајмок (Сомбор) итд. У хангарима у Новом Саду сакупило се око 7.000 душа. У Барчу где су били отерани колонисти из сомборског среза, суровостима жандарма, били су не само тотално економски уништени, него је и сам њихов живот био доведен у питање. Целе породице су затрвене. Од маја до децембра 1941 год., на пример, у логору у Барчу умрло је око 180 душа, највише деце, и то углавном од глади. Велико-мађарски џелати, у свом шовинистичком бесу, нису имали обзира ни према болесницима ни према малолетној и беспомоћној деци.

Шарварски логор смрти

Интернирци и заточеници логора у Новом Саду и Барчу премештени су ускоро по свом заточењу у један заједнички логор, који је образован у Шарвару у Мађарској. Заточеници из Новог Сада премештени су у шарварски логор између 13 и 20 јуна 1941 године, а они из Барча премештени су у Шарвар 4 децембра 1941 године.

Шарвар се налази 40 км. од немачко-мађарске границе, испред Сомбателија. Логор је био смештен у тзв. фабрици свиле. То је један повећи блок старих напуштених зграда, одмах крај железничке станице. У прошлом светском рату ова зграда служила је као логор за руске заробљенике. После првог светског рата она није ничему служила све до је-

сени 1939 године, када је у њу смештено око 3.000 пољских војника, интернираних у Мађарској. Пољаци су у фабрици држани све до јуна 1941 године, кад је фабрика испражњена, да би примила наше заточенике.

Фабрика је састављена од 16 мањих и већих зграда, типично фабричких, правоугаоног облика, покривених стакленим крововима, делом полупаним, с голим зидовима с којих је пао малтер и с бетонским патосом. Најгоре је то што је земљиште, на коме стоје ове граде, веома подводно, тако да су све зграде влажне. Вода је цурила са плафона и зидова „као у каквом тунелу", како каже један од заточених Срба. Фабрика је била опасана бодљикавом жицом. По собама, у три реда, дуж једног и другог зида, затим и по средини, биле су поређане даске на три спрата, које су служиле за кревете. Све су собе биле загађене од гамади, а и мемла је давила. Колико је храна била слаба види се по томе, што је у почетку одобравано за исхрану једног лица 48 филира

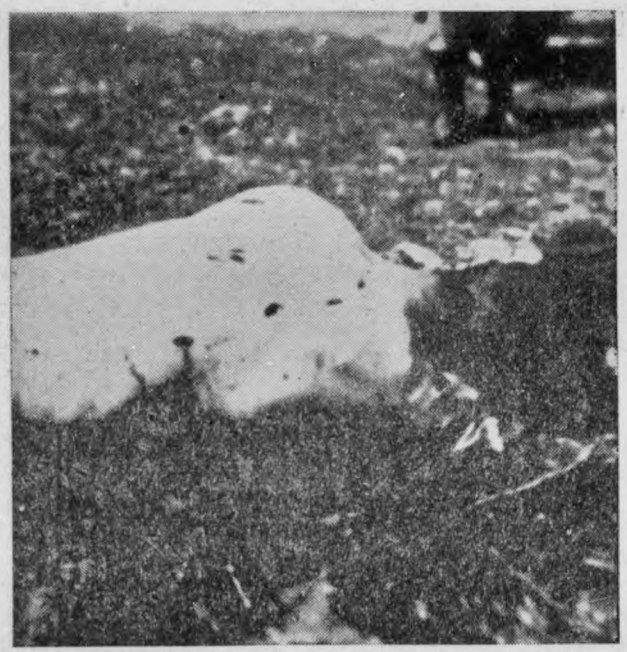

Сл. 68. — Мађари су зверски мучили своје жртве: на лешу се виде трагови убода ножем

H1517-0170

H1517-0171

дневно. Управу над логором водила је полиција, јер је логор био под Министарством унутрашњих послова, а око логора је била војничка стража. Командант логора био је цивил ЂОРЂЕ ТАШЊАДИ. Он је заточенике тукао песницама и ногама, и наређивао је и другима да их туку. То је била права звер у људском облику.

Максималан број заточених у шарварском логору био је 7.500. Овај број забележен је у зиму 1941/1942 године. Од тога броја долазило је на мајке 1.300, децу испод 18 година 4.300, мушкарце од 18 до 50 година 1.000, бабе преко 50 година 600, девојке од 18—50 година 300. „И без ових цифара довољно је било ући у логор и прошетати се кроз бараке па да се човеку неодољиво наметне утисак, пре свих осталих, да је у ЛОГОРУ ДЕЦЕ", каже један који је посетио логор зими 1941/42 године, др. Славко Петровић.

Умирало се у логору врло много. Умирала су нарочито деца. Никакве хигијенске прилике, страховита и незапамћена зима 1941/42 године, исхрана бедна, зграде нездраве, пуне мемле и вашију, спавање без покривача, у води и на промаји, разбијен кров и бетонски патос, дивљачки поступак полицајаца, претерани рад до исцрпљивања, морао је кобно да утиче на нежне женске и дечје организме. Никола Маодуш из Карађорђева, један од заточеника шарварских, каже да је у априлу 1942 године избројао 600 свежих гробова на гробљу крај логора, где су сахрањивани шарварски мученици. Са своје стране др. Славко Петровић, који је званично био у шарварском логору, избројао је 500 крстова у мају 1942 године. Али сви заточеници нису ту сахрањивани. Било их је доста који су сахрањивани у сомбатељском гробљу, и то сви они што су умрли у сомбатељској болници. Тако је Николи Маодушу умрла у болници ћерка, па је сахрањена у сомбатељском гробљу. По причању заточеника, у шарварском логору умирало је просечно 6 душа дневно. Укупан број умрлих сада се још не зна, али се цени да их је укупно умрло око 650, од којих највише жене и старци.

Материјално упропашћавање српског народа

Одмах по окупацији стављен је секвестар на целу имовину православне цркве, а за комесара постављен је др. ШАНДОР ЈЕЛЕНСКИ. Секвестирана су патријаршиска добра: Архангелово—Ковиљ, Жива—Бођани, Лабудњаче; епископско добро Сириг и манастири Ковиљ и Бођани. Живи и мртви капитал је разграбљен и продат у бесцење, а земље

H1517-0172

манастирске и патријаршиске даване су у закуп. Задужбине су исто тако стављене под секвестар.

Комесара је добила и Матица Српска у Новом Саду, док су управа и чиновништво разјурени. За комесара Матице постављен је ЈОЗЕФ БЛАЖЕК, трговац. У Завод Марије Трандафил смештена су мађарска деца. Комесара ФЕХЕРА ЂОРЂА је добило и Друштво за српско народно позориште у Новом Саду. Комесара је добио и новосадски учитељски конвикт, ма да је он био приватна установа, и у њему су смештена мађарска деца. Српска гимназија у Новом Саду није затворена, али је променила назив и постала је „мађарска краљевска гимназија српског наставног језика". За директора гимназије постављен је Мађар. Све коморе и сва удружења добила су такође комесаре. Формирана је нова адвокатска комора у Новом Саду, којој је предата имовина старе. Имовина лекарске и трговачке коморе предата је одговарајућим коморама у Сегедину. Задруге су добиле комесаре, који имају за задатак да их ликвидирају у колико нађу да „нису способне за живот".

Државно и самоуправно чиновништво избачено је на улицу без плата, без пензија, и без отпремнине. Само је мали део наставног, поштанског и железничког особља задржан у служби, осим тога и по који административни чиновник у државном или општинском надлештву, али на малим положајима. На многе трговце путем затварања, мучења, шиканирања чињен је притисак да отуђе радње. На тај су начин трговци били економски уништени. Радници се избацују из радионица. Слободне професије се спутавају. Од 42 адвоката Србина у Новом Саду, право на рад добило је свега 12, од којих су двојица после убијени у јануарским покољима. Имовину Адвокатске коморе однео је ВИДЕРКОМ ЈАНОШ, адвокат из Новог Сада. Неким лекарима није дато право праксе. Апотекарима је одузето право рада.

Јавно је у Новом Саду рекао свештеник др. КОРАЊИ ЕЛЕМЕР: „Нисам за то да се Срби убијају, али их треба материјално уништавати. И тиме ће се постићи сврха да оду одавде". Главни облици материјалног упропашћавања су били: одузимање земље Србима; одузимање права гостионичарима, трафикантама, пиљарима, пиљарицама, бифеџијама, таљигашима, кочијашима, ћубретарима, оџачарима итд.; одузимање права рада адвокатима, јавним бележницима, инжињерима, лекарима, апотекарима итд.; одузимање права рада трговцима, занатлијама итд.; отпуштање из творница радника и радница Срба и Српкиња; отпуштање из канцела-

H1517-0173

рија приватних предузећа Срба и Српкиња; пензионисање, са малим пензијама, већине чиновника који су овде остали; отпуштање млађих чиновника без права на пензију, присилно одузимање робе трговцима и занатлијама, често по ценама испод максимираних; недавање нашим трговцима и занатлијама потребних количина робе за продају или прераду; разним облицима реквизиције од наших сељака; разне врсте уцена, као натуривање мађарских књига сељацима, новчане уцене; немилосрдно и претерано опорезивање, као и насилно убирање тих пореза; разне глобе порезне, полициске, уступне итд.; недавање обртница трговцима и занатлијама за отварање нових радњи итд., итд.

Као резултат једне смишљене и планске отимачине и уништавања, суме оштећења у богатој Бачкој и Барањи досегле су огромну висину. Поред отетих и уништених индустриских постројења и других средстава производње и саобраћаја, поред попаљених и демолираних зграда, опљачканог пољопривредног инвентара, драгоцености и других животних потреба, констатовали смо, да су мађарски окупатори кроз 4 године или напросто одузимали лављи део од целокупног националног дохотка или су насиљем онемогућили привређивање хиљадама припадника некад најрентабилнијих, некад најпродуктивнијих професија.

Према проценама стручњака за сваку грану штете засебно, апромаксимативни преглед штета нанесених нашем народу у Бачкој и Барањи — рачунајући у предратним југословенским динарима — изгледа овако:

1.	Штета нанесена трговцима и трговини	1.479,000.000.—
2.	Штета причињена индустриским предузећима	210,000.000.—
3.	Штета причињена одношењем моторних возила	84,215.500.—
4.	Штета нанесена Јеврејима	3.450,000.000.—
5.	Штета нанесена занатлијама	685,800.000.—
6.	Штета осигуравајућих друштава . . .	234,360.000.—
7.	Штета причињена новчаним предузећима	500,000.000.—
8.	Штета појединаца и предузећа од разлике пореског задужења	5.000,000.000.—
9.	Штета због порушених зграда . . .	550,000.000.—
10.	Штета начињена приликом уласка војске	200,000.000.—
11.	Штета приликом „рације"	500,000.000.—
12.	Капитал за давање ренте свима породицама чији су издржаваоци убијени, стре-	

H1517-0174

љани, обешени, погинули итд., а који су на издржавање због губитка храниоца упућени	3.500,000.000.—
13. Штета коју су истеране породице претрпеле одузимањем и губитком покретнина	300,000.000.—
14. Штете због забране рада слободним професијама	200,000.000.—
15. Штета коју су претрпели политички затвореници, интернирци итд.	240,000.000.—
16. Штета коју су претрпели одведени на војне и грађанске присилне радове . .	1.290,000.000.—
17. Штета оних који су присилно узети у мађарску војску	200,000.000.—
18. Штета државних и самоуправних чиновника због отпуштања из службе, укидања и умањења принадлежности и пензија	968,000.000.—
19. Штета разних установа, друштава, српске православне цркве	100,000.000.—
20. Штете настале одузимањем југословенских хартија од вредности, на које су дате само признанице	500,000.000.—
21. Штета од присилних уписивања мађарских зајмова	350,000.000.—
22. Штета разних комора, берзи, уреда за осигурање радника	60,000.000.—
23. Штета порушених мостова на државним и самоуправним путевима	232,600.000.—
24. Штета поште и телеграфа	165,821.000.—
25. Штета државног монопола	1.330,000.000.—
26. Штета коју је претрпела државна железница	1.841,800.000.—
27. Штета коју је претрпело бродарство .	91,743.000.—
28. Општа штета пољопривредника свију врста, као и пољопривреде као такве .	16.258,245.000.—
Укупна штета у предратним југосл. дин.	**40.521,584.500.—**

Основно начело опште усвојеног права и морала јесте да онај који је зломислено штету причинио, исту у пуној мери накнади.

H1517-0175

Принудни радови

На основу закона о припојењу „Јужних крајева", сматрајући сада и „пуноправно" наше крајеве саставним делом Мађарске, мађарски бандити наредили су масовно позивање наших људи на рад. Овај рад је био принудног карактера, јер ко се не одазове позиву, сматра се војним бегунцем.

Биле су четири главне врсте позива на рад: 1) позивање оних који су слати изван граница Мађарске, нарочито у Украјину; 2) позивање оних који су били запослени у самим границама; 3) позивање старијих људи између 40 и 60 година старости, који су предавани немачким командама; 4) позивање омладинаца који су такође предавани немачким командама.

Сви позвати били су сврстани у радне чете, којима су командовали мађарски официри и подофицири, а режим у њима био је војнички. За случај одбијања рада, дезертирања, побуна, одрицања послушности, казне су биле војничке.

Сви позвати на радове имали су своју личну опрему, јер су од мађарске државе добијали само војничку капу и траку око руке, као знак да су у радној чети. Исхрана је била у највише случајева сасвим лоша. Станбене прилике биле су углавном врло рђаве, јер се становало у запуштеним и загађеним зградама, по шупама, стајама итд.

Они који су били сврстани у радне чете одређене за Украјину имали су тешку судбину, најтежу од свију, јер су са војском, а често испред ње, имали да обављају радове на утврђивању, на тражењу и уклањању мина, преносу муниције итд. Оваквих српских чета било је шест.

Они у земљи радили су разне послове по рудницима, на пољима пиринча, по творницама, на пољопривредним имањима. Нарочито је био тежак положај људи који су радили у рудницима и на пољима пиринча.

Позиви за ове две групе радника вршени су у масама од априла 1943 године па све до краја окупације. На тим радовима укупно је могло бити око 20.000 Срба, и најмање још 10.000 других Словена. Колики је губитак у људским животима, не може се данас још установити.

С пролећа 1944 године позвана су на рад старија годишта, људи од 40 до 60 година. Они су скупљани у сабирне центре у Сомбору и Суботици. Ови су људи на превару начин предати немачким официрима, који су им одржали говоре у којима их хвале као добровољце немачке војске. Сви су ови одведени прво у Чешку, на неку обуку, а затим се

H1517-0176

јављали из свих крајева Европе. Од ових људи формирано је 20 чета, само Срба.

Касније у лето 1944 године покупљени су по селима дечаци до 17-те године. Позвани на час „левенти" (по мађарском закону о физичком васпитању и предвојничке спреме, постоји обавезна организација „Левенте" омладинаца и омладинки) — одмах су затварани у школе, одборе итд. и вођени у Сомбор, где су предавани немачким официрима, који су их онда под стражом спровели у Аустрију. И ове омладинце су третирали као неке „добровољце", иако су они управо отети од родитеља. Број ових омладинаца цени се око 4.000. Врло мали број је успео да побегне из Аустрије или са пута; а каква је судбина оних одвучених, не зна се.

Прогони Јевреја

Специјално поглавље у мучеништву нашег живља у Бачкој и Барањи претстављају прогони Јевреја. Верни при-

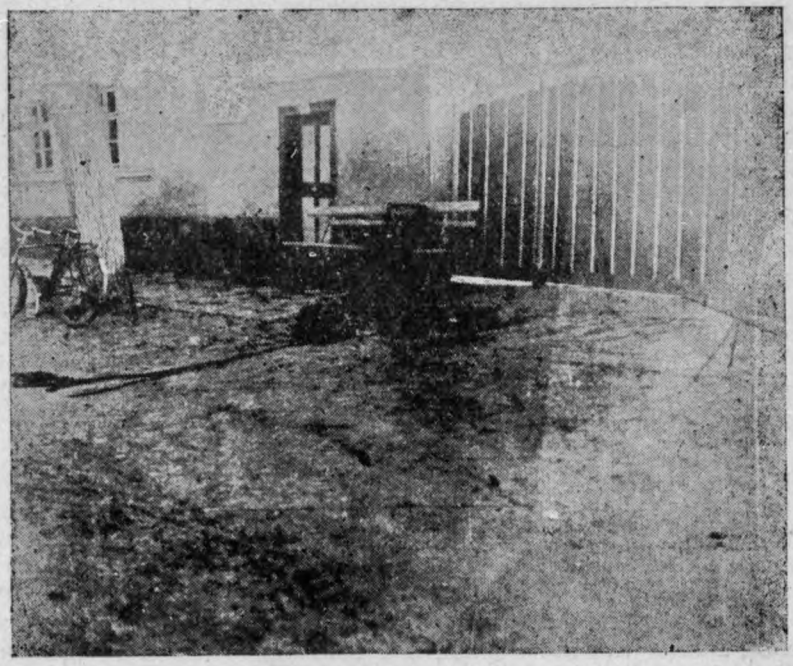

Сл. 69. — Мађари су убијали сваког Србина и Јевреја кога су срели

H1517-0177

релци својих гангстерских господара, великомађарски империјалисти дошли су у Бачку и Барању са нацистичким расним законима и са нацистичком мржњом према Семитима, и почели су већ од првог дана своје свирепе окупације да поступају са Јеврејима као са нижим и презреним људима.

У Новом Саду командант ФЕРЕНЦ БАЈОР, генерал, разрезао је на Јевреје ратни намет од 50,000.000.— динара, који су намет Јевреји једним делом исплатили у готовом новцу, а другим делом вредностима које су се имале уновчити. Осим тога, од маја 1941 основане су посебне јеврејске радне чете, које су радиле свуда по Бачкој, па су после вођене и у Украјину, где их је покосила смрт. Мучени, кажњавани, тучени, душевно кињени и понижавани, Јевреји су у тим радним четама радили као робови.

У јануару 1942 године, у „рацији", убијено је у Бачкој укупно 1.500 Јевреја.

Априла 1944 године када су пооштрене мере против Јевреја у читавој Мађарској, објављено је наређење мађарске владе којим се и на Бачку протежу нови антисемитски закони. Тада је наређено да се из „Јужних крајева" имају иселити сви Јевреји, пошто претходно пријаве сав новац, вредности, акције, и разне друге драгоцености. Депортација наших Јевреја спроведена је тада скоро потпуно. Осим Јевреја, из мешовитих бракова, осим оних који су се благовремено покрстили, осим оних који су се сакрили (а тих је био мали број), из Бачке су одведени сви Јевреји — људи, жене и деца, старци, старице, болни и немоћни. Собом су смели понети само мало одела и рубља и нешто мало хране, док су све остало морали оставити. Одведени су у Суботицу, у логор; из Суботице у Бају; из Баје незнано куд. Неким Јеврејима је пошло за руком да се јаве из Пољске, из Чешке; то су махом биле млађе жене. Осталима се изгубио траг. Из Бачке је на овај начин могло бити одведено преко 12.000 Јевреја.

Мађарски ратни злочинци

На основу свих напред наведених података и докумената, види се, да је варварска мађарска окупација Бачке и Барање била спровођена и дириговања од највиших војних и грађанских власти, које су имале за циљ не само да скрше отпор нашег народа из тих крајева, него и да физички униште најхомогенији и најборбенији део нашег тамошњег становништва — Србе из шајкашке и новосадске области.

H1517-0178

Противно члановима 45, 46, 47, 50 и 52 Хашког правилника о законима и обичајима рата на копну од 18 октобра 1907 године, фашистички мађарски окупатори учинили су читав низ прекршаја међународнога права, а исто тако потпуно су заборавили на најосновније обзире човечности. Њихова окупација, свирепа по своме плану и варварска по својој пракси, у црно је завила наше народе. Убиство 21.000 Срба из Бачке и Барање, као и неколико хиљада Јевреја, као и одузимање и уништење огромних материјалних добара, јесте тежак злочин, због кога сви кривци, како наредбодавци тако и извршитељи, морају бити примерно кажњени.

Државна комисија утврђује да су у извршењу овог грозног злочина тешки ратни злочинци: витез МИКЛОШ ХОРТИ, регент Мађарске, главни наредбодавац и најодговорнији чинилац у овоме злочину; д-р ЛАСЛО БАРДОШИ, министар претседник мађарске владе у време напада мађарских хонведа на Југославију и у време јануарске „рације"; ФЕРЕНЦ САЛАШИ, вођ странке стреластих крстова, велики пријатељ нацистичке Немачке, одлучни непријатељ словенских народа; БЕЛА ИМРЕДИ, мађарски народни посланик и велики крвник нашег народа; БАРТА, генерал-пуковник, министар војске у Мађарској 1941 и 1942 године; КЕРЕСТЕШ ФИШЕР, министар унутрашњих послова; ХЕНРИК ВЕРТ, шеф мађарског генералштаба 1941 и у „рацији"; ФЕКЕТЕ ХАЛМИ ЦАЈДНЕР ФЕРЕНЦ, подмаршал, командант сегединске V армије, који је командовао одредима при „рацији" у Новом Саду и Шајкашкој јануара 1942; БАИЦ АНДОР, мајор, шеф „Контрашпијунаже"; БАЈОР ФЕРЕНЦ, генерал, командант Новог Сада; БАЛАШ, полициски агент; БАСТИЈАНЧИЋ МАРИЈА, мађарица-денунцијанткиња; БАТОРИ, жанд. потпуковник; БЛАЖЕК ЈОЖЕФ, трговац, комесар Матице Српске у Новом Саду, члан „Легитимационог одбора"; БЛАЖЕК ФЕРЕНЦ, новинар, члан „Одбора деветорице"; инж. БУРГХАРТ ДАНИЈЕЛ, гестаповац из Новог Сада; БУРГХАРТ ОТО, трговац из Новог Сада; БУЧКА ГАБОР, потпуковник, командант I батаљона мађарског краљевског XX пука, учествовао у „Рацији"; д-р ВАГНЕР КАРЛО, адвокат и јавни бележник из Новог Сада, члан „Одбора деветорице" и члан „Легитимационог одбора"; д-р ВАГНЕР ПЕТЕР, адвокат из Новог Сада, војни цензор „Армије" и члан „Легитимационог одбора"; д-р ВАГНЕР ШТЕФАН, лекар из Новог Сада; д-р ВАЈНАЈ, агент „Армије"; ВАЈС АНДОР, мајор; ВАК ОТО, гестаповац; ВАЛА ИШТВАН, потпуковник, командант „Левенте"; ВАРГА ЈАНОШ, денун-

H1517-0179

цијант; д-р ВЕКАШИ, рез. поручник, у грађанству држ. тужилац у Сегедину; ВИДЕРКОМ ЈАНОШ, адвокат из Новог Сада; ГАБОР, помађарено име Буњевца Горетића из Сомбора, капетан у рацији; ГАУС ЂЕЖЕ ВИКТОР, трговац из Новог Сада, члан „Одбора деветорице" и „Легитимационог одбора"; ГЕСТЕШИ, полициски агент; ГОРОНДИ НОВАК ЕЛЕМЕР, генерал, командант III мађарске армије која је ушла у Бачку у априлу 1941; ГРАШИ ЈОЖЕФ, витез, генерал, командант одреда у „рацији"; ГУНДЕ ГЕЗА, потпуковник, командант среза Новог Сада, учествовао у „рацији"; витез ДАЛНОКИ ВЕРЕШ ЛАСЛО, генерал, командант Хусарске дивизије која је упала у Бачку априла 1941; ДАЛОШ, полициски агент; ДЕАК ЛАСЛО, жандармериски пуковник, командант жандармериских одреда у „рацији"; д-р ДЕАК ЛЕО, велики жупан Бачке и града Сомбора; ДЕЖАКНАЈ МАРТОН, трговац квасцем из Кечкемета, велики мучитељ затвореника и вишеструки убица; ДЕМЕ ОТО, поручник XVI батаљона пограничних ловаца, учествовао у „рацији"; ДЕРНЕР ОТО, трговац из Новог Сада, гестаповац; д-р ДЕРНЕР РИХАРД, адвокат из Новог Сада, гестаповац; ДУДАШ ЛАСЛО, заставник XVI батаљона пограничних ловаца, учествовао у „рацији"; ДУШКА ЛАЈОШ, капетан мађарског крал. бициклистичког батаљона, истакао се у „рацији"; д-р ЗЕЛДИ МАРТОН, жанд. капетан у „рацији"; ЗОЛД АНДРАШ, наредник у мађ. крал. бициклистичком батаљону, истакао се у „рацији"; д-р ЗОЛИЦ ЕМИЛ, адвокатски приправник; ЗОМБОРИ ЂУЛА, шеф мађарске полиције у Новом Саду; ИВАЊИ ИЛЕШ потпоручник XVI батаљона пограничних ловаца, учествовао у „рацији"; ЈАНЧУШКО ГАБОР, члан „Армије", адвокат; д-р ЈЕЛЕНСКИ ШАНДОР, комесар имовине православне цркве; ЈУРИК ИШТВАН, берберин из Новог Сада; КАКАШИ ЛАСЛО, поручник XVI батаљона пограничних ловаца, учествовао у „рацији"; д-р КАНТОР ЈАНОШ, полициски пристав; КАРЛИЧКО ИМРЕ, поручник XVI батаљона пограничних ловаца, учествовао у „рацији"; КАРПАТХЕЂИ, шеф агената у полицији у Новом Саду; КЕКС ЛУДВИГ, адвокат из Новог Сада, члан Културбунда; д-р КЕЊЕКИ ЈОЖЕФ, полициски саветник, КЕЊЕРЕШ ЈАНОШ, ђак жандармериске школе у Сексарду; КЕРЕКЕШ ШАНДОР, члан „Армије"; КИШ ЗОЛТАН, потпоручник крал. мађ. бициклистичког батаљона, истакао се у „рацији"; КЛАЈН ЈОХАН, гестаповски агент; КОВАЧ АНДРАШ, гостионичар из Новог Сада, члан „Армије"; КОВАЧ БАЛИНТ, трамвајџија,

H1517-0180

члан „Армије"; КОВАЧ ШАНДОР, агент „Армије"; д-р КОЛТАЈ, полициски пристав; КОЛТЕР ЈЕНЕ, поручник, учествовао у „рацији" и „Армији"; витез КОМПОРДАЈ, жанд. поручник, командант у „Армији"; д-р КОРАЊИ ЕЛЕМЕР, жупник из Новог Сада, члан „Одбора деветорице"; КРАМЕР ЂУЛА, индустријалац из Новог Сада, сенатор, члан „Одбора деветорице"; КУН БЕРТАЛАН, потпуковник из Кишкунхалаша, командант контрашпијунаже у „Армији"; ЛАБАНЦ, денунцијант; д-р ЛАНЦ ИМРЕ, жанд. капетан; ЛЕБХЕРЦ НИКОЛА, градски сенатор из Новог Сада; д-р ЛЕХ ТИБОР, адвокат и јавни бележник из Новог Сада, члан „Легитимационог одбора"; витез МАЈЕР ЈАНОШ, инспектор „Армије"; витез МАЈОР, генерал, командант мађарских трупа при уласку у Нови Сад; МАРТИН РОБЕРТ, месар из Новог Сада, члан „Одбора деветорице" и „Легитимационог одбора"; МИКОВИЧ ЕДЕН, заставник, економ, заменик команданта „Армије"; д-р МИХАЛОВИЧ, полициски саветник; МОЧНАЈ ШАНДОР, денунцијант; витез НАДОР, командант II батаљона краљ. мађ. XX пука, учествовао у „рацији"; НАЂ ЂЕЖЕ, трговац из Новог Сада, члан „Одбора деветорице" и „Легитимационог одбора"; д-р НАЂ ИШТВАН, адвокат из Новог Сада, родом из Беча, члан „Одбора деветорице"; НАЂ ЈАНОШ, поднаредник у мађарском краљевском бициклистичком батаљону, истакао се у „рацији" д-р НАЂ МИКЛОШ, витез из Кесега, начелник општине Нови Сад; НЕМЕСХАЈМЕР СЕБАСТИЈАН, адвокат, члан Културбунда; НЕМЕТ ЛАСЛО, капетан мађар. бициклистичког батаљона, истакао се у „рацији"; НЕМЕТ-РАДОСАВЉЕВИЋ ЛАЈОШ, агент „Армије"; НОВАКОВИЋ БЕЛА, фелдмаршал, командант II степена војне окупационе команде; д-р ОЛАХ ЕЛЕМЕР, полициски саветник; д-р ОРОШ, полициски саветник; д-р ОТ МАТИЈА, члан „Армије"; ПАНДУРОВИЋ ЂЕРЂ, дрвар, члан „Легитимационог одбора"; ПАП ЂОРЂЕ, књиговођа, потказивач у „рацији"; ПАСТ ЕРНО, банкарски чиновник, члан „Одбора деветорице"; ПЕРЕПАТИЧ ПАЛ, трговац из Новог Сада; ПЕТЕРДИ, потпуковник, командант XVI хатарвадаш батаљона у „рацији"; РАДНАЈ-РАДИЧЕВИЋ ШАНДОР, новинар, члан „Одбора деветорице" и „Легитимационог одбора"; д-р РАКОВСКИ АНТАЛ, жанд. капетан, иследник „Армије"; РАЦ жанд. наредник, командир страже у „Армији"; д-р РЕК АЊДОР, велики жупан Суботице; РЕЗНЕР КОРНЕЛ, трговац из Новог Сада, родом из Вршца, потказивач; САБО, потказивач; САКАЧ ЗОЛТАН,

H1517-0181

потпуковник, командант XVI батаљона пограничних ловаца, учествовао у „рацији"; САЛАЈ ИШТВАН, поручник XVI батаљона пограничних ловаца, учествовао у „рацији"; САЛАНТАЈ, капетан мађарског краљевског бициклистичког батаљона, истакао се у „рацији"; СВРАКА ФЕРЕНЦ, жупник-опат, долазио у Спомен-дом у време масовног убиства и легитимисања; инж. СЕКЕ КАЛМАН, индустријалац из Новог Сада, члан „Одбора деветорице" и „Легитимационог одбора"; СИТАШ ЈОЖЕФ, трамвајџија из Новог Сада, агент „Армије"; СОМОЂИ ДУЧИ, денунцијант; ТАЛИЈАН, комесар мађарске полиције; ТАШЊАДИ ЂОРЂЕ, управник шарварског логора; ТЕРЕК, поднаредник у мађар. краљ. бициклистичком батаљону, истакао се у „рацији"; ТОМАН ШАНДОР, новинар, члан „Легитимационог одбора"; д-р ТРИШЛЕР ЈОЖЕФ, члан Културбунда; ФАРКАЈ ЈАНОШ, заставник XVI батаљона пограничних ловаца, учествовао у „рацији";ФЕЛДЕШИ, полициски агент; д-р ФЕРНБАХ ПЕТЕР АПАТИНИ, велики жупан града Новог Сада; д-р ФЕХЕР, судски капетан, командант Војног суда у Бачкој Тополи; ФЕХЕР ВИЛМОШ, денунцијант; ФЕХЕР ЂОРЂЕ, трговац из Новог Сада, члан „Одбора деветорице" и „Легитимационог одбора"; ФИГУРА ЛАЈОШ, потпоручник из Кишкунхалаша, члан „Армије"; д-р ФОРАШИ ЕНДРЕ, бивши чиновник ПАБ у Београду, члан „Армије"; ФОТИ, мајор, члан „Армије"; ФРАНКАЈ ЈОЖЕФ, капетан мађар. бициклистичког батаљона, истакао се у „рацији"; ХАИЧ ИШТВАН трговац из Новог Сада, члан „Одбора деветорице" и „Легитимационог одбора"; д-р ХАЈМИК БЕЛА, шеф политичког одељења новосадске полиције; ХАЛАШ МИХАЉ, поднаредник у мађар. краљ. бициклистичком батаљону, истакао се у „рацији"; ХАМ ФРАНЦ, новинар из Новог Сада, немачки народни посланик; ХАРКАИ ЈОЖЕФ, жанд. пуковник, командант „Армије"; ШНАЈДЕР, механичар, члан „Легитимационог одбора"; ХЕЂИ ЈОЖЕФ, полициски агент из Новог Сада; ХОРВАТ ЛАЈОШ, евангелистички пастор и члан „Одбора деветорице"; ХОРВАТ зв. ФЕЛЂЕЛЕ, жанд. наредник, члан „Армије"; ЧЕРФАЈ, жанд. потпуковник, командант жандармериске иследне власти у „Армији"; ЧОНТОШ ЛАСЛО, наредник у мађар. краљ. бициклистичком батаљону, истакао се у „рацији"; ШАНДОР ИМРЕ, агент „Армије"; ШИПОШ ШАНДОР, заставник XVI батаљона пограничних ловаца, учествовао у „рацији"; ШМИТ, агент „Армије".

Државна комисија сматра да сви горе набројани мађарски политичари, официри, полицајци и грађани, а поред

H1517-0182

њих и чланови мађарског генералштаба и виши чиновници мађарског Министарства унутрашњих послова, морају бити строго кажњени за све злочине које су починили над нашим народом.

ДРЖАВНА КОМИСИЈА
за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача
Д. Бр. 169/45
У Београду, 5 фебруара 1945.

Претседник Државне комисије,
Д-р **Душан Недељковић**, с. р.
професор Универзитета

Секретар Државне комисије,
Д-р **Иван Гргић**, с. р.
адвокат

H1517-0183

САОПШТЕЊЕ БР. 19

Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача

„Казнена експедиција" — појам страве и ужаса — постала је средство редовне немачке окупационе управе у нашој земљи. Баш у том испољавању злочиначког карактера немачко-фашистичког окупатора огледају се — као ни у једном од безбројних других облика ратних злочина — праве намере његове према нашим народима. Истребити, искоренити, уништити те народе „ниже расе" који кваре ваздух у животном простору германског „надчовека". Седи старац, мајка са дететом у наручју, невине девојчице и дечаци у својим питомим мирним селима, управо они на првом месту, обухваћени су у плановима истребљивања наших народа. Данашњи германски звер-човек, који је до савршенства развио масовни злочин и вршио га у размерама које надмашују све што знамо из најмрачнијих историских периода, користио је сва средства савремене ратне технике у походима против голоруког, неборачког нашег становништва не занемарујући ни примитивна оруђа својих предака, ражањ, нож, мотку, само да би његово уништавајуће дело било чим разорније.

На основу досад тек делимично прикупљених података о зверствима почињеним од стране Немаца у Србији *Државна комисија* утврђује грозне масовне злочине извршене кроз две казнене експедиције у округу крушевачком у кратком размаку од непуна два месеца, октобра и децембра 1942 године.

У смислу општег наређења тадашњег главнокомандујућег у Србији, армиског ђенерала ФЕЛБЕРА уз сарадњу групног вође и полициског генерал-лојтнант МАЈСНЕРА — наредио је фелдкомандант у Врњачкој Бањи потпуковник ХЕСТЕРБЕРГ, да се у села Мачковац и Крива Река, општине криворечке, среза копаоничког, упути казнена експедиција

H1517-0184

састављена из СС трупа које су биле смештене у Јошаничкој Бањи, на ушћу и у Крушевцу а у блокади ће припомоћи бугарске трупе из Бруса. Као познавалац терена експедицији је придодат командант фелџандармерије у Врњачкој Бањи капетан ШЛИМЕ са својим фелџандармима.

Крива Река и Мачковац, села која су сачињавала општину криворечку, скоро су сасвим уништена од стране казнене експедиције, која је у њима боравила од 11 до 16 децембра. Место села види се пустош, место кућа згаришта, а од људи ни трага.

По казивању оног малог броја сељака, који су или пуким случајем или бегством успели да спасу живот, већи број немачке војске са камионима, тенковима и мотоциклима дошао је у ова села на дан 11 децембра, сасвим изненадно. С друге стране, дошла је такође велика бугарска војска. Војска је при доласку блокирала свуда унаоколо сва тамошња села, међу којима Мачковац и Криву Реку. Сутрадан, 21 децембра, немачка војска је почела да прикупља одрасле мушкарце, које је одмах затворила у криворечку цркву. На долазак једног авиона — који је, изгледа — требало да да знак за почетак акције, почело је страшно убијање становништва, без обзира на пол и године старости, а истовремено се почело са паљењем и рушењем кућа и осталих зграда.

По причању старешине села Криве Реке, који је остао жив — Пршића Аксентија — у цркву је било затворено око 45 лица. Доцније су изведена из цркве, стрељана, а потом лешеви унети у цркву. Са све четири стране цркве биле су постављене мине, које су бацањем запаљивих бомби на цркву експлодирале, црква се срушила и изгорела. На лицу места нађена су само два угљенисана леша, док се остатак налазио под рушевинама цркве.

У непосредној близини цркве, која је сасвим срушена, а у самом школском дворишту, виђен је остатак једног леша, који је испечен на ражњу. Мало даље, у кршу, нађен је леш Миладина Ридака, који је вероватно у бежању, ту погинуо. Недалеко од њега, нађена је крвава легитимација избеглице Цветковића Јанка, и претпоставља се да је заправо он испечен на ражњу.

На путу код стругаре Вељка Ђурића (која је порушена и спаљена) нађена су два леша: Владислава Чолића из Бзенице, среза жупског и Радослава Лукића из Криве Реке. На путу, ка засеоку Јанковића на једној њиви, нађена су два

H1517-0185

непозната женска леша, старости око 17 година. Идентитет се није могао утврдити, јер их нико не познаје, а при себи нису имали никаквих исправа.

У засеоку Јанковића (Крива Река) у спаљеној кући Добривоја Јанковића, затечено је 11 угљенисаних лешева. Испод куће Борисава Јанковића, у потоку, нађени су лешеви следећих лица: Борике Митровић и двоје њене деце, једно мушко, друго женско, старих 10—12 година. У непосредној близини ових нађена су још два леша мушкараца од четири године. Нико није могао знати чија су ово деца, али су свакако из породице Јанковића. Ту је нађен и леш Миладије, жене Борисава Јанковића. На другој њиви засеока Јанковића, нађени су по казивању Бранислава Јанковића, лешеви: Будимира, Јаблана и Живка Мишковића. Он наводи да је овде убијено још осморо деце. Овде су још нађени лешеви: Борисава Јанковића, Гвоздена и Мирослава Митровића, чије је шесторо деце побијено, затим две жене средњих година, непознатог индентитета и четворо мање деце, чији се идентитет такође није могао утврдити, али вероватно из породице Јанковића. У истом засеоку код чесме нађен је леш Борике Симић, која у наручју држи мртво дете свога девера Светомира; уза саму чесму нађен је леш њене девојчице од годину и по дана. С друге стране чесме, нађен је леш сина Светомира Симића од 7 година (Живорад), а мало даље леш његовог другог сина Радослава од 6 година. Отац њихов Светомир остао је случајно жив. По причању преживелог Бранислава Јанковића, убијени су још у овом засеоку: његов отац Обрад, мајка Стојадинка, брат Радован, сестра Десимирка, Јорда, син од 4 године, жена Десанка и Гвозден, стриц. По његовом казивању нестали су: Станка, жена Рафаила Јанковића и Цвејић Алексије.

У засеоку Новчић (Крива Река), а по исказу преживелих чланова њихове породице, убијено је 27 лица.

У засеоку Лазаревића убијен је Милутин Лазаревић, а Благоје и Илија Лазаревић су спаљени у цркви.

У засеоку Пикетића убијени су по наводима преживелих: Теофил, стар 72 године, Тома, Миодраг, Ивко, Бранислав од 13 година, Наталија, Стоја, Стојанка, Радојка и Вера одојче од 6 месеци.

У засеоку Николића (Крива Река) убијени су: по казивању кмета и других: Радослав, 67 година, Вујадин, 60 година, Ајкуна 70 година, Буда, Мира, 13 година, Михајло, 5

H1517-0186

година, Нада, Јерића, Борислав, 12 година, Јагоша, Љубица, Ратимирка, Радинка, Станка, 12 година.

У засеоку Томића (Крива Река) убијен је Марјан Томић, а Драгутин само рањен.

У селу Мачковцу по причању Исидора Милојевића, поубијани су: Гвозден Милојевић, Милић Милоје, Сибин Милојевић, Светомир Милојевић, Митар Јотић, Момчило Јотић и Мирослав Јотић. По исказу Милутина Цветковића из Мачковца, у истом засеоку погинули су његов брат Симадин и жена му Богдана. По његовом казивању погинули су у Мрамору општине Блажевске и тамо спаљени: Дражa Стајић, жена му Ранка и шестеро деце, сви из Мачковца.

У засеоку Бачевци, који припада селу Осредцима, општине расинске овога среза, убијени су по казивању кмета: Драгић Милић, Герасим Миловановић, Исидорка Милинчић, Милентије Милинчић, Миланка Милинчић, Даринка Милинчић, Миладија Милинчић и Миланка од годину дана.

Општинска зграда је сва срушена и све у њој попаљено. Претседник општине Радован Трифуновић са целом породицом био је жртва покоља. Благајник је, као што је напред наведено, погинуо. За деловођу се за сада не зна ништа, али га нема у Кривој Реци.

Крива Река је са Мачковцем имала око 120 домова, не рачунајући споредне зграде. Сада се налази у селу недогорелих 20 домова. Стока је сва отерана; рачуна се да је одведено око 800 крупне и око 3.000 ситне стоке. Сточна и људска храна такође је однесена и уништена.

Ма колико слика језива и болна, ма колико тежак доказ бестијалног карактера немачко-фашистичког окупатора, који је у саучесништво увлачио и бугарске трупе, ово је само једна једина епизода крвавог пира између хиљаде сличних, које су приређиване широм наше земље у току окупације.

Почетком месеца децембра те године, исте немачке СС-трупе, под истом командом, по истим наређењима упућене су ради тамањења српскога живља и уништавања и отимачине његових добара у општину блажевачку, среза копаоничког, где су само донекле поновили зверства извршена у општини криворечкој зато што сада нису имали довољно снага за блокаду и за хватање избезумљене и престрашене чељади. О тој другој казненој експедицији известио је претседник општине блажевачке под Пов. бр. 14 од 1 јануара 1943 год. Према том извештају немачка „казнена трупа" је

H1517-0187

најпре блокирала села Блажево, Градац, Бозомину и Домишевине. Иако је свет из села на време избегао, Немци су ипак су успели да ухвате 29 сељака, које су одмах стрељали, без икаквог саслушања и без доказане кривице. Извештај наставља: Спаљено је око 40 домова, затим школа, црква, општинска судница, кафане, трговачке радње, а велика количина намирница, сточне хране, покућства и стоке отерано је.

Са опљачканим благом, са оним што није могло да стане у незајажљиве стомаке немачко-фашистичких разбојника и у њихове ранчеве, располагао је виши ратни управни саветник при Фелдкомандантури у Врњачкој Бањи, фон ШЛИХТ.

За горе описана грозна масовна убиства стараца, жена и ситне деце, поред ненаоружаних одраслих мушкараца, за општи пале̂ж мирних села, за пљачку муком дочуване народне имовине у општинама криворечкој и блажевачкој, среза копаоничког, у октобру и децембру 1942 године, *Државна комисија* утврђује као одговорне ратне злочинце главно командујућег у Србији армиског генерала ФЕЛБЕРА, групног вођу и полициског генерал-лајтнанта МАЈСНЕРА, фелдкомаданта у Врњачкој Бањи потпуковника ХЕСТЕРБЕРГА, команданта фелджандармерије у том месту капетана ШЛИМЕА и вишег ратног управног саветника при Фелдкомандантури у Врњачкој Бањи ФОН ШЛИХТА.

Државна комисија сматра да ови злочинци морају бити изведени пред суд народа над којим су злодела извршили.

ДРЖАВНА КОМИСИЈА
за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача
Д. Бр. 185/45
У Београду, 7 фебруара 1945.

Претседник Државне комисије,
Д-р **Душан Недељковић**, с. р.
професор Универзитета

Секретар Државне комисије,
Д-р **Иван Гргић**, с. р.
адвокат

H1517-0188

САОПШТЕЊЕ БР. 20

Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача

Хитлер је српском народу, пред напад на Југославију, априла 1941 године претио: „За једнога Немца — десет Срба", — али његова острвљена окупаторска банда прешла је брзо ту меру свога фирера, и за једнога Немца, који је убијен у борби, она је стрељала, клала и чак живе у домовима пекла 20, 50 па и 100 Срба талаца. Србе је немачка хорда таманила, имовину и отимала и уништавала и онда кад ниједан Немац није погинуо.

Сл. 70. — Немци воде крагујевчане на стрељање

H1517-0189

Сви цивилизовани народи сложили су се одавно у осуди узимања талаца као средства ратовања. Убијање талаца је одавно осуђено као нечовечно. Али баш зато што је то нечовечно, што је то злочин, Немци су га систематски практиковали. Пошто се нису могли поуздати у допуштена средства, они су се надали да ће ратним терором учврстити свој положај у поробљеним земљама, надали су се да ће им овај грозан злочин обезбедити господарење светом.

Сл. 71. — Крагујевац: група стрељаних од стране Немаца

Узимање талаца и њихово убијање завели су немачки злочинци нарочито у Србији као систем своје управе. Зато су тамнице и концентрациони логори стално били пуни без суда на смрт осуђених људи који су са неизвесношћу чекали **дан смакнућа. Ако им** се свидело да жртве одаберу изван тамница и логора, они су упућивали казнене експедиције да са њива, из радионица, из кревета дигну људе, којима ће одузети животе, а да им и не кажу зашто.

Као окорели злочинци чија савест је помрачена, нису се стидели да своје злочине, плакатима и кроз штампу објављују, обесни и самоуверени да никада никоме неће полагати рачуна.

H1517-0190

На основу досад прикупљених, још далеко непотпуних података *Државна комисија* је установила да су немачки окупатори у самом округу крагујевачком, само за 6 месеци 1943 године, стрељали 257 талаца, а да и не говоримо о оним масовним покољима који су достизали и 7.000 и више без нарочитих плаката и објава.

Одлуке о убијању талаца у Крагујевцу доносио је фелдкомандант у Врњачкој Бањи потпуковник ХЕСТЕРБЕРГ, а на основу општег наређења главнокомандујућег у Србији армиског генерала ФЕЛБЕРА и његовог наследника

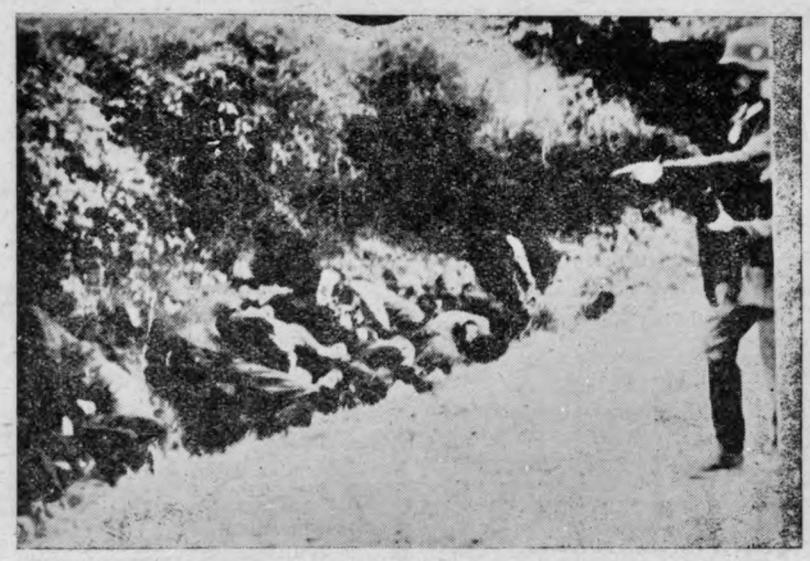

Сл. 72. — Масовно стрељање у Крагујевцу: Немац показује на оне који још дају знаке живота

армиског генерала БАДЕРА и вишег групног вође и полициског генерал-лојтнанта МАЈСНЕРА. Одлуке за извршење преносио је и надзор над извршењем вршио је крајскомандант у Крагујевцу, др. ШУСТЕР и његов помоћник капетан ВАГНЕР.

После сваког стрељања талаца издавао је фелдкомандант потпуковник Хестерберг паралелно на немачком и српском језику плакате овакве садржине: „Саопштење. — Ноћу

H1517-0191

између 18 и 19-II-1943 године преструганo је код Даросаве (10 километара северо-источно од Аранђеловца) 30 телеграфских стубова; и у ноћи између 25 и 26-II-1943 године, на путу између Доње Шаторње и Тополе, преструганo је 14 телеграфских стубова и разорен је телефонски вод од стране комунистичких бандита. За одмазду ове бесмислене разбојничке саботаже, стрељано је 25-III-1943 године у Крагујевцу 20 комуниста, међу којима следећи: 1) Никодијевић Живадин, стар 36 год., из Ломнице, 2) Младеновић Миодраг, стар 40 год., из Ратковића, 3) Латић Милојко, стар 50 год., из Плане, 4) Милановић Танасије, стар 41 год., из Дубнице, 5) Вељковић Танасије, стар 37 год., из Дубнице. — Врњачка Бања, 25-III-1943 год. — Фелдкомандант".

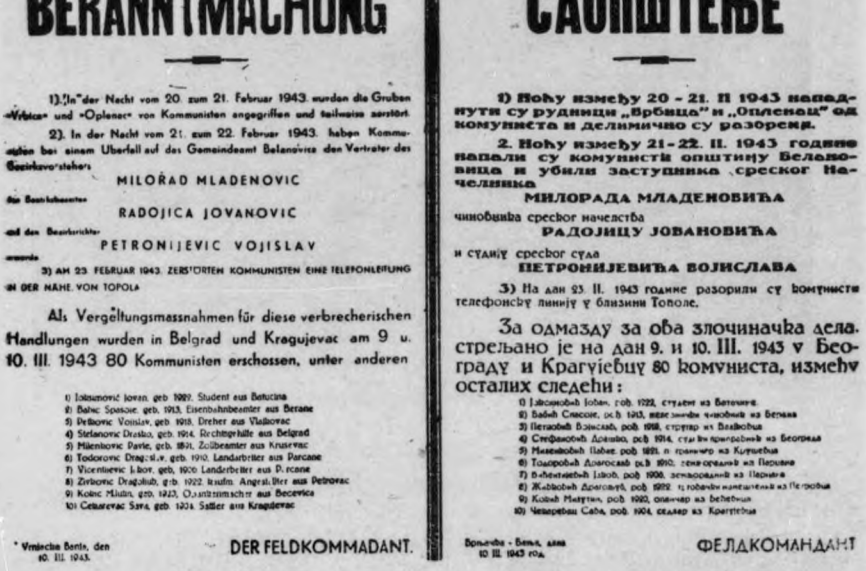

BEKANNTMACHUNG

1) In der Nacht vom 20. zum 21. Februar 1943 wurden die Gruben »Vrbica« und »Oplenac« von Kommunisten angegriffen und teilweise zerstört.

2) In der Nacht vom 21. zum 22. Februar 1943 haben Kommunisten bei einem Überfall auf das Gemeindeamt Belanovica den Vertreter des Bezirksvorstehers

MILOŘAD MLADENOVIC

den Bezirksbeamten

RADOJICA JOVANOVIC

und den Bezirksrichter

PETRONIJEVIC VOJISLAV

erwarten.

3) AM 23. FEBRUAR 1943 ZERSTÖRTEN KOMMUNISTEN EINE TELEFONLEITUNG IN DER NÄHE VON TOPOLA

Als Vergeltungsmassnahmen für diese verbrecherischen Handlungen wurden in Belgrad und Kragujevac am 9 u. 10. III. 1943 80 Kommunisten erschossen, unter anderen

1) Jokimovic Jovan, geb. 1922, Student aus Batucina
2) Babic Spasoje, geb. 1913, Eisenbahnbeamter aus Berane
3) Petkovic Vojislav, geb. 1918, Dreher aus Vlaskovac
4) Stefanovic Drasko, geb. 1914, Rechtsgehilfe aus Belgrad
5) Milenkovic Pavle, geb. 1891, Zollbeamter aus Krusevac
6) Todorovic Dragoslav, geb. 1910, Landarbeiter aus Parcane
7) Vicentijevic Jakov, geb. 1906, Landarbeiter aus Parcane
8) Zivkovic Dragoljub, geb. 1922, Kaufm. Angestellter aus Petrovac
9) Kokic Mlutin, geb. 1923, Ostatkenmacher aus Becevica
10) Cekarevac Sava, geb. 1904, Sattler aus Kragujevac

Vrnjacka Banja, den 10. III. 1943.

DER FELDKOMMADANT.

САОПШТЕЊЕ

1) Ноћу између 20 - 21. II 1943 нападнути су рудници „Врбица" и „Опленац" од комуниста и делимично су разорени.

2. Ноћу између 21-22. II. 1943 године напали су комунисти општину Белановица и убили заступника среског Начелника

МИЛОРАДА МЛАДЕНОВИЋА

чиновника среског начелства

РАДОЈИЦУ ЈОВАНОВИЋА

и судију среског суда

ПЕТРОНИЈЕВИЋА ВОЈИСЛАВА

3) На дан 23. II. 1943 године разорили су комунисти телефонску линију у близини Тополе.

За одмазду за ова злочиначка дела, стрељано је на дан 9. и 10. III. 1943 у Београду и Крагујевцу 80 комуниста, између осталих следећи:

1) Јокимовић Јован, рођ. 1922, студент из Батачине
2) Бабић Спасоје, рођ. 1913, железнички чиновник из Берана
3) Петковић Војислав, рођ. 1918, стругар из Влаћовца
4) Стефановић Драшко, рођ. 1914, судски приправник из Београда
5) Миленковић Павле, рођ. 1891, п. граничар из Крушевца
6) Тодоровић Драгослав, рођ. 1910, земљорадник из Парцана
7) Вићентијевић Јаков, рођ. 1906, земљорадник из Парцана
8) Живковић Драгољуб, рођ. 1922, трговачки намештеник из Петровца
9) Кокић Млутин, рођ. 1923, опанчар из Бећевица
10) Чекаревац Сава, рођ. 1904, седлар из Крагујевца

Врњачка - Бања, дана 10 III. 1943 год.

ФЕЛДКОМАНДАНТ

Сл. 72а. — Саопштење о стрељању 80 људи

Фелдкомандант је у фијоци држао клише. Мењали су само „мотив", датум и имена жртава, и народ се убијао.

Али се није увек тражио ни мотив, ни привидни разлог за убијање.

Тако потпуковник Хестерберг саопштава плакатом да је 16 фебруара дао стрељати 10 талаца у Крагујевцу, а не каже зашто. Опет 3 марта саопштава да је стрељао 10 талаца, а не каже зашто.

5 марта дао је стрељати у Крагујевцу 30 талаца, 10 марта 80 талаца у Крагујевцу и Београду, 25 марта 20 талаца, 8 априла 40 талаца, 16 априла 10 талаца, 3 маја 30 талаца, 17 маја 50 талаца, 7 јуна 20 талаца, 17 јуна 22 таоца, 22 јуна 10 талаца, 28 јуна 5 талаца, 29 јула 10 талаца.

На основу горе цитираних факата потврђених досада прикупљеним доказима, *Државна комисија* утврђује да су за убиство 257 талаца у округу крагујевачком у току месеца фебруара-јула одговорни као ратни злочинци армиски генерал ФЕЛБЕР, армиски генерал БАДЕР, виши групни вођа и полициски генерал-лојтнант МАЈСНЕР, потпуковник-фелдкомандант у Врњачкој Бањи ХЕСТЕРБЕРГ, крајскомандант у Крагујевцу др. ШУСТЕР и његов помоћник капетан ВАГНЕР, познати крвници који су руководили многим другим немачким покољима у Србији.

Државна комисија сматра да су сви они тешки ратни злочинци и да морају бити строго кажњени за тешке злочине које су извршили над нашим народом.

ДРЖАВНА КОМИСИЈА
за утврђивање злочина окупатора
и њихових помагача
Д. Бр. 220/45
У Београду, 9 фебруара 1945.

Претседник Државне комисије,
Д-р Душан Недељковић, с. р.
професор Универзитета

Секретар Државне комисије,
Д-р Иван Гргић, с. р.
адвокат

H1517-0192

H1517-0193

САОПШТЕЊЕ БР. 21

Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача

Државна комисија је на многим документима и фотографијама утврдила да су италијански а нарочито немачки окупатори на стотине хиљада нашега живља од својих домова одвајали, друмовима терали, кроз разне пролазне логоре као што су Бањички, Сајмишки, Бегуњски, Анкенштајнски и други, проводили и у разне логоре смрти у Немачку и Пољску одводили.

Грозна су зверства вршили Хитлерови Немци над нашим људима, женама и децом како путем, тако у пролазним логорима, а нарочито у логорима ван наше земље.

О зверствима у пролазним логорима на Бањици и Сајмишту ће *Државна комисија* ускоро објавити опсежна саопштења. Овде објављује податке које је прикупила и проверила Земаљска комисија Словеније о грозним зверствима која су извршена над нашим народима у пролазном логору у Анкенштајну и логору смрти у Аушвицу.

О томе ко има да се упути у Немачку преко логора Анкенштајн одлучивао је Гестапо у Марибору, штурмбанфирер др. МАКОЛЕ и штандартенфирер ЛУРКЕР. У Анкенштајну био је комесар логора ШТЕСЛ и уз њега фабрички мајстор, издајник ФИЛИПОВИЋ који је родом из Лашкога. Тај је на заповест својих господара, Немаца, пребијао заточенике и шаком људе убијао. Једне ноћи он је дошао пијан у логор и тукао кундаком људе на спавању и многе побио. Једног затвореника тукао је сваког дана, тако да се јаук далеко чуо, и једног јутра су други притвореници затекли на поду само масу човечијег меса и бубашвабе које су глодале безобличну масу.

Из овога логора мучења затвореници су слати у разне немачке логоре, али обично у Аушвиц.

H1517-0194

Како су наши народи у Аушвицу од немачких звери мучени и уништавани, то је *Државна комисија* утврдила на конкретним подацима о томе како се у овоме логору поступало са нашим *женама*.

Приликом доласка у логор, жене су и зими морале стајати сасвим голе док су их мушкарци шишали по целом телу, поливали их студеном водом, пребијали их, онда их водили под врућ туш, па опет на хладан бетон, на коме су голе стајале цео дан. На левој руци су им ужареним гвожђем ударали број.

Сл. 73. — Колоне жена и стараца на путу у логор

Сваког дана су жене морале устајати у четири сата ујутро и до пет сати чекати на мразу, па макар било 38° испод нуле. У логору је било увек око 18.000 жена. За доручак добивале су хладан чај без ичега. Затим су ишле на рад у пратњи музике. Место рада било је далеко три сата хода. Ту су остајале на раду без јела и воде цео дан. Надзорнице су биле сотоне у човечијој сподоби, нарочито нека бивша проститутка ЛИДИЈА. Ове надзорнице, саме бивше проститутке и криминалке, тукле су пендрецима и многе тучом убијале. Једна жена није више могла да ради и Лидија је нахушкала пса на њу, који јој је одгризао нос.

H1517-0195

Тада је несрећна жена морала сама да ископа јаму и Лидија је наредила да се у јаму закопа до грла. Окованим ципелама газила ју је по глави, а пас јој лице гризао. Жртва је живела тако закопана неколико сати, док је Лидија није метком из револвера довршила.

Жене су радиле на цести најтеже послове, секле дрва, рушиле зграде и вукле тешке балване. Кад нека од жена не би могла више да ради, била би ужасно пребијена, а многе и убијане. До сто лешева лежало је сваког дана крај пута куда су пролазиле ове беднице. У 15 сати враћале су се у логор и добивале за ручак четврт литра келерабе, ку-

Сл. 74. — Немци воде у логор жене и децу

ване на води, а за вечеру четврт килограма киселог хлеба мешаног са струготином. Многе жене су извршиле самоубиство бацајући се на жицу испуњену електричном струјом високог напона, која је у ширини једног километра и 3 метра високо служила као зид логора. Од таквог живота у логору жене су дневно на стотине гинуле од глади, исцрпљености и од убистава и самоубистава.

За Хитлерову десетогодишњицу морале су све жене читаво после подне стајати на киши и снегу, а надзорнице су их тукле пендрецима тако да су многе издисале у строју.

У логору је било више постројења за хитно и масовно уништавање заточеника, нарочито кад су стигли транспорти Јевреја, или кад логор није могао више да прими све новодошле заточенике. Тако су немачке звери у нарочитој ћелији плином уништавале жртве у масама. У логору је било сем тога седам крематорија. Болеснике су још живе бацали у ватру, која је горела дању и ноћу. У време немачког повлачења из Украјине у Аушвицу је било спаљено шест камиона живе деце. Деца су жива у ватру бачена. Многе мајке које су тај призор гледале, полуделе су. Друге једне ноћи спа-

Сл. 75. — Старци, жене и деца на путу за логоре смрти

љено је пуна 94 камиона људи, који су исте ноћи стигли у логор. Један траспорт од 7.000 Јевреја био је одведен у оближњу шуму и тамо, ови људи, поливени неком запаљивом масом, су спаљени. Наредног дана заточеници из логора су морали просипати њихов пепео по оближњим њивама.

Кад је нека жена родила, дете је било бачено у канал, а мајка је морала након три дана опет на рад. Младе Јеврејке су биле стерилизоване.

H1517-0196

H1517-0197

Јасно је да се већина жена под таквим условима живота поразбољевала. Али се болест није признавала. Болесницима је било забрањено давати храну и воду. Више жена полудело је од жеђи и живе болеснице гризле су буба-швабе.

У логору Аушвиц биле су Српкиње, Словенке, Украјинке, Пољакиње и Јеврејке.

Жене преко 50 година су, сем малих изузетака, живе побацали у пећи крематорија. Неке жене које су радиле у канцеларији причале су, да је до октобра 1943 године нашло у логору смрт 2,500.000 људи. Кад један умре, његов број добија заточеник који је тек стигао у логор.

Ово систематско и зверско уништавање недужних заточеника вршило се пред очима и по наређењима СС-овских команданата логора. До октобра 1943 био је то ШВАРЦ, његова помоћница била је нека ХАСАН, а најсвирепији џелат био је блокфирер ТАУБЕР који је уносио страх у читав логор и свакодневно масовно убијао људе.

Ово је кратка скица о зверствима грозно извршеним над женама у концентрационом логору у Аушвицу.

Прикупљеним горњим подацима је непобитно доказана кривица ХИТЛЕРА и његове владе, органа нацистичке партије и власти безбедности, у првом реду шефа Гестапоа ХИМЛЕРА, а нарочито команданта логора ШВАРЦА, надзорница ДРЕКСЛЕР и ЛИДИЈЕ, блокфирера ТАУБЕРА, даље комесара логора у Анкенштајну крај Птуја, ШТЕСЛА и његовог помоћника, издајника ФИЛИПОВИЋА из Лашког и најзад штандартенфирера ЛУРКЕРА и штурмбанфирера др. МАКОЛЕ из Марибора, а и свих других који су учествовали у упућивању затвореника у логоре и зверски са њима поступали.

Државна комисија сматра да су сви они тешки ратни злочинци и да морају бити строго кажњени за грозна зверства која су починили над нашим народима.

ДРЖАВНА КОМИСИЈА
за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача
Д. Бр. 225/45
У Београду, 10 фебруара 1945.

Претседник Државне комисије,
Д-р Душан Недељковић, с. р.
професор Универзитета

Секретар Државне комисије,
Д-р **Иван Гргић**, с. р.
адвокат

H1517-0198

САОПШТЕЊЕ БР. 22

Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача

Државна комисија је досад утврдила на многим фактима да је четничка банда ДРАЖЕ МИХАИЛОВИЋА хтела нарочито терором, који је вршила над српским народом, да народ заплаши, обезхрабри и пасивизира, те тако темељно помогне немачким и италијанским окупаторима да га савладају и поробе. У овоме смислу су нарочито речит доказ месечни извештаји Недићевих окружних начелника који брижљиво бележе и хвале Дражина клања у Србији, ма да ни издалека не стижу да их све попишу. Ови званични недићевски извештаји, које Државна комисија има у својим рукама, сведоче каквим кољашким злочинима, извршеним над српским народом, Дража Михаиловић је узвраћао Немцима за милионе које је од њих преко Недића добијао, и како су Недићеви окружни начелници пажљиво контролисали свога и окупаторског савезника у борби противу народа Југославије.

Саопштавамо овде само оне покоље које су Дражини четници починили над српским народом у једном, Крагујевачком округу, и то у току једино 1943-ће године, — и то само оне Дражине покоље који су као такви озваничени у извештајима недићевских начелника Округа крагујевачког, а за које би Недићеви начелници да похвале, ако не самог ДРАЖУ МИХАИЛОВИЋА, који стоји иза свију њих, оно бар команданте четничких кољашких одреда: капетана НИКОЛУ КАЛАБИЋА, капетана МИРКА СМИЉАНИЋА, пуковника ПАЛОШЕВИЋА, пуковника СИМИЋА, капетана ЖИВОЈИНА ЛАЗОВИЋА, поручника ЖИКУ ПАВЛОВИЋА, поручника МАРКА МУЗИКРАВИЋА, поручника ПАЈУ Н., капетане НИНКОВИЋА, ДАНИЛОВИЋА и ЗВОНКА ВУЧКОВИЋА и поручника ЉУМОВИЋА.

H1517-0199

А злочини ових четничких звери, које недићевски званични извештаји благонаклоно бележе, следећи су:

23 фебруара заклан је у Гунцетима Марковић Радомир.

Између 24 и 25 марта у Горњој Трешњевици заклани су: Лазић Војимир, Божић Надежда и Терзић Душан, док је

Сл. 76. — Четник кољаш на крвавом послу

покушано убиство над Љубицом Радосављевић, која је успела да побегне.

26 марта у Доњој Шаторњи пред својом кућом, заклан је Томић Данило, а у селу Пајсијеву убијен је Луковић Милосав.

5 априла покушано је убиство над Савићем Миланом из Претока, а исте ноћи, у селу Топоници изведени су из кућа Јованóвић Будимир, жена му Стојка и Павићевић Драгољуб, за чију се судбину ништа није доцније дознало.

14 априла у селу Чумићу, убијен је, у близини своје куће, са више удара камом, Самуиловић Миодраг.

16 маја четници Драже Михаиловића у селу Топоници заклали су Марковић Милана, Марковић Живка, жену Светомира Ђаковића и жену Чедомира Божовића.

17 маја убијена је Маринковић Селена жена Радојице Маринковића, из Љуљака.

Сл. 77. — Док један четник коље, други уживају

На дан 23 маја у селу Маскару заклани су: Радојевић Даринка и њене две кћери, Радмила и Станка.

На дан 29 маја у селу Винчи, после одржаног збора, четници Драже Михаиловића заклали су четири лица и спалили осам кућа, док су у Великом Шењу убили Лазаревића Драгомира.

2 јуна, пошто су пронашли болесну партизанку Симић Мирославу, учитељицу из Аранђеловца у селу Јеловику, четници Драже Михаиловића су је стрељали.

H1517-0200

H1517-0201

10 јуна у селу Мироњу убијен је Павловић Ђорђе, а између 11 и 12 јуна заклани су Павле Сретеновић и свештеник Шолајић у селу Озрену; Љубиша Пурић у Бенчанима и Драгослав Петровић у Книћу.

Између 17 и 30 јуна убијени су: Вуковић Владимир из села Бајчетине, Живановић Милорад из Трнаве, Драгиња Савковић, учитељица, Шевић Драгутин, Јовановић Јанко, сви из Блазнаве, Миловановић Предраг из Јунковца, Светолик Јевтић и Митић Михајло, коме су претходно ударили 50 батина, у Клоки; у Трешњевици су стрељани Живота и Живадин Вуковић, а у Божурни заклани су: Владимир Милошевић, Ђорђе Ивановић и Драгутин Јанковић, у селу Шумама Обрадовић Живан.

На дан 3 јула, у селу Гарашу, претукли су Крстовића Светозара, ударивши му 100 батина.

4 јула Николића Божидара из Брнице, довели су на сеоско гробље и после грозног мучења, изболи га на 30 места камом, па мислећи да је мртав, оставили га на гробљу и отишли.

5 јула убијен је у селу Реснику Антонијевић Милош. 11 јула у селу Трешњевици је заклан Лукић Радован, а 16 јула у Страгарима Ђурулић Бранко.

Између 21 и 26 јула заклани су у селу Вукосавцима: Јеремић Владета и Комненовић Александар, у селу Белосавцима: Драгомир В. Ђорђевић и Адам Михајловић из Лужнице.

На дан 29 јула заклан је, у Раниловићској шуми, Јоксимовић Богдан, земљорадник из Орашца.

Истог месеца, у селу Горњем Бранетићу, убијени су: Живорад Лазаревић и Драгић Васиљевић, док су из села Невада одведене Даница Грковић и Перса Шутић, које су, како срески начелник у Горњем Милановцу вели: „вероватно ликвидиране од четника Драже Михаиловића, пошто ово начелство има обавештење да су одржавале везу са партизанима".

На дан 1 августа, у селу Загорици, заклан је један младић-циганин, стар око 21 годину, а у црквеној порти, у селу Белосавцима, заклана је Станија, жена Миладина Максимовића, из села Загорице.

5 августа, из села Церовца, одведен је Јовановић Милорад и његова судбина остала је непозната, док су Живота Ђорђевић, Драга жена Живадина Јовановића, Јулка, удова

Пешић тучени моткама. Истог дана у селу Блазнави, заклан је Радисављевић Милорад.

Ноћу између 10 и 11 августа заклан је у Клоки Вуксан Матејић, а у селу Дивостину, побијени су: Милован Живановић и Милица, кћер Божидара Вујадиновића, док је Јана, жена Радомира Тодоровића претучена батинама.

Сл. 78. — Четник Д. М. коље своју жртву

Између 14 и 15 августа поклани су, у селу Даросави: Томић Милан, Грујић Милоје, Јовановић Миодраг, Грујић Живомир и Ђерасимовић Бранко, а у селу Бани: прота Јеремија Исаковић, стар 65 година, Миљко и Миљојка Драгачевић, чију су кућу спалили. Приликом клања Драгачевић

H1517-0202

H1517-0203

Миљојке, четници су јој прво обрезли душник, па су кроз овај отвор набијали плеву све дотле, док није под најтежим мукама издахнула.

17 августа заклан је, у Книћу, Роговић Бошко, а 18, у селу Брезовцу, Пантелић Младен, старац од 64 године. 19 августа, пошто су ударили 50 батина, ножем су убили Богдановића Драгољуба, из Јеленца.

Између 21 и 22 августа убијен је Захар Ненад, из Крагујевца, а у селу Букосавцима спаљене су куће Божића Богосова и Зарића Миленка. По спаљивању куће Божићеве, одвели су га, недалеко од згаришта и убили.

24 августа заклани су: Васић Живојин и Станојка, из Даросаве.

Четници-кољаши, огрезли у својим одвратним злочинима, потпуно мирно су приступали својим жртвама. Тако су на дан 26 августа дошли у кућу Ерића Милана, затражили ручак и ручали, потом га извели пред кућу и заклали.

28 августа, у селу Бањи, код мермерног рудокопа „Венчаца", стрељали су: Марију Бришчек, пред њеном малолетном децом.

30 августа, пошто су пронашли и ухватили у селу Светлићу, адвоката Драгомира Исаковића, изврглн су га најстрашнијим мукама, пребивши му ноге и руке, а потом су га, са три револверска метка, убили.

Скоро после сваког свог злочина, четници Драже Михаиловића предвођени својим вођама, залазили су несметано у села и засеоке, присилно доводили народ, показивали му жртве и претили му, да ће га оваква судбина стићи, ако и помисли да помаже партизане у борби противу окупатора.

Ни ова најгрознија зверства нису могла да застраше народ и да га натерају да се одрекне свога отпора — те су кољаши, још са већим бесом, продужавали своје свирепе злочине. Тако су, на дан 9 септембра, у селу Гарашима, убили Берисавца Животу. Између 5 и 6 октобра у селу Десимировцу, побијени су: Милосављевић Марко, Бабић Милован, Ђокић Бошко и Андровић Злата. Исте ноћи у селу Светлићу, прво мучени, па потом заклани: Вукићевић Даринка и Тодоровић Ђуро, а у селу Грошници, Бошковић Бранислав. Ноћу између 6 и 7 октобра, у селу Горовићу, поклани су: Милутин Живковић, Радосав Величковић, Витомир Живковић, Светомир Петровић, жена му Новка и Перса Петровић, а у селу Коринћанима, Тадија Стевановић

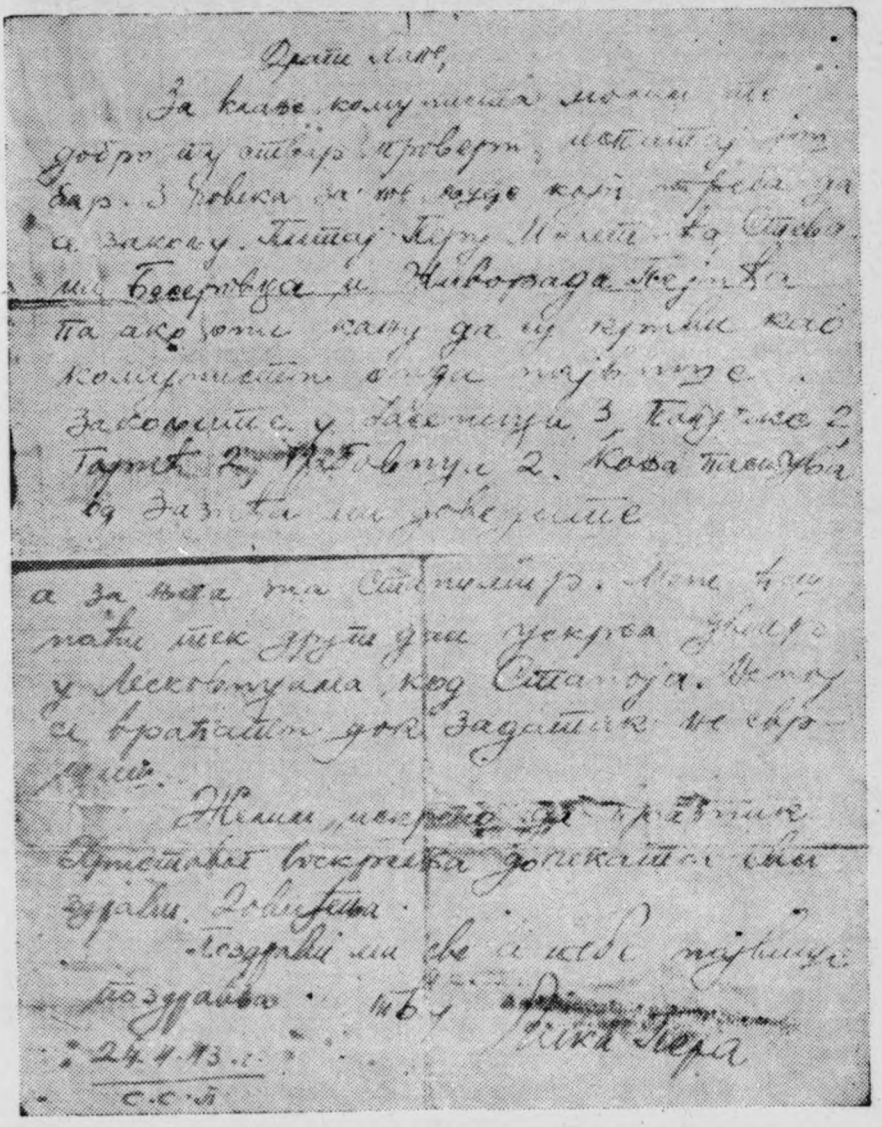

Сл. 79. — Факсимил писма чика Пере

H1517-0204

H1517-0205

и кћи му Милева Рајчевић, учитељица, која је, од стране министра Јонића, била отпуштена из службе, као национално непоуздана.

Између 15 и 16 октобра заклани су: Тихомир, Живојин и Милојка Миливојевић, а између 25 и 25 октобра Таковац Живота из Горње Шаторње и Стаматовић Станко, отпушгени шеф пореске управе, из Копљара.

27 октобра, у Горњој Шаторњи, стрељани су: Таковац Драгутин и Стојановић Миленко.

2 новембра у селу Брезовцу заклани су: Станојковић Јован, матурант и Васовић Мирко, оба из Аранђеловца. Истога дана, претходно везани, тучени и мучени, а потом поклани: Драгачевић Милосав, Дукић Добросав, Танасковић Љубомир, Весовић Миливоје, и Игњатијевић Миленко, сви из села Бање, а 12 новембра, убијен је, у селу Десимировцу, Кондић Александар из Опорнице.

Између 17 и 18 новембра, на домаку варошице Тополе, убијени су: Благојевићи: Михајло, Драгутин и Јован и Драгутинова кћер, сви родом из Крњевца, а између 18 и 19 новембра, заклали су, у селу Бањи: Спасојевић Љубиша и жена Спасојевића Драгомира.

На дан 1 децембра, у селу Орашцу, заклани су: Павловић Милутин из Орашца и Ћосовић Милован, из Врбице.

17 децембра четници су, у селу Чумићу, стрељали: Протића Илију, Максимовића Драгољуба и Живановића Живана, а у селу Светлићу: Велимира Лазића.

Између 23 и 24 децембра побијени су у селу Врбици: Радовић Никола, Ћировић Периша и Радовић Радојка, а на дан 26: Матијашевић Павле, из Аранђеловца. Истог дана четници Драже Михаиловића попут својих немачко-фашистичких, савезника, упутили су, своју казнену експедицију, у село Копљаре. Тога дана под четничку каму стављени су без обзира на пол и године 22 лица, међу којима се помињу Гавриловић Милутин, Миловановић Радојица и Савковић Тихомир. Спаљено је преко 15 кућа, међу којима и кућа Гајића Војина и Благојевића Милана из Копљара.

У свом злочиначком бесу четници су: уништавали и читаве породице. Тако су, на дан 31 децембра, на путу Топола —Аранђеловац, поклали: Јакшић Десанку, учитељицу и њену мајку Радојку; фризерку Ангелину Николић; чиновника Среског суда Стефановића Младена, Алексијевића Драгишу, жену му Мирку, сина Миланка и кћери Милену и Надежду.

Јасно је зашто српски народ нема за Дражиног четника друго име него »*кољаш*«, — то име заиста најодвратнијег злочинца у културном XX-ом веку.

Свима горњим чињеницама додајемо још ту, да су Дражини команданти својим терором, да би застрашили, погађали српски народ насумице, одока, као целину, — не изводећи ни пред какав суд и на чињеницама не утврђујући никакве кривице или преступе, већ да се закоље у томе селу толико, а у томе другом толико, у трећем толико итд. Као пример овога, саопштићемо случај чувеног Дражиног команданта Калабића, тог злогласног кољаша „чика Пере" и његово оригинално писмо којим он наређује да се тобож нешто испита, али да се закоље толико у том селу, толико у том, толико у том, итд.

„Драги Папе,

За клање комуниста молим те добро ту ствар провери испитај још бар 3 човека за те људе који треба да се закољу. Питај Перу Милетића, Стевана Бесаровца и Живорада Пејића па ако они кажу да су криви као комунисти онда највише закољите у Јасеници 3, Папучке 2, Гарић 2, Грабовица 2. Коња пастува од Зазића ми доведите а за њега зна Станимир. Мене ћеш наћи тек други дан Ускрса увече у Лесковицама код Станоја. Немој се враћати док задатак не свршиш.

Желим искрено да празник Христова воскресења дочекате сви здрави. Довиђења.

Поздрави све а тебе највише поздравља

24. 4. 43 г. твој

с. с. п. Чика Пера"

Командант кољашке Дражине војске „чика Пера" је свакојако овај грозни тероризам клања српскога народа имао као једну тачку у своме уговору који је потписао са Гестапоом, и о којем ће *Државна комисија* ускоро објавити податке и фотографије. Тај одликовани „див-јунак" Драже Михаиловића и лондонских избегличких влада као сваки Дражин бандит цедуљицом наређује уједно да се у томе селу закоље толико, у томе толико, у томе толико, да му се дотера туђ коњ пастув, и жели весело „Христово васкрсење".

H1517-0206

H1517-0207

За све горе изнете грозне злочине клања, убијања људи, жена и омладине, батинања и пребијања, као и паљења села у округу крагујевачком у 1943 године, *Државна комисија* утврђује као одговорне злочинце-помагаче окупатора: генерала ДРАЖУ МИХАИЛОВИЋА; пуковнике: ПАЛОШЕВИЋА и СИМИЋА; капетане: КАЛАБИЋА НИКОЛУ, СМИЉАНИЋА МИРКА, ЛАЗОВИЋА ЖИВОЈИНА, НИНКОВИЋА ДАНИЛОВИЋА, ЗВОНКА ВУЧКОВИЋА; поручнике: ЖИКУ ПАВЛОВИЋА, МАРКА МУЗИКРАВИЋА, ПАЈУ Н., и ЉУМОВИЋА.

Државна комисија сматра да сви ови тешки злочинци морају бити строго кажњени за грозне злочине које су починили над српским народом.

ДРЖАВНА КОМИСИЈА
за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача
Д. Бр. 226/45
У Београду, 11 фебруара 1945.

Претседник Државне комисије,
Д-р **Душан Недељковић,** с. р.
професор Универзитета

Секретар Државне комисије,
Д-р **Иван Гргић,** с. р.
адвокат

H1517-0208

САОПШТЕЊЕ БР. 23

Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача

Државна комисија има врло различите документе о грозним зверствима која су Хитлерови Немци извршили над народом Србије.

О грозним немачким зверствима не говоре само немачки документи: наредбе, објаве итд., и сведочанства нашег намученог и измрцвареног народа. О њима говоре такође и документи разних издајника, недићеваца, љотићеваца и дражиноваца. Ови изроди српског народа ишли су раме уз раме са непријатељем, помагали му у уништавању српскога народа, и бележили његове масовне злочине. Тако у извештајима недићевских окружних начелника читамо немачко пустошење српске земље, а у рапортима недићевских команданата СДС читамо како крвожедни Хитлерови Немци кољу на хиљаде наших стараца и жена, па чак и деце од две године. Ови гадови-издајице, уместо да, као „власт" и наоружани Срби, боре се противу непријатеља, региструју зверства његова, пошто су их на разне начине условили и припремили.

Тако, ево грозних зверстава која су Немци извршили у околини Ваљева под командом ваљевског крајскоманданта, капетана ДОСЕА, и изасланика крајскоманданта Др. ТИЛА, а под покровитељством ДРАГОМИРА М. ЛУКИЋА, окружног начелника, који о немачким пустошењима срезова ваљевског округа подноси 7 маја 1943 под Пов. бр. 1487/42 извештај о уништеним домовима разних села ваљевских срезова. Ређа Лукић своме Недићу домове и села која су Недићеви савезници, Хитлерови Немци, попалили: у селу

H1517-0209

Грабовици 30 домова и 87 других зграда, у Дивцима 6 домова и 40 других зграда, у Драчићу 39 домова и 79 других зграда, у Јовању 50 домова и 126 других зграда, у Лелићу 8 домова и 15 других зграда, у Лозници 11 домова и 5 других зграда, у Лукавици 9 домова и 7 других зграда, у Петници 58 домова и 39 других зграда, у Попучкама 10 домова и 53 других зграда, у Бабаићима 5 домова, у Горњој Топлици 2 дома, у Паунама 2 дома и 2 друге зграде, у Шушокама 11 зграда, у Паљувској општини 61 дом, у Таковској општини Тамнавског среза 3 дома, у Непричавима 10 домова, у Родљевској општини 74 дома, у Бајевачкој 1, у Бањанској 3, у Борачкој 30, у Лајковачкој 1, у Скелама 110 домова, у Грабовцу 119 домова и 170 других зграда, у Забрежју 138 домова и 27 других зграда, у Бошњацима 4 дома, у Стублинама 37 домова, итд., итд.

Горела су села Србије, Немци су их немилосрдно уништавали, а Недићеви начелници су писали извештаје.

А шта је било са народом? Он је најчешће уништаван, а да не остане „очевидаца". Но, о овим немачким покољима су подносили извештаје, не Недићеви начелници, већ његови команданти „Српске државне страже", ти наоружани помагачи немачких поробљивача и убица. И гдегод је који пожар букнуо, гдегод је које село попаљено, отуда је издајничка „СДС" слала извештај о покољу читавога становништва, најчешће тако да није остало „очевидаца". А како ти извештаји гласе, доносимо за пример извештај недићевског генерала ЈОНИЋА, команданта „Српске државне безбедности", ЈБ. бр. I. 9226, од 4 септембра 1943 године. Овај акт дословно гласи:

„Командант СДС округа Ваљевског са Ј. Б. Бр. 2038 од 1 септембра 1943 године, доставио је следећи извештај: 28 августа 1943 године око 3,30 часова у село Памбуковицу, Звиздар и Брело, среза тамнавског, дошла је немачка експедиција и убила следећа лица и то: 1) Драгутина М. Крњића старог 92 године из села Звиздара; 2) Александра сина Драгутина Крњића старог 62 године из Звиздара; 3) Мирослава сина Александра Крњића старог 33 године из Звиздара; 4) Радослава сина Мирослава Крњића старог 2 године из Звиздара; 5) Слободана сина Мирослава Крњића старог 2 године из Звиздара; 6) Живодарку жену Александра Крњића стару 62 године из Звиздара; 7) Софију жену Мирослава

H1517-0210

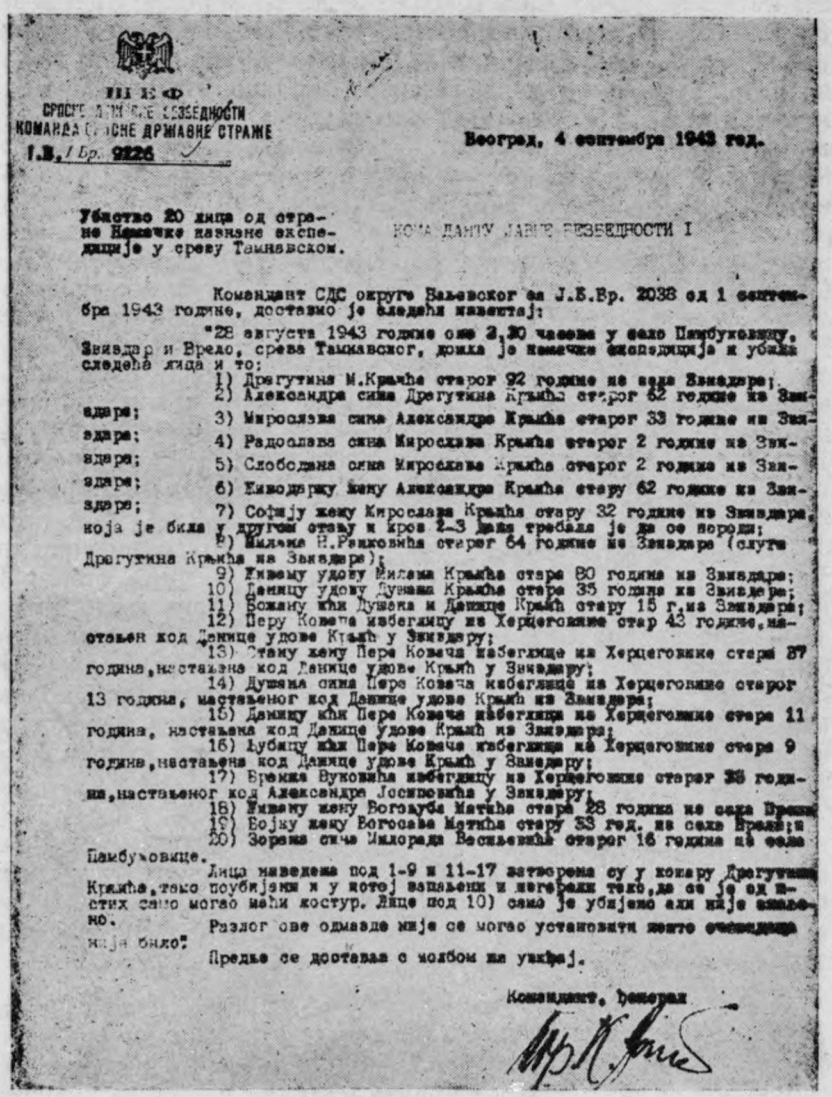

ШЕФ
СРПСКЕ ДРЖАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ
КОМАНДА СРПСКЕ ДРЖАВНЕ СТРАЖЕ
Ј.Б./Бр. 9226

Београд, 4 септембра 1943 год.

Убиство 20 лица од стране Немачке казнене експедиције у среву Тамнавском.

КОМАНДАНТУ ЈАВНЕ БЕЗБЕДНОСТИ I

Командант СДС округа Ваљевског са Ј.Б.Бр. 2038 од 1 септембра 1943 године, доставио је следећи извештај:

"28 августа 1943 године ове 2,30 часова у село Памбуковицу, Звиздар и Врело, среза Тамнавског, дошла је немачка експедиција и убила следећа лица и то:

1) Драгутина М.Крљића старог 92 године из села Звиздара;
2) Александра сина Драгутина Крљића старог 62 године из Звиздара;
3) Мирослава сина Александра Крљића старог 33 године из Звиздара;
4) Радослава сина Мирослава Крљића старог 2 године из Звиздара;
5) Слободана сина Мирослава Крљића старог 2 године из Звиздара;
6) Живодарку жену Александра Крљића стару 62 године из Звиздара;
7) Софију жену Мирослава Крљића стару 32 године из Звиздара, која је била у другом стању и кроз 2-3 дана требала је да се породи;
8) Милана Н.Ранковића старог 64 године из Звиздара (слуга Драгутина Крљића из Звиздара);
9) Живану удову Милана Крљића стара 80 година из Звиздара;
10) Даницу удову Душана Крљића стара 35 година из Звиздара;
11) Божану кћи Душана и Данице Крљић стару 15 г.из Звиздара;
12) Перу Ковача избеглицу из Херцеговине стар 43 године, настањен код Данице удове Крљић у Звиздару;
13) Стану жену Пере Ковача избеглице из Херцеговине стара 37 година, настањена код Данице удове Крљић у Звиздару;
14) Душана сина Пере Ковача избеглице из Херцеговине старог 13 година, настањеног код Данице удове Крљић из Звиздара;
15) Даницу кћи Пере Ковача избеглица из Херцеговине стара 11 година, настањена код Данице удове Крљић из Звиздара;
16) Љубицу кћи Пере Ковача избеглица из Херцеговине стара 9 година, настањена код Данице удове Крљић у Звиздару;
17) Бранка Вуковића избеглицу из Херцеговине старог 35 година, настањеног код Александра Јосиповића у Звиздару;
18) Живану жену Богољуба Матића стара 28 година из села Врела;
19) Бојку жену Богосава Матића стару 33 год. из села Врела;
20) Зорана сина Милорада Васиљевића старог 16 година из села Памбуковице.

Лица наведена под 1-9 и 11-17 затворена су у кошару Драгутина Крљића, тако поубијани и у котој запаљени и изгорели тако, да се је од истих само могао наћи костур. Лице под 10) само је убијено али није спаљено.

Разлог ове одмазде није се могао установити пошто очевидаца није било".

Предње се доставља с молбом на увиђај.

Командант, ђенерал

Сл. 80. — Факсимил извештаја генерала Јонића

H1517-0211

Крњића стару 32 године из Звиздара, која је била у другом стању и кроз 2—3 дана требало је да се породи; 8) Милана Н. Ранковића старог 64 године из Звиздара (слуга Драгутина Крњића из Звиздара); 9) Живану удову Милана Крњића стару 80 година из Звиздара; 10) Даницу удову Душана Крњића стару 35 година из Звиздара; 11) Божану кћер Душана и Данице Крњић стару 15 година из Звиздара; 12) Перу Ковача избеглицу из Херцеговине старог 43 године, настањеног код Данице удове Крњић у Звиздару; 13) Стану жену Пере ковача избеглице из Херцеговине стару 37 година, настањену код Данице Крњић у Звиздару; 14) Душана сина Пере Ковача избеглице из Херцеговине старог 13 година, настањеног код Данице удове Крњић из Звиздара; 15) Даницу кћи Пере Ковача избеглицу из Херцеговине стару 11 година, настањену код Данице удове Крњић из Звиздара; 16) Љубицу кћи Пере Ковача избеглицу из Херцеговине стару 9 година, настањену код Данице удове Крњић у Звиздару; 17) Бранка Вуковића избеглицу из Херцеговине старог 35 година, настањеног код Александра Јосиповића у Звиздару; 18) Живану жену Богољуба Матића стару 28 година из села Врела; 19) Бојку жену Богосава Матића стару 33 године из села Врела; и 20) Зорана сина Милорада Васиљевића старог 16 година из села Памбуковице. Лица наведена под 1—9 и 11—17 затворена су у кошару Драгутина Крњића, тамо поубијана и у истој запаљена и изгорела тако, да се је од истих само могао наћи костур. Лице под 10) само је убијено али није спаљено. Разлог ове одмазде није се могао установити пошто очевидаца није било. Предње се доставља с молбом на увиђај."

О овоме чудовишном хитлеровско-немачком убијању наших стараца од 90 година и деце од 2 године тако да не остане „очевидаца", и најодвратнијем издајству недићевског генерала Јонића доносимо, као пример за стотине других случајева, факсимил овог документа. (в. сл. 80)

За све овде конкретно наведене злочине, извршене над српским народом, *Државна комисија* утврђује да су, поред Хитлерових и Недићевих влада и одговорних команди, посебно криви окупаторски крајскомандант у Ваљеву, капетан ДОСЕ и изасланик Др. ТИЛ, као и злочиначки издајници, окружни начелник ДРАГОМИР М. ЛУКИЋ и генерал СДС ЈОНИЋ.

H1517-0212

Државна комисија сматра да ови тешки ратни злочинци морају бити кажњени за злочине које су починили над нашим народом.

ДРЖАВНА КОМИСИЈА
за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача
Д. бр. 268/45
У Београду, 15 фебруара 1945.

Претседник Државне комисије,
Д-р **Душан Недељковић**, с. р.
професор Универзитета

Секретар Државне комисије,
Д-р **Иван Гргић**, с. р.
адвокат

H1517-0213

САОПШТЕЊЕ БР. 24

Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача

Из докумената и сведочанстава које поседује, *Државна комисија* утврђује да су немачки окупатори извршили масовна зверства над нашим народом Мариборског краја, с намером да га истребе. Иако су подаци непотпуни и делимични, због немогућности да се за сада прикупи обимнији доказни материјал услед ужасног терора и окупације која још траје, ипак се може видети да су Немци радили на систематском уништењу народа Словеније, а специјално околине Марибора.

Мере за уништење нашег народа припремљене су још и пре окупације, тако да су одмах по окупацији спровођене у дело. Тако је, на пр., већ у априлу 1941, на основу Хитлеровог пуномоћја, издата наредба гауфирера ИБЕРРАЈТЕРА да се може запленити сва имовина Словенаца.

Одмах је основан и специјални Уред „за учвршћивање немства", коме је припала сва имовина отета од Словенаца, док је имовина становника са обе стране Саве, који су исељени у Шлеску (око 60.000 особа), предата Немцима из Кочевја и Бесарабије.

Бандитским поступком и најобичнијом пљачком, чије су жртве биле стотине хиљада Словенаца, Хитлеров Рајх покушавао је да санира своју привреду; тако је на пр., Уред „за учвршћивање немства" у Марибору једно од највећих немачких предузећа. Ту снагу је оно постигло једноставним указом шефа цивилне управе за Доњу Штајерску, штампаним у „Службеним новинама", — да се све породице избеглица силом отерају са њихових поседа, а њихова имовина да се запленн. А то је и учињено без одлагања и без милости.

Али те „економске" мере за уништење нису Немцима биле довољне. Поред њих они су употребили сва она оми-

љена и опробана средства, која су карактеристична за сваку фашистичку окупацију: паљење кућа, концентрациони логори за уништавање људи (Фернихтунгслагер), масовно убијање итд.

Немачки систем уништавања Доње Штајерске и његови резултати могу да се виде на примеру малог места Горњи Град у Савињској Долини, где је злочинац ЕРНЕСТ ХАУДЕК, по упуствима Хитлера и његових органа садистички настојао да нашем народу нанесе што више зла, за што му је народни суд већ судио. До новембра 1942 преко 500 становника тога места било је ухапшено и у затворима мучено, насилно је исељено преко 700 људи, стрељано је 140 талаца, а њихове породице отеране су у логоре у Немачку. Не треба само заборавити да Горњи Град није једино место које је тако страдало, и да није највише страдало: оно је само једно између многих.

Масовна хитлеровска зверства над народом Мариборског краја нису престајала за цело време окупације, па, иако је словеначки народ страшно прорећен, ипак се и над оним што је остало и даље врше масовна зверства.

Тако су, на пр. 12 и 13-VII-1944 СС-овци извршили покољ у околини Марибора. У Бохови су убили учитеља Тушака и његову жену, сељаке Антоничича и Муршича, а у Шмиклавжу више особа. У Марибору су тад убијена 3 лица.

12-VIII-1944 гестаповци су убили у селу Св. Јакоб у Словенским Горицама једну особу, 8 довели као таоце, а више породица одвели у концентрационе логоре.

13-VIII-1944 немачке трупе спалиле су код села Франколово у име репресалија 100 јутара шуме, четворици сељака опљачкали имовину и делимично спалили домове, а много девојака одвели у концентрационе логоре.

У јесен 1944 је немачка полиција у околини Литије спалила домове двојици сељака, жену сељака Пинтара обесила и заједно је са домом запалила. У селу Голише су Немци везали сељанку Кончареву са петоро њезине деце и живе их спалили у родној кући. Изгорели су домови још двојице сељака. Францку, Зефу и Мицку Боштањчеву затворили су у кућу сељака Кармеља и кућу запалили те су жртве живе изгореле. У селу Шкоденку запалили су истога дана тројици сељака све зграде.

Једнако су поступили и у околини Кинберга близу Дравограда, где су гестаповске трупе похватале све људе

H1517-0214

H1517-0215

које су нашле, затворили их у куће, куће запалиле а у њима живе људе сагореле.

Између 21 и 25 октобра 1944 немачке трупе извеле су концентричан напад на Горњу Савињску долину у селу Черњевец запалили су 5 домова, у Новој Штифти 16 домова. Ту су у једној кући изгорели живи 87-годишњи Игнац Кухар и његове две ћерке. У селу Солчава изгорело је 20 домова од свега 21 колико је у селу било. У познатој Логарској долини, планинском летовалишту, попалили су све хотеле словенског планинарског друштва, хотел и куће Логара, Плесников дом и све зграде на улазу у долину. Све становништво и децу одвели су у концентрационе логоре у Немачку. Потпуно су спаљена села Бочно, Делце и Волог; изгорело је 77 домова. У селу Шмартно изгорело је 26 кућа и 60 зграда.

Ово су само утврђени примери немачких злочина који се и данас врше у Словенији.

Државна комисија утврђује да су за све ове многобројне злочине, поред ХИТЛЕРА, његове врховне команде и његове владе као извршиоци ових злочина одговорни у првом реду гаулајтер ИБЕРРАЈТЕР и хајматбундфирер ШТАЈНДЛ.

Државна комисија сматра да, поред споменутих, морају бити строго кажњени и сви непосредни извршиоци и њихови помагачи за ове злочине који су почињени над нашим народом.

ДРЖАВНА КОМИСИЈА
за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача

Д. бр. 269/45
У Београду, 15 фебруара 1945

Претседник Државне комисије,
Д-р Душан Недељковић, с. р.
професор Универзитета

Секретар Државне комисије,
Д-р **Иван Гргић,** с. р.
адвокат

H1517-0216

САОПШТЕЊЕ БР. 25

Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача

Пажњу читавог цивилизованог света скренуо је за време рата на себе Специјални суд за заштиту државе у Риму, „Ил Трибунале Специале пер ла Дифеза дело Стато", састављен од самих фашистичких великодостојника. Тај суд судио је у првом реду Југословенима и то Хрватима и Словенцима из Истре и Словеначког приморја, а и многим југословенским држављанима. Пресудама, које има у својим рукама *Државна комисија,* осуђују се оптуженици без икаквих доказа. Довољно је било да су сумњиви по линији припадништва ослободилачком покрету, па да су се одмах изрекле дивљачке казне. *Државна комисија* утврђује на основу оригиналних италијанских докумената да је фашистички режим путем фашистичких судија Специјалног суда за заштиту државе у Риму починио многобројне злочине изрицањем злочиначких пресуда над невиним словенским становништвом Италије и окупираног дела Југославије у познатом циљу фашизма да се униште народи Југославије.

Један од најсензационалнијих политичких монстрпроцеса који је био запажен од целога света, одржао се на овом суду у Трсту 14/XII-1941 противу др. Лавослава Чермеља, професора и познатог научника и публицисте из Љубљане и 59 његових другова због тобожњих иредентистичких дела, па чак и због наводно покушаног атентата на самог Мусолинија. Пресудом бр. 216/48 Р. Г. и бр. 282 на смрт је осуђено 9 оптуженика. По налогу команданта Земаљске одбране у Трсту, дивизиског генерала ЂОВАНИ КОРТЕ, акт бр. 941 Рис, од 14/XII-1941 стрељана су петорица и то: Виктор Бобек, Иван Иванчић, Симон Кос, Иван Бадњаљ и Јосип Томаси, док је четворици смањена казна на доживотну робију. 23 особе осуђене су на 30 година, једна на 24 године, а оста-

H1517-0217

ле на казну до 16 година. Ову драконску осуду, која је имала искључиво фашистичку политичку тенденцију, ради које су морале пасти главе без икаквих стварних чињеница за доказ кривице, донели су:

Екс. ТРИНГАЛИ КАЗАНУОВА, генерал и витез Великог Крста, као претседник; војни тужилац ЛАНАРИ ПИЕРО, као тужилац и судија известилац; остале судије су били: фашистички консули ђенерали ЧАНИ ФЕРДИНАНДО и КОЛИЦА УГО и фашистички консули ПАСКВАЛУЧИ РЕНАТО, КАПУТИ ПИЕТРО и РОЗА-УЛИАНА РИКАРДО.

Истрагу је водио шеф ОВРЕ, комендаторе дот. ПЕРЛА, а уз помоћ марешала СКАРАНО и бригадира ДОНАРУМА и ОСМИАНИ, заробљенике мучио, тукао их батином, пљувао им у лице, тражећи неистините изјаве о осталим оптуженим. Др. ПЕРЛА испржио је једном оптуженику цигаретом усне. Затвореници су добијали храну сваки трећи дан, док воду уопште нису добијали.

Други велики процес је подигнут у Риму 25/VI-1942 против 22 оптуженика од којих је 7 било у бегству. Осуђени су пресудом бр. 336 акт бр. 605/42 на смрт 15, а 9 њих стрељано је 26-VI-1942 у 5,15 сати у Риму и то: Франц Винчи, Иван Чекада, Јосип Хрешћак, Павел Руст, Франц Сребот, Леополд Франк, Карол Калуза, Антон Беле и Виљем Долган. Преосталих 7 осуђено је на 30 година робије. Шест на смрт осуђених било је у бегству.

Претседник сената била је иста екселенција као у процесу против др. Чермеља и другова, а тужилац и судија известилац ПРЕСТА ЂОВАНИ остале судије су биле:

фашистички консули ђенерали: РАДОЊА РАФАЕЛЕ и ЧАНИ ФЕРДИНАНДО и фашистички консули: ПАЛМЕРИ ГАЕТАНО, СУПИЕЈ ЂОРЂО, РОЗА-УЛИАНА РИКАРДО.

Разлози пресуди су учествовање у Народно-ослободилачкој борби народа Југославије, а за конкретне деликте који су им импутирани и то убиство неких карабиниера итд. не пружа пресуда готово никаквих доказа.

Трећи већи процес, којега наводимо за пример, одржан је у Риму 13/X-1942 под бр. 696 Р.Г. пресуда бр. 745 суђено је 13-орици оптуженика из истих разлога. Од њих су петорица осуђени на смрт и стрељани 24/X-1942 у 7,15 сати у Риму и то: Антон Гржина, Винценц Хрватин, Јосип Роџ, Франц Вичић и Јосип Зерфин, док је један осуђен на доживотну робију, један на 24 године робије, а остали на 16 година робије. Између осуђеника било је пет југословенских

држављана. Претседник суда био је генерал витез Великог Крста ЛА МЕТРЕ ГАЕТАНО, а државни тужилац и судија известилац ПРЕСТА ЂОВАНИ. Остале судије биле су:

Фашистички консоле ђенерале ЧИЗОТИ КАРЛО; и други фашистички консоли: ПАЛМЕНТОЛА АЛДО, АЛОИЗИ АЛЕСАНДРО, ВЕДАНИ МАРИО и БЕРГАМАСКИ КАРЛО.

Фашистима су требале жртве за освету због све већег успеха народно-ослободилачког покрета, а суд им је био само лажна цивилизована форма за убијање и мучење невиних људи. Осуђеници, којима кривица уопште није утврђена, били су заправо таоци у другом облику. Против пресуде наравно није било правног лека.

Од 33 процеса које наводимо само за пример од многобројних процеса код истог суда и у којима су учествовале на крају овог Саопштења наведене судије, одржало се у години 1941 четири, године 1942 једанаест и године 1943 осамнаест. Међу другима осуђено је на робију од 24 године 21 лице, на робију од 30 година 31 лице и на смрт 20 лица. Не рачунајући доживотну робију и смртне казне, свега је у 33 процеса осуђено 160 особа на казну од 2.341 годину, просечно, дакле, сваки оптужени на 14,5 година. Но с обзиром на хигијенске и животне прилике казнених завода Италије нико од осуђеника не би преживео дугогодишњу робију.

Из свих горе наведених злочина које је *Државна комисија* на многобројним оригиналним документима подробно утврдила, *Државна комисија* закључује, да су поред МУСОЛИНИА, његове владе Великог фашистичког Савета, органи фашистичке партије и њене милиције — пошто су судили и лицима из окупиране територије Југославије — ратни злочинци и њима потчињени извршиоци ових злочина, следећи чланови суда „Ил Трибунале Специале пер ла Дифеза дело Стато“ у Риму и то: Консоли ђенерали: Екс. ТРИНГАЛИ КАЗАНУОВА, РАДОЊА РАФАЕЛО, ЧИЗОТИ КАРЛО, СУПИЕЈ ЂОРЂО, дот. ГРИФИНИ МАРИО, РОСИ УМБЕРТО, ПАСКВАЛУЧИ РЕНАТО, ГАНЂЕРИ ЂОВАНИ, ЧАНИ ФЕРДИНАНДО, ФИОРЕТИ ЕУЂЕНИО, НИКОЛА ЛЕОНАРДИ, КОЛИЦА УГО; ђенерали: ЛЕ МЕТРЕ ГАЕТАНО, КОНТИЧЕЛИ ЂУЗЕПЕ, ГАНТИЕРИ ФИЛИПО; војни тужиоци: ЛАНАРИ ПИЕРО, дот. ЧИКАКИНО МИЛАЦО, дот. ПРЕСТИ ЂОВАНИ; и консоли: РОЗА УЛИАНА РИКАРДО, дот. АЛЕКСАНДРО ИТА-

H1517-0218

H1517-0219

ЛО, ПЕРИЛО ЕМИЛИО, ПАЛМЕНТОЛА АЛДО, ПОМПИЛИ ТОРЕЛО, РИЧИ ЂЕНАРО, КАЛИА МИКЕЛЕ, КАПУТИ ПИЕТРО, ПАЛМЕРИ ГАЕТАНО, ВЕДАНИ МАРИО, БРОЂИ НЕЛО, КАУ ЛУСОРИО, ВЕНТУРА АЛБЕРТО, РАМБАЛДИ ЂУЗЕПЕ, СКАРЦИ ЂОВАНИ, БЕРГАМАСКИ КАРЛО, АЛОИЗИ АЛЕСАНДРО, МИНГОНИ МАРИО, и командант „Дифеза Територијале ди Триесте", дивизиски генерал ЂОВАНИ КОРТЕ, као и комендаторе ПЕРЛА, марешало СКАРАНО и бригадири ДОНАРУМА и ОСМИАНИ.

Државна комисија сматра да сви горе набројани италијански фашистички органи морају бити строго кажњени за горе утврђене злочине које су починили над нашим народом.

ДРЖАВНА КОМИСИЈА
за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача

Д. бр. 295/45
у Београду, 19 фебруара 1945

Претседник Државне комисије,
Д-р **Душан Недељковић,** с. р.
професор Универзитета

Секретар Државне комисије,
Д-р **Иван Гргић,** с. р.
адвокат

H1517-0220

САОПШТЕЊЕ БР. 26

Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача

Државна комисија не располаже још свима подацима о немачком уништавању наших грађана у логорима за принудан рад у Норвешкој. Али документи које је већ прикупила, нарочито они из шведских и норвешких извора, откривају исти режим у тим логорима као и у осталим хитлеровским „логорима уништења" („Фернихтунгслагер-има"). Реч је овде о злочинима извршеним над једним јединим логором југословенских заробљеника, доведених у Норвешку на принудан рад, у БАЈСФЈОРДУ, о злочинима које *Државна комисија* утврђује не само на основу података које пружају о њима шведска и норвешка штампа, већ и сведочанства како норвешких стражара тако и једног одбеглог југословенског заробљеника.

Шведски лист „Ескилстуна Курирен" у свом броју од 7 септембра 1942 даје детаљан приказ стрељања југословенских заробљеника у логору БАЈСФЈОРД од стране немачких СС-трупа. 10 јула 1942, каже лист, избила је епидемија пегавог тифуса у томе логору. Неколико немачких војника је оболело такође, али ниједан Немац није умро, јер су били лечени серумима. Због ужасних хигијенских прилика, епидемија се нагло ширила и захватила цео логор. Стога су 17 јула 1942 сви оболели заробљеници били стрељани, њих 300 на броју. Норвежани настањени у близини логора слушали су целе те ноћи пушкарање и страховите јауке болесника, које су Немци јурили и хватали по логору да би их затим стрељали. Лешеви стрељаних, као и њихове бараке, били су спаљени. Осталих 600 заробљеника превезени су у густо збијеним шлеповима у предео северно од Ромбаксфјорда.

H1517-0221

Шведски лист „Арбетарен" од 9 септембра 1943 објављује да је наредбу за тај покољ југословенских заробљеника издао ТЕРБОВЕН, СС-обергрупенфирер и рајхскомесар за Норвешку, који је дошао у Нарвик у пратњи руководилаца организације ТОТ. По његовом наређењу, заробљеници оболели од тифуса, одведени су у ноћи 16/17 јула 1942 голи у једно оближње место и тамо поубијани на најстрашнији начин. У Ромбаксфјорду, где су они после тога пребачени, поново је избио тифус и опет су, по наредби Тербовена, сви ново оболели заробљеници стрељани.

Заробљеници у логору били су подвргнути разним мучењима. Стражари су их ударали батинама и кундацима и тукли су оне који су падали од умора на путу. Приликом пребацивања у ОУЕВРЕ ЈЕРНВАН, око 20 јула 1942, заробљеници су били транспортовани камионима покривеним бодљикавом жицом свега три стопе високом. Немци су их дугим штаповима збијали под ту жицу, без обзира на то што им је жица раздирала и крвавила кожу по лицу и телу, јер их поцепано одело није могло заштити. Због тифуса, сви заробљеници су били премазани крезотом или лизолом. Пошто није било барака, заробљеници су провели две недеље на отвореном пољу, на киши, ветру и хладноћи.

У норвешком извештају од 22 јануара 1944, који је састављен на основу изјава одбеглих „норвешких стражара" у том логору, каже се, да је од 900 југословенских заробљеника 320 стрељано, док су осталих 580 заробљеника превезени око половине јула 1942 у Бјерфјел ради изолације. Како се тамо опет појавио пегавац, у току 5—6 наредних недеља, стрељано је просечно по 12 људи дневно. Крајем августа 1942, враћено је свега 350 заробљеника у Бајсфјорд где су Немци из СС-трупа продужили да их уништавају. На крају, остало је свега 200 људи у животу и они су били пребачени у логор_ОЗЕН у Норвешкој.

Сведок Виктор Косовел, обућар из села (Горица — Истра), који је био у том логору за све време његовог постојања, у својој достави од 16 септембра 1943 каже следеће о том покољу југословенских заробљеника: „Немачки СС уништавали су нас свим могућим средствима, али и то је било за њих споро, па су прогласили да је у нашем логору завладао тифус и том приликом су стрељали преко 300 наших младих Југословена, већином интелектуалаца. Тифуса није било, него у ствари слаба храна, тешки рад и

разноразна мучења, која је могао само варварски фашизам да спроводи". Тад су стрељани, између осталих, Милавић, судија из Сарајева, Адил Греба, чиновник, Милан Станић, учитељ из Баната и Сима Марјановић, радник. Сведок Косовел казао је даље: „Сваког дана и иначе падало је 10—20 људи. После пет месеци боравка у Бајсфјорду кренули смо на Југ, а тамо смо оставили 800 наших младих људи углавном Југословена. Дошли смо октобра у логор ОЗЕН, где смо затекли 30 наших људи а то је био остатак од 400 људи. То је била иста слика нашег логора, логора нашег мучења. Овде у Озену од бајсфјордског остатка, 200 људи који су дошли, остављамо у року од три месеца још 140 људи. Тако да данас Бајсфјордски логор броји око 60 наших живих људи, остатак од 1.000 људи, а који се налазе данас у логору Корген."

Немачко-фашистички крвници постигли су свој злочиначки циљ. Од јуна до децембра 1942, дакле кроз шест месеци, у једном једином од стотине својих „логора уништења" они су измрцварили а потом побили 940 наших најбољих људи или тачније: 940 од 1.000, већином интелектуалаца и радника, које су сматрали опасним за своје планове потпуног и коначног поробљавања и истребљења наших народа.

За овај грозан масовни злочин у логору Бајсфјорду *Државна комисија* утврђује као тешког ратног злочинца, непосредног наредбодавца СС-обергрупенфирера и рајхскомесара за Норвешку ТЕРБОВЕНА; СС-официра, команданта логора, чије је име засад непознато и остале извршиоце дела СС-официре, подофицире и војнике.

ДРЖАВНА КОМИСИЈА
за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача
Д. бр. 298/45
у Београду, 20 фебруара 1945.

Претседник Државне комисије,
Д-р Душан Недељковић, с. р.
професор Универзитета

Секретар Државне комисије,
Д-р Иван Гргић, с. р.
адвокат

H1517-0222

H1517-0223

САОПШТЕЊЕ БР. 27

Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача

Доказне исправе и сведочанства које је прикупила *Државна комисија* отварају засад само уски увид у немачке логоре за принудни рад. Но и на основу делимично прикупљених података утврђује се вишеструки стицај ратних злочина: интернирања грађана под нечовечним условима принудног рада у вези са војним операцијама, мучења грађанских лица, изрицања колективних телесних казни, убистава и покоља.

Тако, у логорима Норвешке где се злочиначким порívима немачких чувара придружила још и ледена северна клима, синови нашега народа живели су под ужасним условима и брзо умирали од изнурености, глади, претераног рада, под батинама или од епидемије или метака зверских стражара. Ретки су успели да се једино бегством спасу. Живот заробљеника није имао цене, пошто су Хитлеровци уништену радну снагу лако надомештали новим транспортима свежих робова.

Пред *Државном комисијом* су документи о логорима у КОРГЕНУ код МО-а и у ОЗЕНУ код ЕЛСФЈОРДА у Норвешкој.

22 јуна 1942 стигао је у Норвешку транспорт од 900 заробљеника Југословена. Били су то углавном интелектуалци, затим радници и сељаци, било заробљеници бивше југословенске војске било заробљени партизани или похватани т. зв. политички „сумњиви елементи".

Један део — око 400 — смештен је у још недограђени логор у Коргену, а друга група од 500 бачена је 10—20 километара даље у Озен.

Командант у једном и другом логору био је истовремено СС-штурмбанфирер ДОЛПС, од јуна 1942 до краја

марта 1943. Долпс се стално налазио у логору Озен, са којим је лично и непосредно управљао док је повремено вршио инспекције у логору Корген где га је у управи замењивао СС оберштурмфирер ХЕШЕ и његов помоћник СС обершарфирер ЛАМПЕ, обојица садисти (према извештају Норвешког посланства у Штокхолму), који су уживали да дебелим батинама туку заробљенике. Такви исти били су и официри, подофициири и стражари из редова СС-полиције и Квислингових „норвешких стражара", који су чували заробљенике.

СС штурмбанфирер ДОЛПС, човек 50 година истицао се својом суровошћу и садизмом. Одликован је највећим немачким орденима и заузимао је 13. место на листи немачких официра. Припада старој гарди Хитлеровој. Учествовао је у нацистичком пучу у Минхену 1923 године. Хитлер му је лични пријатељ. Стално наоружан машинском пушком, убијао је својом руком заробљенике да би задовољио своје садистичке и криминалне прохтеве. Када је напустио управу над поменутим логорима марта 1943 године, постао је управник СС школе за Норвежане у Ослу.

Логори су се налазили на крајњем делу северне Норвешке, где владају специјалне атмосферске прилике. Преко лета ноћи уопште нема. Дан траје 24 сата непрекидно. Зими се дан претвара у ноћ. Хладноћа је и лети и зими велика. Заробљеници су имали подерана одела, били су без капута, без капа и имали су дрвене ципеле. Храна је била сасвим слаба и недовољна: један тањир супе и једну трећину хлеба за 24 сата по заробљенику. Људи су стално умирали од глади. 45 људи било је смештено у једној бараци, која је била одређена да прими нормално свега 6 људи. Болесни заробљеници упућивани су у болесничко одељење, али храну тамо нису добијали, нити је другим заробљеницима дозвољавано да им је носе, тако да су умирали од глади, ако нису били у стању да иду лично по храну. Лекова није било. Заробљеници су радили зими у шуми, а лети су градили пут Корген-Елсфјорд, преносили земљу и камен. Радили су, како наводи сведок Миленко Ђ. Миловић,, свршени ђак пољопривредне школе, из Бањана (Никшић), под најтежим условима „на друму по највећој хладноћи, без одела и капа, голи, на киши и ветру, сваког дана по 12 сати". Хигијенске прилике у логору биле су веома тешке. Сапуна уопште није било и заробљеници су били прљави и вашљиви. За најмању ситницу били су тучени батинама, говеђом жилом, чизмом и кундаком од стране немачких и „норвешких

H1517-0224

H1517-0225

стражара",који су се „натецали ко ће више да бије", како вели сведок Петар Красуља, студент из Глинске Пољане код Петриње.

Иначе у логору Озен спавали су заробљеници стално у самим кошуљама, без гаћа, по наређењу ДОЛПСОВОМ, без икаквог покривача, на голим даскама. Долпс је лично обилазио бараке и вршио преглед. Заробљенике, које би затекао у гаћама, убијао је на лицу места из машинске пушке. На исти начин поступао је и са онима који су имали запрљане гаће, приликом смотре у строју, коју је он лично обављао. Немци су убијали око три заробљеника дневно, зато што су падали од умора и изнурености при раду или тобож зато што су покушали бегство. Тако, 14 августа 1942 убили су СС-овци при раду, мучки у потиљак из карабина два Србина, од којих се један звао Стојан. Трећи је на смрт осуђен, Новак Б. Тодоровић, — али је успео да се бегством спасе.

После бегства Радована Димовића и Радислава Милића из логора у Коргену, 16 јула 1942 у подне, којом су приликом смртно ранили једног стражара СС-овца, режим у логору постао је неподношљив. За казну, тога дана, сви заробљеници морали су да се свуку и у самим гаћама да легну прсимице у дворишту логора и да остану тако лежећи непомично до касно у ноћ. Чим се ко макнуо, био је убијен. Четири заробљеника су тада убијена. Лежећи на земљи били су тучени батинама и пробадани бајонетима. Наредног дана, 17 јула 1942 — по наређењу Долпса — издвојено је и стрељано 40 заробљеника пред стројем у знак репресалија. Тада је стрељан и студ. агр. Пирић из Чубуковца. Сведок Новак Тодоровић наводи да је истога дана стрељан Синиша Савић, инжињер из Београда, који је дотле био на служби код обичних СС-војника као посилни.

То је било у Коргену а у Озену стрељао је Долпс својом руком 20 заробљеника.

Живота Пирић, ученик VII разреда гимназије, био је прободен бајонетом у руку од стране стражара, 5 септембра 1943, а затим стрељан.

Септембра 1943, Долпс је завео дводневни карантин у логору Озен због „болести", како је то мотивисао. Људима су биле одузете све ствари, одело и рубље, и остављени су потпуно голи, без ичега на себи. Спавали су голи и излазили у строј голи, по великој хладноћи. Сваког дана умирало је по неколико заробљеника од хладноће.

H1517-0226

Крајем 1942 године из прве партије од 400 заробљеника у Коргену, остало је живих још око 90. Тада је у тај логор стигао други транспорт од 400 југословенских заробљеника. Према извештају норвешког посланства у Штокхолму од јануара 1944 наводи се да је у току 3 месеца, крајем 1942 и почетком 1943 двеста заробљеника умрло од глади и изнурености, из ове нове формације од 450 по прилици заробљеника коргенског логора.

Од око 500 заробљеника који су крајем јуна 1942 доведени у логор у Озену, у марту 1943 било је у животу свега још 30 људи.

За ове грозне злочине који су нашли израза у нечовечном мучењу и масовним убиствима наших грађана у логорима за принудан рад у КОРГЕНУ код Мо-а и ОЗЕНУ код Елсфјорда у северној Норвешкој, за време од јуна 1942 до априла 1943, поред АДОЛФА ХИТЛЕРА и осталих највиших претставника државне управе немачког Рајха, *Државна комисија* утврђује као тешке злочинце, непосредне наредбодавце и извршиоце описаних злочина СС-штурмбанфирера ДОЛПСА, СС оберштурмфирера ХЕШЕА, СС обершарфирера ЛАМПЕА, и остале злочинце СС-официре, подофицире и војнике и Квислингове „норвешке стражаре" у поменутим логорима.

Државна комисија сматра да ови тешки ратни злочинци морају бити кажњени за злочине које су починили над нашим народом.

ДРЖАВНА КОМИСИЈА
за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача
Д. бр. 316/45
у Београду, 20 фебруара 1945.

Претседник Државне комисије,
Д-р **Душан Недељковић,** с. р.
професор Универзитета

Секретар Државне комисије,
Д-р **Иван Гргић,** с. р.
адвокат

H1517-0227

САОПШТЕЊЕ БР. 28

Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача

Устанак наших народа није се ограничио само на територију предратне Југославије. Свуда где живе, наши народи су се дигли већ 1941 године и с оружјем у руци почели да уништавају своје угњетаче. То нарочито важи за Истру, околину Ријеке и за Приморску Словенију, покрајине, које су припадале провинцији „Венециа Ђулиа" у Италији.

Из многобројних оригиналних италијанских аката које је прикупила *Државна комисија*, утврђује се да су италијанске власти на злочиначки начин поступале против мирног становништва у споменутој покрајини, премда је оно имало сва права италијанских грађана. Било је довољно само то што су били Словени — „алођени" — да се због тога ставе ван закона. Основано правило свих цивилизованих народа је да се сваком држављанину мора доказати индивидуална кривица, па онда да се стави под редовни суд. Заједница никад не одговара за дела појединаца. Али је ипак у Венецији Ђулији, којом је војнички управљао генерал А. БЕРГОНЦИ, командант земаљске одбране у Видму, италијанска војска палила села, стрељала хапшенике, масовно интернирала становништво и на све могуће начине ограничавала личну слободу грађана.

Из прикупљених аката види се да је генерал БЕРГОНЦИ свакодневно извештавао Врховни штаб италијанске војске у Риму о акцијама наших бораца за слободу, који су од Пуља, Ријеке, Трста и Горице све до Корушке границе и на Красу до Постојне на своме родном тлу вршили војничке акције. Они су непрекидно сваког дана нападали возове и војничке камионе, рушили цесте, железничке пруге, виадукте, електричне, телеграфске и телефонске стубове, водоводе, магацине, бункере, стражарнице и фабрике и палили их. Они су забрањивали рад италијанским радницима на постројењима и у шумама; нападали су страже и патроле, разоружавали војнике, заплењивали оружје и животне на-

H1517-0228

мирнице војске. Вршили су војничке акције на аеродрому, и већег опсега на делове италијанске војске нарочито на подручју Наноса, ширили пропаганду за ослободилачки покрет у народу, који их је, према овим извештајима, радосно примао и подупирао.

Драгоцена признања да су све те акције вршили припадници народа са територије, која је сачињавала „стару Италију" („Векие Провинче дел Рено"), пружа нам генерал А. БЕРГОНЦИ и његов заменик ФЕРУЧО ЦИКАВО у својим многобројним извештајима. Драгоцена признања нам они дају и о тешким злочинима које су они ради репресалија чинили над невојничким становништвом одавно поробљених тих наших крајева. За пример наводимо само два њихова акта.

Актом бр. 549 од 20-VII-1942 јавља БЕРГОНЦИ да су све групе „побуњеника" састављене од домаћих елемената, а „алођено" тј. страно становништво пружа им сву помоћ. Он предлаже, да се на њих примене исте мере које важе у Љубљанској покрајини. А ове мере су: стрељање талаца, паљење села, стрељање заробљеника без пресуде, масовно одвођење становништва у интернационе логоре, хапшења, осуђивање на доживотну робију, мучења итд. Самим тим предлогом БЕРГОНЦИ се уврстио у редове тешких злочинаца.

Актом бр. 1507 од 10-VIII-1942 јавља његов заменик генерал ЦИКАВО да је активност „побуњеника" у границама „старе Италије" у порасту, да их фаворизује „алођено" становништво и предлаже и са своје стране примену мера, које важе у Љубљанској покрајини и тиме и он наступа као тешки злочинац.

Они се нису задовољавали само предлозима. Из акта БЕРГОНЦИЈА и ЦИКАВА види се и сам злочиначки поступак са одавно поробљеним нашим народом. Навешћемо само неколико примера. Кад су 26-X-1942 код Подмелца крај Толмина борци покидали телефонски вод, квестура у Горици затворила је у име репресалија 30 особа.

9-VIII-1942 пао је у борби код Ајдовшчине карабиниерски марешал Мароне Чиро. Због тога су војници ухватили 6 сељака и побили их на лицу места, запалили 81 кућу села Устја, и 300 невиних стараца, жена и деце преселили у друго село, а све мушкарце одвели у затвор и интернацију. Од њих су убили још 2, пошто су наводно покушали да побегну.

20-IX-1942 издали су наредбу да ће се интернирати породице војних обвезника који су отишли у партизане

H1517-0229

2-X-1942 интернирали су због тога 4 особе из Комна, крајем септембра породице 12 младића из Шемпаса, 28-IX-1942 из села Ренче 67 сродника партизана, 29-IX-1942 из Шт. Петра крај Горице све сроднике 7 младића, 30-IX-1942 из Опатјег Села 26 чланова породица које имају некога у партизанима.

15-IX-1942 сквадристи су у Граховом запалили 2 куће због одласка 7 младића у шуму. 2-X-1942 су из села Прелозе у Истри одвели сестру младића који је отишао у партизане. 21-VII-1942 италијанске трупе код Св. Вида крај Випаве запалиле су куће седморици у борби палих партизана.

Све заробљенике стрељали су на лицу места, тако на пр. 10-XII-1942 једног партизана, 26-XI-1942 код Подбрда три, 22-VII-1402 у Брдима Хермана Фурлана.

Хиљаде људи из свих крајева Приморја, из Пуља, Ријеке, Трста и Горице и других градова и села било је осуђено на тешку робију, одведено у логоре на острва Устику, Липари и друге, много их је помрло од глади и мучења. Много интернираних Словенаца и Хрвата фашисти су након капитулације Италије предали Немцима, који су их одводили у концентрационе логоре у Немачкој: Дахау, Аушвиц, Маутхаузен и друге.

Из оригиналних извештаја италијанских војних власти које је прикупила *Државна комисија*, утврђује се да су у циљу поробљавања и уништавања југословенских народа почињена зверства над хрватским и словеначким становницима у Рапалској Италији и да одговарају као тешки злочинци за сва ова дела поред МУСОЛИНИЈА, његове владе. Великог фашистичког савета фашистичке партије, Врховног штаба, и генерал А. БЕРГОНЦИ, командант „Командо Дифеза Териториале ди Удине“ и његов заменик ФЕРУЧО ЦИКАВО, под чијом су се командом починила тешка зверства над нашим народом тога краја.

Државна комисија сматра да ови тешки злочинци морају бити изведени пред суд наших народа.

ДРЖАВНА КОМИСИЈА
за утврђивање злочина окупатора
и њихових помагача
Д. бр. 317/45.
у Београду, 20 фебруара 1945.

Претседник Државне комисије,
Д-р Душан Недељковић, с. р
професор Универзитета

Секретар Државне комисије,
Д-р **Иван Гргић**, с. р.
адвокат

H1517-0230

САОПШТЕЊЕ БР. 29

Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача

Непрегледан је низ најтежих злочина које је у нашој земљи извршила немачка СС-планинска дивизија „Принц Еуген". Крвљу жена и деце, злостављањем и убијањем мирних грађана, убијањем заробљеника, пљачком свега што се опљачкати дало, палежом и бомбардовањем незаштићених насеља исписивала је та дивизија кроз три године страницу по страницу свога ратног дневника.

Према подацима којима располаже *Државна комисија*, још увек делимичним и непотпуним, види се да је та јединица Хитлерове војске — регрутована међу фолксдојчерима наше Државне територије — била нарочито употребљена за уништавајући терор који је вршен над нашим народима. Са истом мером окрутности уништавао је тај чопор крвожедних зверова Србе у Срему, Муслимане у Босни и Хрвате у Далмацији. О овим зверовима сведочи лекар др. Еуген Штумпф следећим речима: „Као најкрволочнији официри дивизије „Принц Еуген", који су лично наређивали масакр становништва и убијање рањених бораца НОВ били су следећи: АРТУР ШМИТХУБЕР, пуковник и командант 14. пука, чини ми се родом из околине Минхена; ХЕРБЕРТ ФОЛМЕР, мајор и командант мога батаљона (именован је наређивао убијање грађанских лица); БАХМАН, мајор, који је наводно погинуо у Вршцу приликом уласка руске војске; ДИЧЕ, мајор и командант једног батаљона у 14. пуку. Диче и Шмитхубер наредили су масовно клање у Сутјеској. Примера ради навешћу једно од безброј зверстава које је починио Шмитхубер. Кад смо једног дана дошли у неко место у Пиви наредио је Шмитхубер, ушавши у кућу неког учитеља, чија се жена пре два дана породела, да се цела породица моментано исели. По свему

А084654

H1517-0231

судећи уверио сам се, да је то била једна веома угледна, честита и поштена породица. У поменутој кући било је 12 лица. Како се они нису моментано иселили, то је Шмитхубер наредио да се одмах побију. — Поред тога познат ми је случај када је један Црногорац донео на леђима једног рањеног нашег војника родом из Линца. Ја сам примио овога рањеника, а тај сељак, који га је донео, стајао је по страни. У том тренутку наишао је Шмитхубер и питао, шта овај тражи, па чувши шта се догодило, он је хладнокрвно наредио да се тај човек убије. Ово сам навео примера ради, а таквих случајева било је безброј."

Сведок Криштоф Танигер додао је још поручника БАЈЕРА, ађутанта 14. пука, који је наређивао и својеручно стрељао грађанско становништво без икаквог повода. Сведочанство Штумпфа и Танигера потврдили су још шеснаесторица сведока.

Случај у Пољицима у средњој Далмацији, марта 1944, само је један од безбројних примера како је та озлоглашена дивизија обављала „операције чишћења", које су заправо биле харачење и тотално истребљавање мирног неборачког становништва.

Дана 25 марта 1944 имали су делови дивизије „Принц Еуген" за циљ операција село *Долац Доњи* у општини Пољица-Прико, среза сплитскога. Наступању пешадије претходила је артиљериска ватра из села Нових Села, села Сријана и са брда Мосора са положаја званог „Љути Камен". Артиљериска паљба, отворена у 9 сати ујутру, прекинута је тек у 12 сати. Тада је упала у село једна група СС-војника из правца Горњега Доца, а у 17 сати стигла је друга група од 50—60 СС-војника. Важно је овде рећи, да у то време нигде у близини није било ни једног војника Народноослободилачке војске и да Немцима није пружен ту никакав отпор нити је против њих извршен ма какав акт непријатељства. Наредног дана, 26 марта у 7 сати ујутро, стигао је из правца села Путишића један полубатаљон СС-оваца у јачини 250—300 војника. Собом су водили као таоца Павића-Стричевића пок. Петра и Жуљевића-Микаса Павла пок. Мате, оба из села Сријана. Још једна СС-група наишла је истовремено из брда Мосора преко засеока Горњани и Тијадовић у јачини 150—200 војника. Ови су се размилели по селу и пљачкали вино, ракију, хлеб, суво месо и остало што се опљачкати дало. После извршене пљачке, све јединице које су се налазиле у Доњем Доцу измакле су се на

A 084655

H1517-0232

кратко растојање од села и отвориле на исто ватру из оружја, а потом упале натраг у село и извршиле грозне покоље, палеж и отимачину, ма да за то нису имали никаква повода. Страховито харање свега живог и неживог почело је у 18 сати и продужило се до касно у ноћ, када су отишли остављајући за собом само згаришта и стотине угљенисаних и унакажених лешева.

У засеоку *Горњи Горани* изгорело је десет кућа и осам стаја, а убијено је осамнаест особа.

У засеоку *Мандићи* изгорела је кућа и господарске зграде Мандића Петра пок. Јуре, а убијен је Мандић Срећко син Петров.

У засеоку *Маркићи* изгореле су куће и господарске зграде Маркића Анте пок. Грге, Маркића Марка пок. Јуре и Маркића Јокова пок. Ивана, а погинуло је из овога засеока шеснаест особа, сви који су се ту налазили.

У засеоку *Шимунићи* изгорела је кућа Шимунић Маре пок. Јандрије те је и она у кући убијена. Шимунић Стипи пок. Петра је кућа изгорела и осам особа у кући убијено. Шимунић Јови Петровом кућа је изгорела, а он у кући са седам чланова породице убијен. Шимунић Јакову пок. Јандрије кућа је изгорела, а он у кући са женом и једном ћерком убијен. Шимунић Анти пок. Анте изгорела кућа, а он са женом и седморо деце убијен. Шимунић Анђи, удови пок. Анте изгорела кућа, а она са петоро деце убијена. Шимунић Марку пок. Мате кућа изгорела, а он са женом и две сестре убијен. Шимунић Андрији пок. Луке, изгорела кућа, а он се успео бегством спасти, док је у кући изгорела служавка. Шимунић Мати пок. Андрије кућа је изгорела, а он и ћерка убијени. Шимунић Манди пок. Јове кућа изгорела, а она са ћерком и служавком убијена. Шимунић Мартину пок. Мате кућа изгорела, а он у кући убијен. Маркић Анти пок. Мате кућа запаљена, а он са седморо деце у кући убијен. Све ове жртве биле су најпре ножевима заклане, а онда у кућама спаљене. Поред станбених кућа изгореле су и све друге зграде.

У засеоку *Браовићи*, Браовић Јури пок. Барише кућа запаљена, а он са још осам чланова породице убијен. Браовић Стипи пок. Мате изгорела кућа, а он са женом и две ћерке убијен. Браовић Јери уд. пок. Мате кућа изгорела, а она са двоје деце убијена. Браовић Шимуну пок. Грге куће изгореле, жена, мајка, двоје деце и сестра побијени, а он побегао. Перић Мишку Мартиновом три куће изгореле,

A084656

H1517-0233

жена, бака и четворо деце убијени. Надић Ивану пок. Барише три куће изгореле, а он са женом и седморо деце убијен. Сви сељаци из овога засеока били су уведени у стаје где су им Хитлерови војници одржали говоре, а потом их у стајама живе запалили.

У засеоку *Дошичевићи,* Шиловић Јози пок. Ивана пет кућа изгорело, а он са женом и петоро деце убијен. Шиловић Мати пок. Јуре четири куће изгореле, он се спасао бегством, а жена и петоро деце убијени. Шиловић Божи пок. Јуре пет кућа изгорело, а он и жена и четворо деце убијени. Шиловић Јоки пок. Анте једна кућа са свим господарским зградама изгорела а он и брат убијени. Сушић Јури пок. Ивана две куће изгореле, а он са две снахе и двоје деце убијен. Сушић Пави пок. Анте две куће изгореле, а он са једним дететом убијен. Сушић Иви пок. Мате, две куће изгореле, а она убијена. Сушић Ивану пок. Ивана две куће изгореле, а он и жена убијени. Башић Луци удови пок. Мате пет кућа изгорело, а она са осам чланова породице убијена. Башић Ивану пок. Марка две куће изгореле, а он са четири члана убијен. Башић Мартину пок. Петра две куће изгореле, он и брат са још седам чланова убијени. Башић Анти пок. Мартина, три куће изгореле, а он са женом и шесторо деце убијен. Башић Матуши удови пок. Јозе, две куће изгореле, а она са четворо деце убијена. Башић Матији пок. Анте, две куће изгореле, а она са петоро деце убијена. Башић Сими удови пок. Стипе, две куће изгореле, а она убијена. Дагелић Ивану пок. Анте, две куће изгореле, а он са братом побегао. Дагелић Ћири пок. Јуре, четири куће изгореле, а он са женом и осморо деце погинуо. Радић Ивану пок. Мате четири куће изгореле, док су се укућани успели спасти бегством. Радић Амброзију пок. Анте пет кућа изгорело, док је исти побегао, а у кући остала жена и седморо деце који су погинули. Радић Анти пок. Дује шест кућа изгорело, а он са женом и двоје деце убијен. Радић Ловри Матином две куће изгореле, отац и жена са троје деце побијени, док се он успео бегством спасти. Радић Ивану пок. Марка, две куће изгореле, а жена и четворо деце убијени. Он сам спасао се бегством. Радић Ивану пок. Мате две куће изгореле, пет чланова побијено, а он са сином побегао. Радић Франи две куће изгореле, а он са једним дететом убијен. Радић Шарић Јури пок. Ивана, две куће изгореле и два члана убијена. У овом засеоку све су жртве најпре поклане а потом у кућама запаљене. И овде су поред станбених кућа изго-

A 084657

реле и све господарске зграде тако да је од ранијег уредног насеља остало пусто згариште.

У засеоку *Горњани,* Тијардовић Ивану пок. Петра изгорела кућа, а он са осам чланова убијен. Тијардовић Петру пок. Томе, кућа је изгорела, а он сам убијен. Тијардовић Петру пок. Николе, кућа изгорела, мајка и сестра убијене. Тијардовић Дани пок. Јуре изгорела је кућа, а он убијен. Павић Луки пок. Ивана кућа изгорела, а он и жена убијени. Матовац Томици уд. пок. Ивана изгорела кућа, а она, син и снаха са двоје деце убијени. Матовац Луки пок. Мате две куће изгореле, а он са женом, сином, снахом и деветоро деце убијен. Матовац Ивану пок. Стипе изгорела кућа, а он са женом и петоро деце убијен. Матовац Анти пок. Марка, кућа изгорела, а мајка, жена која се тога дана породила, са још двоје деце и служавком убијени. Матовац Ани удови пок. Јозе изгореле су две куће, а она са две ћерке убијена. Богдан Јози пок. Павла изгорела кућа, а две сестре и стрина убијени. Сви наведени били су у кућама поубијани а потом у њима спаљени.

По завршеном покољу, ове СС-трупе су отишле у правцу села Сријане, Биско, Горњи Долац и Путишић, да тамо наставе са убијањем и паљењем. Са собом су отерале сву стоку нађену у попаљеним селима.

Цео овај сплет злочина извршених у срезу сплитском, марта 1944 године, издваја се по једној нарочитој околности од утврђеног СС-злочиначког стила. То је онај врхунац бруталног цинизма, какав криминална хроника досада није забележила, кад су зликовци затварали жене и децу у стаје пуне сена и сламе, држали им говоре, а потом их живе спалили.

За ове нечувене злочине, пљачке, општег пожара, злостављања, масовних убистава неборачког становништва, бомбардовања незаштићених села, *Државна комисија* утврђује као најодговорнијег ратног злочинца СС-Групенфирера и Генераллојтнанта дер Вафен СС АРТУРА ФЛЕПСА, оснивача и организатора СС-планинске дивизије „Принц Еуген" и њеног ранијег команданта, а у доба овог злочина команданта V. планинског корпуса, у чијем саставу је била поменута дивизија; СС-Оберфирера (генералмајора) КУМА, команданта поменуте дивизије у доба почињених злочина; СС-штандартенфирера (пуковника) АРТУРА ШМИТХУБЕРА; СС-Штурмбанфирера (мајора) и команданта батаљона ХЕРБЕРТА ФОЛМЕРА; СС-Штурмбанфирера (мајора) БАХ-

A 084658
H1517-0234

H1517-0235

МАНА; СС-Штурмбанфирера (мајора) ДИЧЕ, команданта батаљона у 14 пуку; СС-Оберштурмфирера (поручника) БАЈЕРА, ађутанта у 14 пуку као и све друге командире и војнике, који су узели непосредног учешћа у извршењу злочина а чији идентитет ће бити накнадно утврђен.

Државна комисија сматра да сви напред именовани тешки ратни злочинци морају бити изведени пред народне судове и строго кажњени.

ДРЖАВНА КОМИСИЈА
за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача

Д. бр. 331/45.
у Београду, 21 фебруара 1945.

Претседник Државне комисије,
Д-р Душан Недељковић, с. р.
професор Универзитета

Секретар Државне комисије,
Д-р Иван Гргић, с. р.
адвокат

A 084650

H1517-0236

САОПШТЕЊЕ БР. 30

Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача

Из оригиналних докумената, које је прикупила *Државна комисија* и које ће у факсимилима ускоро објавити, види се да се министар избегличких влада ДРАЖА МИХАИЛОВИЋ, преко својих команданата којима је давао упутства и наређења и о чијем је раду био редовито обавештаван, повезивао са највећим непријатељима наших народа, немачким и италијанским окупаторима, и заједно с њима уништавао сопствени народ који се борио за своју слободу.

Једну карику у том дражиновском ланцу издајица чини и „марински капетан, поручник бојног брода I кл.“ ЈАКОВ Н. ЈОВОВИЋ, командант II батаљона зетског четничког одреда, који је наредбом пуковника СТАНИШИЋА бр. 68 за 9 јули 1942 постављен за команданта четника среза Даниловградског, по жељи Италијана унапређен од Дражиног опуномоћеника пуковника БАЈЕ СТАНИШИЋА за команданта Бјелопавличког четничког одреда„ а најпосле по жељи Немаца постављен за Дражиног „начелника штаба четника Црне Горе и Боке“.

Основна линија деловања овог народног непријатеља била је истоветна са линијом коју су спроводиле његове старешине пуковник БАЈО СТАНИШИЋ, генерал БЛАЖО ЂУКАНОВИЋ, мајор ЂУРИШИЋ, сви под командом генерала ДРАЖЕ МИХАИЛОВИЋА, а то је бескомпромисна борба против Народно-ослободилачког покрета и према њиховим речима — „савршена лојалност према окупаторима“, што је значило помагање окупатора у борби против властитог народа.

О томе речито говори Наредба бр. 1 потписана од Ј. Н. ЈОВОВИЋА у којој он наводи да га је за команданта

H1517-0237

четника Даниловградског среза поставио пуковник СТАНИШИЋ, и да је *„четничка власт успостављена легалним путем"* (од Италијана), а у тачци IX каже: *Бескомпромисна борба против комунистичког режима и савршено поштовање и лојалност према италијанским војним властима, било је и остаје главна смерница нашег покрета... те ћемо као такви остати до краја рата"*. А овим је Јововић само извршавао онај већ добро познати уговор што га је пуковник БАЈО СТАНИШИЋ по наредби Драже Михаиловића, потписао са италијанским генералом Г. Бољоном, у коме се италијански генерал обавезује: „да поведе бескомпромисну борбу у сарадњи са црногорским националистима, против комуниста"; а пуковник Бајо Станишић: „да ће водити бескомпромисну борбу против комунизма и комуниста у Црној Гори" (сл. 81 и 82). Овај уговор четничког издајства, закључен 6 марта 1942 у Подгорици, чији оригинал Државна комисија има у својим рукама, само је извршење овог наређења које је ДРАЖА МИХАИЛОВИЋ издао команданту Црне Горе 20 децембра 1941, Стр. пов. бр. Ђ. 370, и у којем изричито вели: „са партизанима не може бити никакве сарадње", и наређује: „чишћење државне територије од свих народних мањина и ненационалних елемената".

И док је Бајо Станишић по оваквој општој „Инструкцији" врховног издајника и команданта потписивао уговор са непријатељем и његов потчињени командант Јаков Н. Јововић понављао дословне речи уговора о „бескомпромисној борби", против Народно-ослободилачког покрета, кога су они звали, на хитлеровски начин, „комунизам", — дотле је сам министар-издајник прешао у Црну Гору и незадовољан темпом братоубилачког „чишћења" слободољубивог црногорског народа, стално је потстицао црногорске четнике да, уз непријатеље са којима су имали уговор, са већим жаром уништавају народне борце. Тако, у своме писму од 20 јануара 1943, чији оригинал *Државна комисија* има у својим рукама, Дража Михаиловић пише Баји Станишићу:

„Драги г. Бајо,

Извештен сам да на територији старе Црне Горе влада керенштина у погледу уништавања комуниста и зеленаша, а нарочито на територији Никшићког среза.

Тако: недавно четници су ухватили два Балетића, два опасна комуниста, у Рићанима, недалеко од Никшића. Један

ACCORDO FRA IL COMANDO SUPERIORE DELLE TRUPPE ITALIANE DEL MONTENEGRO ED IL COMANDO DEI NAZIONALISTI MONTENEGRINI DI PODGORICA E VALLE ZETA.

Il Comando delle Truppe Italiane nel Montenegro, previa autorizzazione dell'Eccellenza il Governatore, prendendo nota della dichiarazione e decisione del Comitato dei Nazionalisti Montenegrini di Podgorica e Valle Zeta per la lotta senza compromesso contro i comunisti ed il comunismo nel Montenegro, da parte sua s'impegna:

1) - A condurre la lotta senza compromesso, in cooperazione coi Nazionalisti Montenegrini, contro il comunismo nel Montenegro. A questo scopo il capo dei nazionalisti di Podgorica e Valle Zeta personalmente od a mezzo di delegati a ciò scelti deve essere in continuo contatto col Comando Superiore delle Forze Armate Italiane del Montenegro allo scopo di svolgere azione comune;

2) - A fornire armi, munizioni, viveri, vestiari, calzature in quantità che sarà di volta in volta stabilita di comune accordo;

3) - A cooperare con le truppe ed i suoi mezzi coi reparti nazionalisti di Podgorica e Valle Zeta, secondo gli accordi prestabiliti con il comandante dei reparti dei nazionalisti stessi;

4) - A mantenere l'ordine nelle città, mentre questo compito nei villaggi verrà eseguito dai nazionalisti. Per quanto riguarda la sicurezza delle vie di comunicazione verranno presi accordi per la ripartizione dei compiti.

Con reciproco rispetto, fiducia e lealtà strettamente terremo fede agli accordi assunti.

Podgorica, 6 Marzo 1942/XX: [signature]

IL COLONNELLO
CAPO DI STATO MAGGIORE
(Cl. Pagliano)

[signature]

Сл. 81. — Споразум између Више команде италијанских трупа у Црној Гори и Команде „црногорских националиста" из Подгорице и долине Зете.

H1517-0238

H1517-0239

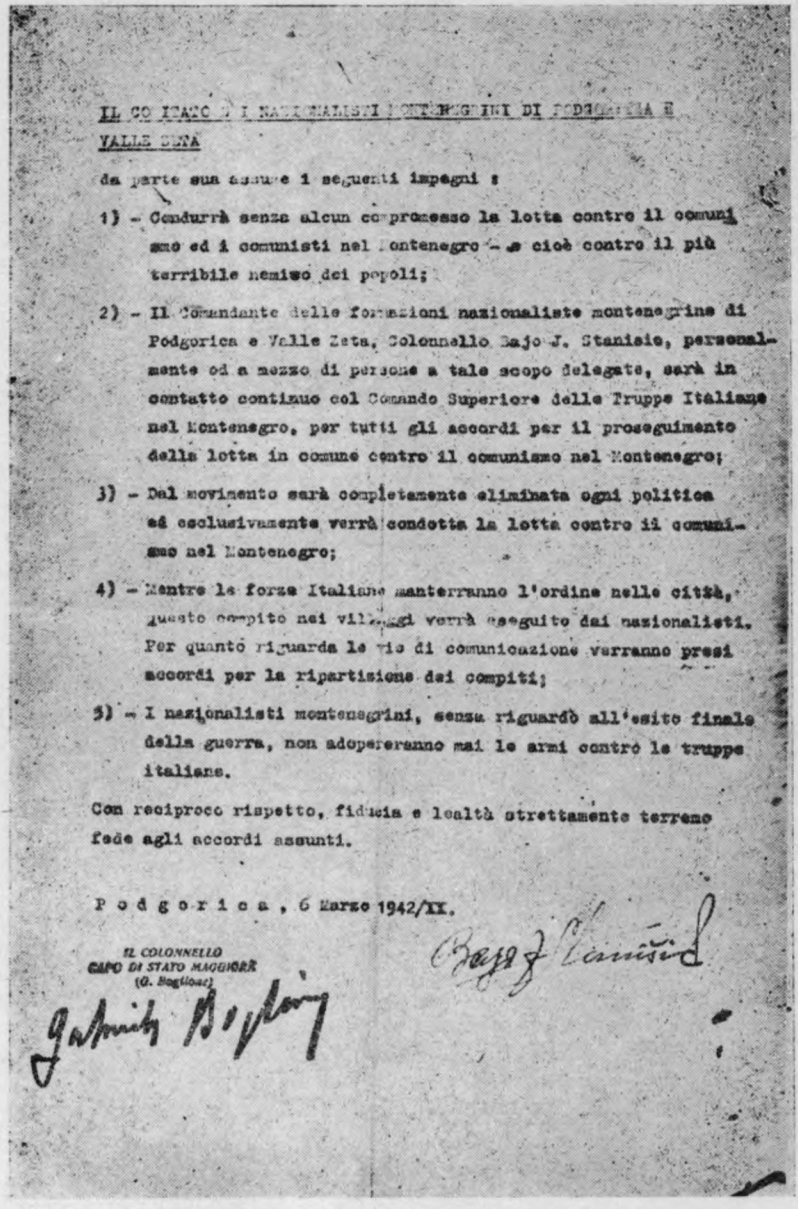

IL COMITATO DEI NAZIONALISTI MONTENEGRINI DI PODGORICA E VALLE ZETA

da parte sua assume i seguenti impegni :

1) - Condurrà senza alcun compromesso la lotta contro il comunismo ed i comunisti nel Montenegro - e cioè contro il più terribile nemico dei popoli;

2) - Il Comandante delle formazioni nazionaliste montenegrine di Podgorica e Valle Zeta, Colonnello Bajo J. Stanisic, personalmente od a mezzo di persone a tale scopo delegate, sarà in contatto continuo col Comando Superiore delle Truppe Italiane nel Montenegro, per tutti gli accordi per il proseguimento della lotta in comune contro il comunismo nel Montenegro;

3) - Dal movimento sarà completamente eliminata ogni politica ed esclusivamente verrà condotta la lotta contro il comunismo nel Montenegro;

4) - Mentre le forze Italiane manterranno l'ordine nelle città, questo compito nei villaggi verrà eseguito dai nazionalisti. Per quanto riguarda le vie di comunicazione verranno presi accordi per la ripartizione dei compiti;

5) - I nazionalisti montenegrini, senza riguardo all'esito finale della guerra, non adopereranno mai le armi contro le truppe italiane.

Con reciproco rispetto, fiducia e lealtà strettamente terremo fede agli accordi assunti.

P o d g o r i c a , 6 Marzo 1942/XX.

IL COLONNELLO
CAPO DI STATO MAGGIORE
(G. Bogliolo)

Сл. 82. — Обавезе примљене од стране „црногорских националиста" у предњем споразуму.

од ових комуниста пуштен је исто вече када је ухваћен, а другог зликовца након три дана отели су комунисти у Стуби од националиста четника.

Кључар Националног затвора у Никшићу Крсто Минић, родом из Пјешиваца, у јулу ове године пустио је у вече из затвора пет разбојника осуђених на смрт, и са њима побјегао, а ови разбојници требали су бити сјутра изјутра стрељани. Тај кључар Минић доцније ухваћен и данас живи а народни суд и коло издајника и његових штићеника, каже: Уредбом није предвиђен овакав случај. Мора се сачекати крај рата, па у срећеним приликама судити му.

6 новембра т. г. петнаест разбојника пуштено је из националног затвора у Страшевици. Пустили су их бивши комунисти, а данашњи националисти. Вероватно је да неће ни овде бити никакве одговорности.

Активни наредник Николић — четник четничког батаљона држао је целу ноћ конференцију у селу Милочанима, са комунистима.

Недавно четници у шумама више Горњег Поља срели су се и споразумно разминули са комунистима те нису пуцали један на другог. Такав исти случај догодио се у Злој Гори и два пута у Будошу.

Једном приликом у Злој Гори седам националиста састало се са једном комунистичком тројком и после споразума братски се растали и дали заверу да неће пуцати једни на друге.

Сем тога из свих срезова из старе Црне Горе траже да се ставе под команду Павла Ђуришића, наводећи да се тамо сувише благо поступа са комунистима и да би он врло брзо расчистио са керенштином.

Знам како вам као правом националисти овакви случајеви, тешко падају на срце и колико вам је стало до тога да се униште они зликовци који су немилосрдно мучили најгорим мукама и убијали наш народ. Зато и сматрам да ћете имати довољно одлучности да продужите своју досадашњу националну борбу.

Молим вас известите шта сте по предњим случајевима предузели.

20 јануара 1943 г.

Поздравља Вас
Драг. М. Михаиловић"

H1517-0240

H1517-0241

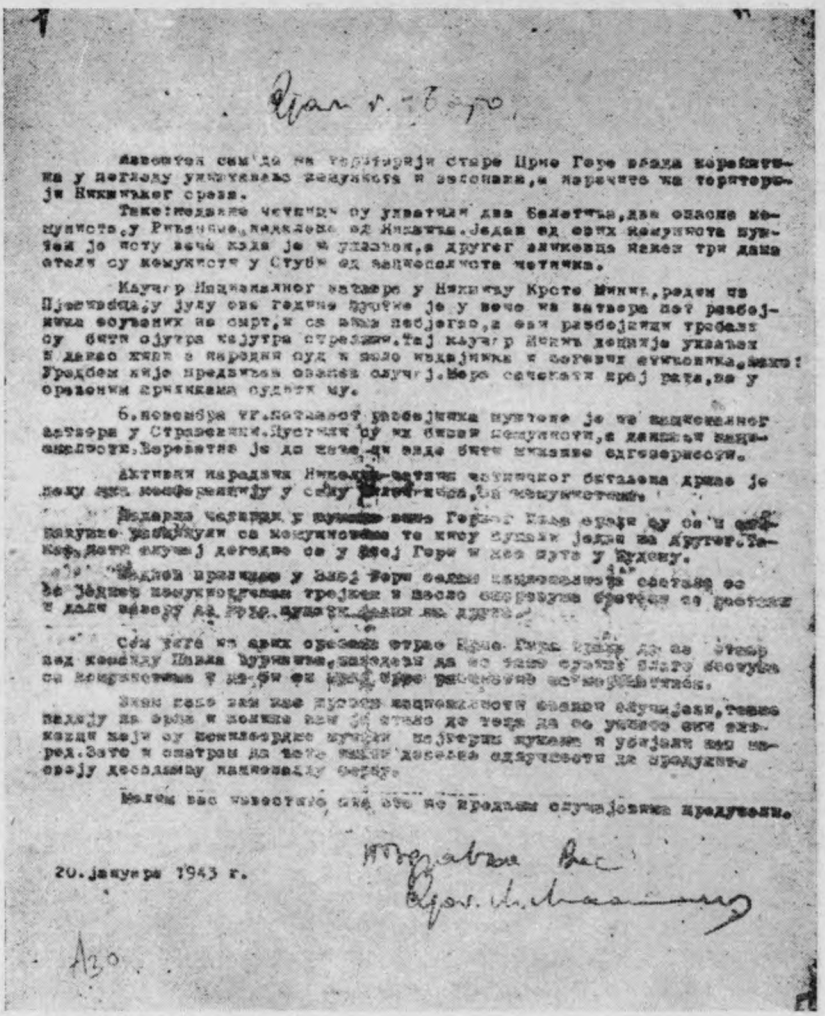

Сл. 83. — Факсимил писма Драже Михаиловића Бају Станишићу.

И резултат свега овог издајничког командовања министра и генерала ДРАЖЕ МИХАИЛОВИЋА, као и уговарање пуковника БАЈА СТАНИШИЋА и ђенерала БЛАЖА ЂУКАНОВИЋА јесу покољи над слободољубивим црно-

H1517-0242

горским народом које врши један од њихових потчињених, ЈАКОВ Н. ЈОВОВИЋ, у сталној заједници са италијанским окупаторима.

Италијански окупатори наређују Јововићу учешће у акцији било директно (писмо пуковника Карла Росија од 8/V), било преко ђенерала Блаже Ђукановића, односно преко Дражиног „националног одбора" на Цетињу (писмо Ђузепа Рошолија, команданта места у Даниловграду Вп 52 од 2-X-1942-XX).

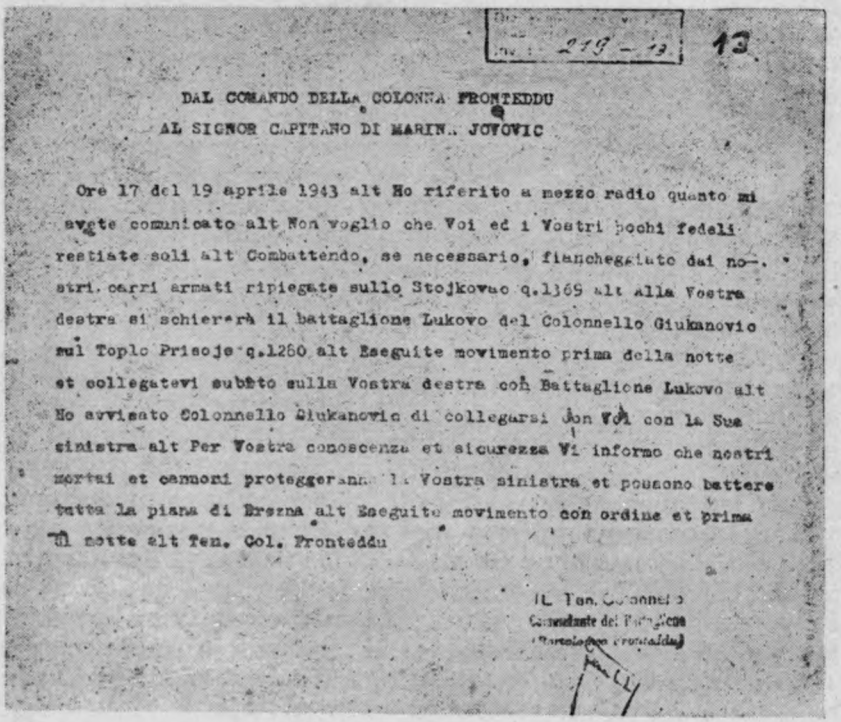

DAL COMANDO DELLA COLONNA FRONTEDDU
AL SIGNOR CAPITANO DI MARIN.. JOVOVIC

Ore 17 del 19 aprile 1943 alt Ho riferito a mezzo radio quanto mi avete comunicato alt Non voglio che Voi ed i Vostri pochi fedeli restiate soli alt Combattendo, se necessario, fianchegiato dai nostri carri armati ripiegate sullo Stojkovac q.1169 alt Alla Vostra destra si schiererà il battaglione Lukovo del Colonnello Giukanovic sul Toplo Prisoje q.1280 alt Eseguite movimento prima della notte et collegatevi subito sulla Vostra destra con Battaglione Lukovo alt Ho avvisato Colonnello Giukanovic di collegarsi con Voi con la Sua sinistra alt Per Vostra conoscenza et sicurezza Vi informo che nostri mortai et cannoni proteggeranno la Vostra sinistra et possono battere tutta la piana di Ersena alt Eseguite movimento con ordine et prima di notte alt Ten. Col. Fronteddu

Сл. 84. — Факсимил телеграма ппуковника Б. Фронтедуа Јововићу.

У страховитим италијанским „растреламентима" Јововић, као и остали четнички команданти, учествовао је као најпослушнији извршилац наредаба о крвавом „чишћењу терена". Тако, на пр. командант 81 батаљона М. В. С. Н.

H1517-0243

(црних кошуља), у наредби бр. 2212 од 11-VIII-1943 наређује Јововићу да се јединицама 81 батаљона М. В. С. Н., четом експлоратора, X. четом Митра и са „црногорском полицијом" изврши „акцију чишћења" у зони Балог Барча.

Потпуковник Бартоломео Фронтеду, телеграмом од 19-IV-1943 наређује Јововићу: „... Јавио сам преко радиа што сте ми саопштили стоп Нећу да ви и ваши малобројни останете сами стоп Борећи се, ако је потребно, потпомогнути од наших борних кола повуците се само на Стојковац кота 1369 стоп На вашем десном крилу наћи ће се батаљон Луковски под командом пуковника ЂУКАНОВИЋА на Топлом Присоју кота 1280 ... известио сам Ђукановића да се споји са вама својим левим крилом ... наши бацачи и топови осигураће ваше лево крило. (сл. 84).

Овај документат показује колико су се четници под непосредном командом Драже Михаиловића који се тад налазио у Црној Гори припремајући у заједници са Италијанима и Немцима четврту офанзиву против велике ослобођене територије Југославије, били саживели са окупаторима и постали једно, имајући заједничку команду и исти циљ (гушење Народно-ослободилачке борбе и уништења нашег народа). То, осим многих других докумената доказује и писмо потпуковника Фронтеде, команданта, III. батаљона 48 пеш. пука: „Г. Пуковник ФЛАМИНИНИ командује нама Италијанима и националистима (тј. четницима Драже Михаиловића).

Сви Дражини „националисти" сарађују са окупаторима у свим злочинима против народа. Тако у писму од 3 јула 1943 — XXI командант Војне команде места — Даниловград, ЂИЛМО ЗАТОНИ, наређује Јововићу: „... Да се живаљ Каменика са својом стоком домами на испасишта најближа нашим месним командама". — И Јововић је на то пристао. Тако су четници били ти који су нагонили народ у близину Италијана, да га они могу пљачкати и убијати.

О злочинству у истом смислу говори писмо које су Ј. Н. Јововићу писали Коста Ф. Бабић, Јанко П. Јововић, Драгутин Филиповић, Петко М. Брајовић, Трипко Ј. Филиповић, Живко Бабић и Радован Ивковић, које је он хтео предати окупаторима и који му пишу: „... Примили смо наређење да се данас 21-VII т. г. јавимо вама, ради упућивања италијанским властима, А ... ви сте нам дали братску и официрску ријеч да нас нећете предати окупатору". За-

H1517-0244

тим га обавештавају да ће се „склањати од окупатора", а сигурно и од Ј. Н. Јововића, који је ловио наше људе да би их изручио Италијанима.

Јововића италијански команданти стално позивају на састанке. Резултат тих састанака је интернирање и стрељање невиних људи, паљења кућа, пљачка имовине. Наводимо само један пример из докумената које је прикупила Комисија за Црну Гору: „У селу Дужима 1 јуна јединице дивизије „Ферара" интернирале су 15 стараца, 50 жена и 65 дјеце... Запалиле су 115 кућа, 90 штала и 80 колиба; опљачкале: 4.000 оваца, 600 говеда, 150 коња, 200 кошница меда, 1000 кокошки као и многе друге ствари и уништиле љетину за 90.000 кгр. жита, 180.000 кромпира и 400.000 кгр. сјена. Стријељале су 17 мирних грађана, већином жене, дјецу и старце. *У италијанским злочинима у овом селу узели су учешћа као потстрекачи наговорачи* четници Драже Михаиловића: БОШКО АГРАМ из Никшића, ЈАКОВ ЈОВОВИЋ, капетан из Брда и ДУШАН МИЛАТОВИЋ, капетан из Бјелопавлића."

Слично, па и горе, било је у свим другим крајевима Црне Горе, а злочинац ЈОВОВИЋ цинички пише претседнику струшке општине: *„Часни окупатор који са нама поступа више него човечански* дао нам је одрешене руке за нашу унутрашњу управу...". — невину.

За све те услуге, за проливену крв, за омогућену пљачку, за помагање борбе против нашег народа Италијани Јововићу и осталим четничким командантима дају лире и интимно кореспондирају с њима. Тако командант 47 пеш. пука крваве дивизије „Ферара" пише: „Драги Јововићу одговарам на твоје писмо, врло драго итд. Са много срдачних поздрава Ђузепе Рошоли."

Али други, мање деликатни, измећарство свих издајица називају правим именом. У једном писму Јововићу, у коме се четницима ускраћују неке повластице командант XXIV. батаљона краљ. карабиниера пише: „Службу можете наставити... (Ил сервицио потуе континуаре...").

А кад су у борби с јединицама НОВ Италијани морали да беже четници су им осигуравали повлачење, о чему говори писмо ђенерала БЛАЖЕ ЂУКАНОВИЋА Ј. Н. ЈОВОВИЋУ: „Драги Јакове, због настале ситуације и обавештења са ваше стране Италијанима је даљи боравак у Бјелопавлићима немогућ, треба их у току ноћашње ноћи или најдаље

H1517-0245

сутра у вече пребацити преко Пипера за Васојевиће... Са овим се сагласио и пуковник (Б. Станишић)".

Тако су испратили своју браћу по оружју и злочинима и дочекали Немце, који су запосели територију Црне Горе што су је држали Италијани. Четници Драже Михаиловића одмах су се наравно повезали с њима, идући за својим опуномоћеним командантом БАЈОМ СТАНИШИЋЕМ, који се прво бојажљиво, а затим потпуно отворено нуди и Немцима као савезник у борби противу устаника Црне Горе, у тој борби која је, како он у једном оригиналном писму каже, одувек била једина коју он води:

„Господину

ЈЕВРЕМУ ШАУЛИЋУ
Претсједнику општине

НИКШИЋ

Драги Јевреме,

Ја сам устао у борби противу комуниста у фебруару прошле године. Главни ми је био задатак да и даље водим борбу противу њих. И данас, послије свих ових догађаја, стојим на истом становишту, те сам у вези овог мог гледишта, издао налог свим мојим јединицама да никако не нападају на немачке војнике, који се крећу по овој територији.

Ако нађете за потребно молио бих вас да одете код команданта немачких трупа у Никшић или у околину и да му саопштите ову моју одлуку и објасните мој став, као и то да их замолите да нас не сметају у овом започетом послу.

Пријатељски Вас поздрављa,

Пуковник
Бајо Станишић"

Као Бајо Станишић и сви остали четници Драже Михаиловића, и Јововић се спреже с Немцима, јер му је свеједно: и Немци уништавају наш народ као и Италијани, и Немци спречавају и ометају ослобођење нашег народа као и Италијани дакле су на истој линији као Дража Михаиловић и његови четници.

У писму Фелдкоманданту генерал-мајору КАЛПЕРУ — Цетиње, Јововић вели: „Нарочита ми је част указана Вашим повереньем, пажњом и признањем које сте ми показали за

моју борбу против комунизма. Захваљујем на великој пажњи што сте ми поверили команду над четничким одредима". Јововић мисли да Немци треба да поклоне пуно поверење четницима „... своме данашњем часном сараднику у борби против комунизма", који је „прихватио искрено и поштено витешки" пружену руку за заједничку борбу против комунизма. И он тражи од окупатора за борбу против свог властитог народа: „пружите нам животне потребе и ратни материјал, дајте власт у руке наше". Он се брине да олакша положај немачке војске: „Ускоро... наши ће људи прелазити к њима... У том случају наступиће неизоставно крах националног покрета, а тиме ће настати веће тешкоће за немачку војску". — Јововић моли генерала Кајпера „да се четничкој команди, у сагласности са немачком војном силом, оставе потпуно слободне руке у погледу уништавања комуниста на целом подручју Црне Горе".

Јасно је да су Немци врло радо пристали да им ова четничка чудовишта помогну у уништавању нашег народа. Јововић је без милости стрељао сваког ко му је изгледао сумњив, а нарочито је био немилосрдан према борцима Народно-ослободилачке војске. Тако је, на пр., утврђено да је у пролеће 1944, у борби НОВ против Немаца, ударио нашим јединицама иза леђа, заробио Вукашина Аграмовића, из села Штедима, општине Кочанске, среза Никшићког, са 6 другова и после мучења све их стрељали. —

У заштити Вермахт-а злочинац Јововић је жарио и пало. И та „витешка сарадња неокаљаних вредности и хероја" са немачким окупатором била је толико претеране ревности, да су сами Немци морали да заустављају руку тог крвника. Актом од 25-VII-1944 немачка команда места Даниловград обраћа се Јововићу:

„*Врло хитно!* Госп. капетану Ј. Јововићу — Косови Луг. *Г. потпуковник Фришлинг моли вас да на сваки начин прекинете са даљим стрељањем. Ближа обавештења ускоро.* Он вас такође моли да ово доставите г. Ђукановићу. Поручник Хинеке ком. места". (сл. 85).

Али не само да су Дражини верни официри, чак и по мишљењу најкрвавијих Хитлерових слугу претеривали у крвничкој ревности убијајући свој народ, већ су гдешто потпуно замењивали окупатора, и окупатори их само „помагали". Тако се злочинац капетан Јововић на помоћи за-

H1517-0246

H1517-0247

хваљује фашистичком генералу злогласном гувернеру Црне Горе Пирци-у Биролиу писмом (939/II—29-V-1942), које му је лично предао: „Ја и сви моји другови — националисти захваљујемо Италијанској војној сили за величанствену помоћ која нам је указана".

Да је Јаков Н. Јововић само један од многих, да је био само карика у ланцу једног система који је издају свог народа и сарадњу са окупаторима сматрао као основну „смерницу" свог деловања, а све по директивама Драже Михајловића и његових опуномоћеника, сведоче многи документи који говоре да Јововић ништа није радио на своју руку, да је примао наређења ако не увек лично од Драже Михаиловића, оно увек од личних опуномоћеника Драже Михаиловића, ђенерала БЛАЖЕ ЂУКАНОВИЋА и пуковника БАЈА СТАНИШИЋА. То се види из досад цитираних докумената, али ћемо навести још неке.

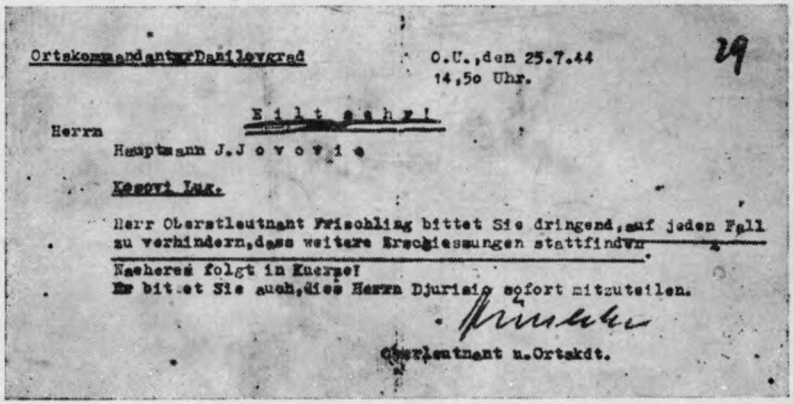

Ortskommandantur Danilovgrad O.U., den 25.7.44
14,5o Uhr.

29

Eilt sehr!

Herrn
Hauptmann J. J o v o v i c
Kosovi Lug.

Herr Oberstleutnant Frischling bittet Sie dringend, auf jeden Fall zu verhindern, dass weitere Erschiessungen stattfinden.
Naeheres folgt in Kuerze!
Er bittet Sie auch, dies Herrn Djurisic sofort mitzuteilen.

Oberleutnant u. Ortskdt.

Сл. 85. — Факсимил наређења пор. Хинекеа Јововићу да обустави стрељање.

Тако у оригиналном писму неком Стеви, 16-III-1943, Јововић пише: „. . . Био сам и код Баја. Реферисао сам му и био је потпуно задовољан . . . Бају се нобично свидио мој говор држан преко радиа. Молим те реци г. Бјађију да га у свему донесе у следећем броју „Гласа Црногорца". То је Бајова жеља . . . Кажи мајору Кековићу да приступи формирању батаљона и да га транспортира за Даниловград (Ита-

лијанима) као што гласи Бајова депеша коју је јуче послао г. Ђукановићу".

У писму пуковнику Станишићу, без датума, Јововић пише: „Примио сам Ваше наређење о организацији и упућивању четника и одмах приступио његовом извршењу".

28-V-1943 Јововићу пише БОГДАН ПАВИЋЕВИЋ: „Молим Вас да одржавате што чешћу везу помоћу извештаја са ђенералом г. Ђукановићем који ће преко Лубарде извештавати г. Мориа, и тако исто и са пуковником г. Росколијем одржавати сваког дана везу".

Депешом од 4-V-1943 Јововић тражи хитно састанак са ђенералом Ђукановићем, да расправе „извесне ствари веома важне и од пресудног значаја".

Актом О. бр. 4 од 17-IV-1943 упућеним команданту „националистичких трупа" генералу г. Блажу Ђукановићу, Јововић моли да се изврши мобилизација, јер је „изгубио велики број људи". Ђукановић најспремније пише команданту Бјелопавлићког одреда и команданту места Даниловград: „На тачно и најхитније извршење".

Јасно је да је злочинац Јововић био под директном командом Дражиних опуномоћеника. А да су генерал Блажо Ђукановић и пуковник Бајо Станишић Дражу Михаиловића обавештавали о свему и примали непосредно или посредно од њега наређења, сведоче поред горе наведених још и многи документи које Државна комисија има и које ће ускоро објавити у обилној књизи: Документи, I. О издајству Драже Михаиловића.

На основу горе наведених докумената и других сведочанстава *Државна комисија* утврђује за тешке ратне злочинце: Италијане — пуковника КАРЛА РОСИ-А, генерала МОРИ-А, пуковника ФЛАМИНИНИ-А, пуковника ЂУЗЕПА РОШОЛИ-А, команданта 47 пеш. пука дивизије „Ферара" потпуковника ФРОНТЕДУ БАРТОЛОМЕА, команданта III. батаљона 48 пеш. пука, ЂИЛМА ЗАТОНИ-А, команданта 81 батаљона „црних кошуља", капетана ПЕПАТИ-А КЛАУДИЈА, команданта батаљона „црних кошуља", капетана МОРО АРТУРА, команданта чете 72 батаљона „црних кошуља"; Немце: генерал-мајора КАЈПЕРА, фелкомандантa Црне Горе; оберстлојтнанта ФРИШЛИНГА, официра немачке војске у Црној Гори; оберлојтнанта ХИНЕКЕ-А, команданта места Даниловград; издајнике и убице нашег народа: ДРАЖУ МИХАИЛОВИЋА, министра избегличких влада и коман-

H1517-0248

H1517-0249

данта злогласне „Југословенске војске у отаџбини"; БЛАЖА ЂУКАНОВИЋА, претседника „Националног одбора на Цетињу", пуковника БАЈА СТАНИШИЋА, Дражиног војног претставника у Црној Гори; пуковника ЂУКАНОВИЋА, команданта Луковског батаљона; ЈАКОВА Н. ЈОВАНОВИЋА; капетана; мајора КЕКОВИЋА; капетана КНЕЖЕВИЋА; четничког официра ЂУРИШИЋА; ЗЕКОВИЋА ДУШАНА, команданта четничког батаљона; ТОМАША Б. ГРУЈОВИЋА, команданта Пиперског националног батаљона, БОГДАНА ПАВИЋЕВИЋА; и ВУКАЛА ВУКОТИЋА, четничке официре.

Државна комисија сматра да сви ови злочинци и издајници морају бити кажњени за тешке злочине које су починили над нашим народом.

ДРЖАВНА КОМИСИЈА
за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача
Д. бр. 360/45
у Београду, 27 фебруара 1945.

Претседник Државне комисије,
Д-р Душан Недељковић, с. р.
професор Универзитета

Секретар Државне комисије,
Д-р Иван Гргић, с. р.
адвокат

H1517-0250

SAOPŠTENJE BR. 31

Državne komisije za utvrdivanje zločina okupatora i njihovih pomagača

Dokumenti koji stoje pred *Državnom komisijom* govore da su, kao u drugim mnogonacionalnim oblastima naše države, okupatori našli vrlo revnosne pomagače u vršenju zločina nad našim narodima i u srezu Deževskom i Novom Pazaru. Još u vremenu predratne Jugoslavije s jedne strane velikosrpsko ugnjetavanje albanskog življa ovog kraja, a s druge velikoalbanski tajni »komitet« posejali su klicu otrovne mržnje između Arnauta i Srba. Ta klica se razvila, posle sloma Jugoslavije, u međusobni pokolj, pljačku i paljevinu, razume se za račun okupatora i na njihov mig. I vođe u ovim zločinima, koji su se pod okupacijom vršili nad narodima ovoga kraja, su oni isti nosioci velikoalbanstva, odnosno velikosrpstva u predratnoj Jugoslaviji.

Tako, AĆIF HADŽIAHMETOVIĆ-BLJUTA, bivši jerezovski poslanik iz Novog Pazara, koji je još ranije bio u tesnim vezama sa albanskim komitetom, odmah po kapitulaciji Jugoslavije dao se na posao. Potpomognut okupatorskim vlastima — italijanskim i nemačkim, uspeo je da oko sebe okupi sve mračnjake i neprijatelje srpskog naroda i da postane strah i trepet za sve narode Sandžaka i Metohije. Pribrao je zloglasnog AHMETA DACU, koga je postavio za sreskog načelnika, hodžu RAMIZA PALJEVCA, svoga ranijeg prijatelja i kompanjona EJUPA LJAJIĆA, zatim OSMANA DŽANEFENDIĆA, nekadašnjeg veleposednika-bega, najzad pokvarenog belogardejca i poznatog reakcionara i mračnjaka VLADIMIRA ZOLATAREVSKOG, koga je postavio za zamenika načelnika sreza.

Uz podršku ove svoje banditske družine, AĆIF BLJUTA je pod okriljem okupatora počeo sistematski sprovoditi svoju izdajničku politiku. Velikosrpski jerezovac postao je pod fašizmom velikoalabanski veleizdajnik. Kao prvi neodložan

H1517-0251

zadatak bio je: srezove deževski, štavički i sjenički, kao srezove nastanjene pretežno muslimanskim življem, pripojiti tako zvanoj »VELIKOJ ALBANIJI« — koloniji fašističke Italije. Da bi ovaj zadatak mogao postići, Bljuta je okupio sebi slične izdajnike i zločince i obezbedio pomoć albanske milicije i nemačkih okupatora.

Prvi akt njegove izdajničke politike bilo je nazadnjačko, protivnarodno vraćanje feudalnog prava četvrtine i uspostavljanje begovata, tj. srednjeg veka. Priznanje ovih mračnih i srednjevekovnih ustanova AĆIF BLJUTA je izdejstvovao i kod izdajničke Nedićeve vlade, radi čega je lično išao u Beograd, da bi se obezbedio od otpora kod srpskog življa. Ali kad je, po povratku iz Beograda, počeo sprovoditi u delo pravo četvrtine i begovata, ovo je naišlo na ogorčenje kod Srba, na čiji su teret isključivo realizovane ove pljačkaške mračne ustanove.

Da bi ovu svoju politiku mogao nesmetano sprovesti, on je odmah okupio mnoge muslimane Novog Pazara i okoline, a zatim pozvao u pomoć i fašističku albansku miliciju sa izgovorom da se brani od komunista i, uz saradnju pomenutih saradnika-zločinaca, izvršio je 1941 god. raseljavanja, paljevine, pljačke i masovne pokolje Srba i naprednih rodoljubivih Albanaca. Pri uklanjanju svega naprednog elementa u ovom srezu, AĆIM BLJUTA je sa svojim saradnicima bio nemilosrdan kako u preduzimanju drastičnih zločinačkih mera protiv naroda, tako isto u korišćenju svih mogućih zločinačkih organizacija, vojnih i političkih, okupatora. BLJUTA je pored svojih formacija upotrebio protiv nezaštićenog naroda takozvanu »muslimansku miliciju«, Schutz- policiju i SS - trupe. Sprovodio je nasilnu mobilizaciju, i pri tom ko se nije odazvao, bio je ili ubijen ili poslat u Nemačku, Borski rudnik ili Trepču na rad.

Da bi stanovništvo što više zastrašili, ove ubice naroda su podigle dvoja vešala — jedna na glavnom trgu u Novom Pazaru, a druga u srezu štavičkom u Suvodolu.

Oni su održavali, kad im je to trebalo, vezu sa četnicima Draže Mihailovića, imali potpun oslonac na Milana Nedića i njegovu vladu i na velikoalbanski kosovski komitet, koristeći čas jedne čas druge u sprovođenju izdajničke i ubilačke politike. Vršili su česta savetovanja sa četničkim prvacima kao što je TIHOMIR ŠARKOVIĆ i sa Nedićevim generalom Jonićem, pukovnikom Nedićem i ostalim u cilju zajedničke borbe protiv Narodno-oslobodilačkog pokreta, pa su u tu svrhu zajednički

sprovodili i nasilnu mobilizaciju. Organizovali su čitavu jednu mrežu političkih i špijunskih veza u Sandžaku, Albaniji, Kosovu i Srbiji. Uklanjali su sve rodoljube koji su ih u poslu ometali, pa su sa izdajnicima sreza štavičkog organizovali ubistvo osam poštenih i uglednih građana, simpatizera Narodno-oslobodilačke borbe. Među ovima bila su četiri Hamzagića, a ubistvo je izvršio poznati zlikovac ĐIKO DREŠEVIĆ, izvršni organ ove razbojničke bande. Uspostavili su vezu i saradnju sa »Specijalnom policijom« pomažući je u njenoj špijunskoj službi i sarađujući na taj način što su izdavali pojedina lica uz potvrdu da su im poznati kao komunisti. Oni su bili u tesnoj vezi sa Gestapo-om dostavljajući mu podatke o mnogim licima, svojim protivnicima, često čak i nevine lažno optužujući.

Organizovali su »miliciju« i ostale formacije, koje su vodile upornu borbu protiv Narodno-oslobodilačke vojske sve do novembra 1944, kada su ih snage Narodno-oslobodilačke vojske razbile i oslobodile Novi Pazar i ostala područja u kojima su vršili zločine.

Na osnovu mnogobrojnih zaplenjenih javnih dokumenata, uzajamnog njihovog optuživanja, iskaza svedoka i naročito iskaza Huske Dražanina, agenta Gestapo-a, koji je u tom svojstvu bio dobro upoznat sa njihovim izdajničkim radom i mrežom veza, te ulozi svakog pojedinca u ovom zločinačkom poslu, *Državna komisija* utvrđuje bivšeg jerezovskog poslanika AĆIFA HADŽIAHMETOVIĆA-BLJUTU, hodžu RAMIZA PALJEVCA, AHMETA DACU, EJUPA LJAJIĆA, bega OSMANA DŽANEFENDIĆA, VLADIMIRA ZOLATAREVSKOG, DJIKA DREŠEVIĆA, četničkog vojvodu TIHOMIRA ŠARKOVIĆA, nedićevskog generala JONIĆA i pukovnika NEDIĆA, kao i sve njihove neposredne saradnike, za teške izdajnike i ratne zločince, te smatra da moraju biti strogo kažnjeni.

DRŽAVNA KOMISIJA
za utvrđivanje zločina okupatora
i njihovih pomagača
D. br. 377/45
U Beogradu, 1 marta 1945.

Pretsednik Državne komisije,
Dr. **Dušan Nedeljković,** s. r.
profesor Univerziteta

Sekretar Državne komisije,
Dr. **Ivan Grgić,** s. r.
advokat

H1517-0252

H1517-0253

САОПШТЕЊЕ БР. 32

Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача

Када су Немци доживели стаљинградску катастрофу, увиђају да је њихова победа о којој су са толико сигурности говорили, у питању, и да може доћи време да одговарају за злочине које су починили. Зато одлучују да уништавају трагове својих зверстава чије су се жртве попеле на милионе, и то на тај начин што ће лешеве обешених, претучених, стрељаних, загушених спалити на ломачама или у модерним пећима, крематориумима, фабрикама смрти, а уз лешеве да спале и масе полуживих па и живих људи.

Те пећи Немци граде свуда. Совјетска, пољска и наша саопштења о злочинима Немаца изнела су на јавност сву грозоту масовних немачких злочина у логорима Украјине, Белорусије, Пољске, Југославије, — у Дахау, Лублину, Мајданеку, Јасеновцу, Аушвицу и др.

Огроман број побијених наших људи на Бањици, Јајинцима и Сајмишту захтевао је радикално решење, и зато су немачки окупатори одлучили да се у београдском Бањичком логору и у логору на Сајмишту изграде злогласни крематориуми. Из докумената које има *Државна комисија* види се да се мисао о потреби грађења тих фабрика смрти у Београду јавља у немачким злочиначким мозговима у првој половини 1943.

Сви радови око извођења овог плана поверавају се КРАФТУ, хауптштурмфиреру СС-трупа, *шефу СС привредне групе Ц — грађевинарство — при вишем „СС- и полицискомвођи за Србију"*, а он само извођење и надзор над градњом поверава шефу Баулајтунг-а надзорном инжињеру ХЕРМАНУ ПЕНЕ-У.

Августа 1943, ПЕНЕ позива предузимача АЛЕКСАНДРА ДУХАНОВА из Београда, и тражи од њега да изради

један крематориум на Сајмишту. Предлаже да се поред грађевинског посла прими и испорука гвоздених делова самих пећи, напомињући да се ти делови не могу набавити у Немачкој, јер би се за њихову израду морало слати гвожђе из Србије, што је незгодно како због хитности посла, тако и због транспортних тешкоћа. Предајући му један елаборат фирме Х. КОРИ из Берлина, препоручује му да на основу приложених планова изради свој предрачун за грађевинске радове а да се за детаљније планове гвоздених делова обрати поменутој фирми. И ДУХАНОВ прихвата читав тај одвратни злочиначки посао. Једним писмом од 28-VIII-1943 он моли ту фирму да му изради детаљан план гвоздених делова за крематориум.

И с правом се Духанов обраћа фирми Х. КОРИ, д.с.о.ј., Берлин, Деневицерштрасе бр. 35, јер се она специјализовала у прављењу пећи за спаљивање милиона људи у немачким фабрикама смрти. То се види из елабората те фирме који је 18/V-1943 упућен канцеларији вође СС целокупног Рајха и шефа немачке полиције, а на руке инжињера ВАЛЕРА, Берлин, Лихтенфелд — запад, унтер ден Линден, бр. 126-135. У том елаборату фирма Х. КОРИ даје предрачун за израду двеју пећи за СС у Нојенгамену, препоручујући се израдом чувених пећи у Дахау и Лублину, које су већ прогутале милионе људи и тако доказале солидан рад својих градитеља. Приложени су планови и тих пећи. План Ј .бр. 9128 Берлин — 12/V-1942 претставља четири пећи за концентрациони логор у Дахау, а план Ј. бр. 9080, Берлин — 31/III-1943 претставља злогласне пећи у заробљеничком логору у Лублину—Мајданеку у Пољској. У тим пећима, чији цртежи тако наивно изгледају, спаљено је више од два милиона жртава немачког фашизма, људи, жена и деце из Пољске, Совјетског Савеза, Југославије и осталих земаља.

Проучивши све те елаборате ДУХАНОВ се обраћа БОРИВОЈУ ПАЉИЋУ, сопсвенику браварске радионице у Кумановској ул. бр. 3, са којим је био у пословним везама, молећи га да преко свога сина ПЕТРА, који се налази у Берлину, добави од још које фирме планове за гвоздене делове. А ПАЉИЋ је требао да узме на себе израду тих делова. И заиста, из писма фирме ДИДИЕР ВЕРКЕ А. Д. Берлин, Вилнерсдорф, Вестфалише Штрасе бр. 90 од 25 VIII-1943 упућеног Пальићу видимо да је фирма на основу усменог разговора са ПЕТРОМ ПАЉЕВИЋЕМ сазнала да је БОРИВОЈУ поверено да у друштву са једним архитектом (Духановим)

H1517-0254

H1517-0255

изради пећи у једном већем логору за рачун београдске формације СС, и да је фирма вољна да му изради детаљне планове. Постигнут је споразум, и фирма, уз назначење „Пећи за СС Београд", доставља 15-XI-1943 преко фирме „Стандард" планове Пањићу уз наплату 12.000.— динара које ПАЉИЋ узима од ДУХАНОВА, а овоме предаје планове.

Планови садрже детаљно израђене скице како грађевинских тако и гвоздених делова пећи, „најобичнијих и најјефтинијих те врсте", како сама фирма каже, али способних да претворе у пепео невине жртве и тако униште сваки траг извршених злочина. Ту су означени: уздужни и попречни пресеци пећи, делови од шамота и обичне цигле, место где се врши само спаљивање, огромне пећи за сагоревање кокса и димњаци који разносе дим и смрад на све стране; предвиђени су вагонети на којима се лешеви убацују у пећ, гвоздена врата пећи и решетке на којима се жртве претварају у пепео итд.

Крематориум се имао поставити на улазу у Сајмиште са савске стране, поред бившег моста. Што се тиче радне снаге, Немци су предлагали да се употребе сами затвореници, исти они који би доцније били спаљени.

ДУХАНОВ израђује планове и предрачуне, али се Немцима чини сувише скупо. ПЕНЕ тражи нешто најједноставније и најјевтиније. Почињу погађања између Духанова и Немаца. Немци сад хоће да се крематориум гради и на Бањици. Међутим, нема ни потребног материјала, а Немци настоје да се крематориум као „врло хитан" изгради што пре. Они чак покушавају да и сами нешто ураде у сопственој режији: купују старе цигле и одвлаче их на Бањицу, да би у у Бањичком логору изградили крематориум. Напослетку праве нове планове, један, под II 1944 за Бањицу ,а други под 7 III-1944 за Сајмиште. Почетком априла Немци јављају ДУХАНОВУ да је шлепом из Немачке стигла специјална шамотна пећ. ДУХАНОВ се тада обраћа ПАЉИЋУ и тражи предрачун за гвоздене делове, и Пањић му га доставља под 2-IV-1944. Све је, дакле, спремно да се приступи послу, да најзад Београд постане двоструки Мајданек, двоструки Дахау.

Међутим дошла је 1944 година, са појачаном народноослободилачком борбом у Србији, која је из темеља пољуљала окупаторе и њихове помагаче у Србији, па је пољуљала и даље привођење у дело крематориума на Бањици и

Сајмишту, те хитлеровске „индустријализације" немачких масовних злочина над народима Југославије. Из преписке се види да су СС-овци и гестаповци одустали од овог свог зверског посла тек кад су их наши борци и црвеноармејци потерали из Београда.

На основу оригиналних докумената и саслушања *Државна комисија* утврђује за злочинце који су сарађивали на овоме зверскоме послу грађења логорских крематориума на Бањици и Сајмишту: главнокомадујућег у Србији ФЕЛБЕРА, армиског генерала; шефа СС и полиције за Србију МАЈСНЕРА, СС-групенфирера и полициског генераллојтнанта; шефа СС привредне групе Ц — грађевинарство — при Вишем вођи СС и полиције за Србију КРАФТА, СС-хауптштурмфирера; ХЕРМАНА ПЕНЕ-а, надзорног инжињера, шефа Баулајтунга; инж. ВАЛЈЕРА, код фирме Х. Кори; управу фирме Х. КОРИ Д. с. о. ј., Берлин, Денесвицерштрасе; управу фирме ДИДИЕР ВЕРКЕ а. д., Берлин, Вилнерсдорф, Вестфалише штрасе; инж. АЛЕКСАНДРА ДУХАНОВА, предузимача из Београда; БОРИВОЈА А. ПАЉИЋА, бравара из Београда и ПЕТРА ПАЉИЋА.

Државна комисија сматра да сви ови злочинци морају бити строго кажњени.

ДРЖАВНА КОМИСИЈА
за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача

Д бр. 387/45
У Београду, 1 марта 1945.

Претседник Државне комисије,
Д-р Душан Недељковић, с. р.
професор Универзитета

Секретар Државне комисије,
Д-р **Иван Гргић**, с. р.
адвокат

H1517-0256

H1517-0257

САОПШТЕЊЕ БР. 33

Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача

На основу докумената које је прикупила хрватска Земаљска комисија, *Државна комисија* утврђује свирепа зверства која су усташе починиле над српским народом у православној цркви у Глини.

Усташки зликовци, на челу са највећим крвником и издајником хрватског народа, д-р АНТОМ ПАВЕЛИЋЕМ, а за рачун њихових гангстерских господара, Хитлерових нациста и Мусолинијевих фашиста, припремили су широк план за потпуно истребљење Срба у Хрватској и свих напредних и родољубивих Хрвата, путем масовних хапшења и одвођења у концентрационе логоре, путем масовних убистава и покоља. На основу непобитних доказа, сведочанстава и чињеница утврђено је да су покољи Срба у Хрватској били унапред припремљени, плански организовани, и да су исти потекли од самог поглавника и његове разбојничке владе, а у пуној сагласности са немачким и италијанским окупаторима. Тако је котарски претстојник из Слуња, ЕДО ЛОНЧАРИЋ, рекао православном свештенику Нику Комадини, пароху из Раковице, у слуњском срезу, чији је био добар пријатељ, да се „у Хрватској ради на потпуном уништењу православља, и да је он почетком маја 1941 примио наређење да се стрељају сви српски свештеници и учитељи на подручју његовог среза". Тако је, даље, Илија Перић, бележник из Вукманића, у срезу Војнић, примио, у отсуству усташког повереника за општину, оркужницу усташког Министарства унутрашњих дела, у којој се, између осталог, „наређује усташким повереницима и властима да Срби који живе на територији Хрватске, сви до једног морају бити поубијани". Тако је исто утврђено да је, средином маја 1941 године, пре свих масовних хапшења и убистава Срба, одржан у згради нове болнице у Глини састанак усташа, на

H1517-0258

коме се закључило ликвидирање Срба. На том састанку били су присутни, поред осталих усташа, и д-р МИРКО ЈЕРЕЦ, адвокат из Глине, и усташки „министар правосуђа" д-р МИРКО ПУК. Д-р Мирко Пук одржао је том приликом говор, захтевајући прогон Срба. Након тог усташког закључка отпочели су заиста прогони и покољи Срба.

Не само да су на тајним састанцима и путем поверљивих окружница усташке власти наређивале и припремале покоље Срба, већ су то чиниле и јавно, путем зборова и конференција, путем штампе и радија. Тако је д-р МИЛОВАН ЖАНИЋ, претседник усташког законодавног повереништва, на великој јавној усташкој скупштини у Новој Градишки, одржаној на дан 1 јуна 1941, рекао јавно и пред целим скупом: „Ово има бити земља Хрвата и никога другога и нема те методе, коју ми нећемо као усташе употребити, да начинимо ову земљу збиља хрватском и да је очистимо од Срба, који су нас стотине година угрожавали и који би нас угрозили првом згодом. Ми то не тајимо, то је политика ове државе и то кад извршимо, извршит ћемо само оно, што пише у усташким начелима". („Нови лист", од 3 јуна 1941, стр. 3). Истога дана, на манифестационој скупштини баш у самој Глини, д-р МИРКО ПУК, министар правосуђа, изговорио је следеће речи: „У повељи цара Леополда стоји написано, да ће ти елементи, који су к нама досељени, отићи натраг, кад за то дође вријеме. Сада је то вријеме дошло, јер народна пословица каже „Или ми се уклони, или ми се поклони" " („Нови лист", од 3 јуна 1941, стр. 5). Јуна 8, 1941 године, на усташком збору у Вуковару, д-р МИЛЕ БУДАК, усташки доглавник, одржао је говор, у коме је на крају рекао: „А што се тиче Срба, који овђе живе, то и нису Срби него дотепенци с истока, које су као трхоноше и остале слугане довели Турци. Они су уједињени само православном црквом, а ми нисмо успјели да их асимилирамо. Међутим нека знају, да је наша лозинка: „Или се поклони или уклони" " („Нови лист", од 9 јуна 1941, стр. 4—5). Јуна 24, 1941 године говорио је у Слатинском Дреновцу АНТЕ ЈАКАША, изасланик главног усташког стана из Загреба, па, је том приликом рекао: „Поручујемо ми усташе скупа са нашим Поглавником свим тим нашим „гостима", па и овима у Дреновцу: „Бјежте псине преко Дрине" " („Нови лист", од 25 јуна 1941, стр. 5).

Сви ови говори јасно и недвосмислено доказују да су покољи Срба били унапред припремљени, да су њима руко-

H1517-0259

водили највиши и најодговорнији чиниоци такозване „Независне Државе Хрватске", а по директивама окупатора.

Међу свима злочинима извршеним од стране усташа над српским народом у Хрватској издваја се, као један од најсвирепијих и најјезивијих, како по начину, тако и по месту извршења, онај масовни покољ Срба мушкараца у православној цркви у Глини.

У другој половини јула месеца 1941 године глинска црква, која је била једна велика и лепа грађевина, служила је усташким зликовцима као једно ново одељење затвора. У православну цркву у Глини усташе су доводили све оне Србе које нису могли да сместе у препуне просторије својих затвора. Тих дана усташе су хватале Србе мушкарце по срезовима Глина и Вргин Мост. Тако је похватано на хиљаде Срба из општине Вргин Мост и Чемерница, а исто тако, ма да нешто мање, и из општине Бовић и Топуско. Похватано је тада доста Срба и из Класнића, у срезу Глина, и из других села тога среза. Сви ови похватани Срби одведени су у Глину. Неки од ових вођени су у затвор, али су неки вођени непосредно у глинску цркву.

Андрија Шолнековић, електричар из Глине, саопштио је следеће: „Ја сам у мјесецу српњу, могло је то бити пред конац мјесеца, видио како аутобуси довозе Србе у глинску цркву. Чуо сам приповиједати да су већином из Вргин Моста и Топуског и да су вођени тобож да иду на покрст, па су имали ўза се и таксене марке по 25 куна односно новац за покрштавање."

Драган Бакић, земљорадник из Чемернице, приказао је у свом саслушању на који су начин исти Срби ухваћени: „На 1 и 2 август (?) 1941 године, прогласио је по свим селима општине Чемерница општински начелник ЖИВЧИЋ ЈОСИП, да сви Срби-мушкарци у старости од 16—60 година морају на 3 августа 1941 године, неизоставно доћи у Вргин Мост, где ће их дочекати римо-католички жупници и превести их у римо-католичку веру. Тада више нико неће смети дирати у покрштене Србе и они ће бити равноправни са Хрватима. У наредби је уједно стајало, да сви Срби, који тај дан не дођу у Вргин Мост на покрштавање, бити ће код куће убијени. И у другим општинама среза Вргин Мост објављена је истодобно иста наредба. На 3 августа 1941 године, око 1500 Срба из општине Чемернице, отишло је у Вргин Мост. Исти дан дошло је у Вргин Мост и из других општина око 700 Срба тако, да их је свих скупа дошло тада у Вргин

H1517-0260

Мост око 2.200. Када су се Срби тако сакупили и чекали на покрштавање, наједном су их опколили наоружани усташе. Усташе су били у великом броју и наоружани војничким пушкама и митраљезима терали Србе у соколану. Срби су тада слутили, да им се спрема покољ, па их је око 400 успело побећи, а око 1.800 је сатерано у соколану. Ту су их држали под стражом целу ноћ, а сутрадан дошло је у Вргин Мост 25 теретних камиона, у које су стрпале ове Србе, одвезли их у Глину и одвели у православну цркву".

Ово је исто потврдио и велики усташки зликовац ЈОСИП МИСОН, један од главних криваца за покоље Срба у Глини, који је причао „да је око Вргин Моста сабрао око двије хиљаде Срба за крштавање, те да је изненада дао ставити митраљезе и тако их сакупио у школу у Вргин Мосту и тада допремио камионима на губилште у околици Глине."

Србе затворене у глинској православној цркви усташки бандити одводили су по партијама на стратишта, у Глинско Ново Село, Хаџер и Прекопу, где су их мучили на зверски начин, убијали најсвирепијим методама и сахрањивали у већ ископане јаме. „29-VII-1941 год. — датум знадем по црквеним књигама, вели Франц Жужек, жупник цркве Св. Ивана у Глини, — кроз град су вожени камионима и аутобусима Срби из околине Вргин Моста, па су доведени у православну цркву из које су их даље водили у Хаџер и Прекопу, гђе су их побили. Тога дана мене је један од затворених Срба звао у цркву и ја сам дошавши тамо, видио дупком пуну цркву људи, у којој је све заударало, јер су морали нужду вршити у цркви, па су неки већ били и клонули од лошег зрака. Црквени је намјештај био разорен, а многе ствари већ фалиле, па су ме том згодом страхујући питали, што ће се с њима догодити. Не би могао рећи, колико је људи било, али како је православна црква била исте величине као и римо-католичка а била је пуна, то мислим да је могло бити око 700 људи".

О одвођењу Срба из глинске православне цркве и њиховом убијању у околини Глине, сведочи и Антун Грегурић, градитељ из Јукинца: „Видио сам како су камионима возили Србе у цркву, а још прије покоља одвозили су из цркве камионима живе људе, те су их убијали у Глинском Новом Селу. У једном таквом камиону ја сам препознао трговца Малбашу, а мислим да се звао Ђуро из Вргин Моста Да су их возили у Глинско Ново Село знам по томе, што сам исте

H1517-0261

вечери у гостионици Зибар у Јукинцу чуо приповиједати од ЈАНКА КИХАЛИЋА, НИКОЛЕ КРЕШТАЛИЦЕ, ПАЈЕ КРЕШТАЛИЦЕ, усташа-крвника, који су причали, да су их у Глинском Новом Селу убијали. Ови су усташе донијели један замотак у папиру и показивали га присутнима, па је Јанко Кихалић затражио од супруге гостионичара, Љерке Зибар, из Јукинца, масти да испеку једно срце. На њезин упит какво је срце, они су се почели смијати и испричали су тада, да је то срце једног Србина, кога су у Глинском Новом Селу пригодом извлачења из камиона седам пута уболи, па су га свалили на земљу и распоривши му груди, извадили срце, које да је још живјело у њиховој руци. Како је гостионичарка узрујана протестирала против таковог њиховог захтјева, они су то срце замотали у папир и не сјећам се шта је даље било". Сама Љерка Зибар, учитељица из Јукинца, о тој истој ствари вели: „Ја незнам точно када је то могло бити, мислим да је то било концем српња 1941 године предвечер пред нашом гостионицом је стао један камион и у гостионицу су дошли Јанко Кихалић, Стево Крешталица и Пајо Крешталица, усташа-крвници, који су били пијани, па је Јанко Кихалић покуцао на врата кухиње у којој сам се ја налазила и тражио од мене, да му дадем врућe воде. На мој упит што ће му врућа вода, он је казао: „Ево имам једно човечје срце, ако хоћеш вићети". Ја сам се препала и послије тога мој муж и ја смо их отправили и затворили гостионицу. Моја пасторка Вера Зибар, сада ученица трговачке академије у Загребу, 16 година стара, дошла је к мени том згодом у кухињу, рекавши ми да не дам пећи то срце, јер су га они наумили испећи. Срце је било замотано у једну крваву крпу, а приповиједали су касније гости, који су били присутни, да су у крпи биле и људске очи, али ја их нисам вићела".

Усташки зликовци нису поубијали све похватане Србе на горе описани начин. Они су једну велику групу Срба поклали у самој глинској цркви. Према саопштењу сведока Андрије Шолнековића, „један део тих људи превежен је у околицу, Глинско Ново Село и друга мјеста, гдје су поубијани, последња група је остала у цркви, колико их је било мени није познато, али се говорило у граду да их је било неколико стотина, јер је црква била дупком пуна. Према броју камиона, који су били пуни Срба, могло их је били око хиљаду људи". Покољ Срба у глинској цркви десио се у ноћи између 29 и 30 јула 1941 године. „У то вријеме, вели

Анте Шешерин из Глине, ја сам био намјештеник градске мућаре у Глини и мислим да је то могло бити 30-VII-1941 око 23 сата дошао је к мени у мућару НИКОЛА ШАФАР, бивши сељак-трговац жељезничким праговима из Кихалца, тада већ познат као крвник и наредио ми, да угасим јавну расвету у граду и да не смијем упалити, док ми он не јави. Ја сам одмах свјетло угасио и неко вријеме послије тога изашао пред мућару да видим, шта се у граду догађа, па сам тако примјетио, да од времена до времена цркву са прочеља освјетљава свјетло из рефлектора. Послије мислим три сата дошао је к мени поновно Шафар, рекавши ми, да могу упалити јавну расвјету чему сам ја удовољио". Други један сведок, Иван Пациенти, кројач из Глине, саопштава: „Знам да су аутомобилима возили Србе под видом да иду на покрст и да је тако једна група довезена у глинску цркву и тамо заклана, а датума се точно не сјећам. Како сам ја становао иза цркве, ја сам навечер гледајући са прозора свога стана видио како се простор пред црквом освјетљава и чуо сам тешко стењање у цркви, па сам ја мислио да људе туку у цркви. Сутрадан сам видио пред црквом локве крви и тако сазнао, што се догодило". Сведок Мато Бакшић, столар из Глине, видио је оно исто што и претходни сведок: „Мој стан се налази око 50 метара од бивше православне цркве. Критичног дана — ја се датума не сјећам — око 9 сати на вечер чуо сам и видио са свога прозора, да из цркве камионима одвозе живе људе, а касније чуо сам, како се пролама из цркве врисак и мукло тулење попут звери или блага кад се коље, па сам отишао на свој прозор, немогавши заспати са својом обитељи и чуо сам непрекидно јаук, па сам тако видио, како крвници једнога по једнога износе пред цркву и по томе одвозе на камионима, чим се накупила хрпа. Видио сам како пред црквом кољу неке људе, односно да су изводили пред врата и чуо сам, како су њима рекли: дигни кошуљу, где ти је срце? а по томе сам чуо хропац жртве. На камионе су их товарили на тај начин, да су усташе жртве хватали за ноге и главу и један у средини и бацали на камионе, слагајући их, док се камион није напунио. Ја незнам одакле су били ти људи, али се говорило у граду, да су дошли на прекрштавање и да су из Вргин Моста или Топускога. Око поноћи ми смо — ја и моја жена — видјели, како из цркве излази један усташа засуканих рукава, држећи у десној руци нож, а руке окрвављене, па га је моја жена упитала, што се то догађа у цркви, на што

H1517-0262

H1517-0263

је он одговорио: „Кољемо", а моја жена пита, кога кољу, на што је исти одговорио: „Кољемо Србе, јер док их не покољемо до једнога, за нас Хрвате нема спаса". Ја сам га упитао, зашто нема нама спаса и он је одговорио, да је у емиграцији доста продурао, па сам ја из тога закључио, да је он усташа емигрант, а он је рекао, да је Далматинац, а у по говору се то видјело. Послије тога усташа се вратио у цркву". Навешћемо још и сведочанство Јосипе Шарић, домаћице из Глине, која је дала следећи исказ: „Те ноћи, кад је покољ извршен, ја сам била код Будака Јанка, усташе, односно сједили смо код његовог лешa (Будар је тога дана умро својом природном смрћу), осим мене Мара Клајић и Драга Ликар, кад су око 1 сат у ноћи дошли у кућу да гледају мртвог усташу тројица усташа у униформи те су сви крвави по одјелу и ципелама, а у рукама су имали крваве бодеже, па су стали пред мртваца и над његовим тјелом дигли у вис своје бодеже, машући по зраку и говорећи: „Ми освећујемо твоју хрватску крв". Ми смо их тада питали, од чега су крвави, на што су нам одговорили, ако хоћемо да видимо, нека идемо с њима. Ми смо пошле и дошавши на праг цркве, видјела сам хрпе закланих људи пред црквом, а сав је простор био крвав, а у цркви, у коју је од времена до времена упирало свјетло електричне лампе испред цркве, видјела сам лежати заклане људе и чула како жртве вичу и стењу, а чула сам гдје је један усташа питао: „Гдје ћеш да те кољем?" Послије тога видјевши овај страшни призор, ја сам отишла својој кући, а Мара Клајић је ушла у цркву." Душанка Брека из Глине изјављује: „Мени је Мића Михавец, који је био у Глини и касније у радном батаљону у Загребу причао после покоља, да је те ноћи пролазио крај православне цркве и да је тамо једнога усташу питао шта се то догађа и овај му је одговорио, нека дође и види, па је тако дошао до врата и видио у цркви глинске усташе са усташама из тзв. „13 сатније смрти". Међу тим усташама из те 13 сатније био је неки Зунац који је још 1943 године био стражар у Петрињи, затим је био међу њима Јосип Бутковић из Бјеловара, механичар, кога ја Душанка Брека знаде од раније из Бјеловара, и који ми се хвалио како је вадио очи и клао људе у цркви." А Игнац Халуза из Глине дао је исказ, у коме каже: „На дан покоља у глинској цркви ја сам пролазећи пред њом видио Јосипа Мисона, како узима ствари жртвама пред црквом и баца у једну кошару. Те вечери када сам пролазио парком, срео ме у мраку —

јер је јавна расвјета била угашена — један цивил у кошуљи, засуканих рукава, а крвавих руку и тражио од мене цигарету. Ја сам одговорио да немам а он ме је тада позвао до православне цркве и дошавши пред њу у простору између ограде и улаза видио сам десетак петнајест усташа . . . како пију ракију, и у тај час чуо сам глас дјечака из цркве, како виче: „Тата, спаси ме", па је то и поновио. На то је у цркву ушао Јосо Зинић и пар часака после тога није се више ништа чуло. Од покојнога Мирослава Фрица, члана градског Народно-ослободилачког одбора у Глини, чуо сам, да су у цркви клали нарочито ШИМО НАГЛИЋ из Јукинца, ЈОСО ЖИНИЋ, СТЕВО МУЛАЦ, ПАВАО КАЛАЈЏИЋ, МУРЕТИЋ ЈУРЕ, ЈАНКО КОРАК, НИКИЦА ВИДАКОВИЋ и његов син 13-годишњи МИЛАН.

Како је било у самој цркви за време клања, међу самим жртвама Србима, види се из следеће изјаве Љубана Једнака, земљорадника, Србина из Грађана, јединог од Срба који је успео да се спасе покоља: „Са станице у Глини одвели су нас до православне цркве. Пред црквом нас је дочекао велики број усташа и десио се је тамо и Милан Видаковић, млађи од неких 14 година, који је почео викати из свега гласа: Донесите одмах кључ од цркве да те српске мрцине затворимо. Неколико часака иза тога, како су нас у цркву затворили дошао је у цркву неки КРЕШТАЛИЦА бивши живодер у Глини и са њиме општински стражар МИЛЕНКОВИЋ ЈОСО, говорећи нам да требају наше податке, па су нас по томе пописали. Један сат иза тога дошао је у цркву један домобранац са двије звјезде на овратнику и рекао нам: „Ви сте Срби већ године 1919 били сви осуђени на смрт, али казну нисмо могли извршити, па ћете зато сада бити сви побијени." Иза тога дошле су још неке усташе и један од њих питао је на глас који је Перо Миљевић, нашто се између нас извојио један човјек рекавши, да је он то. Овај га је усташа питао да ли штогод знаде о шумњацима, па када му је Перо одговорио да не зна ништа, прискочили су друге усташе, ставили га пред зид у цркви и са једним ужетом тукли тако дуго док није сав поцрнио. Овако измрцвареног бацили су га у један кут цркве, гдје је остао лежећи без свјести. Пред вечер дошле су усташе рекавши нам да ћемо сви ићи на далеки пут у Лику на рад, а тко жели да му се купи круха нека преда новац. Тко је имао новаца предао је, те су си усташе све то задржале". После је дошао поколь. Ево како Једнак описује

H1517-0264

H1517-0265

сам поколь: „Кад се већ смрчило изненада смо чули пред црквом камион и у цркву су усташе ушле вичући: Палите одмах свијеће да се боље види. Кад смо запалили свијеће упитали су нас: „Да ли ви људи вјерујете у нашега поглавника и у нашу Независну Државу Хрватску". Ми смо сви одговорили да вјерујемо. Нато су нам командовали: Лези, устани, лези, устани и док смо ми извршивали ову команду они су из пушака пуцали по самој цркви која је била у полумраку. Затим су нам издали наређење да се сви свучемо и да имамо остати у кошуљама и гаћама, док смо све своје ствари морали бацити у угао цркве. Послије тога смо сви морали лећи на земљу, а усташе су по нама ходале и газиле нас. По томе су нам наредили, да устанемо и да се лицем окренемо према зиду, а онда су они пуцали по цркви, али намјерно нису никога погодили, јер су нас тиме плашили. Мало иза тога поново су узели преда се Перу Миљевића и питали: да ли зна што о шумњацима. Када је овај одговорио да не зна, један га је усташа ухватио и на очиглед свију нас забо му нож у врат потегавши га према доље тако, да му је распорио цијела прса. Миљевић се срушио мртав. На поновни позив да се јаве они који нешто о шумњацима знаду, јер да ће бити пуштени кући ако кажу све што знаду, јавио се један човјек и рекао да ће рећи све. Он је казао да су шумњаци у близини Топускога дизали у зрак бандере и дочекали један усташки ауто. Послије тога усташе су истоме наредиле да стави главу на један сто који је у цркви стајао, па када је главу ставио на сто усташа му је зарезао у гркљан и наредио да пјева. Међутим крв је из њега шикнула неколико метара надалеко, па, када није могао пјевати, ударио га је тај усташа кундаком по глави те му се мозак излио на стол. Након тога почело је клање људи од реда, како смо стајали у цркви. Ухватили су једнога по једнога, повалили на стол, један је усташа клекнуо на прса, а други је узео нож и пресјецао гркљан. Нису чекали да искрвави или умре, већ су га полумртвога изнијели из цркве и бацили на камион који је пред црквом стајао. Када су поклали скоро три четвртине људи стали су да се одморе, а након тога ухватили једног старца питајући га: „Хоћеш ли нам дати твоју жену, сестру и кћерку?" Он је одговорио да хоће само нека га пусте. Одмах иза тога узели су горућу свијећу и ставили му је испод бркова па су му тако палили бркове и обрве, а касније и очи. У то је прискочио један усташа и викнуо: „Мајку му српску, шта

чекаш, кољи", те су га одмах и заклали. По томе су опет клали једнога по једнога, а када нас је остало још пет или шест поновно су усташе износили мртве." „У једном тренутку, вели даље Љубан Једнак у свом саслушању, када смо били сами, скочио сам међу оне који су били већ поклани и легао међу њих притајивши се као да сам мртав. Када су усташе дошле у цркву опазили су да се је један из гомиле закланих још мицао па му је један усташа ципелом разбио главу, послије чега се исти умирио. Тај усташа и мене је ударио по глави, али ја се унаточ грозне боли нисам одао. Неко вријеме иза тога један је усташа из вана викнуо овима у цркви да добро припазе да ли је неко на животу, јер ће бити зло по све њих ако ико жив изађе. Да буду још сигурнији да су сви мртви ишли су од лешa до лешa и забадали још по један пута свакоме нож у срце или у леђа. Ја сам стрпљиво чекао овај ударац, али када је усташа пробадао оне крај мене стао је на мене и пробо онога са стране, мимоишавши ме. Иза тога почели су износити мртве из цркве опет на камион. Хватали су једнога по једнога за ноге и бацали на камион као да би бацали вреће. Како је жртава било много, то су их бацали једног на другог и то по три до четири на хрпе. Мене су бацили у камион на најгорњи ред, па како је овај био препун, то су наредили да се лешеви пребаце и на други камион. Тако су ме пограбили за ноге и бацили на други камион, те сам ударио главом о неки железни предмет да ми се још и данас позна. У други камион бацили су ме тако да сам устима дошао до пререзаног гркљана једног мртваца из чијег је врата још текла крв, али се нисам смио макнути да се не одам, већ сам чврсто стиснуо уста да ми не уђе крв. Када су нас натоварили возили су нас према Лукинцу, а усташе су за то вријеме сједиле на лешинама и то двојица код ногу, а двојица код главе, тако да сам се скоро угушио јер нисам имао довољно зрака. Када су нас довезли близу једне шумице чуо сам гдје су викнули шоферу: Вози ближе граби. Када су нас избацили код грабе било је тамо још много људи, који су чекали да буду побијени и побацани у грабу. Тамо су силовали једну жену, те сам чуо када су је питали ко је, да је одговорила да је учитељица из Бовића. Затим су нас почели бацати у грабу, па су тако и мене пограбили за ноге и бацили ме у један угао грабе. На мене су бацили ову учитељицу, коју су послије силовања заклали. Чуо сам како је један усташа рекао да треба прегледати учитељицу

H1517-0266

да ли има прстења јер би се то добро дало продати. Један је усташа скочио у грабу и збиља је нашао прстен који је скинуо са руке. У то је дошао један камион пун људи које су једнога по једнога убијали чекићима. Како је лешина била толико да ми је изгледало да неће сви стати у грабу, то су двојица усташа слагали лешине да би што више стало. У то се неким причинило да неко дише у јами па су отворили паљбу из пушака у грабу те сам и ја тако погођен у ногу. Ипак ја нисам дао од себе ни једнога гласа и даље сам се притајио као мртав. Када је усташа дошао до мене да ме „сложи" у ћошак опазио је на мени добру мајицу, па ју је свукао са мене и ако је била крвава. Ја сам за то вријеме задржавао дах како не би одао знакове живота. Послије тога се све примирило. Усташе су се удаљиле и у шумарку разговарале. Ја сам се потајице извукао из грабе, увукао се у кукуруз и кроз шикарје одвукао се прилично далеко. Из ноге ми је цурила крв јер сам био рањен. У зору сам дошао до мјеста Курете и сакрио се у грм. Ту је наишао један човјек који ме је препознао и одвео ме својој кући. Када сам код њега био око 2 сата проломио се лелек међу женама да долазе усташе да скупе народ за клање. Ја сам се одмах склонио у сушу мога стрица гдје сам живио сакривен шест мјесеци неизашавши никуда, а храну су ми горе доносили . . ."

Сутрадан, после злочиначког покоља, када је цела одвратна работа била завршена, усташе су се дале на уклањање трагова свога зликовачког поступка. Усташки крвници наредили су да се улица, која је била сва излепљена и умрљана крвљу опере. „Сутрадан ујутро, вели Анте Шешерин из Глине, ја сам као обично послије четири сата у јутро зауставио моторе (у електричној централи) и ишао кући, па сам пролазећи цестом крај цркве видио, како усташе перу цркву, а у каналу пред црквом сам видио крв. Те ноћи падала је киша, али се крв видила унаточ тога на простору пред црквом у каналу. Видјевши да је црква празна питао сам неке жене, што се догодило, на што су ми рекле, да су аутомобили возили цијелу ноћ за Прекопу. Пред црквом сам видео тога јутра СТЕВУ ПРАЈЧИЋА, опанчара из Јукинца, усташу, који је наређивао чишћење и сам је прао плочник пред црквом као и у цркви. Њему су помагале усташе у цивилу, носећи воду у цркву, која се чистила. Исти дан заљевале су усташе цркву са кречом и карболом, али је унаточ томе тешки неугодни задах заударао преко 14

H1517-0267

дана у простору пред црквом од крви жртава, те је то тако потрајало све до рушења цркве око мјесец дана након покоља. Један од тих камиона, којим су превожене жртве видио сам како се у Глини пере на ријеци Глини, а управљао је њиме познати крвник МАРИЈАН ХОРВАТ". Грегурић Антун из Јукинца исто тако сведочи о гнусном утиску који је црква и цео простор око цркве остављао на пролазнике сутрадан по покољу. „Сјећам се, вели Грегурић, када сам други дан по покољу пролазио крај цркве, да се осјећао у простору око цркве тешки задах". Што се тиче саме унутрашњости цркве, сведок Грегурић вели: „Ја сам био у цркви прије рушења, па сам видио по стубишту у лађи, на стубишту улаза у торањ велике млазеве крви, и ако је црква била прана друго јутро по клању, те сам том згодом видио како усташе љевају воду на сва четвора врата. Зидови су били попрскани крвљу, а у цркви били су разбацани одјевни предмети жртава и црквени уређај". Андрија Шолнековић вели: „Ја нисам знао за покољ до идућег јутра кад сам видио у каналу пред црквом крв и усташе, како перу цркву, те сам сазнао што се догодило." Мато Бакшић каже: „Сутрадан и касније видио сам д-р Ребока, како нечим посипава мјеста, која су још заударала од крви, и ако је све било опрано." Многи још сведоци говоре о томе како је сутрадан по покољу из цркве преко прага текла крв и да је преплавила читав прилаз православној цркви.

Али злочин у глинској цркви овим још није био завршен. Пуким случајем или њиховом вештином, три Србина из цркве била су преживела овај покољ. Они су се били склонили у торањ глинске цркве и у њему су издржали неколико дана. „Трећи дан по покољу ујутро, вели сведок Анте Шешерин, ја сам пролазио крај цркве, а видио много свјета пред њом, те сам тако и сам опазио на торњу цркве три Србина, који су се повукли у торањ, па сам видио како су хватали кишницу на кошуљу коју су свукли, а по томе циједили своје кошуље у шешир и пили кишницу из шешира. Усташе који су се сакупиле пред црквом позивали су их да сиђу, што су ови одбили. Чуо сам како усташе међу собом разговарају, да је опасно ићи на торањ, јер да могу бацити циглу и убити. Чуо сам како су ова тројица непознатих ми људи викали доље да нису криви и да се политиком нису бавили, а усташе су њима одвраћале нека сиђу, да им се ништа неће догодити. Међутим, ови су то одклонили. Ја сам отишао, па сам чуо од очевидаца да су их

H1517-0268

H1517-0269

усташе са пушком скидале једнога по једнога са торња". О овоме сведочи и Анте Грегорић, који каже: „Други дан по покољу то јест сутрадан 31-VII ујутро око 7 сати пролазећи крај цркве видио сам гомилу свијета скупљену око цркве, па сам на торњу, који је био у поправци, видио три човјека за које сам од присутних сазнао, да су се били од страха повукли у торањ — како су кишницу хватали у шешире и пили воду. Усташе су их позивали да сиђу, јер се нису усудили попети се на торањ, али су ови одговорили да ће рађе погинути на торњу, него сићи, јер су видјели што се догодило са осталима у цркви. На то је један непознати усташа опалио из пушке и један од тројице пао је из торња. Ја сам се удаљио, али сам чуо и даље хитце и тако су сва тројица били убијени". Иван Пацијенти саопштава следеће: „Ја сам видио тројицу људи на торњу цркве, како су то исказали већ прије преслушани свједоци, те су усташе једнога са пушком скинули, док су остали по томе сами поскакали и остали мртви на земљи." Франц Жужек, жупник цркве Св. Ивана у Глини такође је видео људе на торњу и усташе како пуцају на исте, а зна да је то извршено по наређењу усташког потпуковника РОЛФА, који је тада преузео власт у Глини.

Наша народно-ослободилачка власт преузела је 3 новембра 1944 ископавање јама код Глинског Новог Села, у које су биле сахрањене жртве страховитог усташког покоља у глинској цркви. Према записнику који је комисија извршила на лицу места види се следеће стање ствари: „Да се уз цесту за Глинско Ново Село у удаљености од око 600 м. од цесте Глина—Петриња у једној шикари налазе три јаме, од којих је једна десет и по метара дугачка а петнаест широка, друга пет метара дугачка и пет широка а трећа шест метара дугачка и четири метра широка. Јаме су удаљене једна од друге десет метара и шест метара. Блаж Шоштарић, претсједник Мјесног НОО-а Кихалац преслушан на лицу места, потврдио је да је то јама у којој се налазе жртве заклане у глинској православној цркви. Пошто се покусним копањем установило, да је терен подводан, те да се вода излјева, а терен одроњава, то је комисија одустала од откопавања јаме, док се временске прилике не поправе и терен не осуши."

После завршеног покоља и то једва неколико дана после истог, дошли су у Глину велики жупан д-р МИРКО ЈЕРЕЦ и шеф техничког одјела ОПЕНХАЈМ из Сиска, па су са тадашњим среским начелником ИМПЕРОМ решили

срушити православну цркву у Глини. Седници ове тројице присуствовао је и римокатолички жупник Франц Жужек. Тада је Опенхајм предлагао да се црква претвори у кино или у неку другу јавну установу али је жупник Жужек био мишљења да црква није више за употребу и да је треба срушити. Са радовима на рушењу православне цркве у Глини отпочето је 12 августа 1941 године. Тај посао су вршили глински обртници, а надзор је водио Антун Грегорић, градитељ из Јукинца. Бакар са торња и све металне ствари однела је жупа. Црквене вредности однеле су усташе.

Из напред наведених чињеница и докумената добија се јасна слика грознога злочина који су усташки зликовци извршили над српским народом у Глини, крајем јула 1941 год.

На основу свега изложеног, *Државна комисија* утврђује за тешке злочинце издајнике и народне непријатеље, поред д-р АНТЕ ПАВЕЛИЋА и његове владе: д-р МИРКА ПУКА, министра правосуђа у влади НДХ; д-р ЈЕРЕЦА МИРКА, адвоката, великог жупана у Петрињи; д-р РЕБОКА ЈУРАЈА, лекара, стожерника велике жупе Гора; ИМПЕРА ДРАГУТИНА, котарског претстојника у Глини; МИСОНА ЈОСИПА, трговца из Глине, члана покретног преког суда, Загреб; ЈОСИПА БУТКОВИЋА, механичара из Бјеловара; МАРИЈАНА ХОРВАТА, шофера из Глине; ПАВЛА КАЛАЈЏИЋА, лицитара; ЈАНКА КИХАЛИЋА, усташког агента; ЈАНКА КОРАКА, постолара; НИКОЛУ КРЕШТАЛИЦУ, живодера; ПАЈУ КРЕШТАЛИЦУ, пећара; СТЕВА КРЕШТАЛИЦУ, писара општине Глина; СТЈЕПАНА МУЛЦА, трговца из Прекопе; ЈУРА МУРЕТИЋА, гостионичара; ШИМА НАГЛИЋА, опанчара из Јукинца; ОПЕНХАЈМА, шефа Техничког отсека из Сиска; ПРАИЧИЋА СТЕВА, опанчара из Јукинца; РОЛФА, усташког пуковника; НИКОЛУ ШАФАРА, трговца праговима; МИЛАНА ВИДАКОВИЋА; НИКИЦУ ВИДАКОВИЋА, усташког таборника у Глини; ЖИНИЋА ЈОЦА и ЈОСИПА МИЛЕНКОВИЋА из Јукинца, полицајца у Глини.

Државна комисија сматра да, поред злогласног „поглавника" д-р Анте Павелића, његове владе и главног усташког стожера, све горе набројане усташе, како наредбо-

H1517-0270

H1517-0271

давци, тако и извршиоци грозног покоља у глинској цркви, морају бити строго кажњени за пример поколењима како се неумитно кажњавају они који проливају невину братску крв.

ДРЖАВНА КОМИСИЈА
за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача
Д.бр. 406/45
у Београду, 2 марта 1945.

Претседник Државне комисије,
Д-р **Душан Недељковић,** с. р.
професор Универзитета

Секретар Државне комисије,
Д-р **Иван Гргић,** с. р.
адвокат

H1517-0272

Registar imena zločinaca utvrđenih i objavljenih u saopštenjima od 7—33

ALOISI, console Alessandro S.br. 25
AMEDORO, maresciallo Francesco S.br. 17
ANGELIS DE, general pukovnik Maximilian S.br. 15
ARGEO, milicionar Doda S.br. 12

BACHMANN, SS-Sturmbannführer S.br. 29
BADER, general-pukovnik S.br. 18
BALAS, policiski agent S. br. 18
BANCALARI, poručnik N. S.br. 17
BARDELLI, poručnik Rinaldo S.br. 17
BARDOSSY, mađarski ministar pretsednik dr. László S.br. 18
BARTH, general pukovnik S.br. 18
BASTIJANČIĆ, Marija S.br. 18
BÁTHORI, žand. potpukovnik S.br. 18
BAYER, poručnik S.br. 29
BAYOR, vitez Ferencz S.br. 18
BAZOCHI, civilni komesar S.br. 13
BERARDI, potpukovnik Manlio S. br. 17
BERGAMASCHI, console Carlo S. br. 25
BERGONZI, general A. S.br. 28
BERTOLACCI, potpukovnik Giulio S.br. 17
BIDDAU, general S.br. 17
BIGLIO, seniore Felice, S.br. 17
BISANTI, seniore I. S.br. 17
BLAZSEK, novinar Ferencz S.br. 18
BLAZSEK, trgovac Jozsef S.br. 18
BOLOGNESI, kapetan Vittorio S. br. 17
BONINI, general Silvio S.br. 14
BONOMO, sanitet. potporučnik dr. Giovanni S.br. 17
BROGI, console Nello S.br. 25
BUCSKA, potpukovnik Gabor S.br. 18
BURGHARDT, gestapovac ing. Daniel S.br. 18
BURGHARDT, trgovac Otto S.br. 18
BURGIO, console Francesco S.br. 18

CALIA, console Michele S.br. 25
CALZA, potporučnik Carlo S.br. 17
CANNATA, potpukovnik G. S.br. 17
CANTATORE, poručnik Vittorio S. br. 17
CAPUTTI, console Pietro S.br. 25
CARLI, potpukovnik Giovanni S. br. 17
CASANEGA, civilni komesar ing. Emilio S.br. 17
CASSETTO, major Pietro S.br. 17
CASTAGNOLI, potporučnik Bruno S. br. 17
CAU, console Lussorio S.br. 25
CERATTO, major Luigi S.br. 17
CERUTTI, general Guido S.br. 17
CESARE, centurione Domenico S. br. 17
CHIODI, poručnik N. S.br. 17

H1517-0273

CIANCABILLA, pukovnik Fulvio S. br. 17
CIANI, console generale Ferdinando S.br. 25
CICACCHINO, vojni tužilac Milazzo S.br. 25
CIRILO, sanitet. potporučnik S.br. 17
CISOTTI, console generale Carlo S. br. 25
COCCHIARELLA, pukovnik Vincenzo S.br. 17
COCCIA, pukovnik S.br. 11
COLALILLO, centurione Gaetano S. br. 17
COLIZZA, console generale Ugo S. br. 25
COLOTTI, milicionar Emilio S.br. 12, 17
CONSTANTINI, sanitet. poručnik dr. Constantino S.br. 17
CONTICELLI, general Giuseppe S. br. 25
CORONATI, general Emilio S.br. 17
CORTE, general Giovanni S.br. 25
SCERFAI, žandarm. potpukovnik S. br. 18
CSONTOS, narednik László S.br. 18
DÁLNOKI, general vitez Veres László S.br. 18
DALOS, policiski agent S.br. 18
DANCKELMANN, general S.br. 9
DANNER, pukovnik S.br. 15
DEAK, žandarm. pukovnik László S. br. 18
DEAK, veliki župan dr. Leo S.br. 18
DELMANTO, potporučnik Osvaldo S.br. 17
DEME, poručnik Otto S.br. 18
DERNER, trgovac Otto S.br. 18
DERNER, advokat dr. Richard S.br. 18
DÉZSNAKAI, trgovac Marton S.br. 18
DIGLIO, seniore Felice S.br. 17
DITSCHE, SS-Sturmbannführer S. br. 29
DOLPS, SS-Sturmbannführer S.br. 27
DOMENICO, carabiniere Giusto S. br. 17
DONNARUMA, brigadiere S.br. 25
DOSSE, kapetan S.br. 23
DRECHSLER nadzornica logora S. br. 21
DUDÁS, zastavnik László S.br. 18
DUHANOV, preduzimač ing. Aleksandar S.br. 32
DUSKA, kapetan Layos S.br. 18

ELARGI, oficir Antonio S.br. 11
ERMANO, pukovnik, Rosi, S.br. 17
ERRICO D. centurione Francesco S. br. 17

FABRI, poručnik Augusto S. br. 17
FARINA, pukovnik Guido S.br. 17
FARKAI, zastavnik János S.br. 18
FEHÉR, sudski kapetan dr. S.br. 18
FEHÉR, trgovac György S.br. 18
FEHÉR, Vilmos S.br. 18
FEKETE-HALMI CZEYDNER, podmaršal Ferencz S.br. 18
FELBER general-pukovnik S.br. 9, 15, 19, 20, 32
FELICE DE, seniore Mario S.br. 17
FERNBACH APATINI, veliki župan dr. Peter S.br. 18
FERRARI, poručnik Arturo S.br. 17
FIGURA, potporučnik Layos S.br. 18
FIORETTI, general Eugenio S.br. 25
FLAMININI, pukovnik S.br. 30
FÖLDESI, policiski agent S.br. 18
FOPIANO, civilni komesar Mario S. br. 13
FORASSY, činovnik dr. Endre S. br. 18
FOTHY, major S.br. 18
FRACASSO, sanitet. poručnik dr. Arsenio S.br. S.br.17
FRANKAI, kapetan Jozsef S.br. 18
FRISCHLING, potpukovnik S.br. 30

H1517-0274

FRONTEDDU, potpukovnik Bartolomeo S.br. 30
FURIA DI, kapetan Fernando S.br. 17
GÁBOR (GORETIĆ). kapetan S.br. 18
GAI, potpukovnik S.br. 11
GALLI, potporučnik Giuseppe S.br. 17
GALLO, potporučnik Rufino S.br. 17
GALLO, pukovnik S.br. 17
GAMBARA, general Gastone Sbr. 17
GANGERI, console generale Giovanni S.br. 25
GANTIERI, general Filippo S.br. 25
GAUSZ, trgovac Győze Viktor S. br. 18
GESZTESI, policiski agent S.br. 18
GIOVANNETTI, brigadiere Dante S. br. 17
GIOVANNI, kapetan I. S.br. 17
GIOVARELLI, potporučnik Fernando S.br. 17
GIURA, centurione Luigi S.br. 17
GOBBO, sanitet. poručnik dr. S.br. 17
GORONDIJ NOVAK, general Elemer S.br. 18
GRABENHOFEN, Ritter von S.br. 15
GRASSY, general (pukovnik?) vitez Jozsef S.br. 18
GRAZIANI, kapetan Vittorio S.br. 17
GRAZIOLI, visoki komesar Emilio S. br. 12
GRIFFINI, console generale dr. Mirio S.br. 25
GUAZZO, pukovnik Angelo S.br. 17
GUERRINI, centurione Remo S.br. 17
GUNDE, potpukovnik Géza S.br. 18
GUTIERREZ, potpukovnik A. S. br. 17
HAICS, trgovac Istvan S.br. 18
HAJMIK, šef polic. odelj. Bela S. br. 18
HALASZ, podnarednik Mihaly S. br. 18
HAMM, novinar Franc S.br. 18
HARKAJ, žandarm. pukovnik Jozsef S.br. 18
HASSAN, pomoćnica komand. logora S.br. 21
HEGYI, polic. agent Jozsef S.br. 18
HERSTERBERG, potpukovnik S.br. 19, 20
HESCHE, SS-Obersturmführer S. br. 27
HIMMLER, šef Gestapo-a Heinrich S.br. 21
HÜNECKE, potpukovnik S.br. 30
HITLER Adolf, S.br. 21, 23, 27
HORTHY, regent Miklós S.br.18
HORVÁTH, žandarm. narednik, zvani „felügyelö" S.br. 18
HORVÁTH, evang. pastor S.br. 18
IMREDI, mad. nar. poslanik Béla S. br. 18
ITALO, console dr. Alessandro S. br. 25
IVANYI, potporučnik Ilés S.br. 18
JÁNCSUSKO, advokat Gábor S.br. 18
JELENSZKI, dr. Sandor S.br. 18
JURIK, berberin István S.br. 18
KAKASI, poručnik Lászlo S.br. 18
KANTOR, policiski pristav dr. Janos S.br. 18
KARLICSKO, poručnik Imre S.br. 18
KÁRPÁTHEGYI, šef polic. agenata S.br. 18
KEIPER, general-major S.br. 30
KEKSZ, advokat Ludvig S.br. 18
KENYERES, đak žandarm. škole Janos S.br. 18
KEKERES, član „Armije" Sándor S. br. 18
KERESZTES, mad. ministar unutraš. poslova Fiser S.br. 18
KIS, potporučnik Zoltan S.br. 18
KLEIN, agent Gestapoa Johann S. br. 18
KOLTAI, policiski pristav dr. S.br. 18

H1517-0275

KOLTER, poručnik Jenö S.br. 18
KOMPORDAI, žandarm. poručnik vites S.br. 18
KÖNYÖKY, policiski savetnik ‚József S.br. 18
KORÁNI, župnik Elemer S.br. 18
KAVÁCS, gostioničar Anrdás S.br. 18
KOVÁCS, tramvajdžija Bálint S.br. 18
KOVÁCS, agent Sandor S.br. 18
KRAFT, SS-Hauptsturmführer S.br. 32
KRAMER, industrijalac Gyula S.br. 18
KUMM, SS-Oberführer S.br. 29
KUN, potpukovnik Bertalán S.br. 18
LABÁNC, S.br. 18
LAMPE, SS-Oberscharfführer S.br. 27
LANARI, vojni tužilac Piero S.br. 25
LÁNC, žandarm. kapetan dr. Imre S. br. 18
LEBHERZ, gradski senator Nikola S. br. 18
LEH, javni beležnik dr. Tibor S.br. 18
LE LEIRE, generalmajor von S.br. 15
LEONARDI, console generale Nicolo S.br. 25
LEOPARDI, brigadiere Sergio S.br. 17
LIDIJA, nadzornica logora S.br. 21
LIPARI, sanitetski potporučnik Ignacio S.br. 17
LODI, potpukovnik Giorgio S.br. 17
LONTSCHAR, generalmajor Adalbert S.br. 9, 15
LOUWIER, centurione Edoardo S. br. 17
LUCINI, pukovnik Bruno S.br. 17
LURKER, SS-Standortenführer S. br. 21
LURUDACI, kapetan Palmiro S.br. 17

MACCARIO, general Alessandro S. br. 17
MACCHI, kapetan Antonio S.br. 17
MACIS, vojni tužilac potpuk. A. S. br. 12
MADILE, sergente S.br. 17
MADOGLIO, maresciallo Luigi S. br. 17
MAINERO, Germano S.br. 11
MAJER, inspektor vitez János S. br. 18
MAJOR, general vitez S.br. 18
MAKOLE, SS-Sturmbannführer S. br. 21
MANCHA, major S.br. 17
MARAZZA, major S.br. 17
MARCHETTI, potporučnik Vincenzo S.br. 17
MARTIN, mesar Robert S.br. 18
MARTINO, potpukovnik G. S.br. 17
MAZZOLINI, guverner Crne Gore S. br. 11
MENGHINELLO, vicebrigadiere Pietro S.br. 17
MEROLA, kapetan Luigi S.br. 17
Le METRE, general Gaetano S.br. 25
MEYSZNER, SS-Gruppenführer S. br. 15, 19, 20, 32
MEZNIK, kapetan S.br. 15
MEZZANA, seniore Cesare S.br. 17
MEZZI, potpukovnik Adraste S.br. 17
MICHELI, kapetan Mario S.br. 17
MIHALOVICS, policiski savetnik dr. S.br. 18
MIKOVIC, zastavnik Ödön S.br. 18
MINGONI, console Mario S.br. 25
MIRABELLA, potpukovnik Bartolomeo S.br. 17
MOCCIA, centurione Alfonso S.br. 17
MOCNAJ, Sandor S.br. 18
MONTALLI, vicebrigadiere S.br. 17
MORI, general S.br. 30
MORO, kapetan Arturo S.br. 30
MORTAROTTI, kapetan T.S.br. 17
MOSCATELLI, carabiniere Pietro S. br. 17
MUSSOLINI, Benito S.br. 12, 28
NÁDOR, vitez S.br. 18

NAGY, trgovac Györö S.br. 18

H1517-0276

NAGY, advokat István S.br. 18
NAGY, podnarednik János S.br. 18
NAGY, načelnik opštine vitez dr. Miklos S.br. 18
NANTA, civilni komesar S.br. 7
NEGRO Di, pukovnik S.br. 16, 17
NEMESHEIMER, advokat Sebastijan S.br. 18
NEUBACHER, polit. pretstavnik S. br. 9
NÉMET, kapetan László S.br. 18
NÉMETH RADOSZAVLJEVICS, agent »Armije« Lajos S.br. 18
NONNI, sanitetski potporučnik dr. Carlo S.br. 17
NOVÁKOVITS, feldmaršal Béla S. br. 18

OLAH, policiski savetnik dr. Elemer S.br. 18
ORIFICI, pukovnik Domenico S.br. 17
ORIOLI, centurione Antonio S.br. 17
ORLANDO, general Taddeo S.br. 16, 17
OROSZ, policiski savetnik dr. S.br. 18
ORSONI, sanitetski potporučnik Jose S.br. 17
OSMIANI, brigadiere S.br. 25
OSPITALE, oficir S.br. 11
OTT, član »Armije« dr. S.br. 18

PALMENTOLA, console Aldo S.br. 25
PALMERI, console Gaetano S.br. 25
PANDUROVITCS, drvarski trgovac György S.br. 18
PANICUCCI, kapetan S.br. 13
PANSINI, pukovnik S.br. 17
PAPP, knjigovoda György S.br. 18
PASQUALUCCI, console generale Renato S.br. 25
PAZST, bankarski činovnik Ernö S. br. 18
PELAZZI, console Antonio S.br. 17
PELLEGRINO, komesar javne bezbednosti S.br. 12
PELLIGRA, general S.br. 7
PENATI, kapetan Claudio S.br. 30
PENNE, nadzorni inženjer S.br. 32
PEREPATICS, trgovac Pál. S.br. 18
PERILLO, console Emilio S.br. 25
PERLA, comendatore S.br. 25
PERMA, pukovnik I. S.br. 16, 17
PETERDY, potpukovnik S.br. 18
PEZZANA, pukovnik S.br. 11
PFEIFER, potpukovnik S.br. 15
PHLEPS, generallojtnant S.br. 29
PINELLI, kapetan Corrado S.br. 17
PIRZIO-BIROLI, guverner Crne Gore Alessandro S.br. 11, 13, 14
PIVANI, general S.br. 11
PIZZI, pukovnik Enrico S.br. 14
POMPILI, console Torello S.br. 25
POZZUOLI, sanitetski potporučnik Angelo S.br. 17
PRESTI, vojni tužilac dr. Giovanni S. br. 25
RÁC, žandarm. narednik S.br. 18 br. 25
RADNAI-RADIČEVIĆ, novinar Sándor S.br. 25
RADOGNA, console generale Rafaello S.br. 18
RAKOVSZKI, žandarm. kapetan dr. Antal S.br. 18
RAMBALDI, console Giuseppe S. br. 25
RANZE, major S.br. 15
RASCOLI, pukovnik Giuseppe S. br. 30
REK, veliki župan dr. Andor S.br. 18
RENZO, kapetan Edoardo S.br. 17
RICCI, console Genaro S.br. 25
ROATTA, general Mario S.br. 7, 16, 17
ROBOTTI, general Mario S.br. 16, 17
ROCCAFORTE, kapetan Filadelfo S. br. 17
ROCCO, De, kapetan G. S.br. 17
ROMERO, general Federico, S.br. 17

H1517-0277

ROSANO, centurione Raffaello S. br. 17
ROSA-ULIANA, console Riccardo S. br. 25
ROSSI, pukovnik Carlo S.br. 30
ROSSI, potpukovnik Ermanno S. br. 17
ROSSI, console generale Umberto S. br. 25
RÖSSNER, trgovac Kornel S.br. 18
RUGGERO, general Vittorio S.br. 17
RUGGERO, komesar javne bezbednosti S.br. 12

SALAI, poručnik István S.br. 18
SALANTAI, kapetan S.br. 18
SALASI, vođ stranke strelastih krstova Ferencz S.br. 18
SÁNDOR, agent »Armije« Imre S. br. 18
SAVARINO, major F. S.br. 17
SCAPAFORA, poručnik S.br. 12
SCARANO, maresciallo S.br. 25
SCARPERIA, potpukovnik G. S.br. 17
SCARZI, console Giuseppe S.br. 25
SCHÄFER, polic. pukovnik S.br. 15
SCHLICHT, von viši ratni upravni savetnik S.br. 19
SCHLIMME, kapetan S.br. 19
SCHMIDT, agent »Armije« S.br. 18
SCHMIDTHUBERT, pukovnik Arthur S.br. 29
SCHNEIDER, mehaničar S.br. 18
SCHUSTER, krajskomandant dr. S. br. 20
SCHWARZ, SS-komandant logora S. br. 21
SCROBOGNA, pripadnik crnih košulja Giovanni S.br. 17
SIPOS, zastavnik Sándor S.br. 18
SOFIA, poručnik Mario S.br. 17
SOMOGYI, polic. komesar Duci S. br. 18
SORDI, potpukovnik Giuseppe S. br. 17
La SPADA, potporučnik Michelangelo S.br. 17
SPERANDO, centurione Rinaldo S. br. 17
SPOR, karabinijer I. S.br. 17
STEFANO Di, sanitetski poručnik S. br. 17
STEINDL, Heimatbundführer S.br. 24
STESL, komesar logora S.br. 21
STEITTNER, generalmajor Walter S. br. 15
STUMPF, major S.br. 15
SUPPIEJ, console generale Giorgio S.br. 25
SVRAKA, župnik Ferencz S.br. 18
SZABÓ, S.br. 18
SZAKÁS, potpukovnik Zoltán S.br. 18
SZITÁS, tramvajdžija József S.br. 18
SZÖKE, industrijalac Kálmán S.br. 18

TASNADI, upravnik logora György S.br. 18
TAUBER, Blockführer S.br. 21
TERBOWEN, SS-Obergruppenführer S.br. 26
TEREK,, podnarednik S.br. 18
TESTA, kapetan Masimo S.br. 17
THIEL, izaslanik dr. S.br. 23
TOMAN, novinar Sándor S.br. 18
TOMSO, poručnik Giuseppe S.br. 17
TRINGALI-CASANUOVA, console generale ecc. S.br. 25
TRISCHLER, član Kulturbunda dr. Josef S.br. 18

UIBERREITHER, Gauleiter dr. Sigfried S.br. 24

VAJNAI, agent »Armije« dr. S.br. 18
VALLA, potpukovnik István S.br. 18
VARGA, Janos S.br. 18
VEDANI, console Mario S.br. 25
VEKASI, rez. poručnik S.br. 18
VENTURA, console Alberto S.br. 25

H1517-0278

VERGNA, poručnik I. S.br. 17
VERRARI, poručnik N. S.br. 17
VIVALDI, general Lorenzo S.br. 11
VOLLMER, SS-Sturmbannführer Herbert S.br. 29

Lo VULLO, major Luigi S.br. 17

WABLER, ing. S.br. 32
WACK, gestapovac Otto S.br. 18
WAGNER, kapetan S.br. 20
WAGNER, advokat i javni beležnik dr. Károly S.br. 18
WAGNER, advokat dr. Péter S.br. 18
WAGNER, lekar dr. Stefan S.br. 18
WEICHS, generalfeldmaršal Maximilian S.br. 15
WEIS, major Andor S.br. 18
WERTH, šef mađ. generalštaba Henrik S.br. 18
WIEDERKOMM, advokat János S. br. 18
ZANATTA, agent Riccardo S.br. 12
ZANI, general Francesco S.br. 11
ZANNI, sanitetski potporučnik dr. Enzo S.br. 17
ZATONI, kapetan Gilma S.br. 30
ZICCAVO Ferrucio, general S.br. 28
ZÖLD, narednik András S.br. 18
ZÖLDI, žandarm. kapetan dr. Marton S.br. 18
ZOLICS, adv. priprav. Emil S.br. 18
ZOMBORI, šef policije Gyula S.br. 18

АГРАМОВИЋ, (АГРАМ) Бошко С. бр. 11
АЋИМОВИЋ, министар унутрашњих дела Милан С.бр. 8, 9

БАНИЋ, чиновник СС-полиције С. бр. 10
БЕЋАРЕВИЋ, шеф одељења спец. полиције Бошко С.бр. 10
БИЈЕЛИЋ, васпитач у См. Паланци Владан С.бр. 10
БОГДАНОВИЋ, професор др. Милица С.бр. 10
БОЖОВИЋ, четник Радован С. бр. 13
БОЈИЧИЋ, четник Милић С.бр. 14
БУДИМИР, надзорник мушког интерната Мирко С.бр. 10
БУЛАТОВИЋ, четник Живко С. бр. 13
БУЛАТОВИЋ, четник Милован С. бр. 13
БУЛАТОВИЋ, четник Раде С.бр. 13

ВАСИЉЕВИЋ, инж. Милосав С. бр. 13
ВИДАКОВИЋ, Милан С.бр. 33
ВИДАКОВИЋ, усташки таборник Никица С.бр. 33
ВЛАХОВИЋ, четник Божо С.бр. 13
ВЛАХОВИЋ, новинар Мирко С. бр. 10
ВУЈИЋ, професор Владимир С. бр. 10
ВУЈОВИЋ, Шпиро С.бр. 11
ВУКОВИЋ, мајор Душан С.бр. 11
ВУКОВИЋ, четник Мираш С.бр. 13
ВУКОТИЋ, четнички официр Вукало С.бр. 30
ВУКСАНОВИЋ, четник поп Саво С.бр. 13
ВУКЧЕВИЋ, капетан Марко С. бр. 11
ВУЧКОВИЋ, капетан Звонко С. бр. 22

ГАРДАШЕВИЋ, командант четничког батаљона Владо С.бр. 11
ГРБИЋ, проф. Унив. др. Миодраг С.бр. 10
ГРУЈИЧИЋ, комесар Управе града Радан С.бр. 10

H1517-0279

ГРУЈОВИЋ, четнички командант Б. Томаш С.бр. 30

ДАНИЛОВИЋ, капетан С.бр. 22
ДАЦА, Ахмет С.бр. 31
ДЕРИКОЊА, студент Драго С. бр. 10
ДИНИЋ, министар унутрашњих дела Таса С.бр. 9
ДОЖИЋ, четник Милован С.бр. 13
ДОМАЗЕТОВИЋ, четнички вођа Јагош С.бр. 11
ДОРОСЛОВАЦ, питомац у Смед. Паланци Милутин С.бр. 10
ДРАШКОВИЋ, четник Пујо С. бр. 13
ДРЕШЕВИЋ, Ђика С.бр. 31
ДУБАК, свештеник Миомир С. бр. 10
ДУЉШИН, агент Душан С.бр. 9

ЂОКОВИЋ, потпуковник Андрија С.бр. 11
ЂОРЂЕВИЋ, адм. чиновник Бранибор С.бр. 10
ЂОРЂЕВИЋ, в. д. деловође у См. Паланци Миодраг С.бр. 10
ЂУКАНОВИЋ, пуковник С.бр. 30
ЂУКАНОВИЋ, генерал Блажо С. бр. 11, 13, 14, 30
ЂУКАНОВИЋ, потпуковник Сима С.бр. 11
ЂУКИЋ, Богдан С.бр. 14
ЂУРЂЕВИЋ, чиновник инж. Ратибор С.бр. 10
ЂУРИШИЋ, четнички официр С. бр. 30
ЂУРИШИЋ, капетан Павле С. бр. 14

ЖАРДЕЦКИ, проф. Унив. др. Вјеђеслав С.бр. 10
ЖИНИЋ, Јоцо С.бр. 33

ЗЕКОВИЋ, командант четничког батаљона Душан С.бр. 30
ЗОЛАТАРЕВСКИ, Владимир С. бр. 31

ИМПЕР, котарски претстојник Драгутин С.бр. 33
ИВАНИЋ, бив. комесар др. Стеван С.бр. 10
ИВАНОВИЋ, четник Владимир С. бр. 13
ИЛИЋ, васпитач у Смед. Паланци Живорад С.бр. 10

ЈАЗИЋ, васпитач у Смед. Паланци Ана С.бр. 10
ЈАНИЋИЈЕВИЋ, калуђер Мирон С. бр. 10
ЈЕРЕМИЋ, дисциплински старешина у Смед. Пал. Бранко С.бр. 10
ЈЕРЕЦ, адвокат др. Мирко С.бр. 33
ЈОВАНОВИЋ, шеф срп. држ. безб. Драги С.бр. 9, 10
ЈОВОВИЋ, капетан Јаков С.бр. 30
ЈОКСИМОВИЋ, четнички командант Радосав С.бр. 14
ЈОНИЋ, министар просвете Велибор С.бр. 10
ЈОНИЋ, генерал С.бр. 23, 31

КАЛАЈЏИЋ, лицитар Павле С. бр. 33
КЕКОВИЋ, мајор С.бр. 30
КЕРЕЧКИ, асист. Унив. инж. Симеон С.бр. 10
КЕСИЋ, васпитач у Смед. Паланци Веселин С.бр. 10
КИХАЛИЋ, усташки агент Јанко С.бр. 33
КНЕЖЕВИЋ, капетан С.бр. 30
КОРАК, обућар Јанко С.бр. 33
КРЕШТАЛИЦА, живодер Никола С.бр. 33
КРЕШТАЛИЦА, пећар Паја С. бр. 33

H1517-0280

КРЕШТАЛИЦА, писар Стева С. бр. 33
КУБУРОВИЋ, васпитач у Смед. Паланци Предислав С.бр. 10
КУШТРИМОВИЋ, четнички војвода Нико С.бр. 8
ЛАЗОВИЋ, капетан Живојин С. бр. 22
ЛАЈИЋ, Еjуп С.бр. 31
ЛОМИЋ, адм. чиновник Радован С.бр. 10
ЛУКИЋ, окружни начелник М. Драгомир С.бр. 23
ЉОТИЋ, главни саветник Недићев Димитрије С.бр. 10
ЉУМОВИЋ, поручник С.бр. 22
МАГАЗИНОВИЋ, саветник Хрвоје С.бр. 10
МАРКОВИЋ, капетан Бож. С.бр. 8
МАРУШИЋ, васпитач у Смед. Пал. Јосип С.бр. 10
МИЛАИЋ, четник Мираш С.бр. 13
МИЛАКОВИЋ, полицајац Јосип С. бр. 33
МИЛАТОВИЋ, капетан Душан С. бр. 11
МИЛЕТИЋ, админ. чиновник Зоран С.бр. 10
МИЛИЧИЋ, васпитач у Смед. Пал. Иво С.бр. 10
МИЛОВАНОВИЋ-„ГЕРМАН“, агент С.бр. 9
МИЛОВИЋ, четнички вођа Никола С.бр. 11
МИЛОЈЕВИЋ, суплент Василије С. бр. 10
МИНИЋ, четник Љубо С.бр. 13
МИНИЋ, четник Радош С.бр. 13
МИСОК, трговац Јосип С.бр. 33
МИТРОВИЋ, шеф жел. и паробр. комесаријата Бора С.бр. 9
МИХАИЛОВИЋ, генерал Дража С. бр. 8, 11, 13, 14, 22, 30
МУЗИКРАВИЋ, поручник Марко С.бр. 22
МУЛЦ, трговац Стјепан С.бр. 33
МУРЕТИЋ, гостионичар Јуре С. бр. 33
НАГЛИЋ, опанчар Шиме С.бр. 33
НАЈДАНОВИЋ, др. Димитрије С. бр. 10
НЕДИЋ, пуковник С.бр. 31
НЕДИЋ, генерал Милан С.бр. 8, 9, 10
НИКИТОВИЋ, васпитач у Смед. Пал. Павле С.бр. 10
НИКЧЕВИЋ, Радојица Радов С. бр. 11
НИНКОВИЋ, капетан С.бр. 22
НОВАКОВИЋ, писар Момчило С. бр. 10
НУТКОВИЋ, механичар Јосип С. бр. 33
ОПЕНХАЈМ, шеф Техн. отсека С. бр. 33
ОСТОЈИЋ-ПОПОВИЋ, старешина женског интерната др. Драгојла С.бр. 10
ПАВИЋЕВИЋ, четнички официр Богдан С.бр. 30
ПАВЛОВИЋ, поручник Жика С. бр. 22
ПАЈА, поручник С.бр. 22
ПАЈОВИЋ, четнички вођа Богдан С.бр. 11
ПАЛОШЕВИЋ, пуковник С.бр. 22
ПАЉЕВАЦ, хаџи Рамиз С.бр. 31
ПАЉИЋ, бравар Боривоје С.бр. 32
ПАЉИЋ, Петар С.бр. 32
ПАНИЋ, поручник Д. Бранко С. бр. 8
ПАРЕЖАНИН, новинар Ратко С. бр. 10
ПЕЈЧИЋ, васпитач у Смед. Пал. Душан С.бр. 10

H1517-0281

ПЕТРОВИЋ, Марисав С.бр. 10
ПЕЋАНАЦ, Коста С.бр. 8
ПЕШИКАН, командант четн. батаљона Блажо С.бр. 11
ПОПОВИЋ, проф. Унив. др. Душан С.бр. 10
ПОПОВИЋ, Крста С.бр. 11
ПОПОВИЋ, управник Завода у Смед. Паланци Милован С.бр. 10
ПРАИЧИЋ, опанчар Стево С.бр. 33
ПУК, министар правосуђа др. Мирко С.бр. 33

РАКОЧЕВИЋ, четник Новак Тутов С.бр. 13
РАПАЈИЋ, протосинђел Јован С. бр. 10
РЕБОК, лекар др. Јурај С.бр. 33
РОЛФ, усташки пуковник С.бр. 33

САВОР, оружник НДХ Мијо С.бр. 7
СИМИЋ, пуковник С.бр. 22
СКЕНДЕР, Винко С.бр. 7
СЛИЈЕПЧЕВИЋ, доцент Унив. др. Ђоко С.бр. 10
СМИЉАНИЋ, капетан Мирко С. бр. 22
СТАНИШИЋ Бајо, четнички пуковник, С.бр. 8, 11, 14, 30
СТЕФАНЧИЋ, Винко С.бр. 7
СТОЈАНОВИЋ, суплент Милена С. бр. 10
СТОЈАНОВИЋ, командант четничког батаљона Шпиро С.бр. 8
СТРАГАРАЦ, шеф жел. и паробр. комесаријата Жарко С.бр. 9
СТУПАР, др. Жарко С.бр. 10

ТРИШИЋ, пуковник Јован С.бр. 8
ТУЦАКОВ, доцент унив. др. Ивач С.бр. 10

ЋЕТКОВИЋ, четник Милан С.бр. 13
ЋОСИЋ, васпитач у Смед. Пал. Богдан С.бр. 10

ФИЛИПОВИЧ, помоћник Стесла С. бр. 21

ХАЏИАХМЕТОВИЋ-БЉУТА, нар. посланик Аћиф С.бр. 31
ХОРВАТ, шофер Маријан С.бр. 33

ЦВЕТКОВИЋ, новинар Војислав С. бр. 10
ЏАНЕФЕНДИЋ, бег Осман С.бр. 31

ШАФАР, трговац Никола С.бр. 33
ШАРКОВИЋ, четнички војвода Тихомир С.бр. 31

513-522

H-1517 (a-e)

H1517-0282

CCCP - 513

H - 1517a

Filed August 6, 1946

USSR 513

JUGOSLOVENSKI DOKUMENAT

J/ 130

A084632

H1517-0283

H1517-0284

J/130

DIENSTSTELLE FELDPOST NR.
42643/A

O.U. den 5.XI.1943.

Am 3.XI.1943. gegen 2o Uhr wurde aus der Lauer ein deutscher Soldat in der Velika=strasse in Sinj getötet.

Nachdem es trotz allen Bemühungen den Täter vorzufinden nicht gelingen konnte und die Bevölkerung uns in dieser Angelegenheit nicht unterstützte, so werden 24 Zivilpersonen erschossen und die eine erhängt.

Dieses Urteil wird am 5.XI.1943. um 5.3o Uhr vollgestreckt.

Breimaier,e.H.
SS=Sturmbannführer und
Bataillionskommandant

Es wird aufgehängt:
Librenjak Jozo,

Es werden erschossen:
Jelović Ante
Žanko Petar
Simundžija Robert
Mirković Ivan
Simundžija Božo
Milošević Živko
Škomrlj Ante
Rako Dobrimir
Romac Kajo
Križanec Dušan
Poleć Ante
Delonga Mara
Josić Luka
Janković Miloš
Šarić Andrija
Lovrić Josip
Zvetković Jakov
Lovrec Stipe
Majić Ivan
Balajić Andrija
Balajić Dušan
Sandrić Marko
Ratvan Ivan
Domazet Jozo

INTERNATIONAL MILITARY TRIBUNAL
NURNBERG, GERMANY
USSR Exhibit 513
Filed August 6th, 1946

Breimeier, e.H.
SS=Sturmbannführer und
Batallionskommandant

Ovim se potvrdjuje, da je ovaj prepis veran originalnom dokumentu koji se cuva u arhivi Drzavne komisije za utvrdjivanje zlocina okupatora i njihovih pomagaca u Beogradu. Original je pronadjen u zaplenjenoj arhivi nemackog Kreisleitera u Mariboru, maja 1945 godine, od strane Jugoslovenske armije.

15 januara 1946 godine
u Beogradu

Pretsednik
Drzavne komisije
(Dr. Dusan Nedeljkovic
prof. Univerziteta)

A 081633

Drž. komisija za utvr. zloč. okup. i njihovih pomagača
Inv. br. 12676

J/128 AUSZUG

A b h ö r u n g s p r o t o k o l l

vom 12.Januar 1946. A 084635

aufgenommen von der Staatskommission zur Feststellung der Kriegsverbrechen in Belgrad in Kriegsgefangenenlager Nr.3,Vojvode Dobrnjca Gasse Nr.34,in Belgrad.

Anwesend: Der Leiter der Untersuchungsabteilung der Staatskommission zur Feststellung der Kriegsverbrechen Miloš Isaković,
Der Untersuchungsabteilungleiter der Landeskommission für Feststellung der Kriegsverbrechen für Kroatien dr.Ivo Ernst.
Schriftführer Nada Bogićević.

Aus dem Lager wird Schmidthuber August,Generalmajor der Waffen-SS, vorgeführt und bringt auf die ihm gestellten Fragen folgendes zur Aussage:

Ich heisse Schmidthuber August,Sohn des verstorbenen August und der Mutter Ana geb.Grünhager,geboren am 8.5.1901,zu Augsburg,deutscher Staatsbürger,verheiratet,ohne Kinder,unbescholten,absolvierte Volksschule und drei Gymnasiumsklassen,später drei Jahre Bierbräuerlehrling,früher römisch-katolisch,jetzt gottgläubig,ansässig in Hamburg,Langenhorn Kasernensiedlung Nr.5,gewesener aktiver Brigadeführer und Generalmajor der Waffen-SS. Meine Frau namens Agnes geb.Heine lebt in Hamburg,Langenhorn,Kasernensiedlung Nr.5.

I. Noch vor der Machtübernahme Hitlers wurden in Deutschland unter dem Protektorat Hindenburgs und unter Leitung des Reichswehrministeriums vormilitärische Jugendausbildungslager,getarnt als Sportorganisationen, und unter der Bezeichnung "Reichskuratorium für Jugendertüchtigungen" eingerichtet,die zwar vom Reichswehrministerium,aber mittels des Arbeitsministeriums finansiert wurden.Der Zweck dieser Institution war die vormilitärische Ausbildung der deutschen Jugend durch welche der Versaille-er Vertrag umgangen werden sollte.Im Oktober 1932.wurde ich auf Grund freiwilliger Meldung zur Dienstleistung in diesem Lager als Oberfeldwebel eingesetzt.Dort war ich in erster Zeit in der Verwaltung tätig,später Zugsführer und dann Schulleiter,im Oberleutnantsrang.Nach der Machtübernahme Hitlers im Jahre 1934.wurde das Kuratorium vergrössert und als SA-Sportschule umbenannt. Praktisch blieb jedoch alles beim alten nur die nazionalsozialistische Partei gab der Schule den Namen und brachte einen grossen Teil seiner Leute als Lehrpersonal in die Lager.

Im Jahre 1935.wurde ich als Kompanieführer im Range eines Obersturmführers zu den Waffen-SS übernommen und beim Regiment "Deutschland" in München eingestellt.

Ich war nie Mitglied der nazionalsozialistischen Partei und habe meine schnelle Beförderung bei der Waffen-SS nur dem Umstand zuzuschreiben, dass diese keine genügende Anzahl von Berufsoldaten zur Verfügung hatte,daher uns Berufsoldaten schneller beförderte als dies bei der Wehrmacht der Fall war.

II. Die Anfänge der Waffen-SS reichen ins Jahr 1934.zurück und wurde sie damals von Reichs-SS-Führer Himmler als Polizeitruppe aufgestellt.Im Jahre 1935.wurde die Waffe-SS die noch in selbstständigen Battaillons formiert war,in rein militärische Truppenteile umgewaldelt und der Inspection des Generalleutnants Hauser unterstellt.Organisatorisch unterstanden diese Verbände dem Reichsführer SS Himmler,ausbildungsmässig und einsatzmässig jedoch der Wehrmacht.Die selbstständigen Battaillone der Waffen-SS wurden im Jahre 1935 und 1936 zu den Regimenten "Deutschland" und "Germania" unformiert.Diese zwei Waffen-SS Regimenter wurden beim Einmarsch in Oesterreich, sowie beim Ueberfall auf Polen eingesetzt,und zwar als Regimenter der deutschen Wehrmacht und unter deren Kommando.

Im Jahre 1938.wurde in Oesterreich nach Abstellung von Standpersonal aus den Regimenten "Deutschland" und "Germania" und aus Regruten aus Oesterreich das dritte Regiment der Waffen-SS mit der Bezeichnung "der Führer" aufgestellt.

Ende des Jahres 1939 und anfangs 1940 wurden diese drei Regimenten mit Zugabe eines Artillerieregiments und anderer üblichen Divisionseinheiten zur ersten Infanteriedivision Mot./motorisiert/ unter dem Namen

H1517-0285

H1517-0286

INTERNATIONAL MILITARY TRIBUNAL
NURNBERG, GERMANY
USSR Exhibit 5-15
Filed August 6th 1946

A084631

Drž. komisija za utvr. zloč. okup. i njihovih pomagača
Inv. br. 12676

"Das Reich" aufgestellt und beim französischen Feldzug eingesetzt. Auch hier kämpfte die Division im Rahmen eines Wehrmachtskorps.

Der Zweck der Bildung der Waffen-SS war die Schaffung einer Elite-Truppe und einer Leibgarde Adolf Hitlers. Organisatorisch unterstand die Waffen-SS während ihres ganzen Bestehens dem SS-Reichsführer Himmler, jedoch operativ, ausrüstungsmässig, ausbildungsmässig musste [illegible] unterlag sie dem OKW.

Im Monat Dezember 1940 nach dem französischen Feldzug wurde in Holland aus dem Waffen-SS Regiment "Germania" die zweite Waffen-SS Division "Wikking" gebildet. Die Mannschaft dieser Division bestand aus deutscher Staatsbürger und geworbenen Freiwilligen Holländern und Norwegen und Dänen.

Die Division "Das Reich" kommandierte General der Waffen-SS Hauser die zweite Division "Wikking" kommandierte der SS-General Steiner.

III. Mitte März 1941. befand ich mich als Bataillonskommandant im Range eines Sturmbannführers bei der Waffen-SS Division "Das Reich" im Bourgund als die Division den Marschbefehl wie Via Freiburg-München-Wien-Buda pest-Segedin- in den Raum nördlich Temišvar -St. Nikolaus erhielt. Zwischen Temišvar und St. Nikolaus stellte sich das Korps unter dem Kommando des General Rheinhard bestehend aus Division "Reich" und dem Regiment "Grossdeutschland" zum Angriff auf Jugoslavien bereit. Dieses ganze Korps trat am 11. April gegen Jugoslavien an und ist von Bilet in Rumänien längst der jugoslavischen Grenze in breiter Front über den ganzen Banat bis an die Tisa-Donau vorgestossen.

Ich kommandierte das Reservebattaillon des Korps und kam ohne [illegible] Störung nach Karlsdorf, wo sich der Korpsstab schon einquartiert hatte und wo ich mich meldete. Dort bekam ich den Befehl, über Vršac den Rückmarsch nach Rumänien anzutreten. Vom ganzen Korps blieb bloss das Regiment " Grossdeutschland" auf jugoslavischen Gebiete, während die Division "Das Reich" nach Oberösterreich abgezogen wurde.

IV. Anfangs Juni 1941 wurde ich mit der Division "Reich" südwestlich von Brest-Litowsk verlegt, dort dem Korps des Vietinghoff General unterstellt und in den Kampf gegen Russland eingesetzt. Unser Korps erhielt die Aufgabe möglich schnell auf der Strasse Minsk und von dort auf der Autobahn nach Moskau durchzustossen. Jede hundert Kilometer sollte ein Wehrmachtsschützpunkt eingerichtet werden. Wir drangen jedoch innerhalb eines Monates unter abwechselnden leichteren und schwereren Kämpfen nur bis nach Jelna vor./Luftlinie 300 km. vor Moskau/. Dort übergangen wir in einen Verteidigungskampf von cirva drei Wochen, bis die Infanterieregimenter zu Fuss nachgekommen waren, die Luftwaffe ihre Bodenorganisation nachgezogen hatte und Betriebstoff und Munition sowie Verpflegung aufgefrischt worden waren. Von Jelna aus wurde die Division "Das Reich" zur Umfassungsschlacht von Kijew und daraufhin zur Umfassung zur Wjazma eingesetzt. Darauf-folgend erfolgte im Rahmen des Korps des Generals Hoeppner der Durchbruch durch die Moskauer Schutzstellung. Vor Moskau liegend, gingen die Russen zum Gegenangriff über, womit der Rückzug vor Moskau bis in die Linie südlich un nördlich von Gshatsk begann. Die Division wurde von Anfang Januar 1942. ab aus der Kampflinie nach Deutschland transportiert, da sie vor Moskau ausgeblutet war, auf dem Truppenübungsplatz Fallinpostel neuaufgestellt.

Unterdessen wurde ich im Juli 1941. zum Obersturmbannführer befördert und sodann im Mai 1942. zur neugegründetet Waffen-SS Division "Prinz Eugen" nach Bijela Crkva als Regimentskommandeur versetzt.

V. Diese Division stellte Generalmajor Phleps auf und bestand sie aus zwangs regrutierten Volksdeutschen aus dem Banat. Zur Zwangsregrutierung kam es dadurch, da der Führer der Volksgruppe in Banat dr. Sepp Janko im Namen der Volksgruppe alle Angehörigen der Volksgruppe "freiwillig" der Wehrmacht zur Verfügung stellte. Die Regrutierung selbst wurde zwangsweise durchführt und ist es mir bekannt, dass einzelne Mitglieder der Volksgruppe, die dem Aufrufe nicht Folge leisteten, aus der Volksgruppe ausgeschlossen wurden. Die Mannschaft bildeten ausschliesslich Volksdeutsche, ebenso war ein grosser Teil der Unteroffiziere und Offiziere Volksdeutsche.

Die Division war aus zwei Gebirgsjägerregimenten, einem Artillerieregiment und den üblichen zu der Division angehörigen Einheiten zusammengestellt.

A 084637

H1517-0287

Drž. komisija za utvr. zlоč. okup. i njihovih pomagača
Inv. br. 12646

Die Infanterieregimente bzw.Gebirgsjägerregimenten waren verstärkt und hatten drei Battaillonen zu je sechs Kompanien.

Ich kommandierte das 14.Gebirgsjägerregiment,und das 13.kommandierte Oberst Brozer,gewesener pensionierte Oberst des rumänischen Heeres.

Die Höchststärke der ganzen Division betrug 21.000 Mann.

Meiner Meinung nach wurde die "Prinz Eugen" Division auf Anregung des Volksgruppenführers dr.Janko Sepp mittels des Föhrers des Volksdeutschen mittelstelle Obergruppenführer Lorenz,dem Stellvertreter Ribbentrops,vom SS-Reichsführer angeordnet.

Die Division wurde bis zum Herbst 1942.im Banat ausgebildet und dann nach Altserbien zur Ablösung einer Wehrmachtsdivision verlegt. Das 13.Regiment wurde in die Ortschaften bzw.in den Raum Višegrad-Užice verteilt.Dieses Regiment kommandierte SS-Standartenführer Blozer.

Das 14.Regiment,das ich kommandierte wurde in den Raum Raška-Novi Pazar-Kos.Mitrovica gelegt.Das 1.Battaillon lag unter dem Kommando des Sturmbannführer Kaaserer in Mitrovica,das 2.Battaillon unter der Führung des Sturmbannführer Dietsche,das 3.Battaillon unter dem Kommando des Obersturmbannführer Wagner in Novi Pazar.

Von grösseren Aktionen,die unsere Division unternahm,war die von General Phleps geleitete Aktion gegen den Stab des Četnikführers Keserović im Gebiete Kriva Rijeka im Kopaonik.An dieser Aktion nahm an Seite unserer Truppen auch ein bulgarischer Truppenteil teil,ebenso Teile des russischen Schutzkorps.Die Aufgabe meines Regimentes war,in Zusammenwirkung mit anderen Truppen Kriva Reka zu umzüngeln und Keserović auszuheben.Nach dieser Operation teilte mir ein Kriegsberichterstatter mit,dass der Battaillonskomma-ndeur meines 1.Battaillons ~~in Kriva Reka~~ Kaaserer in Kriva Reka eine Mehrzahl von Zivilpersonen in die Kirche einschliessen liess und die Kirche in die Luft sprengte.Wieviel Personen dabei zugrunde gingen,ist mir unbekannt.Ich liess sofort darauf Sturmbannführer Kaaserer zu mir kommen, und als er mir dieses Vorgehen eingestand,enthob ich ihn des Dienstes und lieferte ihn nach Kraljevo zum Divisionsstab ab unter gleichzeitiger Vorlegung eines Tatberichtes.Dieser wurde dann vom Divisionskommandeur mit Kaaserer nach Berlin geschickt,wo Kaaserer aus der Waffen SS entlassen wurde.Soviel ich erfuhr,wurde Kaaserer nach seiner Entlassung asu der SS als Polizeioberst reaktiviert und soll im Jahre 1944 kurze Zeit in Brod an der Save ein Flüchtlingslager geleitet haben.Vorerst wurde gegen ihn in Berlin ein Strafproces wegen der Greultaten in Kriva Reka geführt,doch er wurde wegen geistiger Unzurechnungsfähigkeit freigesprochen.

Ebenso wurde mir von oben erwähnten Kriegsberichterstatter damals gemelt,dass er Soldaten der SS gesehen habe,wie sie auf wehrlose Frauen und Kinder geschossen hätten.Dies sollte sich im Abschnitt Kriva Reka während derselben Aktion abgespielt haben.Versuche zur Feststellung der Namen der Beteiligten an diesem Verbrechen,blieben ergebnislos.Da ich solche Verbrechen für die Zukunft unterbinden wollte,erliess ich einen strengen Tagesbefehl an die Truppen,in dem ich die vorgekommenen Verbrechen geisselte und als Soldatenunwürdig brandmarkte.Unter anderem sagte ich darin:" Plündern,auf wehrlose Zivilisten,Frauen und Kinder zu schiessen, das waren euere bisherigen Heldentaten,ihr Banater." Dieser Tagesbefehl gerieh bis zum Volksgruppenführer Sepp Janko,der diese Sätze als Beleidigung seiner Volksgruppenangehörigen betrachtete und ihn weiter zum Führer der Volksdeutschenmittelstelle Lorenz beförderte und meine Ablösung beantragte.Mein Divisionskommandeur General Phleps hatte sich unter ebenfalliger Verurteilung dieser Vorfälle für mich beim Reichsführer Himmler eingesetzt. Auf die Frage ob mir die Aktion im Orte Blaževo,die Ende Dezember unternommen wurde,bekannt ist,erkläre ich,dass bei dieser Aktion vom 1.Battaillon aus Mitrovica unternommen wurde,jedoch erinnere ich mich nicht mehr ob sie Kaaserer oder sein Nachfolger,dessen Name mir momentan entfallen ist,kommandierte.Von den Kompanieführern dieses Battaillons erinnere ich mich jetzt bloss an die Namen des Untersturmführers Helfer und des Untersturmführers Kaibel,jedoch weiss ich nicht,ob sie an dieser Aktion teilgenommen haben.

A 084638

H1517-0288

okup. i njihovih pomagača
Inv. br. 12646

Im Monatt Januar 1943.wurde meine ganze Division in Altserbien durch die Bulgaren abgelöst und in Raum Zagreb transportiert.Mein Standort war Samobor.Die ganze Division erhielt den Befehl im Rahmen der Armee des Korps.General Lüters,den Kampf gegen die Partisanen im Gebiete zwischen Karlovac-Livno,aufzunehmen.Wir bekamen Instruktionen,dass Tito mit dem Stabe in Bihać sei,Die Hauptaufgabe war daher,Bihać zu erreichen und Tito samt seinem Stabe auszuheben.Nach meiner Erinnerung begann der Vormarsch am 18.Januar 1943.Meine Regiment bildete während der ganzen Unternehmung den rechten Westflügel des Korps entlang der italienischen Unteressenzone.Die italienischen Divisionen hatten den Auftrag,unter eigener Führung ein Ausweichen der Partisanen in ihren eigenen Raum zu verhindern.Der Marschweg meines Regiments führte aus dem Raum Karlovac über Krnjak-Slunj nach Bihać,von dort aus über Drvar-Bos.Grahovo nach Livno,wo das Unternehmen beendet war.Anschliessend bezog mein Regiment zur Auffrischung den Raum Ljubuški.

Vor Beginn dieser Aktion erhielt ich mündlichen Direktiven von Divisionskommandeur Phleps bezüglich der Massnahmen gegen gefangengenommene Feinde,laut welchem in Uniform angetroffene Feinde,oder Feinde im Zivil,versehen mit Abzeichen feindlicher kämpfender Verbände,als Kriegsgefangene zum nächsten Gefangenensammelplatz zu verbringen sind.Zivilpersonen jedoch die mit Waffen gefunden werden,und kein militärisches Kennzeichen besassen,sollten der Division zur Einvernahme eingebracht werden,wonach sie als Freischerler erschossen würden.Während dieser Aktion hatten wir keine Direktiven,Wohnhäuser der Landbevölkerung in Brand zu setzten.Im Gegenteil sollten Wohnhäuser geschont werden.Wenn jedoch ein Haus in Brand geriet,so war das die Folge des Beschusses,da die Munition mit Leuchtspurenmunition gemischt war und dadurch die meist mit Stroh bedeckten Häuser und die mit Heu gefüllten Scheunen leicht in Brand kamen. Dies alles spielte sich bis Ende März 1943.ab.

VI.

Im Mai 1943.erhielt ich den Divisionsbefehl,mit meinem Regiment ohne vorherige Verständigung der Italiener,die italienische Interessenzone durchzustossen und auf Montenegro aufzumarschieren,Raum Nikšić,zwecks Vertreibung der Partisanen aus Montenegro.Nach dem Durchbruch der italienischen Interessenzone und deren Durchquerung,stellte sich die ganze Division"Prinz Eugen" im Raume Nikšić zum Angriff bereit.

Bei diesem Unternehmen /von uns "schwarz" genannt/wirkten die Italiener mit aus dem Raum Podgorica-Nikšić und die I.Gebirgsjägerdivision unter dem Komma-ndo des Generalleutnants Stettner,aus dem Raum Peć-Berane-Kolašin.Die nordlich eingesetzten Teile aus deutschen und kroatischen Truppenteilen,sind mir nicht bekannt.Die Division "Prinz Eugen" trat anfangs Juni in Richtung auf Šavnik an.Šavnik wurde von dem Battaillon Ditsche genommen,ich selbst vereinigte mich mit einer Nebengruppe südostwärts von Šavnik mit dem linken Flügel der I.Gebirgsjägerdivision. Aus dem Raume Šavnik wurde die Division "Prinz Eugen" anschliessend herausgezogen und motorisiert über Nikšić-Bileća in dem Raum Avdovac dirigiert. Aus diesem Raume war bei Beginn dieses Unternehmens das Regiment 13. über das Gebirge nach Südosten in den Raum nördlich Nikšić angesetzt gewesen. Auf die Frage,ob es mir bekannt sei,dass ein allgemeiner Befehl in dieser Aktion erlassen wurde,in dem es hiess,dass jede mit Waffen angetroffene Person ,in Uniform oder in Zivil,erschossen zu werden hat, sowie,da-es sämtliche Wohnobjekte in diesem Bereiche niederzubrennen sind,erkläre ich: ich kann mich an solch einen Befehl erinnern.Ich selbst bin entlang der Strasse Nikšić-Šavnik vorgegangen und habe keine Ortschaften brennen sehen,habe es sogar in unzerstörten Ortschaften übernachtet.Vor dem Unternehmen haben sich sogenannte "grüne Četniks" angeboten,zur Führung der einzelnen Kompanien,weil ihnen die kürzesten Wege bekannt seien und um zu verhindern,dass ihren Angehörigen oder ihren Heimen im Verlaufe des Kampfes etwas zustossen.Ich habe nur den Ort Šavnik mehrere Tage nach der Einnahme fast gänzlich zerstört vorgefunden.Darüber meldete mir Sturmbannführer Dietsche ,dass dies während der Verteidigung durch die Partisanen und der Einnahme geschah. Sturmbannführer Dietsche erhielt für die Einnahme von Šavnik das Ritterkreuz.

./.

A 084630

H1517-0289

H1517-0290

A 081640

Drž. komisija za utvr. zlod. okup. i njihovih pomagača
Inv. br. 12676

Nachdem mir darauf hingewiesen wurde, dass der Kommandeur der 118. Gebirgsdivision General Josef Kübler an seine Truppen "Richtlinien über das Verhalten der Truppen im Einsatz" verteilte, in denen angeordnet wird, dass jeder Feind im Uniform oder im Zivil, der bewaffnet angetroffen wird, zu erschiessen sei, sowie dass die Wohnhäuser der Bevölkerung durch Brand zu vernichten seien, und das diese 118. Division in derselben Operationen wie meine Division und unter dem gleichen Kommando eingesetzt war, erkläre ich: an einen derartigen Befehl kann ich mich bei meiner Division momentan nicht erinnern. Wenn ich solche Richtlinien zu Augen bekommen könnte, so würde mir das wahrscheinlich noch einfallen. Es kann möglich sein, dass solche Richtlinien vom Korpskommando verteilt wurden, von General Phleps wegen ihrer Rigorosität an die Regimenter nicht weiter gegeben wurden.

Von Avtovac aus begann eine neue Aktion um die nach Norden ausgewichenen Streitkräfte der Partisanen zu umfassen. Dazu ging ich mit einer Kampfgruppe von zwei Battaillonen des Regiment 13. und einem Battillon der Wehrmacht entlang des Westufers der Piva bis in die Gegend wo Piva und Tara zusammenfliessen. Das Battaillon Dietsche war auf dem Maglić angesetzt worden. Ein Battaillon von Regiment 13. und ein Battaillon vom Regiment 14. hatten den Auftrag der Division, das Sutjeskatal in der Gegend des Ozren zusprerren. Auf dem Wege zum Piva-Tara Zusammenfluss war der Hauptwiderstand im Raum von Mratinje. Als ich diesen Ort durchschritt, fand ich ihn zerstört vor. Die Ursache lag, wie mir gemeldet wurde, in den Kampfhandlungen begründet. Das Unternehmen war am Pfingsmontag abgeschlossen. Ich erfuhr nachträglich, dass die Streitkräfte der Partisanen ostwärts der Drina in Richtung auf Foča und mit Teilen über das Sutjeskatal hinweg ausgebrochen seien. Ich selbst marschierte nach Abschluss der Kampfhandlungen mit meiner Truppe in Richtung auf Avtovac durch das Sutjeskatal ab und sah dort die furchtbaren Spuren eines einscheinend sehr heftigen Kampfes. Es sah aus, als hätten die Partisanen das Tal unter schwerstem Feuer durchschritten. Der Obersturmbannführer Wagner, der westlich des Sutjeskatales abgerigelt hatte, musste sich bei der Division verantworten, weil in seinem Abschnitt die Partisanen durchgebrochen waren. Er wurde auf Grund dessen aus der Division in die Heimat wegversetzt.

V. Nach dem Unternehmen "Schwarz" übernahm an Stelle des Generals Phleps der Generalmajor Oberkamp die Führung der Division /Juli1943/. General Phleps stellte von diesem Zeitpunkt ab in Prag den Stab des V. Gebirgskorps auf und kam erst wieder Ende 1943. in den jugoslavischen Raum zurück. Das nächste Unternehmen begann nach der Kapitulation der Italiener durch einen Vorstoss des Regiment 13. über den Raum Sinj nach Split und aus dem Raum Mostar nach Dubrovnik durch das Regiment 14. Vom Regiment 14. wirkte das Battaillon Dietsche bei dem Unternehmen gegen Split mit, während ein Battaillon nach Bileća verlegt war und ein weiteres Battaillon zur Sicherung des Flugplatzes in Gruda eingesetzt war. Ich selbst führte das Unternehmen gegen Dubrovnik durch. Das Unternehmen gegen Split leitete zuerst der Kommandeur des Regiments 13., Standartenführer Petersen, dann der Divisionskommandeur Oberkamp in Anwesenheit des General Lüters. Standartenführer Petersen erhielt für dieses Unterhehmen das Ritterkreuz. Auf dem Wege nach Dubrovnik hatte ich von Čapljina ab bis nach Metković, dann in Slano und dann in Dubrovnik selbst heftige Kämpfe mit den Italienern. In Dubrovnik wurde ich dabei verwundet. Am 12. September 1943. ergab sich dort der Kommandeur der 5. italienischen Korps, General Piazzoni, mit seinem gesamten Korps in Stärke von 28.000 Mann. Ueber die Kämpfe im Raum Split bin ich nicht im Bilde.

Aus dem Raume Dubrovnik heraus musste ich eine Unternehmung auf der Insel Pelješac durchführen, um dort die Halbinsel von Partisanen freizumachen. Ich selbst ging mit einer Kampfgruppe von Ston aus bis auf die Höhen westlich von Janjina vor, wobei ich persönlich feststellen konnte, dass kein Haus abbrandte und keinem Zivilisten etwas geschah. Zur gleichen Zeit setzte von Ploča aus über das Wasser ein Battaillon des Regiment 13. unter dem Kommando des Sturmbannführer Bachmann über. Von diesem Battaillon wurde Kuna angeblich im Kampfe ziemlich zerstört. Da mir gemeldet worden war, dass dieser Kampf nicht so stark war, um die Zerstörung zurechtfertigen, so meldete ich dies dem Divisionskommandeur. Wie die Untersuchung ausgelaufen ist, weiss ich nicht, da Bachmann bald wegversetzt wurde. Bachmann ist 1944. in Vršac gefallen.

Drž. komisija za utvr. zloč. okup. i njihovih pomagača
Inv. br. 12646

Die in Ston vorgekommenen Ausschreitungen sind durch Teile der 118. Division ausgeführt worden,wie durch eine kroatische Untersuchungskommission festgestellt wurden.Ich wurde durch das Regiment "Tribukeit"der 118.Division abgelöst,der dann später auch die Insel Korčula besetzte,

Nach den Unternehmungen in Dalmatien maschierten alle Einheiten der Division im Raume Gacko-Nevesinje zur einem neuen Unternehmen auf, dessen Marschweg im Grossen der folgende war: mit rechtem Flügel von Gacko über Foča-Rogatica-Vlasenica-Kladanj-Krivajatal und mit linkem Flügel Kalinovik-Trnovo-Pale-Han Pijesak-Vareš-Zenica wo es endete. Von dort wurde das Untenehmen fortgesetzt mit dem rechten Flügel über Travnik-Bugojno-Kupres-Livno,mit dem linken Flügel Busovača-Gornji Vakuf-Duvno,wo das Unternehmen Ende Januar beendet war.Bei diesem Unternehmen führte ich vertretungsweise die Division.Von anderen Truppenteilen haben mitgewirkt die I.Gebirgsdivision unter Kommando von Stettner,und das Regiment Oberst Hammerschmidt.Die Gesamtführung hatte diesmal das V.SS-Gebirgskorps unter General Phleps von Sarajevo aus.Am 1.Februar 1944. wurde General Oberkamp durch Generalmajor Kumm,ersetzt.Kumm war bis dahin Chef des Stabes bei V.SS-Gebirgskorps.Im April 1944.wurde ich beurlaubt und verliess den jugoslavischen Raum bis 1.Februar 1945.,wo ich aus dem Lazarett heraus das Kommando der Division "Prinz Eugen" übernahm.Die Führung des Regiments hat nach meinem Abgange der Sturmbannführer Gross übernommen.

VI. Als ich wieder zu Division im Februar 1945.zurückkam,traf ich sie bei ihrem Abzuge aus Brčko.Sie wurde dem 91.Korps unter Kommando des Generals von Erdmannsdorff unterstellt.Der erste Einsatz der Division war durch das Papuk Gebirge nach Virovitica. Von da ab wurde das Battaillon herausgezogen und nach Raum Zenica verlegt,wo die Gefahr bestand,dass die Strasse und die Eisenbahn nach Sarajevo durch die Partisanen aufgeschnitten wurden.Nachdem diese Gefahr beseitigt war,wurde die Division in den Raum um Sarajevo verlegt.Ein Battaillon wurde zu einer eigenen Aktion in den Raum Kreševo eingesetzt,ein anderes Battaillon zur Verstärkung an den Ivansattel. Als Division wieder zusammen war,wurde sie zur Entlastung der Bedrohung von Sarajevo in den Raum Trnovo gesetzt.Von Sarajevo aus bekam ein Regiment den Auftrag,ein eingeschlossenes Battaillon bei Sokolac zu befreien.Weiterhin übernahm die Division bei dem Rückzug von Sarajevo,nach Brod die Rückendeckung der abziehenden Truppen im gegenseitigen Wechsel mit Wehrmachtsdivisionen.Von Brod aus hatte einem Regiment die Rückzugstrasse freizuhalten.Im überschlagenden Einsatz deckte dann die Division wiederum den Rückzug in Richtung Zagreb,und wurde dann auf halben Wege im Eisenbahntransport nach Karlovac verlegt,um von dort aus wiederum den Rückzug über Samobor nach Slovenien zu decken. Die Kapitulation erfolgte nach meiner Erinnerung am 10.Mai in Celje.

VII. Nachdem mir der dienstliche Bericht der gewesenen kroatischen Besatzung in Han von 29.3.1944.Geh.Nr.6 bezüglich des Massenmordes und Massenbrandstiftung im Dorfe Otok vorgewiesen wurde,ergänze ich meine Aussage bezüglich dieses Zeitabschnittes dahin: im Frühjahr 1944 nach dem Unternehmen in Montenegro wurde in Imotski zu Täuschungszwecken ein Scheindivisionstab gebildet und als 21.SS-Grenadierdivision bezeichnet. Dazu gehörte hier ein Battaillon der Division "Prinz Eugen",nämlich das Battaillon Meckelburg des Regiment 14.,ausserdem von der 369.kroatischen Division und von einer anderen Division,nach meiner Erinnerung der 118. Division.Diese Scheindivision bekam ihre Aufträge weder vom Regiment 14., noch von der Division "Prinz Eugen",sondern direkt vom 5.SS:Gebirgskorps. Ich halte es für das wahrscheinlichste,dass es sich bei dem Verbrechen im Dorfe Otok am 28.3.1944.um das Battaillon Meckelburg handelt.Ich werde in dieser Auffassung bestärkt,weil mich am 13.April 1945. bei meinem Aufenthalt in Zagreb der Gesandte Kasche an einen Fall erinnerte,der in Raume Sinj schon vor Jahresfrist vorgefallen und noch nicht gesühnt sei. Der Akt darüber liege immer noch beim kroatischen Landwehrministerium.

A 084641

H1517-0291

H1517-0292

Drž. komisija ... okup. i njihovih pomagača
Inv. br. 12648

Er habe die Division "Prinz Eugen" seit einem Jahre schon wiederholt angemahnt. Auf meine Bitte hin versprach er mir, den Vorgang zu schicken, damit ich ihn erledige. Inzwischen trat aber der Zusammenbruch der deutschen Armee ein, so dass ich in dieser Sache nichts mehr tun konnte. Sturmbannführer Meckelburg dürfte den Zusammenbruch Deutschlands in Berlin erlebt haben, wo er auch wohnhaft war.

VIII. Nachdem mir der Auszug aus dem Verhörungsprotokoll Holzer Leander bezüglich der Vernichtung zweier Dörfer und der Erschiessung der Bevölkerung durchgeführt von der 13.Kompanie der Waffen SS Division "Prinz Eugen" auf Anordnung des Battaillonskommandeurs Obersturmbannführer Wagner und unter Kommando des Kompanieführers Schuh im Monat August 1943. - vorgewiesen wurde, erkläre ich: nach der Zeitangabe ist dieses Verbrechen in der Zeit zwischen Unternehmen Montenegro und der Unternehmung Dubrovnik gefallen. Wenn es mir gemeldet worden wäre, könnte ich mich daran erinnern. Es scheint sich demnach um ein eigenmächtiges Vorgingen des Obersturmbannführer Wagner zu handeln. Obersturmbannführer Wagner befand sich zuletzt in Norditalien und dürfte in englische Gefangenschaft geraten sein. Der Untersturmführer Schuh ist 1944. gefallen. Die Kompanie Schuh hatte sich zu jene Zeit in Prozor befunden, der Battaillonsstab Wagner in Jablanica.

Der zweite Fall, nämlich die Vernichtung eines Dorfes zwischen Mikšić und Avtovac, die angeblich aus Jablanica befohlen und ebenfalls durch die Kompanie Schuh ausgeführt worden sein sollen, erscheint mir technisch wegen der grossen Entfernung nicht möglich. Es kann sein, dass es sich dabei um eine Zeitverwechslung handelt. Ich nehme an, dass dieses Verbrechen im Verlaufe des Hin oder Rückmarsches beim Montenegrounternehmen handelt. Jedenfalls waren beide Massnahmen von mir nicht angeordnet.

Die Aufstellung der Division "Handžar" im Jahre 1943. ist bestimmt durch den Reichsführer SS Himmler angeordnet worden. Ich vermute, dass den Vorschlag dazu General Phleps genmacht hat, der die Verhältnisse im bosnischen Raume aus österreichischen Armee her kannte. 1911-1913 war General Phleps Hauptmann im Generalstab in Sarajevo gewesen. Die Division "Handžar" setzte sich aus Volksdeutschem Stammpersonal und muslimanischen Bosniaken zusammen, die überwiegende Mehrzahl waren. Die Mannschaft wurde auf Grund Werbung eingestellt. Der General der Division war Generalmajor der Waffen SS Sauberzweig.

Durchgelesen und unterschrieben.

Ovim se potvrdjuje, da je ovaj zapisnik o saslusanju zarobljenog nemackog generala Avgusta Schmidthuber-a sacinjen od strane islednih organa Drzavne komisije za utvrdjivanje zlocina okupatora i njihovih pomagaca u Beogradu na dan 12 januara 1946 godine i da je zapisnik potpisan od strane saslusanog Schmidthuber-a.

16 januara 1946 godine
u Beogradu

Pretsednik
Drzavne komisije
(Dr. Dusan Nedeljkovic
prof. Univerziteta)

A 084612

USSR-515

H-1517-2

Filed August 6, 1946

Exhibit No. USSR 515

JUGOSLOVENSKI DOKUMENAT

J/ 128

A 084631

1

H1517-0293

H1517-0294

Filed Aug. 1, 19

Международный военный трибунал

H-1517c

ДОКУМЕНТЫ ОБВИНЕНИЯ

ПО ДЕЛУ №

Главный обвинитель

от СССР

СССР № 518

Filed August 1, 1946

A 084643

518

Filed August 1, 1946

H1517-0295

1

USSR-518

22. III. 1946

An die

Sowjetmilitärische Regierung

Ich, ehemaliger Generalleutnant Günther Krappe, war in den Jahren 1930 - 1934 als Abwehroffizier, 1934 - 1935 als Leiter der Abwehrstelle, im Stettin beim Wehrkreiskommando II tätig. In dieser Eigenschaft hatte ich die Spionageabwehr in Verbindung mit den Kriminaldienststellen durchzuführen. Für den Bereich der Provinz Pommern war der Leiter einer solchen Dienststelle der Kriminalkommissar Spitz in Stettin. - Ich entsinne mich, dass mir Spitz im Jahre 1933 etwa folgendes erzählte: " Vor einigen Tagen hatte ich hohen Besuch aus Berlin. Im Auftrage von Göring war ein Herr Diels hier, der im preussischen Staatsministerium sitzt und die Staatspolizeistellen - Gestapo - revidieren sollte. Die Kriminalpolizei ist ungegliedert.

INTERNATIONAL MILITARY TRIBUNAL
NURNBERG, GERMANY
USSR Exhibit 518
Filed August 1st 1946

H1517-0295A

soweit sie rein innenpolitische Angelegenheiten und Spionageabwehr bearbeitet, hat sie die Bezeichnung Geheime Staatspolizei (Gestapo) erhalten. Leiter ist für Stettin der SS Polizeipräsident Herrmann, ein Schwager von Milch. Sachbearbeiter hier ist Fichtl. Dieser sollte die Umorganisation und meine Arbeit überprüfen. Er macht einen klugen Eindruck und übersieht alles sehr schnell. Er war nur 1 Tag hier und ist dann weiter nach Köslin gefahren.- Fichtl ist überhaupt eine interessante Persönlichkeit, die noch 1932 nach allen Seiten enge Verbindung vom preussischen Innenministerium aus unterhielt. Man wusste damals ja noch nicht, was für eine Regierung kommen würde. Und so hatte er Beziehungen zu dem Sozialdemokraten Hörsing, aber auch zu den ehemaligen Hohenzollern und zur nationalsozialistischen Partei. Letzterer hat er schon Gelder aus irgendeinem Staatsfonds zukom-

AC84645

H1517-0296

H1517-0296A

H1517-0297

men lassen. - Fiehls wird noch mal eine grosse Barriere machen." -

Im Herbst 1934 sagte mir Opitz: „Wissen Sie eigentlich, dass Fiehls, der Regierungspräsident in Köln ist, nach dem Röhmputsch erschossen werden sollte." Als ich dies verneinte, äusserte er „der schlaue Fuchs hat sich nicht fangen lassen. Er hat - falls sie ihn erschiessen würden - mit einer Veröffentlichung von Dokumenten gedroht, die in einem Safe einer englischen Bank in London liegen sollten.

Als ich 1936 - 1939 Bataillons Kommandeur in Hannover war, lernte ich Fiehls auf einer Gesellschaft kennen. Er war dort Regierungspräsident. Man erzählte sich dort von ihm, dass er der jüngste ~~Polizei~~ Regierungspräsident in Preussen, sehr klug, gewand und undurchsichtig sei, ehrgeizig und ein treu Ergebener Görings und der nationalsozialistischen Partei. -

Krappe
ehemaliger Generalkonsul

Подлинник хранится в материалах
Чрезвычайной Государственной
Комиссии.

А 084646

H1517-0297A

23 III 46

Nachtrag zum Protokoll vom 22. III. 46.

betrifft: Diehls

Soweit ich mich jetzt entsinne, hat Diehls vom preußischen Innenministerium aus auf Weisung Görings die Gestapo gegründet. Da diese auch die Spionageabwehr bearbeitete, nahm Diehls Verbindung mit der Abwehr Abteilung im damaligen Reichswehrministerium auf. Chef der Abwehr Abteilung war 1933 Kapitän zur See Patzig.-
Wie mir der damalige Leiter der Gruppe III der Abwehr Abteilung, die die Defensive der Abwehr bearbeitete, Major Thimm, erzählte, hätte Göring ein Amt - ich glaube es hiess Forschungsamt getarnt - gegründet, das den rein innenpolitischen Nachrichtendienst aufziehen sollte.- Um hierfür geeignete Kräfte zu gewinnen, hätte Diehls

A0840

H1517-0298

2

im Auftrage Görings besonders geeignete Kräfte aus der Abwehr Abteilung, insbesondere der Gruppe II, die das Chiffrierwesen und technische Hilfsmittel bearbeitete, herausgezogen. Diesen Bearbeitern wurden bevorzugte Beförderung und Gehalt in Aussicht gestellt. So wurde ein Mitarbeiter der Gruppe II – ein Zivilist, dessen Name ich nicht mehr weiss – unter Ernennung zum Regierungsrat zum Leiter der Fernsprechüberwachung eingesetzt. Dieser hätte auch eine unmittelbare Leitung vom Forschungsamt zur Abwehr Abteilung gelegt, um Gespräche des Chefs der Abwehr Abteilung abzuhören. Als dies bekannt wurde, wäre darauf der Regierungsrat eines Tages von Beauftragten Görings im Auto abgeholt und in einem Walde in der Nähe von Berlin ermordet aufgefunden worden. Der Mord sollte verhindern, dass die Leitung zum Abhören von Gesprächen des Chefs der Abwehr Abteilung auf Weisung Görings erfolgt sei.-

Strappe
ehemaliger Generalleutnant

Подлинник хранится в материалах
Чрезвычайной Государственной
Комиссии.

Чрезвычайная Государственная Комиссия

A 084648

H1517-0299

H1517-0299A

CCCP-520

H-1517 d

Filed August 6, 1946

USSR 520

JUGOSLOVENSKI DOKUMENAT

J/ 135

A 084641

8

H1517-0300

Международный военный трибунал

H-1517e

ДОКУМЕНТЫ ОБВИНЕНИЯ

ПО ДЕЛУ №_____

Главный обвинитель

от СССР

СССР № 52

H1517-0301

H1517-0302

C E R T I F I C A T E .

I hereby certify that the annexed document - USSR No 522 is a photostat of an original document submitted in evidence by the Soviet Prosecution under this number.

John J. Ray

J. R a y
Colonel, USA

Nuremberg, October 7, 1946

General Secretary
International Military Tribunal.

H1517-0303

УДОСТОВЕРЕНИЕ.

Я, Помощник Главного Обвинителя от СССР, полковник Красной Армии, КАРЕВ Д.С., действующий на основании полномочий, предоставленных мне письменным распоряжением Главного Обвинителя от СССР генерала РУДЕНКО Р.А. от 5 сентября 1946 года, настоящим удостоверяю, что фотокопия документа СССР №522 является подлинной и точной копией с подлинника, хранящегося в Прокуратуре СССР, в городе Москве.

Замена подлинника документа его фотокопией произведена на основании разрешения Международного Военного Трибунала.

Полковник /Д.Карев/

" 6 " сентября 1946г.

H1517-0304

40

Sicherheitsdienst
des Reichsführers SS
Blockstelle Mogilno

Mogilno, den 24.August 194[illegible]

INTERNATIONAL MILITARY TRIBUNAL
NURNBERG, GERMANY
USSR Exhibit 522
Filed August 2nd 1945

An die VM.

Betr. Namhaftmachung von Polen.

Ich habe mehrmals hingewiesen, daß es notwendig ist, auf Polen jetzt besonders Obacht zu geben. Ich gebe im Folgenden die Rede des Reichsführers SS Himmler vom 15 März 1940 (Lagerkommandantensitzung in ehem. Polen) wieder und ersuche mir dementsprechend alle Polen unverzüglich namhaft zu machen.

Aus der Rede des SS Reichsführers:

"... Es ist daher erforderlich, daß alle unsere Mitarbeiter und Mitarbeiterinnen ihre Haupt - und vordringliche Aufgabe darin sehen, alle gewissenlosen Polenführer festzustellen, damit diese unschädlich gemacht werden! Sie als Lagerführer wissen ja am besten, wie diese Aufgabe durchgeführt werden soll.

Alle Fachleute der polnischen Abstammung sollen in unserer Kriegsindustrie ausgenutzt werden. Dann verschwinden alle Polen aus der Welt.

Im dieser verantwortlichen Arbeit müssen sie das Polentum schnell in den vorgeschriebenen Etappen ausrotten. Ich gebe allen Lagerkommandanten meine Vollmacht ..."

..."Die Stunde der Bewährung jedes einzelnen Deutschen rückt immer näher. Es ist daher erforderlich, daß die grosse deutsche Nation die Hauptaufgabe darin sieht, alle Polen zu vernichten"...

"Ich erwarte von allen meinen V.Männer, daß die polnischen Miesmacher, Defaitisten mir unverzüglich gemeldet werden. Für diese Aufgabe sollen auch Kinder und alte Menschen eingesetzt werden, die sehr grosse Rolle wegen der Meinung einer Freudlichkeit gegen Polen ausspielen können".
(aus der Rede Himmlers vom 15 März 194[illegible])

Heil Hitler!
SS Hauptsturmführer

H1517-0305

V CCCP - 547.

Sicherheitsdienst
des Reichsführers SS
Blockstelle Mogilno.

Mogilno, den 9. Juni 1943

An die VM.

Ich ersuche, mir binnen 10 Tagen, zwecks Feststellung der allgemeinen Stimmung, je einen Sonderbericht über die folgenden Themen zu erstatten:

1.)Der Glaube der deutschen Bevölkerung an den Sieg,
2.)die minderwertigen Gedanken der deutschen Volksgenossen über das Kriegsende.
3.)Welche Auswirkungen des Kampfes um Stalingrad sind heute noch in der deutschen Bevölkerung festzustellen.

Weiter stelle ich folgende Themen zur laufenden Berichterstattung:

1.) Staatsabträgliche Gespräche in den Eisenbahnzügen.

Den Gesprächen, die bei Fahrten mit der Eisenbahn, insbesondere mit D-Zügen, geführt werden, ist besondere Aufmerksamkeit zu widmen. Dem Umstand, daß in den Eisenbahnen häufig staatsabträgliche Gespräche geführt und feindliche Gerüchte verbreitet werden, ist besondere Beachtung zu schenken. Bei Beobachtung gewissenloser Schwätzer ist nicht nur in geeigneter Weise einzugreifen, sondern auch sofort zu berichten. Insbesondere sind alle Verbreiter von Gerüchten, die geeignet sind, die Bevölkerung zu beunruhigen, einerlei ob Pg.,Freund oder Verwandte zu stellen und unnachsichtlich zur Anzeige zu bringen.

2.) Schlechtes Verhalten von deutschen Männern.

Es kommt gelegentlich vor, daß sich deutsche Männer, nach Erhalt der Einberufung zur Wehrmacht, unwürdig und unmännlich verhalten. Ebenso wird mitgeteilt, daß sich Soldaten in den Briefen an ihre Angehörigen, an Freunde oder Bekannte eine wenig soldatische Haltung zeigen und die Kriegsstimmung untergraben. Auch diesen Fällen ist besondere Beachtung zu schenken.

15

H1517-0306

3.) Ostdeutscher Beobachter.

Über die Aufnahme des "Ostdeutschen Beobachters" in der Bevölkerung sind Ermittlungen anzustellen, wie sich die Bevölkerung über die augenblickliche Gestaltung des militärisch-politischen, des lokalen und des anzeigenden Teiles äußert. Auch muß versucht werden, Wünsche oder Anregungen aus den Leserkreisen über die Gestaltung des OB. zu erfassen.

4.) Kinderlandverschickung.

In den kommenden Monaten wird der Warthegau im Rahmen der Kinderlandverschickung der NSV. 5.000 Kinder aufnehmen. Die Kinder werden zum größten Teil in Privatquartieren untergebracht. Auf die Auswirkung dieser neuen Verschickung ist zu achten und +) über die Aufnahmewilligkeit der Bevölkerung in positiver und negativer Hinsicht zu berichten. Anregungen sind mitzuteilen.

5.) Werbefilme, Reklamebilder in Lichtspieltheatern.

Wie mitgeteilt wird, sollen besonders in dem ländlichen Lichtspieltheatern Werbefilme und Reklamebilder für Mangelware gezeigt werden. Da das Zeigen solcher Bilder untersagt ist, ist sofort zu berichten, wo solche Beobachtungen festgestellt werden und wie die Bevölkerung dazu Stellung nimmt.

Heil Hitler!

SS-Hauptsturmführer.

22/6

15

H1517-0306A

ccp - 522

H1517-0307

СССР-522.

У Д О С Т О В Е Р Е Н И Е.

Сим удостоверяется, что прилагаемый документ на немецком языке от 24 августа 1943 года - инструкция Полиции Безопасности Рейхсфюрера С.С. - Могильно, содержащая отрывок из речи Гиммлера, является точной и полной фотокопией подлинника, добытого Главной Комиссией по исследованию немецких преступлений в Польше. Подлинник находился в конверте с напечатанной в левом верхнем углу надписью "Ландрат уезда Могильно, правительственный округ Гогензальца", наклеенным этикетом "Заказное Могильно /Вартоланд/ 272, почтовым штемпелем от 24.8.43 года и адресованном "Бейодин Шлангене Виртшафтсфюрер в Лянден, уезд Могильно".

Названный документ по польским законам уголовного судопроизводства имеет силу судебного доказательства.

Настоящее удостоверение является приложением к докладу Польского Правительства от 22 января 1946 года, предъявленному Международному Военному Трибуналу с соблюдением правил, установленных в статье 21 Устава.

Нюрнберг, 1 августа 1946г.

Д-р Станислав ПИОТРОВСКИЙ,

член Главной комиссии по расследованию немецких злодеяний в Польше и член делегации Польского правительства при Международном Военном Трибунале в гор.Нюрнберге.

A 084661

H1517-0308

40

Mogilno, den 24.August 1943

Sicherheitsdienst
des Reichsführers SS
Blockstelle Mogilno

INTERNATIONAL MILITARY TRIBUNAL
NURNBERG, GERMANY
USSR Exhibit 522
Filed August 24 1945

An die VM.

Betr. Namhaftmachung von Polen.

Ich habe mehrmals hingewiesen, daß es notwendig ist, auf Polen jetzt besonders Obacht zu geben. Ich gebe im Folgenden die Rede des Reichsführers SS Himmler vom 15 März 1940 (Lagerkommandantensitzung in ehem. Polen) wieder und ersuche mir dementsprechend alle Polen unverzüglich namhaft zu machen.

Aus der Rede des SS Reichsführers:

"... Es ist daher erforderlich, daß alle unsere Mitarbeiter und Mitarbeiterinnen ihre Haupt - und vordringliche Aufgabe darin sehen, alle gewissenlosen Polenführer festzustellen, damit diese unschädlich gemacht werden! Sie als Lagerführer wissen ja am besten, wie diese Aufgabe durchgeführt werden soll.

Alle Fachleute der polnischen Abstammung sollen in unserer Kriegsindustrie ausgenutzt werden. Dann verschwinden alle Polen aus der Welt.

Im dieser verantwortlichen Arbeit müssen sie das Polentum schnell in den vorgeschriebenen Etappen ausrotten. Ich gebe allen Lagerkommandanten meine Vollmacht ..."

..."Die Stunde der Bewährung jedes einzelnen Deutschen rückt immer näher. Es ist daher erforderlich, daß die grosse deutsche Nation die Hauptaufgabe darin sieht, alle Polen zu vernichten"...

"Ich erwarte von allen meinen V.Männer, daß die polnischen Miesmacher, Defaitisten mir unverzüglich gemeldet werden. Für diese Aufgabe sollen auch Kinder und alte Menschen eingesetzt werden, die sehr grosse Rolle wegen der Meinung einer Freudlichkeit gegen Polen ausspielen können".
(aus der Rede Himmlers vom 15 März 1940)

Heil Hitler!

SS Hauptsturmführer

A 08466

40

H1517-0309

CCCP-F21.

Sicherheitsdienst
des Reichsführers SS
Blockstelle Mogilno.

Mogilno, den 9. Juni 1943

An die VM.

Ich ersuche, mir binnen 10 Tagen, zwecks Feststellung der allgemeinen Stimmung, je einen Sonderbericht über die folgenden Themen zu erstatten:

1.) Der Glaube der deutschen Bevölkerung an den Sieg,
2.) die ~~minderwertigen~~ Gedanken der deutschen Volksgenossen über das Kriegsende.
3.) Welche Auswirkungen des Kampfes um Stalingrad sind heute noch in der deutschen Bevölkerung festzustellen.

Weiter stelle ich folgende Themen zur laufenden Berichterstattung:

1.) Staatsabträgliche Gespräche in den Eisenbahnzügen.

Den Gesprächen, die bei Fahrten mit der Eisenbahn, insbesondere mit D-Zügen, geführt werden, ist besondere Aufmerksamkeit zu widmen. Dem Umstand, daß in den Eisenbahnen häufig staatsabträgliche Gespräche geführt und feindliche Gerüchte verbreitet werden, ist besondere Beachtung zu schenken. Bei Beobachtung gewissenloser Schwätzer ist nicht nur in geeigneter Weise einzugreifen, sondern auch sofort zu berichten. Insbesondere sind alle Verbreiter von Gerüchten, die geeignet sind, die Bevölkerung zu beunruhigen, einerlei ob Pg., Freunde oder Verwandte zu stellen und unnachsichtlich zur Anzeige zu bringen.

2.) Schlechtes Verhalten von deutschen Männern.

Es kommt gelegentlich vor, daß sich deutsche Männer, nach Erhalt der Einberufung zur Wehrmacht, unwürdig und unmännlich verhalten. Ebenso wird mitgeteilt, daß sich Soldaten in den Briefen an ihre Angehörigen, an Freunde oder Bekannte eine wenig soldatische Haltung zeigen und die Kriegsstimmung untergraben. Auch diesen Fällen ist besondere Beachtung zu schenken.

A 084663

15

H1517-0310

3.) Ostdeutscher Beobachter.

Über die Aufnahme des "Ostdeutschen Beobachters" in der Bevölkerung sind Ermittlungen anzustellen, wie sich die Bevölkerung über die augenblickliche Gestaltung des militärisch-politischen, des lokalen und des anzeigenden Teiles äußert. Auch muß versucht werden, Wünsche oder Anregungen aus den Leserkreisen über die Gestaltung des OB. zu erfassen.

4.) Kinderlandverschickung.

In den kommenden Monaten wird der Warthegau im Rahmen der Kinderlandverschickung der NSV. 5.000 Kinder aufnehmen. Die Kinder werden zum größten Teil in Privatquartieren untergebracht. Auf die Auswirkung dieser neuen Verschickung ist zu achten und über die Aufnahmewilligkeit der Bevölkerung in positiver und negativer Hinsicht zu berichten. Anregungen sind mitzuteilen.

5.) Werbefilme, Reklamebilder in Lichtspieltheatern.

Wie mitgeteilt wird, sollen besonders in den ländlichen Lichtspieltheatern Werbefilme und Reklamebilder für Mangelware gezeigt werden. Da das Zeigen solcher Bilder untersagt ist, ist sofort zu berichten, wo solche Beobachtungen festgestellt werden und wie die Bevölkerung dazu Stellung nimmt.

Heil Hitler!

SS-Hauptsturmführer.

22/6

A 084661

H1517-0311

Mogilno, den 9. August 1943

An VM.

1.) Grundsätzliches.

Mehrere Einzelfälle in letzter Zeit geben Veranlassung darauf hinzuweisen, daß Außenstehende keinesfalls wissen dürfen, daß die VM. Mitarbeiter beim SD. sind. Es ist selbstverständlich, daß, sobald dies bekannt ist, diese nichts Nachrichtliches mehr erfahren.

2.) Kirchenpolitik im Warthegau.

Ich bitte um alsbaldige Übersendung eines Berichts auf mein Schreiben vom 16.6.1943.

3.) Einfluß von Bombengeschädigten auf die Stimmung der alteingesessenen Bevölkerung.

Immer wieder wird darauf hingewiesen, daß unter dem Eindruck der Berichte von Bombengeschädigten die Stimmung der alteingesessenen Volksdeutschen sehr nachteilig beeinflußt wird. Es wird gebeten, über die diesbezüglichen Erfahrungen zu berichten.

4.) Berichterstattung über die öffentlichen Führungsmittel.

In Anbetracht der Verhältnisse des 4. Kriegsjahres ist es notwendig, die Auswirkung der Führungsmittel klar herauszustellen. Es muß versucht werden, ein möglichst reiches Bild zu erhalten und wieweit Propaganda, Presse und Rundfunk die Stimmung des Volkes formen. Es wird deshalb gebeten, bei Presse- und Rundfunkberichten jeweils herauszustellen, in welchen Kreisen diese oder jene Stellungnahme zu einem Presse- oder Rundfunkbericht erfolgt. Die Auswirkungen sind an Hand von Beispielen bzw. wörtlichen Äußerungen wiederzugeben. Es muß unbedingt versucht werden, mehr als bisher Anregungen und Wünsche zu erfassen. Besonders für die Rundfunkberichterstattung zeigt sich die Notwendigkeit einer stärkeren Aktivierung. Neben zusammenfassenden allgemeinen Aufgaben, daß die oder jene Sendung gefallen hat, müssen die Berichte auch erkennen lassen, aus welchem Grunde sie gefallen haben oder abgelehnt wurden. Falls es sich um persönliche Beobachtungen und

H1517-0312

und eigene Feststellungen handelt, müssen sie als solche bezeichnet werden. In Anbetracht der Wichtigkeit der Propagandalenkung wird gebeten, Rundfunk- und Presseberichte laufend zu erstellen, damit die Führungsstellen über die Auswirkung der Propaganda laufend informiert werden können.

5.) Vorbestrafte im Reichsgau Wartheland.

Die Tätigkeit der Gerichte und der Polizei im hiesigen Bereich hat im Laufe der letzten Jahre gezeigt, daß sich auffällig viel vorbestrafte Reichsdeutsche und zwar sowohl Beamte als auch Angestellte der Wirtschaft im Warthegau aufhalten und hier zum großen Teil wieder straffällig geworden sind. Die entsprechenden Fälle - möglichst zahlreich und konkret - sind nach hier zu berichten.

Von führender Seite ist immer wieder darauf hingewiesen worden, dass für den Osten gerade das Beste gut genug ist. Dass die Personalpolitik diesem Grundsatz nicht treu geblieben ist, ist jedem, der im Warthegau Bescheid weiss, bekannt. Es ist jedoch erforderlich, hier einmal auf breiterer Grundlage Material zu sammeln und damit die Voraussetzung zur Klärung der Frage zu schaffen, wer für diese Fehlentwicklung verantwortlich zu machen ist.

6.) Staatsfeindliche Äußerungen.

Aus besonderen Gründen, ist es erforderlich, daß ab sofort sämtliche Personen, die sich staatsfeindlich-nihilistisch oder sonst abfällig äußern, nach hier zu melden sind.

40

A 084666

H1517-0313

40 Mogilno, den 24. August 1943

An VM

Betr.: Verbleiben der polnischen Intelligenz.

Es ist von großer Wichtigkeit festzustellen, in welchen Stellungen, vor allem auch Dienststellen der Verwaltung und der Wirtschaft, aber auch in der Landwirtschaft z.B. als Rechnungsführer usw., sich Angehörige der poln. Intelligenz befinden. Es ist notwendig, diese Frage auf das Allergenaueste im Auge zu behalten. Es müssen deshalb hierüber eingehende Nachforschungen angestellt werden. Das Ergebnis ist nach hier zu berichten.
Termin: 7.9.1943 genau.

40

A 084667

H1517-0314

40

Mogilno, den 18. August 1943

An VM

Betr.: Stand der L-Polen-Aktion.

Ihnen allen ist bekannt, daß die leistungsmäßig tüchtigen Polen als L-Polen anerkannt werden sollen. Für diese Polen ist damit eine wirtschaftliche Besserstellung verbunden.

Ich bitte, Ihre Eindrücke über den Verlauf dieser ganzen Aktion mir bis 24.8.1943 mitzuteilen.

40

A 084668

H1517-0315

40

Mogilno, den 24. August 1943

An VM

Betr.: Unterbringung Bombengeschädigter im Warthegau.

Es wird um laufende Berichterstattung insbesondere über folgende Punkte ersucht:

1. Aufnahme der Sonderzüge im Gaugebiet.
2. Schwierigkeiten bei der Unterbringung.
3. Eingliederung der Bombengeschädigten in den hiesigen Arbeitsprozeß. In welcher Form und welche Mängel.
4. Betreuung der Bombengeschädigten durch Dienststellen der Partei und des Staates.
5. Verhalten der Bombengeschädigten in volkstumsmäßiger Hinsicht.

Die Berichterstattung soll sich selbstverständlich auch auf die Umquartierten aus Berlin erstrecken. Es wird gebeten, alle Besonderheiten, die sich aus der Übersiedlung von Bombardierten und Umquartierten in den Warthegau ergeben, zu erfassen und nach hier zu berichten.

40 A 084663

H1517-0316

Schulzhausen, den 5. September 1943.

Blockstelle Mogilno.

Betrifft: Vöbleiben der polnischen Intelligenz.

Auffallend benimmt sich der in Frohenau wohnende und bei der Grundstücksgesellschaft in Strelno beschäftigte Pole Eugen Kulas. Er versteht es fast täglich die Sperrstunden für Polen zu umgehen. Als gelegentlich von dem Ortsführer der Landwacht Herrn Ohlmann Frohenau auf die bereits eingetretene Sperrstunde aufmerksam gemacht wurde, zog er seine Uhr und meinte es wäre noch nicht 10 Uhr. Sobald K. nach Dienstschluss in Frohenau eintrifft, ist derselbe immer mit der polnischen Dorfjugend anzutreffen und sucht auch öfter die poln. Haushalte auf. Eine umgehende Entfernung des K. aus der Dienststelle Strelno und dem Wohnort Frohenau und eine Versetzung nach einem anderen Arbeitsgebiet wäre am Platze.

Betrifft: Stand der L-Polen Aktion.

Die se Aktion ist soweit es erforderlich war, durchgeführt. Die gemeldeten Polen wurden genau überprüft und sind leistungsmässig in Ordnung.

Betrifft: Unterbringung Bombengeschädigter und Berliner.

Punkt 2. Schwierigkeiten bei den bis jetzt eingetroffenen Personen hat es nicht gegeben. Einige Berliner Familien, die obwohl gut untergebracht waren, zogen es vor nach Berlin wieder zurückzugehen, da sie es unter ihrer Würde hielten auf dem Lande zu wohnen.

Punkt 3. Es handelt sich hier nur um Mütter mit Kleinkindern.

Punkt 4. Die Unterbringung erfolgte hier bei Familien mit Gemeinschaftsverpflegung, sodass eine anderweitige Betreuung nicht erforderlich ist. Dienst- und Parteistellen kümmern sich um diese Leute.

Punkt 5. Das Verhalten der Bombengeschädigten und Berlinern in volksmässiger Hinsicht hat zu Beanstandungen keinen Anlass gegeben.

A084670

H1517-0317

Abschrift
aus der Arbeiterversorgung
Zeitschrift für die gesamte Sozialversicherung im Deutschen Reiche.
45. Jahrgang 1928.

Gebührenfreiheit der Krankenkassen im Zwangsvollstreckungsverfahren.

Beschluß a) des Landgerichts Essen vom 5.Mai 1925,
b) des Landgerichts Münster vom 11.Mai 1928.

a)

Die Allgemeine Ortskrankenkasse in W. als Gläubigerin hat beim Amtsgericht G.gegen den Schuldner wegen 168,98 RM rückständiger Beiträge die Abnahme des Offenbarungseides beantragt. Der Schuldner ist im Termin nicht erschienen. Das Amtsgericht hat Haftbefehl gegen ihn erlassen. Von den Gläubigerin sind 3 RM Gebühren nach §§ 8,335 D.GKGes. 0,10 RM Porto für Übersendung der Rechnung erfordert. Sie hat dagegen Erinnerung erhoben unter Berufung auf ihre Kostenfreiheit nach §§ 115,117 RVO.Diese ist vom Amtsgericht durch Beschluß vom 20.4.25. zurückgewiesen,weil die Ortskrankenkasse weder nach § 90 D.GKGes. noch nach § 115. 117 RVO. Gebührenfreiheit genössen.Hiergegen richtet sich die nach § 4 Abs. 2 D.GKGes. zulässige Beschwerde der Gläubigerin. Jhr war stattzugeben, und zwar aus folgenden Gründen:

Nach § 115 RVO. sind die öffentlichen Behörden verpflichtet, den im Vollzuge dieses Gesetzes an sie ergehenden Ersuchen der Organe der Versicherungsträger zu entsprechen, insbesondere vollstreckbare Entscheidungen zu vollstrecken. Daß die Ortskrankenkassen Versicherungsträger im Sinne dieser Bestimmungen sind, ergibt sich aus den §§ 3 und 225 RVO. Wenn die Ortskrankenkassen rückständige Beiträge einziehen und beitreiben, so handeln sie ohne Zweifel im Vollzuge der Reichsversicherungsordnung. denn zu den ihnen durch dies Gesetz zugewiesenen Aufgaben gehört die Einziehung und Beitreibung der Beiträge. Sie können also die Gerichte dabei um Rechtshilfe angehen, zu deren Leistung diese dann verpflichtet sind. Der Antrag auf Abnahme des Offenbarungseides ist ein solches Ersuchen um Rechtshilfe. Dies kann um so weniger zweifelhaft sein, als es sich um die Vollstreckung einer vollstreckbaren Entscheidung handelt, was als Gegenstand der von den öffentlichen Behörden zu leistenden Rechtshilfe in § 115 RVO. noch besondes hervorgehoben ist, Für die Fälle der Rechtshilfe ist die Kostenfrage im § 117 RVO. besonders und zwar dahin geregelt, daß gewisse namentlich aufgeführte und alle anderen baren Auslagen, die aus der Rechtshilfe erwachsen, von den Versicherungsträgern erstattet werden. Aus dieser Bestimmung und dem Wesen der Rechtshilfe folgt, daß andere Kosten von dem ersuchenden Versicherungsträger nicht zu tragen sind.Daß der Antrag auf Einleitung des Offenbarungseidverfahrens als Ersuchen um Rechtshilfe aufzufassen ist und daher Gebührenfreiheit genießt, ist für das frühere Recht (§ 101 des Unfallversicherungsgesetzes vom 6.7.1884) vom Kammergericht und vom Reichsgericht entschieden (Beschl.vom 14.7.1896 und vom 28.9.1896, JMBl.1898 S.47).Diese frühere Vorschrift deckt sich inhaltlich mit der jetzigen, nur daß § 115 RVO. sich auf alle Arten der Versicherungsträger bezieht und die Vollstreckung vollstreckbarer Entscheidungen besonders erwähnt. Die in vorerwähnten Beschlüssen gegebene Begründung paßt daher auch für den vorliegenden Fall. Zu dem gleichen Ergebnis kommen für das jetzige Recht: Hanow, Kommentar zur RVO.1.Buch Anm.6f zu § 115,6 Abs. 2 zu § 117, sowie Rittmann-Wenz,D.GKGes.10.Aufl.§ 33 Anm.27 u. § 90 Anm. 2. Hiernach sind die Kosten aus § 33 Ziff.5 D.GKGes. zu Unrecht gefordert und waren unter Aufhebung des angefochtenenBeschlusses samt den Portokostender) Einforderung außer Acht zu lassen.

H1517-0318

USSR - 522